

BIBLIOTHECA INDICA
A COLLECTION OF ORIENTAL WORKS

STHAVIRĀVALĪCARITA

OR

PARIŚISTAPARVAN

BEING AN APPENDIX OF THE
TRIṢAṢṬI-ŚALĀKĀPURUṢACARITA

BY

HEMACANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, PH.D.,

formerly Professor of Sanskrit in the University of Bonn

(SECOND EDITION)

Work
Number
96

Issue Number
1519
New Series

(Complete Work)

CALCUTTA :

Printed at the Baptist Mission Press

Published by the Asiatic Society of Bengal, 1, Park Street
1932

NOTICE

BIBLIOTHECA INDICA

PUBLISHED BY
THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

THE Bibliotheca Indica is a collection of works belonging to or treating of Oriental literatures and contains original text editions as well as translations into English, and also bibliographies, dictionaries, grammars, and studies

The publication was started in 1849, and consists of an Old and a New Series. The New Series was begun in 1860, and is still running.

The issues in the series consisted originally of fascicles of 96 or 100 pages print, though occasionally numbers were issued of double, triple or larger bulk, and in a few cases even entire works were published under a single issue number. Of late years the single issues are made as much as possible to constitute complete volumes. Several different works are always simultaneously in progress. Each issue bears a consecutive issue number. The Old Series consists of 265 issues; in the New Series, till January 1st, 1932, inclusive, 1,511 issues have been published. These 1,776 issues represent 253 different works, these works again represent the following literatures —

- Sanskrit, Prakrit.
- Rājasthānī, Kāshmīrī, Hindī.
- Tibetan.
- Arabic, Persian.

Several works published are partly or wholly sold out, others are still incomplete and in progress. A few works, though incomplete, have been discontinued.

Two price-lists concerning the Bibliotheca Indica are available and may be had on application. One describes the Indian and the other the Islamic works published in the series. These lists are periodically revised.

The standard sizes of the Bibliotheca Indica are three —

- Demy (or small) octavo.
- Royal (or large) octavo.
- Quarto.

The prices of the Bibliotheca Indica as revised in 1923 are based (with some exceptions) on the following scale per unit of 96 or 100 pages in a fascicle as the case may be —

STHAVIRĀVALĪCARITA
OR
PARIŚIṢṬAPARVAN
BEING AN APPENDIX OF THE
TRIṢAṢṬI-ŚALĀKĀPURUṢACARITA

BY
HEMACANDRA

EDITED BY
HERMANN JACOBI, PH D.,
formerly Professor of Sanskrit in the University of Bonn

SECOND EDITION.

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.
PUBLISHED BY THE ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

CALCUTTA.
1932.

INTRODUCTION

The *Sthavirāvalīcarita*, i.e. the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemacandra is, as its other and more frequently used title *Parīśista Parvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans, containing about 34,000 ślokas, on the Hagiology of the Jainas, the *Trisastī-śālākāpūrusacarita*. The sixty-three *śālākāpūrusas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four Tirthakaras or prophets, the twelve Cakravartins or universal monarchs, the nine Vāsudevas, the nine Baladevas, and the nine Prativāsudevas.

Both Śvetāmbaras and Digambaras have written works on the history of those 63 *mahāpūrusas* down to the Nirvāna of the last Tirthakara Mahāvīra. Only two authors, both Śvetāmbaras, have continued the history of the Jaina Church beyond that point, and have added an account of the patriarchs who came after Mahāvīra, viz. (1) Hemacandra in the *Parīśista Parvan*, and (2) Bhadrēśvara in the last part of the *Kathāvalī*, a huge work in Prakrit prose, an account of which will be given in the sequel.

The *Sthavirāvalīcarita* is a legendary history of the patriarchs from Jambū down to Vajrasena, i.e., a series of historical legends about them, arranged in chronological order. Here two questions may be raised, (1) which were the sources that furnished Hemacandra with the materials for his narrative, (2) can the historical foundation of the legendary history of the patriarchs be established on independent evidence?

1.

THE SOURCES OF THE *STHAVIRĀVALĪCARITA*.

What I have to say on this head, I almost entirely owe to my friend Prof. E. Leumann who has a thorough knowledge

of the Legendary Literature of the Śvetāmbaras. He had already contributed the account of the sources of the Sthavirāvalīcarita in the Preface of the first edition, and has kindly revised and augmented his contributions for the second edition. I avail myself of this opportunity to give expression to my sincere gratitude for his untiring assistance.

Before entering on the detailed analysis of the Sthavirāvalīcarita, I premise a brief survey of the literary works on which it is based.

Religious teachers were wont to enliven their sermons, and to illustrate their doctrines, by apologues and legends. When reduced to writing such tales gave rise to what may be called the Kathānaka-Literature, part of which formed the stories of the patriarchs and other famous persons, believed to have contributed to the development of the church after Mahāvīra's Nirvāṇa. These stories are scarcely ever alluded to in the Sūtra itself, but frequently in the Niryukti belonging to it. There are ten Sūtras to which Bhadrabāhu, a late namesake of the sixth patriarch, has written Niryuktis, i.e., systematical expositions of the subject of the Sūtra to which they belong. The Niryuktis frequently mention the stories in question, but as a rule offer but a mere summary or a few details of them, while the teacher is supposed to be well acquainted with them. A more detailed account of the stories is contained in the Prakrit commentaries on the Sūtras and Niryuktis, called Cūṛṇis, and a still further developed account of the same in the Tīkāś which explain the Niryuktis and freely make use of the text of the Cūṛṇis. Hemacandra has laid under contribution chiefly Haribhadra's Tīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and, in a less degree, that on the Daśavaikālika Sūtra by the same author.—Somewhat different is the literary aspect in the Nīśītha-, Kalpa-, Vyavahāra-, and Viśesāvaśyaka-Sūtras. To these Sūtras also belong Cūṛṇis, which, however, are very voluminous works, written in gāthās, and shorter Bhāśyas by individual authors. Leaving the last named works out of account, it can be said that there are practically four

layers of the Kathānaka Literature. (1) Sūtras, (2) Niryuktis, (3) Cūṛṇis, (4) Tīkāś. It should, however, be mentioned that between Nos. 2 and 3 there has taken place some kind of intermixture. The subject is too complex to be explained here. The reader is, therefore, referred to the original papers of Prof. Leumann in Z D M G, XLVI, p 586-592, "Die Āvaśyaka Erzählungen" in Abhandlungen Z.K.D.M, 1897, and of Prof. Weber in Sacred Literature of the Jainas, p 127 —

The dates within which the Kathānaka Literature has been developed, can be fixed almost with certitude. For the beginning of that period is marked by the Niryuktis, and the end by Haribhadra's Tīkā.

The author of the Niryuktis Bhadrabāhu is identified by the Jainas with the patriarch of that name who died 170 A.V.¹ There can be no doubt that they are mistaken. For the account of the seven schisms (*ninhaga*) in the Āvaśyaka Niryukti VIII 56-100 must have been written between 584 and 609 of the Vira Era. These are the dates of the 7th and 8th schisms, of which only the former is mentioned in the Niryukti.² It is, therefore, certain that the Niryukti was composed before the 8th schism 609 A.V. The dates 584 and 609 A.V. correspond to 57 and 82 A.D. on assuming the traditional date of the Nirvāna 527 B.C, or to 117 and 142 A.D. if the corrected date of the Nirvāna 477 B.C. is adopted. The rise of the Kathānaka Literature, therefore, may be placed about the end of the first century A.D. Its end is indicated by the time of Haribhadra who lived about 750 A.D. For Haribhadra wrote Tīkāś on the Āvaśyaka and other Sūtras and Niryuktis, and the Tīkāś form, as stated above, the fourth and last layer of the Kathānaka Literature.

Besides the Cūṛṇis and Tīkāś Hemacandra drew upon the Vasudevahindī,³ a huge work in Prakrit prose

¹ Parīśista Parvana, IX, 112

² Leumann, "Die alten Berichte von den Schismen," Indische Studien, vol XVII, p 91 ff.

³ The first part of this work has been edited by Caturavijaya and Puṇyavijaya in the Śrī-Ātmā-nanda-Jainagrantharatnamālā in 1930.

about Vasudeva, Kṛṣṇa, etc. As Prof Leumann informs me, the Cūṛṇi on Āvaśy VIII 161, 3 mentions the Vasudevahindī as its source of the story of Prasannacandra and Valkalacīṛṇ¹. The date of the Vasudevahindī is not known. At any rate it cannot be later than the sixth century A D, if we allow an interval of no more than a century between it and the Cūṛṇi, and as much between them and Haribhadra.

I now proceed to reproduce, in tabular form, Prof Leumann's analysis of the contents of the Paríśiṣṭa Parvan with reference to the sources drawn upon by Hemacandra, whose narrative in the first three sargas is modelled on the extensive introduction of the Vasudevahindī, of the 13 stories of the latter (indicated in the synoptic table by Roman numbers) some are reproduced by Hemacandra. In the remaining part of his work he took the materials for it from several works of the Kathānaka Literature as stated in the Synoptic Table.

SYNOPTIC TABLE

of the sources of the Paríśiṣṭa Parvan.

Paris. P.	I 46–89	(Prasannacandra) · Vasudevahindī X.
	I 90–258.	(Valkalacīṛṇ) Vasud. XI. (both stories in Āvaśyaka Cūṛṇi VIII 161, 3 and Āvaśyaka X 80.
	I 286–469.	(Vidyunmālin): Vasud. XII.
	I 267–285, 470–473	(Anādrta): Vasud. XIII.
	II 1–165.	(Jambūsvāmivivāha). H's much enlarged narrative is based on parts of the introduction of Vasud.
	II 166–190.	(Prabhavacaurāgama): Vasud
	II 191–222.	(1. Madhubīndupurusakathā) · Vasud. IV.
	224–311.	(2. Kuberadattakathā). Vasud. VI.

¹ Paríśiṣṭa Parvan, I, 46–258.

- 315-354 (3. Maheśvaradattakathā) · Vasud VIII.
- 720-745. (11 Śīlājatuvānarakatha): Vasud. III
- III 214-275 (19 Lalitāngakathā) · Vasud. V.
- V 1-107. (Prabhavadevatva, Śayyambhavacarita) Daśavaikālikaniryukti (14f. and 438f.), and Haribhadra's Tikā on it.
- VI 5-21 (Bhadrabāhuśisyacatustayavrttānta). -Uttarādhyayana kathānaka II 7.
- VI 22-41. (Pātaliputrapraveśa, beginning): Āvaśyaka Kathānaka XVII 19, 27.
- VI 42-183 (Annikāputrakathā) · Āv. Kath. XVII 11, 28.
- VI 184-230 (Pātaliputrapraveśa, end, Udāyīmāra-kakathā) Āv. Kath XVII, 11, 29.
- VI 231-251. (Nandarājyalābha): Āv. Kath. XVII 11, 30.
- VII 1-137 (Kalpakāmatya) · Āv. Kath XVII 11, 31.
- VIII 1-108. (Śakatālamarana, Sthūlabhadradīksā). Āv Kath XVII 11, 32
- VIII 109-168 (Sthūlabhadravratācaryā): Āv Kath. XVII 11. 33
- VIII 170-192. (Sthūlabhadravratācaryā, concluded) · Āv Kath. XVII 11, 34, and Āv. IX 58, 11. See note 2.
- VIII 194-376. (Cānakya Candraguptakathā): Cūrni and Tikā on Āv. Niry. IX 64, 38. VIII 149, 2.
- VIII 377-414, 415-435, 436-445, 446-469; IX 1-13, 14-54 Of these seven stories many details can be traced in the Āvaśyaka-, Uttarādhyayana and other Kathānakas.
- IX 14-54. (Aśokaśrīkunālakathā, Sampratījanmarāj-yapṛāpti): Cūrni and Bhāṣya of Kalpa- and Nisītha Sūtras.
- IX 55-76. (Sthūlabhadrapūrvagrahana). Āv. Kath. XVII 11. 35.

- IX 77-110 (Bhadrabāhusvargagamana) · Āv. Kath.
 XVII 11, 36.
 X 1-35 (Dhanadevakathā)
 XI 1-22 Āv Kath
 XI 23-38, 55-82 (Sampratirājacarita) Cūrṇi and
 Bhāṣya of Brhet-Kalpa and Nisītha-Sūtras
 XI 39-54 From the same source
 XI 83-102. „ „ „ „
 XI 103-123 „ „ „ „
 XI 124-126 (Āryamahāgīrisvargagamana) · Āv Kath.
 XI 128-177. (Avantisukumālanalīnīgulmagamana) :
 Āv. Kath.
 XII 1-68 100-388 XIII 1-200 Āv Kath VIII 41-
 49
 XII 69-99 Āv. Kath IX 48.

The preceding table shows, at a glance, that the substance of Hemacandra's Sthavirāvalīcarita is almost entirely derived from old sources ¹ Of some stories, however, the original version has not yet been found, e g , of the tales 4, 8-10, 12-17 in cantos II and III, Prof Leumann is of opinion that the

¹ Hemacandra twice inserts seven tales, II 355-718, and III 1-212, from other sources than Vasudevahindī Of these tales Nos 5, 6, 7, 18 can be traced to the Āvaśyaka Tradition

Dr L. Alsdorf has made the legend of Sthūlabhadra the subject of a special study in his book, der Kumārapālāpratibodha, Hamburg 1928, p 21 ff (Alt-und Neu-Indische Studien herausgegeben vom Seminar für Kultur und Geschichte Indiens an der Hamburgischen Universität No 2)

ताहे सा हट्टुडा त साऊ परमनेण पडिलाभेइ, त च सव्व परमदु साहइ (192), ताहे सो साहू भणइ “ मा भत्त पच्चकाह (193). अह वदरसामिणा भणित् ‘जदा तुम सयसहस्सनिप्फन्न भिक्खं लभिहिंसि, तत्तं पाए चेव सुभिक्खमविस्सइ’ ति (195), ताहे पव्वइस्सइ.” ताहे सा धरिया ठिया (196), इत्तं य तद्विस चेव वाहणेहि तडला आणीया (197), ताहे पडिक्कत्तं जात्तं एव सो वि ताव जीवित्तं, सो साहू तत्थेव ठित्तं (198). सुभिक्खं जायं (199), ताणि य सावयाणि तस्स साऊस्स अतिए पव्वइयाणि (201) तत्तं वदरसामिस्स पत्तप्पयं जाय (202).

१ प्रतीकार Deśikosa 6, 19. २ प्रपौत्रिक-शिष्यसतानः ।

story comes an account of the violent death of King Kūnika, who is there stated to have been a contemporary of Mani-prabha's grandfather Pālaka, whereby the chronology of Magadha is brought into connexion with that of Mālava — Then follows the story of Anṇikāputra, cp. *Parīśista Parvan* VI 43-174.

4 Bhadreśvara inserts, after the story of the four disciples of Bhadrabāhu, the *Vīrasuha-Sarassai-kahā* a tale of great length. Sarasvatī, a clever brahmin girl, married Amaraguru, and, together with him, was ordained by Yaśobhadra. She accompanied Bhadrabāhu in his pilgrimage. Some miraculous doings of the latter are mentioned, but nothing that adds to our knowledge of his 'life'. Hemacandra, therefore, was perfectly justified in omitting from his work the story of Sarasvatī.

Bhadreśvara's work has few literary merits. It is scarcely more than a collection of disconnected materials for the history of the Śvetāmbara church, culled from the ample Literature of Cūṛṇis and Tīkās. The *Kahāvalī* compares unfavourably with the *Sthavirāvalīcarita* by Hemacandra which reads like a connected history of the patriarchate from Jambū down to Vajrasena, told in fluent Sanskrit verses and spirited Kāvya style. No wonder that it superseded the older work to such a degree that for a long time the *Kahāvalī* seemed to be lost, till but lately one single Manuscript was brought to light.

2

INDEPENDENT TESTIMONY.

The Therāvalīs.

Though the stories of the patriarchs whose sources have been traced in the preceding part, are, on the face of it, incredible legends, still they may contain some grains of historical truth. There can be little doubt about the historical character of the patriarchs of whom those stories are told, and of the order of their succession. For both points are

borne out by the ancient Therāvalis of the Śvetāmbaras which it will now be our task to examine more closely

There are two classes of Therāvalis, (1) that of the Nandī and Āvaśyaka Sūtras, (2) those of the Kalpasūtra (Sthavirāvali). They are in perfect agreement down to Mahāgiri and Suhastin, the pair of patriarchs in the eighth generation after Mahāvira. At that point the succession diverges in two lines, one starts from Mahāgiri, the other from Suhastin, the first is recorded in Nandī and Āvaśyaka Sūtras, the second in the Kalpasūtra. Both lines are of course entirely independent of each other, and have no member in common¹. Almost all *theras* who figure in the ancient Kathānakas belong to the line of Suhastin. As far as I am aware there is but one legend related of a member of the Mahāgiri-line, viz, Mangu, see Abhidhānarājendra Kosa, s v Mangu.

Before we proceed in our inquiry, we must consider the denotation of the term *thera* in the Therāvalis which has changed in the course of the time—It is stated in the beginning of the Sthavirāvali of the Kalpasūtra that Mahāvira had 11 *ganadharas* who administered 9 *ganas*. The *ganadharas* left no successors with exception of Sudharman whose *gana* therefore eventually comprised the whole Jaina Church. He became the highest authority of the whole Church, as it were its pope. At his death, 20 A V he left the pontificate to his disciple Jambū (died 64 A V). And thus the supreme dignity and power in the Jaina Church devolved from teacher to disciple for seven generations. The first seven members of the Therāvalis are, therefore, *ganadhara's* after the fashion of Sudharman when *gana* and Church had become identical. But, as stated above, in the eighth generation Mahāgiri and Suhastin jointly ruled the Church, and from either originated a

¹ An apparent exception are the four *theras* Dhamma, Bhaddagutta, Vaira, and Rakkhya who belong to the Suhastin-line, but in the Nandī Sūtra 31-32 are included in the Mahāgiri-line. However, the verses in question are an interpolation as Prof. Leumann has proved, see Z.D.M.G., vol. XXXVII, p. 498.

separate line of successors. Here then ends the pretended unity of the Śvetāmbara Church as an ecclesiastical institution; each branch was governed by authorities of their own. Their list in the Therāvalī consists of distinct parts which do not possess the same degree of trustworthiness. And the members of the Mahāgiri-line are perhaps no more than Yugapradhānas like those described in the Prabhāvakacarita. The famous teachers after Vajrasena from Kālaka down to Haribhadra whose lives have been included in the Kahāvalī, are, as said above, decidedly Yugapradhānas and have no claim to be regarded as patriarchs even in a restricted sense of the term.

After this digression we shall now inquire into the line of Suhastin. The Kalpasūtra gives two redactions of the list, (1) a short one (*samkhittavāyanā*) and (2) a detailed one (*vittharavāyanā*). Both lists begin with the 5th patriarch Yaśobhadra and are in perfect agreement down to the 13th patriarch Vajra and his disciple Vajrasena¹. For the reader's convenience I subjoin the list of those patriarchates.

- V Yaśobhadra
- VI Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya
- VII Sthūlabhadra
- VIII Mahāgiri and Suhastin.
- IX. Susthita-Supratibuddha
- X Indradinna.
- XI Dinna.
- XII Simhagiri
- XIII Vajra.

In the shorter redaction nothing but the names of the patriarchs and their gotras are given, while the detailed redaction also enumerates the disciples of each patriarch, and mentions, in their proper places, the *ganas*, *śākhās*, and *kulas* originated by them. These details are presumably based on a

¹ In the short concluding part of the lists there is some disagreement and confusion which, however, need not detain us, as we are concerned here with their main part only.

faithful tradition. The historical character of at least some of them has been established by a brilliant discovery of G. Buhler¹. He succeeded in identifying the names of 4 *ganas*, 8 *śākhās*, and 13 *kulas*, occurring in Mathurā inscriptions of the Kankali mound, with such mentioned in our Therāvalī, they belong to disciples of the eighth, ninth, and eleventh patriarchs Suhastin, Susthita and Supratibuddha, and Dinna. It is worthy of note that all the *ganas* and *kulas*, and 4 of the 8 *śākhās* mentioned above occur also in the gāthās quoted in the Therāvalī, no doubt as evidence of its statements. "The part of the Sthavirāvalī which we can now control", says Prof. Buhler, "proves to contain an on the whole trustworthy account of the development of the Śvetāmbara branch of the Jainas, which shows only such accidental mistakes and omissions as may be expected to occur in a late redaction of an oral tradition".

Buhler's discovery has proved that the part of the longer list (*vittharavāyanā*) which contains the above mentioned details, is based on some trustworthy tradition, reliable documents, however, seem to be only the gāthās quoted in it. Whether the list itself deserves the same credit, is open to grave doubt. For no inscription ever mentions the patriarch for the time being, our knowledge of them and their succession as exhibited in the Therāvalī entirely rest on literary tradition. A comparison of the dates in the Therāvalī with those of other writings will enable us to gauge the value of the former. Such a means of checking somehow the tradition of the Therāvalī is furnished by the record of schisms (*nihnavas*), which is epitomised in the usual form in the Āvaśyaka Nirvyukti VIII 56-100², and fully narrated by Haribhadra in the Tīkā on the Āvaśyaka Sūtra, and by Sāntisūri in the Tīkā 'Sisyahitā on the Uttarādhyayana Sūtra (ad III 9). Our inquiry will be concerned with the four schisms 4-5, of which the relevant details,

¹ See his papers in W Z K M , vol 2 3; Ep Ind , vol 1. 2.

² 'Die alten Berichte von den Schismen der Jainas' by Prof. Leumann, in Indische Studien, vol. 1F, p 91 ff.

viz , name of the heresiarch, his date and scholastic pedigree, may be stated as follows

- 4th schism : 229 A.V., Āsamitta, disciple of Kodinna, disciple of Mahāgiri
- 5th ,, 228 A V., Ganga, disciple of Dhaṇagutta, disciple of Mahāgiri.
- 7th ,, 584 A V , Gotthāmāhila, disciple of ajja-Rakkhiya.
 (Raksita was not the then patriarch, but Vajra who had instructed him in the pūrvas The schism arose after the death of Raksita, and, *a fortiori*, of his teacher Vajra The date of Vajra's death is not recorded, yet being required for the chronological calculation below, I provisionally place it in 575 A.V , which cannot be far wrong)

As the Niryukti had been written between 584 and 609 A.V (see above), its author was no doubt well informed of the events connected with the two last schisms which had occurred not long before his own time. Now Rohagutta, the author of the 6th schism, being a *prāsisya* of Śuhastin, the eighth patriarch, lived in the second generation after the latter, i.e., probably under the tenth patriarch. Accordingly between him and Bhadrabāhu (6th patriarch), there intervened four patriarchates. And as Bhadrabāhu died 170 A.V., and Rohagutta was living in 544 A.V., the intermediate four patriarchates should have lasted 374 years! This interval yields an average length of each patriarchate, in this period, of about 94 years! This is quite absurd.—On the other hand, the interval of 40 years between the last two schisms covers, in the Therāvalī, four patriarchates, each of an average duration of no more than ten years, a result which errs in an opposite sense from the preceding one. In order to compensate somehow both errors, we may calculate the approximate interval between the death of Bhadrabāhu (170 A.V.) and that of Vajra (about 575 A.V.), viz., 405 years, which contains seven patriarchates The average length of each patriarchate thus would

be nearly 58 years, which is decidedly far too long to be admitted. The true average may be estimated at about 30 years, for the six patriarchates from Sudharman down to Bhadrabāhu lasted 170 years, which divided by 6, makes an average of 28 years — To sum up if we base our inquiry on the well-established dates of the schisms, we arrive at the conclusion that the list of *theras* is imperfectly handed down; there must have been far more *theras* than are contained in the Therāvalī —

One fundamental fault vitiating the early records of the Jainas is the confusion prevailing in their system of chronology. An error contingent thereon appears in the account of the schisms.

As entered in the table of the schisms, the 4th and 5th heresiarchs, Āsamitta and Ganga, were disciples of Kodinna and Dhanagutta, who themselves were disciples of Mahāgiri, and the 6th heresiarch Rohagutta was a disciple of Sīrigutta,¹ disciple of Suhastin. The latter and Mahāgiri were contemporaries, being partners in the eighth patriarchate. Therefore those three heresiarchs, being *praśisyas* of Mahāgiri and Suhastin, must also have been contemporaneous or nearly so. Nevertheless the 4th and 5th schisms are placed in 220 and 228 A.V., and the 6th schism in 544 A.V. Between the first two dates and the third there is a difference of about three centuries, though the events to which both set of dates refer are separated

¹ In the Therāvalī Chaluga Rohagutta figures as a disciple of Mahāgiri. But this is apparently a mistake. For if he had been a disciple of Mahāgiri, he would have been the senior of Āsamitta and Ganga who were but disciples of Mahāgiri's disciples, and this would not have been the 6th but the 4th schism. Here then the Niryukti deserves preference before the Therāvalī.—The author of the Niryukti belonged to the line of Suhastin, and had no doubt first hand information about its history, while about all that concerned Mahāgiri and his line he could but reproduce the statements of alien sources. This difference accounts for the fact to be discussed in the text that the date of the 6th schism refers to the current Era of Mahāvīra, but those of the 4th and 5th to a greatly erroneous one.

from each other by less than as many decades. It is hard to believe that there should ever have been Vira-era which contained the enormous error just pointed out. Yet there is a parallel case which proves that such a wrong Vira-era had actually been in use during the early centuries A.D. For Vimalasūri, author of the Prākṛit poem Paumacariya, states at the end of his work to have written it in 530 A.V.¹ This date, if interpreted as a regular Vira-date, is inconsistent with the author's statements in V. 11Ff. He gives his spiritual lineage. Rāhu, Vijaya, and Sūri Vimala who belong to the Nāilakulavamsa. The latter is no doubt identical with the Nāilī sāhā which, according to the Therāvalī, was founded by Vajra's disciple Vajrasena. Vajra having died about 575 A.V., Vajrasena may be confidently placed in about 580-600 A.V. As Vimala was a member of the Nāilī sāhā, he was removed from its founder by an uncertain number of generations. He, therefore, cannot have lived before the later part of the 7th century A.V., and thus it is certain that his date 530 is not a regular Vira-date. In the common Vira-era starting from 526 B.C. the year 530 corresponds to 4 A.D. But the Paumacariya was written in a much later age. For in it the Yavanas and Śakas are mentioned, not as newly settled in India, but as living there since time immemorial, the same holds good with clīnāra.

Our inquiry into the structure of the Therāvalī will have convinced the student that it does not furnish, as it pretends to do, a connected line of patriarchs succeeding each other as teacher and disciple, but a patched up list of those patriarchs whose memory survived in oral or literary tradition, while the rest of them had fallen into utter oblivion. As the monastic chroniclers had to work on insufficient, though in part very

¹ Edited by the present writer in the Jainadharmaprasāraka sabhā, Bhāvnagar, 1914

पचेव य वाससया दुसमाय तीसवरिससजुत्ता । वीरे सिद्धिमुवगए तच्चो
निबद्ध इम चरिय ॥ 713 ॥

good materials, they failed to produce a connected history of the patriarchate

In the Introduction to the first edition, p. 4, I tried to show that Mahāvīra's Nirvāna occurred 155 years before Candragupta's accession to the throne, and to justify my result in opposition to Professor Buhler's criticism, I now reopen the discussion of this important question, and bring to bear on it facts which have since been discovered and make it appear in a novel light.

Hemacandra states, Parisistaparvan VIII 339, that 155 years after the liberation of Mahāvīra Candragupta became king —

एव च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तोऽभवन्नृपः ॥

Merutunga in the Vicāraśrenī quotes this verse and dismisses it as contradicted by all other sources¹, which place the same event sixty years later (215 A V.) But the former date is confirmed by Bhadrēśvara in his Kahāvalī

एव च महावीरमुत्तिसमयाश्चो पचावणवरिससय णुक्खसे (read उच्छिसे)
नदवसे चदगुत्तो राया जाउत्ति ।

“And thus, since the overthrow of the Nanda dynasty 155 years after Mahāvīra's liberation, Candragupta became king” So in spite of the general tradition the genuine one had somehow lingered on. The date 155 A.V. for Candragupta's accession to the throne cannot be far wrong, since the Buddhists place that event in 162 A.B. If we assume the earliest possible date 322 B.C.—as the beginning of Candragupta's reign, the *corrected* date of Buddha's death comes out 484 B.C., and that of

¹ The statement is contained in the memorial verses —

ज रयणि कालगश्चो अरिहा तित्यकरो महावीरो ।
त रयणिमवतिवई अहिसित्तो पालगो राया ॥ १ ॥
सद्धी पालगरखो पणवस्ससय तु होइ नदाण ।
अट्ठसय मुरियाण तीस त्तिअ पूसमित्तस्स ॥ २ ॥
बलमित्तभाणुमित्ता सद्धी वरिसाणि चत्त नद्वहणे ।
तह गइभिल्लरज्ज तेरस वासे सगस्स चज्ज ॥ ३ ॥

Mahāvīra's 477 B.C. This result is at variance with a notice in several Buddhist canonical works, which comes to this. Buddha, on his last pilgrimage, had passed through Pāvā, proceeding to Kusinārā, where he entered Nirvāna. In Pāvā, it is stated, the Nigantha Nāthaputta—meaning Mahāvīra—had died quite recently (*adhunā*). But this statement is founded on an error of the Buddhists, as has been pointed out by Jarl Charpentier in the *Ind. Ant*, 1914, p 128. He says. "Although the place where Mahāvīra is now-a-days said to have died is a small village called Pāpaurī, about three miles from Giriyak in the Bihar part of the Patna district, it is quite clear from Dīgha Nikāya III 11F sq, etc, that the Buddhists thought it to be identical with the town Pāvā in which Buddha stayed in the house of Cunda on his way to Kusinārā" Mahāvīra actually died in Majjhamā Pāvā, as stated in the Kalpasūtra, the modern Pāvā (purī) some 9 miles east of Rājagṛha —Accordingly, the objection against the corrected dates of the Nirvāna of Buddha and Mahāvīra does not hold, and it is proved that the latter survived the former by about 7 years ¹

3

In the first edition I gave it as my impression that Hemacandra's work, notwithstanding its many merits, is open to censure on account of numerous blemishes caused by hurried composition. I compared his versification to that of the Latin poet who in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in uno.²

This denunciation should, however, be qualified in one regard Hemacandra metrically treated the Śloka in a way peculiar to himself, different from that of any earlier and later author. Still he does not merit unconditioned censure for a practice which he seems to have introduced on purpose.

¹ Even the traditional dates of the Nirvāna, viz, 543 B C of Buddha, and 526 B C. of Mahāvīra lead to a similar conclusion.

² (Who), as a great feat, often dictated in one hour 200 verses, anxious only that they should be v e r s e s Horace, Sat I 4, 9 f.

The subject is as intricate as it is interesting, it, therefore, deserves to be treated at greater length

On the Śloka employed by Hemacandra.

Judged by the standard of classical poets, the Śloka employed by Hemacandra must be pronounced irregular in a great many cases¹ There is but one rule strictly observed, viz., that the even pādas should end in ◡—◡— or ◡—◡◡. The same metre is excluded from the end of odd pādas, but it occurs XI 62 The 2nd and 3rd syllables of a pāda should not be ◡◡, this metre occurs, however, in odd pādas VIII 136. 321. 361, XII 377, in even pādas XI 110, XIII 34, the last two instances further offend against the rule prohibiting the use of ◡— as 3rd and 4th syllables in even pādas All the irregularities mentioned as yet are downright blunders Hemacandra most frequently sets the nicer rules about the Vipulās at defiance Classical poets adhibit four Vipulās which may be described by the metre of syllables 5 to 7, as I न—Vipulā II न—Vipulā III न—Vipulā (Cæsura after the 5th syllable) IV र—Vipulā (Cæsura after the 4th syllable). In all Vipulās the 4th syllable must be long and besides in II and III the 3rd a short one. The rules about these Vipulās are but imperfectly observed by Hemacandra, as the following statistics of Sargas 9–13 will show There are 179 cases of the 1st Vipulā, 70 of the 2nd, 75 of the 3rd, and 60 of the 4th, of these there are 18, 12, 8, and 7 cases irregular Hemacandra, moreover, employs the ञ—Vipulā which is but a very rare exception with other poets. I noted, in the same part of his work, 26 cases of which three exhibit a s h o r t fourth syllable instead of a long one. It will thus be seen that Hemacandra habitually admits metres which common usage excludes from the Śloka.—Even more striking and decisive than these irregularities is his very frequent neglect of the

¹ The proofs for my remarks in the text are taken from Sargas IX–XIII

cæsura after the odd pādas which classical poets mark by the end of a word or, at least of a member in a compound. Hemacandra, however, effaces it frequently by Sandhi with an initial vowel, I counted 69 such 'weak' cæsuras in the two first sargas. Or it falls in the middle of a word, e g., separating the preposition from the verb and the like. It is evident that by this practice the odd and even pādas tend to coalesce into one line, and the character of the Śloka becomes essentially changed.

There can be no doubt of Hemacandra's being quite aware that his Ślokas were an innovation, and that he introduced it on purpose. He had induced Jayasīma Siddharāja, one of the most powerful kings of Gujarāt (A D 1094-1143) to favour the Jains, and actually converted his successor Kumārapāla (1143-1174) to Jainism. By the conversion of Kumārapāla Gujarāt became a Jain State, and Hemacandra used his influence on its government in order to make his sect a self-subsistent political body with a culture of its own. He, therefore, composed textbooks of nearly all sciences for the benefit of his sect. He apparently attempted to facilitate the literary activities of the Jains by making the Śloka a more handy means of composition than its classical model, and he wrote in this new-styled Śloka the Trisastīśālākāpurusa-carita and other works, more than 1,50,000 verses. But this innovation of his was not adopted even by the Jains, they reverted to the classical model, imitating it with indifferent success, and accordingly Hemacandra's exertion in this regard was doomed to failure.

But now we shall examine some of Hemacandra's literary delicts for which he stands convicted on his own showing. In the Kāvyaṇuśāsanā¹ he remarks, in connection with the fault *nirarthaka* तत्र चादौनां पूरणार्थत्वं निरर्थकत्वं, and illustrates it by a stanza in which a meaningless हि is used merely for the exigency of the metre. Here are two fine specimens from the Paśīṣṭa Parvan.

¹ Kāvyaṇuśāsanā edition, p 136

निद्रा ह्यक्षुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि II 519

अथ हि प्रागमात्यत्वे कारितोऽभून्मयैव हि VIII 452,

where the second हि is पादपूरणार्थं Other instances, taken at random from the first two sargas, occur in I 367. 405, II 333. 365 420 528. 742. In many cases हि serves no other purpose but to avoid the hiatus, as in the first verse quoted above. similar cases will be found in I 148 344, II 301. 302. 435. 540. 586, etc —Also च, तु, अपि are occasionally used without any special meaning. Sometimes two particles are joined where only one is required, e.g., अथय II 689. 713 अपि च I 472, II 195. 614 2—These remarks are, by no means, meant to be exhaustive I have noted only some stray observations which struck me as illustrative of Hemacandra's occasional want of pains-taking.

But enough has been said to make good the assertion that Hemacandra produced his poem rapidly and did not give it a last polish. These critical remarks, however, which apply as well to the Trisastīśālākāpurusa-carita to which the Parisīsta Parvan is but an appendix, should not prevent our appreciating the indubitable excellence of Hemacandra's great work, it appears in full light when we compare it with the older work of similar contents, Bhadreśvara's Kahāvalī (see pp. xi-xiii). Bhadreśvara has merely strung together the Prakrit Kathānakas, scarcely altered, and thus has presented only a collection of materials for the legendary history of the Jainas down to the last patriarch. Hemacandra, on the other hand, writing in Sanskrit, in kāvya style and fluent verses, has produced an epical poem of great length (some 37,000 verses), intended, as it were, as a Jaina substitute for the great epics of the Brahmans. His composing this great work is, no doubt, part of his plan to provide his sect with a Literature of their own, and to make it independent of the general Hindu culture

The chronology of Hemacandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Buhler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemacandra"

quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Buhler arrived, is that the Trisastiśalākāpurusa-carita has been composed at some time between Samvat 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemacandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the Mahāvīra-caritra, the last parvan of the Trisastiśalākāpurusa-carita, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, viz, the Parisistaparvan, must be subsequent to Samvat 1216. Hemacandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named:—

1. The commentary on the Yogasūtra
2. The Trisastiśalākāpurusa-carita
3. The Sanskrit Dvyāśraya.
4. The Prākṛit Dyāśraya
5. The commentary on the Abhidhāna Cintāmanī.

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the Parisistaparvan which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemacandra.

HERMANN JACOBI.

Bonn, December, 1931.

CONTENTS OF THE PARISĪSTAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a mangala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (trisastīśalākāpurusa) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the sthaviras from Jambūsvāmin downwards, in an additional book, the present Parisīstaparvan (1-6).

The book opens with a flowery description of Magadha (7-12), and its capital Rājagrha (13-21), and with a eulogy on Śrenika, the king of Rājagrha (22-28)

In the courtyard of the temple Gunaśila, near Rājagrha, Mahāvīra had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha. Śrenika, hearing of Mahāvīra's arrival, set out in full state to visit the Jina (29-45).

¹Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasannacandra who, on taking *pravrajya*, had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46-56).

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57-65)

When Śrenika had come to Mahāvīra, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. Mahāvīra

¹ Prasannachandra and his adventures are mentioned in the Āvaśyaka Nirukti X, 80 (LEUMANN)

answered, that if the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell, but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66-90).

¹At the request of Śrenika, Mahāvīra related the history of Prasannacandra. In the town of Potana ruled Somacandra; his wife was Dhārīnī. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it². The king became melancholy, for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey, he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasannacandra was installed king (91-108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalacīrin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalacīrin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109-128).

Meanwhile Prasannacandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was

¹ The story of Valkalacīrin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyaśrnga in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyana.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Buddhists, ed Fausboll, I, p. 137, (LEUMANN). Compare also Raghu Vamśa, 12, 2, [and Kathā Sarit Sāgara I, 67, II, 628]. A similar incident is found in the Kathā Kośa, in the story of Amaradatta and Mitrānanda, Sanskrit College MS, Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharmadūtah*) come to you" TAWNEY]. See also the sculpture of the Māghadeviya Jātaka in Genl. Sir A. Cunningham's Bharhut Stūpa, p. 78, plate XLVIII, No. 2 (HOERNLE).

growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take his likeness, but the portrait awakened in him the desire to have his brother with him. In order to have him brought to the town, he despatched some artful courtesans disguised as Rishis, carrying with them a provision of candied fruits and other dainties. The women found out Valkalacirin and gave him to eat of their sweetmeats, and made him touch their breasts. The boy wondered at all these marvels and believed the sham *munis* that the sweetmeats were fruits grown in their hermitage Potana, and that by eating them their breasts had become so soft and protuberant. They appointed him a place of meeting, for the lad longed to go to their wonderful hermitage (128-152).

At that time spies placed in huge trees reported that the old ascetic was returning. The women fearing lest he might curse them, fled in great haste. In vain did Valkalacirin search the woods for them, they were gone. At last he met a cartman whom, of course, he mistook for a *muni* and told him that he wished to go to the hermitage Potana. The cartman said, he was bound for the same place, so they would go together. Valkalacirin's ignorance of the commonest things which he all interpreted from his experience as a hermit, very much amused the cartman and his wife. This strange party was attacked by a robber, but the carter dealt him such a blow that he could rise no more. The robber's treasure was put on the car, and the party pursued their journey. Arrived at Potana the cartman dismissed Valkalacirin, giving him some coins, for, as he said, in that hermitage one must give some of these in exchange for anything one might be in need of (158-178).

The lad walking in the streets and greeting the wondering inhabitants as *munis*, found himself at last before a courtesan's house. He entered it, saluted the woman as "reverend father" and asked for the "hut," offering all the money he had. The woman consented, but had him first made clean and decently dressed. Then she made him marry her daughter. The lad went through the ceremony, wondering at the songs of the

females and not a little afraid of the musical instruments (179-196)

Meanwhile Prasannacandra was in great anxiety about Valkalacirin. For those disguised courtesans had returned and reported how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalacirin would find the way to Potana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalacirin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196-217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalacirin's recognition (218-221).

Somacandia, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalacirin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannacandra. When they drew near the hermitage, Valkalacirin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222-246).

Valkalacīrin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his thoughts he quickly passed through the different stages of contemplation, and at last reached the *Kevala*-knowledge. Some unseen power presented him with the marks of a yati, thus Valkalacīrin had become a Pratyekabuddha. He entrusted his father to the care of Mahāvīra who happened to be near Potana, and went himself somewhere else. Prasannacandra returned to his residence, but loathing worldly life was at last ordained by Mahāvīra (247–258).

Thus Mahāvīra ended his tale. In the same moment Prasannacandra reached the *Kevala*, and the gods appeared in the air to celebrate the event. Śrenika then asked who would be the last *Kevalin*. Mahāvīra answered the god Vidyunmālīn, who with his four wives was in the crowd of gods come to celebrate Prasannacandra's *Kevala*, would after seven days be born in Rājagrha, as Jambū, son of Rṣhabhadatta, he would be the last *Kevalin*. His divine splendour had not yet left him, though the moment of his new birth was close at hand, for the gods who are to enter upon their last existence retain their divine splendour undiminished to the last. One of the gods present, Anādrta, lord of Jambūdvīpa, overhearing this discourse, loudly praised his family. Śrenika asked for the motives of the god's strange behaviour, and Mahāvīra explained as follows (259–268).

The merchant Guptamatī in Rājagrha had two sons: the elder, Rṣabhadatta, led a virtuous life, while the younger, Jinadāsa, was given to gambling and all sorts of vices. The elder disowned Jinadāsa, but when the latter in a quarrel with a gambler was vitally wounded, Rṣabhadatta went to tend him. Jinadāsa, however, felt that he was dying, he therefore asked his brother for spiritual guidance, and died the death of

a pious Jaina. He was born again as the god, who was just then extolling his family, because the last *Kevalin* should be born in it (268–285)

Mahāvīra then proceeded to tell the story of Vidyunmālin¹. In the village Sugrāman of Magadha lived a Rāstrakūta Āryavat with his wife Revatī. They had two sons, Bhavadatta and Bhavadeva. The former as a very young man, had taken *dīkṣā* under Susthita. Once a member of his *Gaccha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287–297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgilā, the daughter of Nāgadatta and Vāsukī. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gaccha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Ācārya as intending to take *dīkṣā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving

¹ Compare Rśmandalastotra, v 155–162, Appendices, p 350, the Buddhist story of Nanda, Buddha's brother with Aśvaghosa's Saundarananda.

after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298-347)

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died, but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348-357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmanī, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his intention to break his vows, bade him return to his Ācārya and repent of his sins (357-373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmanī, Nāgilā's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation, he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadeva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadeva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadeva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Śakrasāmānika (374-389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Saudharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vajradatta and Yaśodharā, in the town of Puṇḍarikinī of Puskalāvati, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud

shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things¹. He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhī knowledge (390–418).

Bhavadeva, descending from heaven, was re-born as Śiva, son of Padmaratha, king of Vitāśoka in Videha, and Vanamālā. When Śiva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasamrddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Śiva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the saint which the latter explained by relating the story of their former lives (419–434). Śiva was now anxious to become a monk, but his parents stubbornly refused their consent. He therefore tried to enforce his request by rejecting all food, and lived as a *bhāvayati*. But his parents secured the assistance of one of his friends, a merchant's son. This man henceforth behaved towards Śiva as if he considered him his Ācārya, and removed Śiva's objections to eating anything by providing him with pure food collected by himself (434–465). Thus Śiva continued in his ascetic life for twelve years against the will of his parents. At last he died and was born again as the god Vidyunmālin. In seven days, thus Mahāvīra concluded his narrative, he will be born in Rājagrha as Jambū, son of Rsabha (466–469).

When Vidyunmālin went to Prasannacandra, his four wives asked the sage whether in their next birth they would again join their present husband. Prasanna replied that they

¹ In the Kathā Kośa there is a similar incident. King Kanakaratha is in the same way convinced of the instability of the world. Sanskrit College MS, folio 45 B (TAWNEY).

would be born as the daughters of four merchants, Samudra, Priyasamudra, Kubera, and Sāgara, and would be married to their present husband in his next birth

After the events described above had taken place Mahāvīra went somewhere else (470–474)

CANTO THE SECOND

In Rājagrha there lived, in king Śrenika's time, Rsabhadatta, also called Rsabha, an eminent and pious merchant. His wife was Dhārīnī. As they had no children, Dhārīnī became extremely dejected. In order to divert her, Rsabha took her on a trip to the groves of the Vaibhāra hill (1–38). There they met Yaśomitra, the son of a Siddha, and were told by him that Sudharman, the Ganadhara, was holding forth in an adjoining park. They went there together with the Siddha and listened to Sudharman's sermon (39–45).

When Sudharman had finished, Yaśomitra asked him for a description of the Jambū tree, which had lent its name to Jambūdvīpa. Dhārīnī on her part questioned the sage whether she would give birth to a son, upon which, Yaśomitra blamed her for putting such a question to the holy man. He then foretold her that she would conceive after seeing a lion in a dream. A son would be born whose name should be Jambū. After such conversation they separated, and the now happy couple returned to their town (46–57). All happened as foretold. It was the god Vidyunmālin who was reborn as Dhārīnī's son. This son was called Jambū. He grew up, the joy of his parents, and in time reached the marriageable age (57–74). In the same town (Rājagrha) there were eight merchants Samudrapriya, Samudradatta, Sāgaradatta, Kubera-datta, Kuberasena, Śramanadatta, Vasusena, and Vasupālita. Their wives were Padmāvatī, Kanakamālā, Vinayaśrī, Dhanāśrī, Kanakavatī, Śrisenā, Viramatī, and Jayasenā. Each couple had one daughter. Samudraśrī, Padmaśrī, Padmasenā, Kanakasenā (these four had, during their former lives, been the wives of Vidyunmālin) Nabhahsenā, Kanakaśrī, Kanakavatī,

and Jayaśrī These girls were, by their respective parents, offered to, and accepted by Rsabhadatta as brides for Jambū (75-91)

At that time arrived Sudharman, whose preaching made such an expression on Jambū, that he desired to join the order. He bade Sudharman stay till he had got his parents' consent. When he reached the town, he found the gate obstructed by a great crowd, elephants, horses, etc. As he was too impatient to wait, he turned to another gate, but found the way equally impracticable, as the gate was just put in a condition of defence in expectation of an enemy. He therefore returned to Sudharman, and with his permission, took upon himself the vow of perpetual chastity (92-112). He then told his parents what had happened, and asked their permission for entering the order. They tried to make him give up his plan, but could only induce him to postpone it till after the wedding (113-121). This was communicated to the intended fathers-in-law who became very uneasy, but their daughters assured them that they would follow their husband in all he would undertake (122-131). The day for the wedding was then fixed, and it was celebrated with much pomp. Jambū and his brides were conducted to the house of his parents, and from there to Jambū's own house (132-165).

King Vindhya of Jayapura had two sons, Prabhava and Prabhu. He installed the younger as his successor, whereupon Prabhava went to the hills and became leader of a gang of robbers (166-170). His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep¹. By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work. Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See *Kathā Sarit Sāgara*, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 384. (TAWNEY)

against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said, he had no spells and did not set any value on them, for he intended to take *dīksā* on the next morning, being already a *bhāvayati*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171-190)

*1st story (191-223)*¹ ¶ Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers, their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they

¹ An older Jain version of this apologue is found in Haribhadra's *Somarāicca Kahā*, 2nd Bhava. A full monography on this apologue "which has edified Brāhmans, Jainas, Buddhists, Muhammadans, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. (Festgruss) an Otto von Bohtlingk, Stuttgart, 1888, p. 68 ff. The oldest Indian version is found in the *Mahābhārata*, *Strāparvan*, *Adhy*, 5 and 6.

stung him But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead and thence into his mouth Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191-214).

The moral of this apologue is as follows The man is the worldly man, the forest, the world, the elephant death, the well, human life, the serpent, hell, the four snakes, the passions, wrath, etc, the root of the banyan tree, man's life the two mice are the dark and light fortnights, the bees, sorrows and cares, the drops of honey, worldly pleasures (215-218)

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Ganadhara to escape from the Samsāra As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219-223) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224-314)

Kuberasenā, a courtesan in Mathurā, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā Her mother, however, prevailed upon her to expose them So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Śauryanagara (There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them) Their names were discovered on two rings found on them The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly, betrothed to one another (224-247) Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadatta's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadatta and herself She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course, came to the same conclusion In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattā Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage cere-

mony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurā he fell in with Kuberasenā, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248–279). Kuberadattā meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhī knowledge which disclosed to her Kuberadatta's new incest. In order to reclaim him she went to Mathurā and, not recognised by Kuberadatta, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadatta about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadatta became a monk and Kuberasenā a devout laywoman. Therefore, Jambū concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend (280–311). As Prabhava reminded Jambū of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

*The 3rd story,*² of Maheśvaradatta (315–354)

In Tāmraliptī there lived a rich merchant Maheśvaradatta. His parents, Samudra and Bahulā, a greedy and cunning couple were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Maheśvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gāngilā consoled herself with her paramours. Once when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oidipus nor of the mediæval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages —[Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, *De Periandri Matie*. TAWNEY.]

² Compare 4th night of the *Arabian Nights*. (LEUMANN.)

that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāngilā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his super-human knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315-354)

Samudraśrī warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356-378)

(In the village of Susīman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before, but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown, when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed.) He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and

was not able to grow wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356-378). Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380-405)

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcass, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcass, and by the influence of its rays the anus closed¹. Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcass, and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcass of the elephant is to be compared to woman, the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra.

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story of the monkey (407-430)

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place². His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king, who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance.

¹ A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the Kathā Sarit Sāgara, see p. 77 of Tawney's translation.

² In the Kathā Kośa a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS., Folio, 19 B (TAWNEY)

Once he was made to perform before the king and the queen
When he recognised the queen as his former companion, he
burst into tears, repenting of his foolishness

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner (432-443)

A charcoal-burner going to the woods had provided himself
with plenty of water. However, he grew so thirsty by his
work, that he had soon spent his provision, and was obliged to
go in search of more water. Creeping along in a scorching sun,
he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness
somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that
he was quaffing the water of many wells, tanks, etc., but not yet
satisfied he came to an old well, from the bottom of which
he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births
enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty
pleasures of human life.

Padmasenā then told

*The 8th story (446-640) of the cunning woman with the
anklet, and of the jackal*

Devadīna, son of Devadatta, a goldsmith in Rājagṛha,
had married a shrewd beauty, Durgilā. Once she bathed in
the river and was seen by a young man, who instantly fell
in love with her. He succeeded in making sure that she
returned his love, and then enquired of some boys, her name, and
the place where she lived. He employed an old nun as a
go-between, but Durgilā, who was just scouring sooty vessels,
first reviled her as a procuress, and then beat her with her
hand. The lover, however, heard patiently the lamentations
of the old woman for he saw at once that the impression
of Durgilā's hand with the five fingers stretched out,¹ which the
nun showed him on her back, meant that they should meet
on the fifth night of the waning moon, but he did not know
where. So the go-between had again to face Durgilā, but fared

¹ Kathā Sarit Sāgara, Vol II, p 237 (TAWNEY)

even worse than before. For Durgilā grasped her by the throat and, dragging her through the Aśoka-grove, expelled her by the western gate. This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446-499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Aśoka-grove and met Durgilā. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Aśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime. Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadatta resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her, for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadatta alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yakṣa Śobhana of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs¹. There she went

¹ Cf. the termination of the Andabhūta Jātaka, No. 62 in Fausboll's first Volume. A Brāhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of any one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present

and, in the presence of a crowd of witnesses, she prepared to pass between the Yaksa's legs, when on a sudden her lover in the guise of a madman came forward and clung to her neck. Shaking him off, she called on the god to bear witness of her never having been touched by anybody besides her husband and the aforesaid madman. While the puzzled Yaksa was still at a loss how to act, Durgilā had passed between his legs. Her innocence was accordingly acknowledged by all. She was from the occurrence just related called Nūpurapanditā (446-445)

Devadatta grew so nervous by constantly thinking of Durgilā's wickedness, that ever since he could not sleep for a moment. When the king heard of his strange disorder, he appointed him, for that very reason, guard of his seraglio. Now one of the queens often in the night came to look at him whether he was sleeping or not. This moved Devadatta's suspicion. In order to find out the cause of the queen's strange behaviour, he feigned sleep. Upon this, the queen, satisfied that she was now unobserved, went to a window under which the king's best elephant was being kept. The clever beast caught her by his trunk and deposited her on the ground. There the elephant's keeper reviled her for having kept him waiting so long, and beat her with the elephant's shackles. She pleaded as an excuse the extraordinary vigilance of the new guard, and thus easily pacified her brute lover. The couple then enjoyed themselves without restraint, till it was

at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you, if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire. But at that moment her para-nour exclaimed, "Behold, the deed of this Brāhman *purohita*, he is making such a woman enter the fire." Then he went and seized her by the hand. She flung away his hand and said to the *purohita*, "My word, my solemn asseveration has been spoiled, I cannot enter the fire." He said, "Why not?" She said, "My lord, I solemnly asserted that I had never touched the hand of any man but my husband, and now this fellow has just laid hold of my hand." The Brāhman saw that she had humbugged him, and he beat her and sent her away. (TAWNEY)

time for the queen to return to her apartment, which was effected in the same way she had come ¹

Devadatta, having watched the whole affair, felt relieved of his always recurring thought about Durgilā's wickedness, since he found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaibhāra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546-594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After a while a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him

¹ Cf. Kathā Sarit Sāgara, Vol I, p 169 (TAWNEY)

out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadāsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadāsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595-618).

The queen and her new lover had set out on their journey and reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank¹. In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish. The fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover².

¹ A similar story is told of Dharana and Laksmī, and the latter's elopement with a robber in Haribhadra's *Samarāṅga Kahā*, 6th bhava, p. 426-433 of my edition of that text in the *Bibliotheca Indica*.

² This incident is found in the *Chulladhanuggahajātaka*, on page 222 of the 3rd Vol. of Fausboll's edition of the *Jātakas*. The *Chulladhanuggaha*, after killing with arrows an elephant and 49 robbers, is, owing to his wife's treachery, killed by the chief of the robbers. The chief of the robbers deserts her, as in the text. Then Sakka assumes the form of a jackal with a piece of flesh, and Mātali by his orders assumes the form of a fish and Panchasikha, of a hawk. Precisely the same drama is

He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinas. The queen followed his advice and became a nun (619-640)

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related .

The 9th story of the enamoured Vidyādhara

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vaitādhya mountain there lived two Vidyādharas, the brothers Megharatha and Vidyunmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Cāndālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kṣitipratistha and to have been disowned by their parents. The Cāndālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Cāndāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunmālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home, promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunmālin,

enacted as in the Jaina form of the story, with the result that the woman becomes ashamed and repents.

The incident is also found in a slightly altered form in the Avadānas, translated from Chinese originals by Stanislas Julien (Vol II, p 11). There was once a woman rich in gold and silver who was in love with a man. She followed him with her riches, and the two arrived on the bank of a rapid river. The man took her things, and deserted her as in the Jaina story. Then she saw a "renard sauvage" who had caught a hawk, and had let it go to catch a fish in the river. He lost both. The woman said to the fox, "You must be very stupid, your wish to get both things has caused you to lose both." The fox answered, "I admit that I have been stupid, but your stupidity far exceeds mine."

This story is said to be an extract from the *Encyclopædia Fa-Youen-tchu-lin* (TAWNEY)

who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit her. The close of the third year found Vidyunmālin equally unsuccessful in attaining his end for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Cāndālas was loathsome. Megharatha, therefore, left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Susthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Samsāra (645-691)

Kanakasenā warning Jambū against over-eagerness, told
The 10th story of the shell-blower

A husbandman in Śāligrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity, for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720-745)

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dallied with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females, but the older one, resenting the liberty he took, threw a stone at him

A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the bitumen clung so strongly to his face that he could not get it off, and when he touched it with his hands and feet, they too became fixed in the bitumen. He thus perished miserably. In like way sensual lust laying hold of man by one of his senses is sure to ruin his entire soul.

CANTO THE THIRD

Nabhahsenā relates

The 12th story of the two old women (1-45)

In some village there lived two very poor old women, Buddhī and Siddhī, who were great friends of each other. Buddhī had for a long time continued to sacrifice to a Yakṣa, Bhola (or Bholaka), when the god, pleased with her devotion, promised her whatever she should ask. She asked him for sufficient means to live well, and the Yakṣa assented, saying, that she would daily find a dīnāra at his foot. The poor woman thus at once became richer than all people about her, and she began to live in great style. When Siddhī had become aware of this change, she did not rest till she had wormed the secret out of her crony, and forthwith worshipped the Yakṣa with the utmost zeal. The god at last rewarded her devotion by granting her request, viz., that he should give her double what he had given to her friend. It became now the latter's turn to envy her friend's good luck, and to worship the Yakṣa till she got double the sum, which Siddhī earned. Again, Siddhī sacrificed to the Yakṣa, and when the god was pleased, asked him to make her blind in one eye. Buddhī believed that her companion had by her devotion doubled her income, and moved by envy she again exerted herself to please the god. When the god at last granted her boon, she asked him to give her twice what he had granted to Siddhī. Upon this she became blind in both eyes. In the same way, the queen concluded, Jambū

would lose his share of life's pleasures in striving to obtain a more exalted state of being. Jambū rejoined, he would never quit the right path and told

The 13th story (45-106) of the excellent horse

In Vasantapura the capital of king Jitaśatru, lived Jinadāsa, a pious merchant. Once the king inspected the colts of his stud, and ordered the connoisseurs of horses to select the best one. He gave the colt in charge of the aforesaid Jinadāsa, who tended it with the greatest care. He himself led the horse to the tank and back. On the way there was a Jaina temple, round which he always rode thrice without entering it. As the colt grew up, the power of the king increased. His neighbours and rivals being of opinion that the king's success depended on his possessing the marvellous horse, resolved to rid him of it. When all their efforts to get or kill the horse had failed, the minister of one hostile king ventured to steal it by deceiving its guard. In the guise of a Jaina layman he visited Jinadāsa and completely gained his confidence. Once when Jinadāsa had to go to some relations of his, he left the house in charge of his friend, the disguised minister, and set out on his journey. In the next night the minister got on the horse, but though he tried hard the whole night, he could not make the horse quit its accustomed route, from the house to the tank, round the temple, and back. At the break of day he had to give up his plan and made his escape.

Kanakasenā then told

The 14th story (108-121) of the imprudent boy

In a village lived the poor widow of a *grāmakūta*¹ together with her idle son. When she once reproached him with his inactivity, the boy promised he would henceforth do all in his power to gain the means of living. Some time afterwards when the villagers had assembled to gossip, the donkey of a *bhāmaha* broke loose, and the owner ran after it, calling on all to stop the animal. The boy now thought there was a chance of gaining

¹ In the dictionaries this word is said to mean the noblest man in a village.

some money, and running after the donkey, took hold of it by the tail. The animal furiously kicked the boy in the face, till he fell down all but lifeless.

Jambū, in order to illustrate the bad effects of love related
The 15th story (123-140)

A certain *bhuktipāla* had an excellent mare which he gave in charge of a man called Sollaka. But Sollaka gave to the mare only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somaśrī, Brāhmans of Kṣitipratistha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatīkā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavatī relates

The 16th story (142-147)

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā sāhasa*, i.e., 'beware of rashness'. The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavatī warns her husband not to act like that bird.¹

Jambū relates

The 17th story of the three friends (149-184)²

¹ Cp. Mahābhārata II, 1548

² This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. II, p. 57, and note (TAWNEY)

The domestic priest and chief minister of Jitaśatru, king of Ksitipratistha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Pranāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion, Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure, with the third, Pranāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the wrath of the king should be over. He therefore went by night to Sahamitra and asked him for shelter and concealment in his house. But Sahamitra flatly refused him any help, which would provoke the resentment of the king and endanger himself. After this rebuff, Somadatta went to his second friend Parvamitra, who received him with a show of kindness and respect. As regarded his own person, he said, he should be glad to share his friend's fate, but he had also to consider his family's safety, he therefore entreated him to apply to somebody else, and actually accompanied him as far as the next square. Almost without hope of success Somadatta then addressed Pranāmamitra, to whom he had shown but so small favour. Pranāmamitra, however, kindly offered his assistance and conducted the fallen minister out of the king's dominion to some place where he lived in safety.

The minister is compared to the Soul, Sahamitra to the Body which, on death, parts company with the Soul, Parvamitra to friends and relations who leave the corpse on the burying-place, Pranāmamitra to Merit (*dharma*) which goes with the soul to the world beyond.

Jayasrī relates

The 18th story of the story-inventing girl (186–212).

In the town Ramaniya the king was so fond of stories¹ that

Cp Mahābhārata XII, 12456, Manu IV, 239 ff. Vasupūjyacarita II, 1610

¹ The same story occurs in the Āvaśyaka Chūrṇi, IX, 32a, and a considerably different version of it in the Viśeshāvaśyaka Bhāṣya V, 187a 2 (LEUMANN.)

he ordered every day one of the inhabitants to relate a tale. When it became the turn of an illiterate priest to entertain the king with a story, the poor man was in great despair, because he was too awkward to speak before people and not able to tell anything. His daughter Nāgaśrī, learning the cause of his alarm, promised to go in his stead. She boldly went to the palace and told the king that she was Nāgaśrī, daughter of the poor *agnihotra* Nāgaśarman and Somaśrī. Her parents had promised her in marriage to a Brāhman youth called Catta. Once when they were absent on a journey, her bridegroom had arrived. She had entertained him as well as she could, and for the night had offered him the only bed in the house. Being afraid to lie on the filthy floor, she had waited till Catta was asleep and had then crept into the same bed. Catta, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Catta and be punished accordingly. She, therefore, had cut the corpse into pieces and buried them secretly ¹. When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśrī whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśrī winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215-275)

King Śatāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga,

¹ Compare Āvaśyaka Nirṣukti, IX, 59, 14 (LEUMANN)

son of the merchant Samudrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yakṣa. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga out of a window which opened on a dunghole, in which he accordingly fell. As he could not get out of it, he had leisure to repent of his rashness. So he continued in the hole, living on such food as both women threw him down from time to time, till at last the rainy season set in and rapidly filled the hole with water. Thus he was carried into the outer ditch, on the bank of which he landed and swooned. Accidentally his nurse found him there. She led him home and tended him, till he recovered from the bad effects of his loathsome prison.

Lalitānga is compared to the Soul, his love for the queen, to Pleasure, his stay in the dunghole, to the state of the foetus; his deliverance thence, to Birth, his landing on the bank, to the child's entrance in the *sūtīkābhavana*, his swooning, to the child's swooning on being delivered from the womb, the nurse who saved him, to the effects of *Karma*. Jambū concluded that though Lalitānga might be such a fool as for a second time to have himself brought to the queen, he, Jambū, would not do that which would cause him to be born again and again.

When the wives of Jambū perceived that he was not to be shaken in his purpose, they declared that they also would enter the order, and so did Jambū's parents and relations. Even Prabhava, the robber, made up his mind to become a monk, if

his parents would permit him to do so (276-280) On the morning of the following day Jambū (of the Kāśyapa gotra) prepared for his renunciation He hastened to Sudharman, the fifth Ganadhara, who ordained him and his kinsfolk (281-289) After a few days Prabhava returned and was, with the permission of his parents, admitted into the order of monks. He was, from that time, the disciple and constant companion of Jambū (290-292).

CANTO THE FOURTH

Once Sudharman, surrounded by his disciples, Jambū, etc., arrived in Campā and took up his abode in the park outside the town The inhabitants, men and women, hastened to salute the Ganadhara King Kūnika saw the crowd bustling on the road, and asked what had happened that all the people were leaving the town Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Ganadhara who was preaching to the people (1-37) When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was, for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38-47) Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin After him nobody would reach the *Manahparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge; the *Jinakalpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (49-55) Sudharman entered the order at the age of fifty, thirty years he was the disciple of Mahāvira, twelve years after whose death he reached the *kevalam* He died eight years later, having accomplished his one hundredth year

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa*, having appointed Prabhava of the Kātyāyana gotra as the visible head of the Church (56-61).

CANTO THE FIFTH.

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But by his mental sight (*upayoga*) he discovered among the heretics a fit man in the person of Śayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagrha (1-7). He then proceeded towards Rājagrha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Śayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course affirmed that the Vedas were Truth, and that there was no Truth beyond the Vedas. But Śayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the Truth from him (8-24). The guru thoroughly intimidated then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice. He showed the idol to Śayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinās was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25-35). Sayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Sayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dīksā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pūrvas* and became, after Prabhava's death, the head of the Church (36-54). When Śayyambhava took *dīksā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still

more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *manayam*, i.e., a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Manaka (55-62). When Maṇaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Śayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Manaka, was born, and never returned since. Manaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Campā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Śayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Manaka agreeing to this, Śayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63-80). Śayyambhava by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Śayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called Daśavaikālika. For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last Daśapūrvīn, yet under certain circumstances a Śrutakevalīn may do so. Manaka learned the Daśavaikālika, and thus, he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81-88), Śayyambhava so heartily wept at Manaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Manaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their ācārya's son, wondered why he had not told them this before. Sayyambhava replied that if they had known Manaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most

meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Manaka's instruction he had composed the Daśavaikālika Sūtra, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89-100) The disciples, however, moved the Sangha to solicit Śayyambhava that he should publish the Daśavaikālika Śayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101-105) At last Śayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107)

CANTO THE SIXTH

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the Church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtaviṇaya (1-4) Four traders of Rājagṛha, who had grown up together, took *dīksā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagṛha (5-15) In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16-21)

The founding of Pātaliputra.¹

Udāyin succeeded his father Kūnika in the reign of Campā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūnika had founded Campā, after

¹ For other legends on the founding of the city of Pātaliputra, see Kathā Sarit Sāgara, Vol I, pp 15, 16; Pilgrimage of Fahian (Calcutta, 1848), p 257 ff

leaving Rājagrha on the death of his father (21-32). In order to find a site suitable for the future capital, Udāyin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pātali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared that the Pātali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33-41).

The story of Annikāputra (43-174)

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader in northern Mathurā, travelled to southern Matourā in which town lived a friend of his Jayasimha, like himself a trader's son. Jayasimha had a sister called Annikā, who was an exceedingly fine girl. Once Jayasimha treated Devadatta to an excellent dinner which Annikā had prepared. She waited on her brother and his friend, who, being struck with her beauty, fell in love with her. On the next day he sent some persons to Jayasimha who should declare his suit for Annikā. Jayasimha assented to their proposal on condition that Devadatta and Annikā should stay in his house until the birth of their first child. Thus they were married (42-61). After some time Devadatta received a letter from his parents urging him to return, as they had become blind and helpless with old age. He wept piteously over this letter in great despair, for he had given his word not to leave Jayasimha's house. Annikā, finding him in this sad condition and getting no answer from him, read the letter herself and saw at once how things stood. She went to her brother and succeeded at last in extorting his permission for Devadatta to depart with her (61-80). Though they gave no name to the boy, reserving the right of selecting one to their parents, he generally was known under the name of Annikāputra and continued

to be so, even after his parents had formally named him Samdhīrana (81-87) Having grown up he was ordained by Jayasimha, and in old age he came to live in the town Puspabhadra on the Ganges The king of that country was Puspaketu, his wife, Puspavatī They had twins, a boy Puspacūla, and a girl Puspacūlā These children loved each other so much that the father determined to unite them in marriage He therefore put to his ministers the question, who was lawfully entitled to dispose of whatever came to light in his seraglio Little knowing what the king was aiming at, they answered that the king had the right to dispose of such things as he liked From this decision the king pretended to derive the authorisation to make a match between his children They were accordingly wedded notwithstanding the opposition of the queen who had adopted the Jain persuasion (88-104) After the decease of the king, and the succession of his son to the throne, the queen persevered in entreating her children to dissolve their criminal union But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun At last she died and was born again as a god (105-107) This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Puspacūlā would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it¹ (108-116) At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt Then Annikāputra was brought forward and his description of the hells² exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117-126) Again the god sent the queen a dream in which she saw

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books

the delights of heaven,' and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikāputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dīksā* (127-146). Annikāputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gaccha* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikāputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain, but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147-159). Annikāputra then asked her when he should attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikāputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges, but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him overboard, the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikāputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvāna which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayāga (160-169). The skull of Annikāputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pātala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170-174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after

the tree Pātaliputra. The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever-widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Udāyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175-188). Once a king who had incurred Udāyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Udāyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal. He accordingly went to Pātaliputra watching for an occasion to get near Udāyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a pausadha-day the Sūri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep, except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189-210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Udāyin (211-230).

In Pātaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This

man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udāyin who left no heirs the five royal insignia, viz, the State elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *caurīs* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the State elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc, in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udāyin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne *sixty years after the Nirvāna*¹ (231–243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority, even in his *sabhā* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (244–252).

CANTO THE SEVENTH.

In a suburb of Pātaliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jaina monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jaina faith and left him in the morning (1–13). During the rainy season some Jaina monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Revatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *muni-bhājana-kalpāmbho'-bhṛṣṭa* the boy was called

¹ The date is wanting in Āvaśyaka Kath, XVII, 11, 30.

Kalpaka He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14-23) In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will and did so after having cured her of her disease (24-39).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unrepachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties He therefore ordered his washerman, a neighbour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him, however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood The wife of the washerman pleaded in

vain that the king had commanded them to retain the clothes (40-70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70-84)

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, etc., prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85-104)

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palanquin he was paraded on the

walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture designed to frighten them, renewed their attacks (105-115) Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane¹. The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this: as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Ksatriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success, but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy would be beaten on all sides, and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the administration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116-138).

CANTO THE EIGHTH

Seven descendants of Nanda succeeded each other. Their ministers were the descendants of Kalpaka, for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was also a descendant

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from Gabii (TAWNEY)

of Kalpaka, Śakatāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Kosā, with whom he had lived twelve years, while the younger son, Śrīyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1-10). Vararuci, a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Śakatāla, a zealous Jaina, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuci¹ therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dīnārs (11-19). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuci. Nanda replied, that he did so because the minister himself had applauded the poet. Upon which Śakatāla said that he admired the verses which were not of Vararuci's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuci's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yaksā, Yaksadattā, Bhūtā, Bhūtadattā, Enikā, Venā, and Reṇā. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuci recited a new composition of his, and then repeated the verses

¹ In the 4th and 5th Taṇṅgas of the Kathā Sarit Sāgara are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemacandra. The persons mentioned in the Kathā Sarit Sāgara are Vararuci and his wife, Upakosā, the last Nanda and a false Nanda, Śakatāla, their minister, and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Cānakya and an obscure antagonist of his, Subandhu and Candragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions, if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

to the king ¹ The latter, thinking himself deceived by Vararuci, stopped his pension (20–29) The poet now secretly hid a machine in the Gangā which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinārs previously deposited there Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangā, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister To come to the bottom of this mystery, Śakatāla set a spy to watch Vararuci, and thus discovered the whole trick He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuci had deposited it in the evening Therefore when on the following morning Vararuci tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Śakatāla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30–45) Vararuci, impatient of his defeat, learned from the servants of Śakatāla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Śakatāla's son, Śrīyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, etc Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuci engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Śakatāla would kill Nanda and proclaim Śrīyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole family, persuaded Śrīyaka to kill him at the moment when he should prostrate himself before the king. He would at the same moment swallow a dose of strong poison, so that he would already be dead when his head should be

¹ Cp Journal Asiatique, 1895, p 241 f

struck off. Śrīyaka consenting at last, everything came to pass as concerted (46-63)

The king, shocked by the atrocity of the deed, was informed by Śrīyaka that in punishing a traitor whose guilt was proved, he had but done the duty incumbent on every servant of the king. As a reward for this uncommon loyalty, the king offered him the seal of the prime minister, which he, however, declined in favour of his elder brother. Accordingly the same offer was made to Sthūlabhadra, who said that he would take the matter into consideration. Ordered to make up his mind without delay, his reflections took an unexpected turn, for, perceiving the vanity of the world, he resolved to quit its empty pleasures, and plucking out his hair he acquainted the king with his resolution. The latter, however, suspecting the sincerity of his intention, watched Sthūlabhadra from a window of his palace, as he composedly went his way without even turning his nose when he passed rotting corpses. It was beyond doubt that Sthūlabhadra was no more worldly minded. He took *dīksā* under Sambhūtaviṣaya (64-82). Śrīyaka having been then installed prime minister, longed to revenge the death of his father on Vararuci who was now in favour with the court. For this end Śrīyaka acted in concurrence with Kosā the courtesan with whom his brother had lived twelve years. She persuaded her sister Upakosā with whom Vararuci was in love at that time, to induce him to take to drinking liquor. This being accomplished, the minister seized the first opportunity that offered, to intimate to the king that Vararuci was a drunkard, and as the king doubted whether this reproach had any foundation in truth, he promised to corroborate this assertion by proof. Accordingly when on the next morning the court had assembled, Śrīyaka had beautiful lotus flowers distributed among all present. But the flower given to Vararuci was sprinkled with a strong emetic so that by smelling it, he was forced to vomit the liquor he had drunk the night before. His guilt becoming thus notorious, he slunk from the court, reviled by all. (He asked the Brāhmans for a

prāyaścitta, and was ordered to drink molten lead, under the application of which the poor wretch of course died (83-109) >

Sthūlabhadra led a pious life under the guidance of Sambhūtaviṇaya. Once at the beginning of the rainy season, three monks presented themselves before Sambhūtaviṇaya specifying the austerities which they intended to perform during the four months of the rainy season. The first monk took upon him to stay the whole season before a lion's den, the second to do so before the hole of a snake who killed one even by its look,¹ the third would sit on a Persian wheel. When they had departed on their errand with the Superior's permission, Sthūlabhadra declared that he would live in the house of Kosā, the courtesan, without trespassing his vows. The Superior seeing him equal to the task, permitted him to undertake it. Kosā, believing that a return of love was the cause of Sthūlabhadra's visit, received him with great kindness and plied him with her charms and conversation. But his resolution and self-restraint was not to be conquered, on the contrary his piety made such an impression on her that she let herself be converted to the true faith. She vowed that henceforth she would belong to one man only, if the king should bestow her on one (109-132). At the end of the rainy season, the three monks returned and were received by the Superior with the honour due to performers of difficult austerities, but Sthūlabhadra was welcomed with still more marked honour and greater praise. As the three monks ascribed the preference shown by the Superior to Sthūlabhadra to his partiality for the son of a minister, they were anxious to prove themselves his equals. On the next rainy season, therefore, the monk who had stayed before the lion's den announced his intention to spend four months in Kosā's house. In spite of the Superior's objections he repaired to the courtesan's house and asked her permission to stay in her house. Kosā, who at once guessed the ambitious monk's motive, resolved to give him a lesson. She easily conquered

¹ Cp. Kathā Sarit Sāgara, Vol I, p. 294 and note; Vol. II, p 464 and note. (TAWNEY.)

him by her charms, so that he entreated her to return his love. But she replied that being a courtesan her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift the man returned. (On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird.)¹ Now, when the monk approached, the bird said "there comes a *lākh*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however, but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out "there goes a *lākh*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koṣā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133-169).

²The king gave Koṣā to a charioteer, a favourite of his. As Koṣā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third, etc., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koṣā without leaving his place.³ Koṣā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered

¹ Cf. Pancatantra I, 22

² Comp. Āv. Niry, XVII, 11, 34 (LEUMANN)

³ By a similar tour de force is told of Drona in the MBh. I, 131 ff.

it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Kosā, however, replied, that skill was nothing so very wonderful, since it depended merely on practice. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind, for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and, being further instructed by Kosā, adopted the Jaina faith. Kosā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170-193).

In Canaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Canin, a devout Jaina, whose wife was Caneśvarī. Their son, who got the name Cānakya, had all his teeth complete¹ on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Cānakya would govern by proxy. Cānakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Cānakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,²

¹ The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI C V 6. 52,

“Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world.”

See also line 74 of the same scene, and Richard III IV, 4 49.
(TAWNEY)

² Cf the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian. M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It

while she made but a poor appearance, and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194–213)

Cānakya, intent on making money, went to Pātaliputra, for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brāhmans. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Cānakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Cānakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Cānakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215–226)

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayūraposaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Cānakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Cānakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the

happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs, and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his lictors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed at her ignorance, and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAWNEY)

night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed and ordered her to drink the milk, and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Candragupta. Cānakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227-241).

Candragupta when playing with the children in his native village used to be acknowledged by them as their king¹. Cānakya on his first return to the village saw the boy, whom he did not recognize, playing his wonted part. In order to test his metal, he asked him for some present. The boy pointing to a herd of cows said, he might take them; he need not be afraid of the cowherds, as nobody would dare gainsay him. Cānakya, pleased with the pluck of the boy, learned from his playmates that he was Candragupta. Promising him a kingdom, he carried him off (242-252). With the money he had acquired, Cānakya levied troops and laid siege to Pāṭaliputra. But his army being easily vanquished by the more numerous enemy, he and Candragupta were forced to run away. Nanda, however, sent swift horsemen in pursuit of them. When one of the pursuers had nearly reached them, Cānakya, to save himself and Candragupta, had recourse to a daring trick. Being on the bank of a lake, he assumed the posture of an ascetic, and ordered Candragupta to plunge in the water. The rider coming up to the spot, asked Cānakya whether he had seen a young man running off. Cānakya silently pointed to the water. Upon which the soldier began to put off his armour previous to plunging into the water. Cānakya instantly seized the sword and struck off the head of the soldier. He then put Candragupta before him on the horse, and continuing their flight, he asked him what he had

¹ Cf. the Boy-king in the Saga of Ardschi Bordschi and Vikramāditya's Throne (Sagas from the Far East, p. 252) (TAWNEY)

thought when he had been pointed out by him to the soldier. Candragupta replied that he had thought the master would know best what to do, from which answer Cānakya gladly inferred that, as king, Candragupta would be an obsequious master to his future minister. A second horseman who was on the point of overtaking them was despatched in a similar way by Cānakya, who this time made a washerman run away, by saying that the king had a grudge against his guild, and then resuming the work of the washerman (253–278). During their flight Candragupta became hungry, and Cānakya left him in order to procure food in the next village. On his way he met a priest, and asked him what he had had for dinner. The priest replied that he had eaten a mess of rice with thick milk. As Cānakya saw no other way to allay Candragupta's hunger without, by further delay, exposing him to the danger of being made prisoner, he ripped up the priest's belly, and extracting the food from the stomach gave it to the hungry boy (279–289).

At evening they reached a village, and going about in quest of food they came to the hut of a poor old woman who had just prepared the supper for her children. One of them greedily put his finger right in the middle of the dish, and being burnt began to cry. She railed at him for being as big a fool as Cānakya. Hearing himself alluded to in such terms, Cānakya entered the house and asked the woman the meaning of what she had just said. The woman replied that the child had burned his finger, because he would eat from the middle of the dish instead of from the outer part which was cool, in a similar way Cānakya had been defeated, because he had not secured the surrounding country before attacking the stronghold of the enemy (290–296). Profiting by the advice thus unconsciously given him, Cānakya went to Himavatkūta and entered into an alliance with Parvataka,¹ the king of

¹ In the list of the kings of Nepal, according to the Baudhdha Pārvaṭīya Vamśāvalī (*Ind. Ant.*, Vol. XIII, p. 412) the 11th king of the 3rd dynasty, that of the Kīrātas, is Parba, apparently our Parvata, for, in

that place, promising him half of Nanda's country, if he would aid him to subdue Nanda (297-300) They opened the campaign by reducing the outlying provinces. One town, however, was so well defended that they could not take it Cānakya, therefore, secretly entered it disguised as a Tridandin monk. He saw there a temple of the Seven Mothers, and became persuaded that they were the tutelary goddesses of the town. When, therefore, the inhabitants, wearied by the long siege, asked him when the siege would be raised, he answered that it would be continued as long as the Seven Mothers were in the temple¹ The credulous people, therefore, removed the idols from the shrine, and at the same time Candragupta and Parvataka, acting on a hint from Cānakya, retired with their army to some distance But after a while, when the inhabitants were rejoicing over their regained liberty, they returned and took the town by surprise (301-310) After having devastated the country, the allies laid siege to Pāṭali-putra, and at last forced the enemy to capitulate Nanda, throwing himself on the mercy of Cānakya, was permitted to leave his kingdom, carrying with him all that he could place on one car Accordingly he put his two wives and a daughter on his carriage, and loading it with treasures, he drove off Meeting on the road with Candragupta, the princess instantly fell in love with him, and on her father's advice she selected him for her husband by the rite of *svayamvara* She got down at once and began to climb into Candragupta's carriage, in doing which, however, nine spokes of the wheel broke Candragupta would

the reign of the 7th king, Jitedāsti, is placed Buddha's Visit to Nepal, and in that of the 14th, Sthunka, Aśoka visited the country

¹ When king Kūnika was besieging Vaiśālī, the hermit Kūlavālaka assumed the disguise of a Tridandin and entered the city The people asked him how long the siege would continue He said it would continue until they dug up the stūpa of the hermit Suvrata, which he saw protected the city from capture Kūnika withdrew his army, as in the text, and then returned and took the city (Sanskrit College MS of the Kathā Kośa, folio 71B.) (TAWNEY)

have turned her off, but Cānakya prevented him, saying that the accident was very auspicious, as it portended that the new dynasty would *flourish during nine generations* (311–326)

In the palace of Nanda, whose treasures Candragupta and Cānakya divided between themselves, was a beautiful girl, whom the king had, since her birth, fed on poison ¹ Parvata falling in love with this girl, took possession of her with Cānakya's consent When, at the wedding ceremony, he seized her hand before the sacred fire, the poisonous sweat penetrated through his skin and at once took effect Collapsing, he called out for the doctors, but Cānakya preventing Candragupta from fetching them, Parvata was soon a dead man Thus Candragupta got possession of Nanda's and Parvata's kingdom This happened *one hundred and fifty-five years after the Nirvāna of Mahāvīra* (326–339)

As some of Nanda's followers continually committed daring robberies, Cānakya searched for a man who should be able to restore order He selected for this purpose a weaver, whose resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs ² This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340–346).

Cānakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food He now gave them an order which could be interpreted in two ways When the men had done what they thought they were bidden to do, Cānakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347–351)

Candragupta's treasury having by this time become almost empty, Cānakya was anxious to fill it again He, therefore, invited the rich to gamble with him Through staking a cup

¹ See the Kathā Sant Sāgara, Vol I, p 149 and note • (TAWNEY)

² A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective"

filled with *dīnār*s against a single *dīnār*, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party, when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, etc., and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Cānakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352-376)

The Ācārya *Susthita* lived in Candragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gana* to some other country. Two young pupils of his, unable to bear the separation from their teacher, returned after a while, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Cānakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Cānakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Cānakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were

dumb-founded in spite of their resentment, but Cānakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Candragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else but Cānakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Ācārya who laid the blame on the laity, for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Cānakya henceforth liberally to give alms to the monks (377-414).

As Candragupta patronised the heretic teachers, Cānakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Cānakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the seraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Cānakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Candragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415-435). On Cānakya's order, the food of Candragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharā who was big with child was dining with the king, when Cānakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and

extracted the child. He had been nearly too late, for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusāra. In ripe age he was placed on the throne by Cānakya on the decease of his father who died by *samādhī* (436-445).

Cānakya had adopted Subandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusāra not to trust Cānakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning on inquiry, that this charge against Cānakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life, was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way. Having pronounced strong spells over exquisite perfumes he placed them, together with some lines written on *bhūrjapatra*, in a well-varnished casket, this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his race, and went to Cānakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Cānakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446-469).

CANTO THE NINTH

With the king's consent Subandhu took possession of Cānakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks, it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he

eagerly inhaled. At last he found the *bhūrjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it, for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only he became the object of contempt wherever he went (1-13)

On Bindusāra's decease, his son Aśoka-srī ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kunāla, to Ujjayinī, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prakrit) to the tutors that Kunāla should begin his studies (उधीयउ). One of Aśoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the अ changed उधीयउ into अधीयउ, i.e., "he must be blinded"¹. Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayinī was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kunāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kunāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed, for Kunāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinī (14-34)

In the course of time Saracchrī, the wife of Kunāla, bore

¹ See *Indian Antiquary* for 1881, Vol. X, p. 190 (TAWNEY)

him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kunāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*kāṅkīnī*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kunāla merely repeated that he claimed his 'penny'. Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kunāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When", cried the king, "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kunāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jaina (35-54).

¹ A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassembling in Pāṭaliputra when the famine was over, collected the fragments of the canon which the monks happened to recollect, and in this way brought together eleven *angas*. In order to recover the Drstivāda, the Sangha sent two monks to Bhadrabāhu in Nepal commanding him to join the Council. Bhadrabāhu, however, declined to come, as he had undertaken the *mahāprāṇa* vow which it would take twelve years to carry out, but after that period he would in a short time teach the whole of the Drstivāda. Upon receiving this

¹ Compare Āv Nirv, XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four adhyayanās, viz, the *bhāvanā* and *vimotti* are mentioned (LIEHMANN.)

answer, the Sangha again despatched two monks who should ask Bhadrabāhu what penalty he incurred who disobeyed the Sangha. If he should answer "excommunication," then they should reply that such was to be his punishment. Everything coming about as foreseen, Bhadrabāhu requested, that out of consideration for his vow, the Sangha should send him some clever monks to whom he would daily deliver seven lessons at suitable times. Accordingly five hundred monks, with Sthūlabhadra as their leader, were sent to Bhadrabāhu. But all of them, except Sthūlabhadra, becoming tired by the slowness of their progress, soon fell off. Sthūlabhadra alone stayed out the whole term of his master's vow. At the end of it he had learned the first ten Pūrvas (55-76).

The seven sisters¹ of Sthūlabhadra, paying their reverence to Bhadrabāhu after his arrival in Pātaliputra, asked him where their brother stayed, and were directed to some temple. On their approach Sthūlabhadra transformed himself into a lion, in order to gratify his sisters with the sight of a miracle. Of course the frightened girls ran back to the *guru* to tell him that their brother had been devoured by a lion. Bhadrabāhu, however, assured them that their brother was alive, and so they found him on their return to the temple. The eldest of the sisters then proceeded to give him the following account of their adventures (77-83)

Śrīyaka who had entered the order together with his sisters was too weak to keep the prescribed fasts. She had, therefore, tried to accustom him to them by making him promise to protract his fast from one term to another and again to another, but his strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatā to carry her to Sīmandharasvāmin. This Jina

¹ See above, p lxvii

had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Vicitracaryā. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*lāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Ācārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśa-vaikālika Sūtra (84–100)

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (viz., the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. *On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa*, Sthūlabhadra became the head of the church (101–113)

CANTO THE TENTH

Sthūlabhadra once visiting Śrāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvarī, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this"! Repeating these words again he left the house and went elsewhere (1–23).

On his return Dhanadeva rejoiced to hear of Sthūlabhadra's visit, all details of which greatly interested him. When the strange words and gestures of his holy friend were related to

him, he guessed at once their true meaning, and dug up the pillar so significantly pointed at by his friend. Of course he found there such a treasure that he became one of the richest men. In order to thank his benefactor, he went to Pāṭaliputra, and was converted by him to the Jaina faith (24–35).

Sthūlabhadra had two disciples, Mahāgiri and Suhastin. Because they were brought up by the Yaksāryā,¹ the word *ārya* was prefixed to their names. They were taught by Sthūlabhadra the ten Pūrvas—for the last four Pūrvas he was forbidden to teach. After their teacher's decease they succeeded to his place (36–40).

CANTO THE ELEVENTH.

After some time Mahāgiri made over his disciples to Suhastin and lived as a *Jinakalpa*, though the Jinakalpa had by that time fallen into disuse. Preaching everywhere the Law he came to Pāṭaliputra (1–5).

The merchant Vasubhūti, who had been converted by Suhastin, did his utmost to bring over his kinsmen to his new faith, but they would not be converted without the concurrence of an Ācārya. Suhastin, therefore, yielding to the entreaties of Vasubhūti, came to the house of the latter, and began to expound the Law. Just then Mahāgiri, chancing to enter the same house, Suhastin, with marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhūti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahāgiri to be the holiest of men because of his austerities, for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhūti, and returned to his place (6–15).

On Vasubhūti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahāgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior

¹ Evidently Sthūlabhadra's eldest sister is intended

knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16-22).

During a visit of Suhastin in Ujjayinī a procession of Jivantasvāmin's image took place. Suhastin and Mahāgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Sampratī intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23-38). Once, he said, he and Mahāgiri were staying in Kauśāmbī. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in future times, would become a patron of the church offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food, but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kuṇāla's son, the present king Sampratī (39-54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing Jina temples to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55-65).

During Suhastin's stay in Ujjayinī, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Sampratī induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66–83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Sampratī sent there messengers disguised as Jainā monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jainā monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89–102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Sampratī gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for, and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103–112).

Although the alms with which the monks were thus supplied are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahāgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and

resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthūlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jīvantasvāmin he left Avantī and went to the Tīrtha Gajendrapada, i.e., the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarnabhadra¹. There, starving himself to death, he reached *svarga*. Sampratī dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113–127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayinī in order to pay homage to Jīvantasvāmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrā, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession. While in the evening he repeated the Nalinīgulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantīsukumāla, Bhadrā's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinīgulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dīkshā*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health, but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantīsukumāla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128–148).

As Avantīsukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and

¹ The origin of the Tīrtha and the story of king Daśarnabhadra is related by Bhadrēśvara in the Daśannabhadda Muddhadākahā, inserted in the Kahāvalī at its proper place (before avantīsukumāla kahā).

got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthārika grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantīśukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalinīgulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149-162).

The wives of Avantīśukumāla, learning from Suhastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrā, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Śīprā, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākāla.

In the course of time Suhastin left this world starving himself to death and entered heaven (163-178).

CANTO THE TWELFTH

In the line of Suhastin,¹ Vajrasvāmin became the head of the church. In Tumbavana, a village in the Avantī district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant

¹ According to the larger thēravalī of the Kalpasūtra Vajra was the fifth Patriarch after Suhastin. The same authority states that Sīṃhagiri had four disciples: Dhanagiri, Āryaśamita (founder of the Brahma dvīpika Sākhā), Vajra (founder of the Ārya Vajra Sākhā), and Arhaddinna. With the exception of the last one all these persons figure in the following narrative.

Dhanapāla's daughter, Sunandā, whose brother Ārya Śamita had been ordained by Simhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon after the marriage she became big with child, the soul of which was that of a Vaisramana Sāmānika god who, on the Astāpada hill, had listened to Gautamasvāmin's delivering the Pundarikādhyayana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Simhagiri (1-20)

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices which were employed to amuse him (21-30).

Six months after the boy's birth, Simhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Ārya Śamita. Just when the two disciples asked Simhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31-44)

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Simhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Simhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i.e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so

different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge, they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45-68)

In the Acalapura district between the rivers Kanyā and Pūrṇā there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Śamita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Samita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahma-dvīpikas, because they lived in Brāhmadvīpa (69-99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king; and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her. Vajra

did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness, for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the Angas, but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100-138).

During a journey to Avantī, on which Vajra accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a Yakṣa shrine. Some Jimbhaka gods, friends of Vajra in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the Ācārya to get his alms from them. The latter, however, sent Vajra who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which Vajra again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a Jaina monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the Vaikriya spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghī*. But Vajra again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the Ākāśagāminī spell² (139-160).

¹ The text has पठदार्थ्यं, I think we should read पठदार्थां.

² The possession of magic spells appears to be attributed to Vajra in the legends, because the sign of the Vajra is made much use of by the professors of the occult art.

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon, still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard Vajra. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise Vajra, he went back some distance and made a noise to apprise Vajra of his coming. When he entered, everything was in its proper place, and Vajra came forward to wash his superior's feet (160-178).

The *guru* now resolved to place Vajra in the position amongst his fellow disciples which he deserved. He therefore went on a journey for some days, appointing Vajra as his substitute. The monks dared not protest, and installed Vajra as their teacher. To their utter astonishment he delivered the different texts with great readiness, and performed his duty so well that the monks profited more by a few of his lessons than by a long course of study. They not only admitted as much to the Ācārya on his return, but also begged him to give them Vajra for their teacher. The *guru*, however, objected because Vajra had acquired his knowledge piecemeal. He, therefore, taught him the sacred scriptures in their regular order and imparted him all the knowledge he possessed (179-207).

Simhagiri who went to Daśapura, remembering that Bhadr Gupta in Ujjayinī was master of the ten Pūrvas, sent Vajra to him that he might complete his knowledge of the sacred books. In the night after his arrival in Ujjayinī, which Vajra passed outside the town, Bhadr Gupta dreamed that his bowl filled with milk was emptied by a stranger. He, therefore, told his disciples, who in vain tried to interpret his dream, that somebody would arrive who would learn from him

the sacred lore. Soon afterwards Vajra arrived, and was most cordially received by Bhadrakṛpā, who readily imparted to him the knowledge of the ten Pūrvas. The object of Vajra's mission having been accomplished in a short time he returned to Daśapura and joined his *guru*. The latter permitted him to teach the Pūrvas, which event the gods celebrated by showering down a rain of flowers. Simhagiri, after having made over to Vajra his *gana*, put an end to his earthly career by self-starvation. Vajrasvāmin then travelling about in company with five hundred monks preached the Law, wherever he went, he was admired and praised by all (208-241).

Rukminī, the daughter of the merchant Dhana in Pāṭali-putra, heard the nuns, who were lodged in the stable of her parents' house, continually singing the praises of Vajra. By this she was so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242-250).

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭali-putra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251-272).

Rukminī, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272-280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the

people, assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus, but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280-291)

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukminī's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukminī of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292-306)

Vajra, who possessed the Padānusriti Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāpariṇā Adhyāyana of the Ācārāṅga Sūtra the Ākāśagāminī Vidyā¹ which enabled him to go through the air wherever he listed, but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307-310)

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress, the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it². At that moment Datta, a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and gentry of the upper regions

¹ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāminī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Ācārāṅga. We are not explicitly told what the Padānusriti is. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For payānusārī may be padānusārīn or padānusmārīn (cf. Jāisara=jātismara). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

² A flying carpet is found in Syrische Marchen by Prym and Sorin, p. 79 of the translation (TAWNEY)

hastened to worship the saint At last the carpet landed the travellers in the town *Purī* (311–334)

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhists could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them, for the Paryuṣaṇā-parvan was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335–350)

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Maheśvara, and entering the park of Hutāśana he met the gardener Tadit who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised twenty lakhs of flowers. Vajra ordered him to have them ready against his return, and then flew through the air to the Himālaya, and thence to the Padmahrada, the residence of Śrīdevī. There he met the goddess who held in her hand a lotus to worship the gods with, but she gladly gave it to Vajra when he asked for it (361–374)

Returning to Hutāśana's park he produced by magic a divine car, in which he placed the lotus given by Śrī, and round it the twenty lakhs of flowers brought together by his friend Tadit. Accompanied by the Jṛmbhaka gods in their cars, whom he had called up to attend him on his journey through the air, he travelled towards *Purī*. When he and his train were just above the town, the Buddhists believed that the gods descended from heaven to worship the Buddha images. But great was their disappointment when the celestial train landed in a Jain temple. Never has the Paryuṣaṇāparvan been celebrated with such splendour as then at *Purī*. The miracles just related induced the king and his subjects to embrace the Jaina faith (375–388)

CANTO THE THIRTEENTH

¹In Daśapura, the capital of king Audrāyana, lived a Brāhman Somadeva with his wife Rudrasomā who professed the Jaina religion. They had two good sons, Āryaraksita and Phalguraksita, whom their father taught everything he could teach. To continue his studies Āryaraksita went to Pāṭaliputra, where he acquired a thorough knowledge of the fourteen sciences. When he returned to Daśapura, the king put him on an elephant and thus brought him into the town. All his relations were very proud of him and loaded him with presents (1-14). He had, however, not yet seen his mother, whom he believed to be in a transport of joy at the success and honour which he had won through his learning. Attired in his best clothes, with brilliant ornaments laid out on his body, he paid his mother a visit, but she returned his filial greeting in rather a distant way, as if he had been an ordinary visitor, and not her darling son who had returned as a famous scholar. For, she said, all his learning would not save his soul. Why should she rejoice? If he would please her, he should study the Drstivāda. But he must first become a Jaina, because only the Śramanas knew the Drstivāda. Āryaraksita, whom the very name Drstivāda struck as something good, asked where he could find a teacher of it. His mother replied that in their sugar plantation stayed one, called Tosali-putra, who would teach him the Drstivāda. To him he promised to go the first thing in the morning, and during the whole night he could think of nothing but the Drstivāda (15-40).

At dawn Āryaraksita set out on his journey, and met a friend of his father who had come to present him with nine stalks of sugarcane and part of a tenth. The man was greatly rejoiced when he recognised Āryaraksita, and offered his present. But the scholar sent him on to his mother's, and

¹ See Appendices, p. 343 ff. The same in the Chūṇī and Tīkā of the Āvaśyaka Niryukti.

bade him to deliver the present to her and to tell her what had happened. His mother thought when she heard of her son's meeting, that this augured well, and she guessed from the number of the sugarcane that her son would learn nine Pūrvas and part of the tenth. Similar were Āryaraksita's forebodings while he pursued his walk (40-54).

Arrived at the *munis'* residence, Āryaraksita waited till a Srāvaka, called Daddhara, came and entered before him. Unacquainted with the forms which the Śrāvakas observed in coming to their *gurus*, he watched the man as he thrice made the Naisedhikī, uttered the Airyāpathikā, and bowing to the Ācāryas and Sādhus sat down, and imitated him in everything. But, as he omitted to greet Daddhara also, the Ācārya became at once aware that he had to deal with a proselyte. Learning on enquiry that he was the renowned Āryaraksita, and that he was desirous of learning the Drstivāda, the Ācārya promised to be his teacher on condition that he should enter the order. Āryaraksita was willing to do so at once, but he induced the monks to remove their residence, for he was afraid that the king and the people would importune him to leave the order. This was the first case that the Jainas were guilty of seducing disciples of other sects. Āryaraksita became a pious monk, and he readily acquired all knowledge that his Ācārya possessed (55-85). But when he was told that Vajra in Purī knew more of the Drstivāda than his teacher, he resolved to join Vajra. On his journey he met, in Ujjayinī, Vajra's old teacher Bhadrāgupta, who gave him a most cordial reception, and even put himself under his spiritual guidance during the penances which were to end his earthly career. Bhadrāgupta moreover advised him never to stay together with Vajra under the same roof, for if he did, he would of a certainty soon follow Vajra in death (85-93).

When his presence in Ujjayinī was no longer required after Bhadrāgupta's decease, he went on to Purī, where he put up for the night outside the town. In the very same night Vajra had a dream, that his alms bowl filled with milk was nearly

emptied by a stranger, only a small rest of milk being left. From this dream he foretold the monks that some one already much advanced in the Pūrvas would become his disciple, to whom he would deliver his knowledge of the Pūrvas except a small part of it. In the morning Āryaraksita waited on Vajra, who knew his name when he heard that he was Tosali-putra's disciple. He objected, however, to his staying separate from him because a teacher should instruct only such pupils who live with him. But when Āryaraksita told him that he had acted on Bhadrakṛpā's advice, he consented to teach him. Then Āryaraksita began his studies and in a short time had mastered nine Pūrvas. It was when he learned the *yamakas* of the tenth Pūrva, that the course of his studies was interrupted (94-109). For about this time a letter from Āryaraksita's parents arrived which entreated him to return. Still he remained with his teacher, because he desired to complete his studies first. The fond parents then sent their younger son Phalguraksita who urged their request with no better success at first. When he said that their relations waited only for him to take *dīkṣhā*, Āryaraksita bade his brother to prove the truth of his assertion by becoming a monk himself. This Phalguraksita did, but he still insisted upon his brother's going home. His repeated entreaties had the effect that Āryaraksita, in spite of Vajra's admonition to complete his studies, could not overcome his longing to obey his parents. Vajra at last permitted him to go, because his intuition told him that he should soon die, and with him the knowledge of the complete tenth Pūrva. So Āryaraksita returned to Daśapura where he converted the king and induced his parents and many of his relations to enter the order (110-141).

Once when Vajra wandered about in the Deccan, he had an attack of dysentery. To cure it he sent a monk to get some dried ginger, which he put behind his ear that he might eat it after dinner, but he forgot it completely till it fell on the ground when he prepared for rest. His forgetfulness alarmed him in such a degree that he thought the time had

come to put an end to his earthly career. A dreadful famine having set in about this time, he foretold his disciple Vajrasena that the famine would cease on the instant that alms costing a lakh should be presented to Vajrasena.¹ He then separated from him and lived with his train of monks on the *vidyāpinda*. As such a life was hardly to be endured, the monks preferred to put an end to it, and went together with Vajra towards some hill. One novice who persisted in following them, was left behind in a village under some pretext. Not to incur the *guru's* displeasure, he remained at the foot of the hill, and soon died from exhaustion and exposure to the scorching sun, upon which he was instantly born as a god. The gods themselves descended from heaven to pay honour to his earthly remains. The monks on the hill, astonished at the sudden appearance of the gods, learned from Vajra what had occasioned it. Ashamed that a mere boy should have shown more pluck than themselves, old men though they were, the monks made up their mind to follow his example. In vain an heretical deity tried to change their resolution by offering them a repast. They refused it and went to some other hill whose tutelary deity respectfully bade them welcome. Together with Vajra they ended there their life by self-starvation, observing which Indra appeared in a car and drove it round the hill. Up to the present day the hill is called after the event just related Rathā-vartta.

With Vajra died out the knowledge of the complete tenth Pūrva, and the fourth *samhanana* came to its end (153–179).

Once Vajrasena² arrived in Sopāra. The king of that town was Jitaśatru, and his wife was Dhārini. In the same town lived a rich Jaina, Jinadatta, with his pious wife Īśvari. At that time food had become so scarce that it could not be had for money. Īśvari therefore persuaded her relations rather to eat poisoned food than to stand the miseries of

¹ Compare Rāsimandalastotra, vv 206–208, Appendices, p. 355

² Compare Rāsimandalastotra, v 209, Appendices, p. 355.

the famine any longer. Accordingly she prepared a dish of cooked rice which she had bought for a lakh. She was just about to put the poison in it, when Vajrasena chanced to come and begged alms. Īsvari, thinking it a highly meritorious act, gave the food to Vajra, telling how she had come by it, and what she had intended to do. Vajrasena then foretold her that on the next morning the famine would come to an end, and he related what Vajra had told him. And so it happened. For on the morning of the following day a caravan arrived and brought plenty of food. Rejoicing over their deliverance from starvation, Jinadatta, his wife and sons worshipped in the temples and gave alms to the poor, and on a subsequent day they took the vōws under Vajrasena (180-200).

From Vajra are derived all the divisions of the church which exist at the present time (201-203).

END OF THE CONTENTS OF THE PARISISTAPARVAN

INDEX OF NAMES

(The figures refer to the pages of the Introduction)

✓Acalapura xci	Kanakaśrī xxxv
Anādrta xxxi	Kanakasenā xxxv, xlviii, l
Annikā lix	Kanyā (river) xci
Annikāputra lix, lx lvi	Kapila lxiii
Andhīa lxxxvii	Kamalavatī li
Avantisukumāla lxxxviii-lxxxix	Kalpaka lxiv-lxvii
✓Avantī lxii, lxxxviii, lxxxix, xcii	Kātyāyana (gotra) lv
Aśoka-śrī lxxxix, lxxxii	Kāmapatākā li
Astāpada (hill) xc	Kāmasamrddha xxxiv
Ākāśagāminī (spell) xcii, xcv	Kāśyapa (gotra) lv
Ācārāṅga-Sūtra lxxxiv, xcv	Kunāla lxxxix, lxxxii, lxxxvi
Ādikalpa xxxiii	Kubera xxxv
Āryaraksita xcvii-xcix	Kuberadatta xxxv, xxxviii, xxxix
Āryavat xxxii	Kuberadattā xxxviii, xxxix
Āryaśamita lxxxix-xci	Kuberasena xxxv
Indra lxxxviii, c	Kuberasenā xxxviii, xxxix
Īśvarī c, ci	Kūnika lv, lviii
✓Ujjayinī lxxxix, lxxxvi-lxxxviii, xciii, xcvi	Kosā lxvii, lxix-lxxii
Udāyin lviii, lix, lxii, lxiii	Kauśāmbī lxxxvi
Upakosā lxix	Kṣitipratistha xlvii, li, lii
✓Rsabha <i>alias</i> Rsabhadatta xxxiv, xxxv	Gaganavallabha xlvii
Rsabhadatta (I) xxxi	Gangā or Ganges xli, lix-lxi, lxvi, lxviii
Rsabhadatta (II) xxxv, xxxvi	Gajendrapada (tīrtha) lxxxviii
Enikā lxvii	Gāṅgīlā xxxix, xl
Airyāpathikā xcvi	Gunaśīla xxvii
Audrāyana xcvii	Guptamati xxxi
Kanakamālā xxxv	Golla (district) lxxii
Kanakavatī xxxv	Gautamasvāmin xc
	Catta liii

- ✓ Canaka lxxii
 ✓ Canin lxxii
 Caneśvaiī lxxii
 Candragupta lxxiv-lxxix
 Campā lv lvii, lviii
 Cānakya lxxii-lxxx
 Cāndāla xlvii, xlviii
 Jambū xxvii, xxxi, xxxiv-xlii,
 xlvii-li, liii-lv
 Jambū (tree) xxxv
 ✓ Jambūdīpa xxxi, xxxv, lxxxvi
 °patī xxxi
 Jayapura xxxvi
 Jayaśrī xxxvi, li, liii
 ✓ Jayasimha lx, lx
 Jayasenā xxxv
 Jitaśatru (I) l
 Jitaśatru (II) li
 Jitaśatru (III) c
 ✓ Jinadatta c, ci
 Jinadāsa (I) xxxi
 Jinadāsa (II) xlv
 Jinadāsa (III) l
 Jīvantasvāmin lxxxi, lxxxviii
 Jrmbhaka (gods) xcii, xcvi
 Daddhara xcvi
 Tadii xcvi
 Tāpasa xci
 ✓ Tāmraliptī xxxix
 Tumbavana lxxxix
 Tosaliputra xcvi, xcix
 Datta xc
 Daśapura xcii, xciv, xcvi,
 xcix
 Daśapūrvin lvii
 Daśarnabhadra lxxxviii
 Daśavaikālikā sūtra lvii, lviii,
 lxxxiv
 Durgilā xlii-xlv
 Durdharā lxxix
 Drstivāda lxxxii, xcvi, xcvi
 Devadatta (I) xlii-xlv
 Devadatta (II) lix
 Devadīna xlii, xliii
 Dramila lxxxvii
 Dhana xciv, xc
 Dhanagiri lxxxix-xcii
 Dhanadeva lxxxiv
 ✓ Dhanapāla xc
 Dhanaśrī xxxv
 Dhaneśvarī lxxxiv
 Dhārinī (I) xxviii
 Dhārinī (II) xxxv
 Dhārinī (III) c
 Nanda lxii-lxviii, lxiii, lxxiv,
 lxxvi, lxxvii
 Nabhahsenā xxxv, xlix
 Narmadā xli
 Nalinīgulma lxxxviii, lxxxix
 Nalinīgulma adhyayana
 lxxxviii
 Nāgadatta xxxii
 Nāgaśarman liii
 Nāgaśrī liii
 Nāgilā xxxii, xxxiii
 Nārada lv
 Nūpurapanditā xlv
 Nepāla lxxi, lxxxii
 Naisedhikī xcvi
 Padānusriti (spell) xc
 Padmaratha xxxiv
 Padmaśrī xxxv, xli
 Padmasenā xxxv, xlii

- Padmahrada xcvi
 ✓ Padmāvatī xxxv
 Parvatakā lxxv-lxxvii
 Parvamitra lii
 ✓ Pātaliputra lviii, lxii, lxiii,
 lxxiii, lxxiv, lxxvi, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxv, xciv, xcvi
 Pundarikādhyayana xc
 ✓ Pundarikinī (town) xxxiii
 ✓ Purī xcvi, xcvi
 ✓ Puskalāvatī (district) xxxiii
 Puspaketu lx
 Puspacūla lx
 Puspacūlā lx
 Puspabhadra (town) lx
 Puspavatī lx
 Pūrnā (river) xci
 Potana (town) xxviii-xxx
 Pranāmamitra lii
 Prabhava xxxvi-xxxix, liv-lvi
 Prabhu xxxvi
 ✓ Prayāga lxi
 Prasannacandīa xxvii, xxviii,
 xxx, xxxi, xxxiv
 Priyasamudra xxxv
 Phalguraksita xcvi, xcix
 Baka xl
 Bahulā xxxix
 Bindusāra lxxx, lxxxi
 Buddha xlix
 Brahmadvīpa xci
 Brahmadvīpika monks xci
 Bhadrāgupta xciii, xciv, xcvi,
 xcix
 Bhadrabāhu lviii, lxxxii,
 lxxxiii, lxxxiv
 Bhadrā lxxxviii, lxxxix
 Bhavadatta xxxii, xxxiii
 Bhavadeva xxxii-xxxiv
 Bhāvanā lxxxiv
 Bhūtadattā lxvii
 Bhūtā lxvii
 Bholā, °ka (a Yakṣa) xlix
 Magadha xxvii, xxxii
 ✓ Manaka lvii, lviii
 Mathurā (I) xxxviii, xxxix, lix
 Mathurā (II) lix
 Mahākāla lxxxix
 Mahāgiri, Ārya° lxxxv-lxxxvii
 Mahāparijñā adhyayana xc
 ✓ Mahāvīra xxvii, xxviii, xxxi,
 xxxii, xxxiv, xxxv, lv,
 lxxvii
 ✓ Maheśvara's town xcvi
 Maheśvaradatta xxxix, xl
 Megharatha xlvii, xlviii
 ✓ Meru xxxiv
 Maurya lxxx
 Yaksadattā lxvii
 Yaksā lxvii
 Yaksāiyā lxxxv
 Yamunā xxxviii
 Yaśodharā xxxiii
 Yaśobhadra lviii
 Yaśomitra xxxv
 Ratikalpa lxxxiv
 Rathāvartta (hill) c
 Ramanīya (town) lii
 Rājagṛha xxvii, °, xxxi, xxxiv,
 xxxv, xli, lvi, lvii, lix
 ✓ Rāstrakūta xxxii
 Rukminī xciv, xcvi

- Rudrasomā xcvi
 Renā lxvii
 Revatī xxxii
 Revatī (demons) lxiii
 Lalita liii
 Lalitānga liii, liv
 Vajra xc-xcvi, xcvi-cci
 Vajradatta xxxiii
 Vajrasena c, c1
 Vajrasvāmin lxxxix, xciv
 Vatsa (gotra) lvi
 Vanamālā xxxiv
 Vararuci lxvii-lxix
 Valkalacīrin xxviii-xxx1
 Vasantapura xlvii, l, liii
 Vasupālita xxxv
 Vasubhūti lxxav
 Vasusena xxxv
 Vāsukī xxxii
 Vicitracaryā lxxxiv
 Videha xxxiii, xxxiv
 Vidyunmālin (I) xxx1, xxxii, xxxiv, xxxv
 Vidyunmālin (II) xlvii, xlviii
 Vinayaśrī xxxv
 Vindhya (hill) xli, xlviii
 Vindhya (king) xxxvi
 Vimukti lxxxiv
 Vītāśoka xxxiv
 Vīramatī xxxv
 Venā lxvii
 Vaikriya (spell) xcii
 Vaitādhya (hill) xlvii
 * Vaibhāra xxxv, xlv, lviii
 Vaiśramana Sāmānika xc
 Vyantara xlv1
 Śakatāla lxvii, lxviii
 Śakia Sāmānika xxxiii
 Śatāyudha liii
 Śayyambhava lvi-lviii
 Śaracchrī lxxx1
 Śāligrāma xlviii
 Sipiā lxxxix
 Śiva xxxiv
 ✓ Śobhana xliii
 Śauryanagara xxxviii
 Sramanadatta xxxv
 Śrāvastī lxxxiv
 Śrī (devī) xcvi
 Srīyaka lxvii-lxix, lxxxiii
 Śrīsenā xxxv
 Śrutakevalin lvi
 Śrenika xxvii, xxviii, xxx1, xxxv
 Samdhīrana lx
 Samudra (I) xxav
 Samudra (II) xxxix
 Samudradatta xxxv
 Samudrapriya (I) xxxv
 Samudrapriya (II) liv
 Samudraśrī xxxv, xl
 Samprati lxxxii, lxxxvi-lxxxviii
 Sambhūtaviyaya lviii, lxix-lxx1
 Sahamitra lii
 Sāgara xxxv
 Sāgaradatta xxxiii-xxav
 Simhagiri lxxxix, xc, xcii, xciv
 Siddha xxxv
 Siddhi xlix
 Sīmandharasvāmin lxxxiii
 Sugrāman xxxii

Sudharman xxxv, xxxvi, lv	Somadatta (II) lii
Sunandā xc-xcii	Somadeva xcvi
Subandhu lxxx, lxxxi	Somaśrī (I) li
Susīman xl	Somaśrī (II) liii
Susthita (I) xxxii	Sollaka li
Susthita (II) xlviii	Saudharma Kalpa xxxiii
Susthita (III) lxxviii	Sthūlabhadra lxvii, lxix-lxxii
Suhastin, Ārya° lxxxv-lxxxix	lxxxiii-lxxxv, lxxxviii
√ Sopāra c	Himavatkūta lxxv
Somacandra xxviii, xxv	Himālaya xcvi
Somadatta (I) li	Hutāśana's park xcvi

NOTE TO THE FIRST EDITION

My edition of the Text is based on the following MSS

A, a fairly good MS in my possession, bought in Rāj-pūtānā, no date but not modern, 77 folios, 15 lines.

B, a modern MS of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS only to settle doubtful readings.

C, a good MS in the Deccan College (collection of 1872-73) Samvat 1648, 117 folios, 13 lines

D, a good MS originally in Professor Buhler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses. The separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts

HERMANN JACOBI

BONN, *May*, 1891.

प्रथमः सर्गः ।

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाद्भुतश्रिया ।
महानन्दसरोराजमरालायाहते नमः ॥ १ ॥
सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदध्महे ॥ २ ॥
कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गाहिमाचलम् ।
विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीजातनन्दनम् ॥ ३ ॥
पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देशनागिरः ।
भव्यानामान्तरमलप्रक्षालनजलोपमाः ॥ ४ ॥
त्रिषष्टिशलाकापुंसां दशपर्वी विनिर्मिता ।
इदानीं तु परिशिष्टपर्वास्त्राभिः प्रतन्यते ॥ ५ ॥
अत्र च जम्बूस्वाम्यादिस्थविराणां कथोच्यते ।
विश्वस्य कण्ठालङ्कारकृते हारावली शुभा ॥ ६ ॥
अस्यैव जम्बूद्वीपस्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
देशो ऽस्ति मगधाभिख्यो वसुधामुखमण्डनम् ॥ ७ ॥
तस्मिन्ग्रामोपमा गोष्ठा ग्रामाश्च पुरसन्निभाः ।
पुराणि खेचरपुरप्रायाण्डभुतया श्रिया ॥ ८ ॥
अप्येकवारमुप्तानि लूनान्यपि हि कर्षकैः ।
तत्र धान्यानि दूर्वावत्प्ररोहन्ति मुहुर्मुहुः ॥ ९ ॥

निरामया निरातङ्गाः संतुष्टाः परमायुषः ।
 वसन्ति तत्र सुषमाकालजाता इव प्रजाः ॥ १० ॥
 सदा प्रसन्नवशालिन्यः कुण्डोध्यस्तत्र सुव्रताः ।
 अहर्निशं कामदोह्या गावः कामगवोनिभाः ॥ ११ ॥
 सर्वत्राप्युर्वरैवोर्वी काले वर्षति वारिदः ।
 धर्मकर्मरतो लोकस्तत्र धर्मैकसद्गनि ॥ १२ ॥
 याम्यस्य भरतार्धस्य सर्वस्वनिधिभूरिव ।
 श्रियः क्रीडागृहं राजगृहं तत्रास्ति पत्तनम् ॥ १३ ॥
 तत्र चैत्येषु सौवर्णध्वजकुम्भमरीचयः ।
 प्रावृष्यासीनमेघानां तडित्सापत्यमियृति ॥ १४ ॥
 तत्र चन्द्राश्ववासौकःसंक्रान्तः शशभृन्निशि ।
 धत्ते कस्तूरिकापूर्णमुक्तराजतपात्रताम् ॥ १५ ॥
 प्राकारः सुन्दराकारस्तत्र राजति काञ्चनः ।
 अर्हत्समवसरणादेकः कृत इवामरैः ॥ १६ ॥
 दीर्घिकासलिलं तत्र मिलद्भिः पार्श्वयोर्द्वयोः ।
 आभाति रत्नसोपानमयूखैर्बद्धुसेत्विव ॥ १७ ॥
 तत्र चैकातपत्रार्हद्गर्भे हर्म्येषु बालिकाः ।
 नित्यमध्यापयन्त्यर्हत्सुतीः क्रीडाशुकानपि ॥ १८ ॥
 शिरोदेशपरिस्पृशि तत्रोच्चैर्जिनसद्गनाम् ।
 स्वर्णकुम्भाविभक्तश्रीण्डून्याभान्ति रात्रिषु ॥ १९ ॥
 तत्र राजतसौवर्णैः प्राकारः कपिश्रीर्षकैः ।
 भाति चन्द्रांशुमद्विम्बैर्मर्त्योत्तर इवाचलः ॥ २० ॥

तत्र वासगृहे सुष्टुधूपगन्धाधिवासितः ।

प्रेयानिव लग्नङ्गे खेचरीणां मुदे ऽनिलः ॥ २१ ॥

श्रेणीकृतयशास्तत्र श्रेणिको ऽभून्महौपतिः ।

नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लक्ष्मीं चावर्जयन् गुणैः ॥ २२ ॥

सम्यक्करनोद्योतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।

मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभून्मनागपि ॥ २३ ॥

कर्णपेया सुधेवान्या द्युमदां ददती मुदम् ।

मध्येसुधर्मं तत्कीर्तिरप्सरोभिरगीयत ॥ २४ ॥

केन्द्रे दुष्टग्रह इव तस्मिन्प्रातौष्यवर्तिनि ।

अनर्थं कलयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥ २५ ॥

अखण्डशासने राज्ञि तस्मिन्नाखण्डलोपमे ।

एकातपत्रैवाभूद्भूयैरिवैकनिशाकरा ॥ २६ ॥

त्रैदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।

सामुद्रलक्षणानीव जन्मतस्तस्य जज्ञिरे ॥ २७ ॥

विदधानस्य वसुधामेकच्छत्रां महौजसः ।

तस्याज्ञा वज्रिणो वज्रमिव नास्वल्लि केनचित् ॥ २८ ॥

एकदा तत्पुराभ्यर्णे चैत्ये गुणशिलाकृत्ये ।

सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥ २९ ॥

रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।

चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥ ३० ॥

अशोकवृक्षस्तस्यान्तर्विचक्रे व्यन्तरामरैः ।

पक्षवैः पवनोद्भूतैर्भव्यजन्तूनिवाक्यन् ॥ ३१ ॥

सुमेरुरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।
 तस्मिन्समवसरणे पूर्वद्वाराविशद्विभुः ॥ ३ ९ ॥
 अशोकाधःस्थिते देवच्छन्दे स्वामी यथाविधि !
 सिंहासनमलंचक्रे राजहंस इवाम्बुजम् ॥ ३ ३ ॥
 निषसाद यथास्थानं सङ्गस्तत्र चतुर्विधः ।
 स्वाम्यप्यमृतवृष्ट्याभां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥ ३ ४ ॥
 तद्देशवासिनस्तूर्णं प्लवमाना मृगा इव ।
 स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥ ३ ५ ॥
 राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा ।
 वपुः पनसफलवदृत्कण्टकमभून्मुदा ॥ ३ ६ ॥
 सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।
 स्वामिनं मनसिकृत्यानमद्भूत्यस्तमस्तकः ॥ ३ ७ ॥
 स्वाम्यागमनशंसिभ्यो भूपालः पारितोषिके ।
 हिरण्यमनृणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥ ३ ८ ॥
 अर्हद्वन्दनयात्रार्हे सदृशे श्वेतवाससी ।
 क्षीरोदलहरौव्यूते इव राजाथ पर्यधात् ॥ ३ ९ ॥
 तदा च रत्नाभरणैरामुक्तैर्मुकुटादिभिः ।
 अनल्पैः कल्पशाखीव रेजे राजगृहेश्वरः ॥ ४ ० ॥
 हस्त्यश्वादीनि यानानि राजद्वारे तदाज्ञया ।
 सज्जीकृतान्यढौकन्त द्राग् ज्ञातय इव श्रिया ॥ ४ १ ॥
 कल्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
 अथारूरोह तेजस्वी पूर्वाचलमिवार्यमा ॥ ४ २ ॥

कुम्भिभिर्नवसिन्दूराङ्गकुम्भैरनेकशः ।
 सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवत्रे नृपद्विपः ॥ ४३ ॥
 गजघण्टाटण्टकारैः पुरयन्परितो ऽम्बरम् ।
 प्राचालौदचलानाथस्तौर्यनाथमनूत्सुकः ॥ ४४ ॥
 गजेन्द्रगर्जितैरश्वहेषितै रथचौत्थितैः ।
 मिलद्भिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥ ४५ ॥
 राज्ञो ऽय्यसैनिकौ च द्वावेकमेकाग्रमानसम् ।
 एकाङ्घ्रिणा तस्थिवांसमेकमूलमिवाङ्घ्रिपम् ॥ ४६ ॥
 सिद्धिचेत्रमिवाक्रष्टुमुदञ्चितमुजद्वयम् ।
 आदर्श इव सूर्ये ऽपि निष्वस्यन्त्यस्तलोचनम् ॥ ४७ ॥
 उद्भिन्नस्फोटकमिवार्कतापात्स्वेदविन्दुभिः ।
 शान्तं रसं मूर्तमिव शान्तं ददृशतुर्मुनिम् ॥ ४८ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ।

तयोरेकतरो ऽवादीदहो मुनिमतङ्गजः ।
 वन्दनीयो महात्मायं य एवं तप्यते तपः ॥ ४९ ॥
 कस्तिष्ठेदेकपादेन कः पश्येदर्कमण्डलम् ।
 मुहूर्तमप्येवमहो अहो दुष्करकारिता ॥ ५० ॥
 स्वर्गो वा यदि वा मोक्षो नास्य दूरे महात्मनः ।
 भूयसा तपसा किं किं नासाध्यमपि साध्यते ॥ ५१ ॥
 व्याजहार द्वितीयो ऽपि न जानासि वयस्य किम् ।
 राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽयं न धर्मो ऽस्य मुधा तपः ॥ ५२ ॥

अथं हि बालं तनयं न्यधाद्राज्ये स मन्त्रिभिः ।
 प्रच्यावयिष्यते राज्यादामं फलमिव द्रुमात् ॥ ५३ ॥
 अनेन हि निजं राज्यं रक्षणाय समर्पितम् ।
 मार्जारानामिव चीरं तेषामेव दुरात्मनाम् ॥ ५४ ॥
 तस्मिन्नुच्छेदिते बाले वंशो नास्त्यस्य सर्वथा ।
 स्वपूर्वजन्मनां नाम नाशनादेष पातकी ॥ ५५ ॥
 प्रवित्रजिषुणानेन यास्य तत्पतिरे प्रियाः ।
 न जाने का गतिस्तासामनाथानां भविष्यति ॥ ५६ ॥
 तद्वचोवात्यया कर्णकोटरेण प्रविष्टया ।
 प्रसन्नचन्द्रराजर्षेः समाधिद्रुमज्यत ॥ ५७ ॥
 दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्त्रिणाम् ।
 सन्मानो यो मयाकारि स भस्मानि ऊतं ध्रुवम् ॥ ५८ ॥
 मत्सूनोः चीरकण्ठस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।
 राज्यमाच्छेत्तुमारेभे धिक् तान्विश्वस्तघातकान् ॥ ५९ ॥
 तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
 अकरिष्यं नवनवैर्निग्रहैरनुशासनम् ॥ ६० ॥
 जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि किम् ।
 श्रुतिगोचरमायासीत्सूनुोर्यत्पराभवः ॥ ६१ ॥
 एवं राजर्षिरारोहदुर्ध्यानमधिकाधिकम् ।
 आविष्टः क्रोधभूतेन आमण्यं व्यस्मरन्निजम् ॥ ६२ ॥
 सिंहावलोकनन्यायेनालीढः चत्रतेजसा ।
 प्रत्यक्षानिव सो ऽद्राक्षीत्तानमात्यान्सुतद्विषः ॥ ६३ ॥

पूर्ववद्रणरङ्गैकसूत्रधारो ऽसिधारया ।

मनसा खण्डशश्चक्रे तान् रणे सूरणानिव ॥ ६ ४ ॥

वेदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दारुणम् ।

क्रोधान्धो मनसाकाषीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥ ६ ५ ॥

तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजगृहेश्वरः ।

आजगाम जिनोपज्ञधर्मद्रुमविहंगमः ॥ ६ ६ ॥

उत्ततार मुनिं दृष्ट्वा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।

भालं तिलकयन्भूमिरेणुना प्रणनाम च ॥ ६ ७ ॥

उद्वाहमेकपादस्य तं दृष्ट्वा तापनापरम् ।

अमोदिष्टान्वमोदिष्ट चात्यर्थं पार्थिवाग्रणीः ॥ ६ ८ ॥

प्रसन्नचन्द्रराजर्षेस्तपःसामर्थ्यमद्भुतम् ।

चिन्तयन्नथ राजागाज्जगद्गुरुजिनान्तिके ॥ ६ ९ ॥

प्रभुं प्रणम्य पञ्चाङ्गसृष्टभूर्भूमिजां वरः ।

निषसाद यथास्थानं पद्मकोशीकृताञ्जलिः ॥ ७ ० ॥

समये ऽथ जगन्नाथं महीनाथशिरोमणिः ।

नत्वापृच्छन्मुखद्वाररचितप्रच्छदाञ्चलः ॥ ७ १ ॥

ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नर्षिर्मयैक्ष्यत ।

तत्रैव चेद्विपद्येत तत्कामासादयेद्गतिम् ॥ ७ २ ॥

स्वाम्याख्यत्तत्र समये कृतकालो ब्रजेन्नृपः ।

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमीं नरकावनिम् ॥ ७ ३ ॥

अमणोपासको राजा ऋजुधीरित्यचिन्तयत् ।

अप्युद्यतपसो ऽमुष्य गतिः केयं महामुनेः ॥ ७ ४ ॥

नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महामुनिः ।
 स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥ ७५ ॥
 प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
 सर्वार्थसिद्धिगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥ ७६ ॥
 राजा जगाद भगवन्किमियं व्याकृतिर्दिधा ।
 समाख्याहि ममाज्ञस्य सार्वज्ञी वाक्कुतो ऽन्यथा ॥ ७७ ॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजन् राजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
 रौद्रधानी तदा सोऽभूच्छुक्लधानी तु सम्प्रति ॥ ७८ ॥
 स तदा नरकार्ही ऽभूद्रौद्रधानपरायणः ।
 सर्वार्थसिद्धियोग्यस्तु शुक्लधानपरो ऽधुना ॥ ७९ ॥
 ज्ञानालोकार्कमर्हन्तं पप्रच्छ श्रेणिकः पुनः ।
 रौद्रधानी कथमभूच्छुक्लधानी कथं च सः ॥ ८० ॥
 स्वाम्यप्युवाच राजंस्त्वदग्रसेनिकवार्त्तया ।
 शुश्रावाभिभवं सूनुर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥ ८१ ॥
 स्पृष्टः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मृतव्रतः ।
 मनसा योद्धुमारेभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥ ८२ ॥
 प्रत्यक्षैरिव तैः सार्धं युध्यमानो ऽधिकाधिकम् ।
 निष्ठितास्त्रः प्रसन्नो ऽभूदप्रसन्नमनाः क्रुधा ॥ ८३ ॥
 स संनद्धं स्वमज्ञासीदिति चाचिन्तयत्क्रुधा ।
 शिरस्त्रेणापि हन्येतान्सर्वं शस्त्रं हि दोषताम् ॥ ८४ ॥
 ततश्च शिरसि न्यास्यच्छिरस्कादित्सया करम् ।
 तं लुञ्चितं स्पृशन्नात्तव्रतमात्मानमस्मरत् ॥ ८५ ॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।
 किं तेन सूनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥ ८६ ॥
 इति चिन्तयतस्तस्य विलोने मोहदुर्दिने ।
 विवेकभास्करः प्रादुरभूद्भूयो ऽपि भास्वरः ॥ ८७ ॥
 भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा सो ऽस्मानग्रे स्थितानिव ।
 आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥ ८८ ॥
 प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृशानुना ।
 कर्मकक्षमुषोष द्राग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥ ८९ ॥
 श्रेणिकस्तस्य राजर्षेश्वरितेन सुगन्धिना ।
 वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥ ९० ॥
 अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विशांपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो भगवन्प्रव्रज्यामाददे कथम् ॥ ९१ ॥
 अथाख्यङ्गगवान्राजन्नगरे पोतनाभिधे ।
 अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो महीपतिः ॥ ९२ ॥
 सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।
 बभूव शीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥ ९३ ॥
 सा गवाचे ऽन्यदा पत्युरामीनस्य कचोच्चयम् ।
 स्वयं करसरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥ ९४ ॥
 ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।
 स्थानं स्वीकृत्यभिज्ञानं जरयेव निवेशितम् ॥ ९५ ॥
 व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतो ऽयमागतः ।
 दिशो ऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥ ९६ ॥

राज्ञाद्यादर्शयद्राज्ञः पलितं मूर्ध्नुवाच च ।
 प्राणेश केशराजो ऽयं प्रशस्यो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 तृतीयवयसः शस्त्रमिव यौवनघातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पलितं दृष्ट्वा राजा दुर्मनायत ॥८८॥
 अभ्यधाद्धारिणी देव किं वृद्धत्वेन लज्जसे ।
 अयेकं पलितं दृष्ट्वा यद्येवं दुर्मनायसे ॥८९॥
 पटहोद्घोषणां कृत्वा लोकः सर्वो निषेत्स्यते ।
 न यथा वृद्धभावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९०॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पलितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्ये पुनरिदं कारणं जीवितेश्वरि ॥९१॥
 अदृष्टपलितैरस्मत्पूर्वजैराददे व्रतम् ।
 अहं तु विषयासक्तः प्रिये पलितवानपि ॥९२॥
 अहमक्लृप्त गृह्णामि व्रतमेवं स्थिते ऽपि हि ।
 किं तु दुग्धमुखे सूनौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९३॥
 यदा मे व्रतमादित्सोः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 धीमति व्रतमादास्ये त्वं स्वं संवर्धयात्मजम् ॥९४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना स्यातुमीश्वरी ।
 सत्यः पत्यनुयायिन्यः समये यत्र तत्र वा ॥९५॥
 तद्बाले ऽपि सुते राज्यं निदधीथा अहं पुनः ।
 शुश्रूषिष्ये वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥९६॥
 अरण्यजस्तरुरिव सुतः स्वैरेव कर्मभिः ।
 प्रसन्नचन्द्रो बालो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥९७॥

सोमचन्द्रस्ततो राज्यमारोप्य तनुजन्मनि ।
 दिक्प्रोषितस्तापसो ऽभूत्यत्या धात्र्या च संयुतः ॥ १० ८ ॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरशून्यमग्निश्रयत् ।
 दुस्तपं च तपस्तेपे शुष्कपत्रादिभोजनः ॥ १० ९ ॥
 पलाशपत्राण्यादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 मृगाणामध्वगानां च शीतच्छायामृतप्रपाम् ॥ ११ ० ॥
 स्वादुस्वादून्युदकानि वनस्पतिफलानि च ।
 सोमेन्दुरानयत्यत्यै स्यूतस्तत्रेमतन्तुभिः ॥ ११ १ ॥
 तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तल्पं प्रकल्पयामास तदर्थं कोमलैस्तृणैः ॥ ११ २ ॥
 तत्रेङ्गुदानि पक्वानि पेषं पेषं च धारिणी ।
 स्नेहं जग्राह दिवसे चक्रे च निशि दीपकान् ॥ ११ ३ ॥
 अरण्यगोमयैराद्रैः सा लिलेपाश्रमाङ्गणम् ।
 पत्युः सुखासिकाहेतोर्मार्जयामास चासकृत् ॥ ११ ४ ॥
 तत्राश्रमे दम्पती तौ लालयन्तौ मृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कञ्चित्कालं व्यतीयतुः ॥ ११ ५ ॥
 सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण ववृधे गर्भो ऽनुत्पादितव्यथः ॥ ११ ६ ॥
 धारिण्या सूनुरन्यूनलक्षणः सुषुवे ऽन्यदा ।
 कान्त्या दीप इवातैलपूरो ऽन्तःसूतिकागृहम् ॥ ११ ७ ॥
 आश्रमे वल्कलान्येवेत्यवेक्ष्यत स वल्कलैः ।
 पित्रा वल्कलचीरीति ततस्तन्नाम कल्पितम् ॥ ११ ८ ॥

विपेदे धारिणी सूतिरोगेण तनयः पुनः ।

अदृष्टमादकः सो ऽभूत्पुमानिव निरक्षरः ॥ ११९ ॥

अरण्यमहिषीक्षीरं पाययित्वा मुहुर्मुहुः ।

सोमेन्दुरार्पयद्वाच्या धारणाय तमर्भकम् ॥ १२० ॥

अवाप सापि पञ्चत्वं कालेन कियतापि हि ।

धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥ १२१ ॥

अपीप्यन्महिषीक्षीरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।

यान्निषणः शयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥ १२२ ॥

स क्रमाद्धर्धमानो ऽभूत्पादचक्रमणक्षमः ।

चक्रे च प्रत्यहं पांशुक्रीडां वनमृगार्भकैः ॥ १२३ ॥

एधोभिः स्वयमानौतैर्नौवारैः स्वयमाहृतैः ।

स्वयं रसवतीं कृत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥ १२४ ॥

वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।

सोमचन्द्रो व्यधादात्मसखं तपसि दुस्तपे ॥ १२५ ॥

यौवनाभिमुखश्चालङ्कर्मिणः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रवीणो ऽभूदथ वल्कलचीर्यपि ॥ १२६ ॥

फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।

शुश्रूषां स पितुश्चक्रे सा हि सर्वव्रतोत्तमा ॥ १२७ ॥

आजन्मब्रह्मचार्यैव व्रती वल्कलचीर्यभूत् ।

स्त्रीणां नामापि नाज्ञासीदस्त्रीके निवसन्वने ॥ १२८ ॥

प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव वनस्थस्यान्यदा पितुः ।

धारिणीकुक्षिसम्भूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥ १२९ ॥

कीदृशो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः ।

इत्यभूद्रणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥ १३० ॥

अथादिशच्चित्रकरांस्तत्र यात तपोवने ।

यच्छ्रीमत्तातपादानां पादपद्मैरलंकृतम् ॥ १३१ ॥

पितृपादाजहंसस्य मदीयस्यानुजन्मनः ।

वने निवसतो रूपमालिख्यानयत द्रुतम् ॥ १३२ ॥ युग्मम् ॥

प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।

ययुस्तत्र वने पुण्यौकते वल्कलचौरिणा ॥ १३३ ॥

ते विश्वकर्मणो मूर्त्यन्तराणीवातिकौशलात् ।

तमालिखन्त्यथावस्थमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥ १३४ ॥

आनीय दर्शयामासू रूपं वल्कलचौरिणः ।

ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥ १३५ ॥

दध्यौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैष हीयते ।

आत्मा वै जायते पुत्रः श्रुतिरेषा हि नाप्यथा ॥ १३६ ॥

दिष्ट्या सोदर दृष्टो ऽसौत्यभिधायासकृन्नृपः ।

तं सखजे मूर्ध्नि जघ्नौ न चाङ्कादुदतारयत् ॥ १३७ ॥

वल्कलाच्छादनधर दृष्ट्वा वल्कलचौरिणम् ।

उदश्रुर्द्रागभूद्राजा सनिर्झर इवाचलः ॥ १३८ ॥

ऊचे च प्रवयास्तातो युक्तमाचरतु व्रतम् ।

मङ्गातुस्त्वस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥ १३९ ॥

अहं राज्यसुखहृदे मग्नः क्रीडामि हंसवत् ।

पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्या नु जीवति ॥ १४० ॥

अरण्यजो जीव इव दुरानेयः स पत्तने ।
 कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन् राज्याविभागिनि ॥ १४१ ॥
 वनकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।
 एवमाज्ञापयामास वेश्याश्चातुर्यशालिनीः ॥ १४२ ॥
 मुनिवेषेण गत्वाङ्गस्यैर्नवनवोक्तिभिः ।
 प्रलोभ्य खाण्डैश्च फलैरिहानयत मे ऽनुजम् ॥ १४३ ॥
 इति राजाज्ञया वेश्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।
 तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥ १४४ ॥
 फलान्यादाय बिल्वादीन्यायान्तमृषिपुत्रकम् ।
 वल्कलाच्छादनं तत्र ददृशुस्तं मृगीदृशः ॥ १४५ ॥
 मुनिवेषभृतां तासां सो ऽकार्षीदभिवादनम् ।
 ऋजुधीरित्यपृच्छ के यूयं को व आश्रमः ॥ १४६ ॥
 ताः प्रोचुर्वयमृषयः पोतनाश्रमवासिनः ।
 तवागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥ १४७ ॥
 उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।
 यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥ १४८ ॥
 ताश्चोचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहो ।
 फलानि कश्चिदश्नाति नीरसान्यतिनीरसः ॥ १४९ ॥
 अस्मदाश्रमवृक्षाणामीचस्व फलवर्णिकाम् ।
 इत्युक्त्वा ता निषेदुर्द्रुमूले तं च न्यषादयन् ॥ १५० ॥
 ताश्च तं प्राशयन्खण्डफलान्यविफलाश्रयाः ।
 सो ऽपि सद्यस्तदास्वादाद्विल्वाद्युद्देगभागभूत् ॥ १५१ ॥

एकस्थानस्थितं तास्तं स्वाङ्गस्यर्गमचीकरन् ॥
 तत्करं च न्यधुः पीनकुचकुम्भे निजोरसि ॥ १५२ ॥
 स ऊचे कोमलमिदं किमङ्गं वो महर्षयः ।
 किमुन्नते स्थले एते यौष्माकीणे च वक्षसि ॥ १५३ ॥
 ताः प्रोचुस्तं स्पृशन्त्यः स्वैः कोमलैः पाणिपल्लवैः ॥
 अस्मदनफलास्वादे ह्रीदृक् स्यादङ्गमार्दवम् ॥ १५४ ॥
 आस्वादितैर्वनफलैरस्मदीयैर्महारसैः ।
 अत्यन्तोपचयादेते जायेते हृदि च स्थले ॥ १५५ ॥
 तद्विमुञ्चाश्रममिममसाराणि फलानि च ।
 अस्मदाश्रममागत्य त्वमप्यस्मादृशो भव ॥ १५६ ॥
 अथ खण्डफलास्वादलुब्धो वल्कलचौर्यपि ।
 सङ्केतमग्रहान्मुग्धस्ताभिः सह यियासया ॥ १५७ ॥
 संस्थाप्य तापसभाण्डमागाद्वल्कलचौर्यपि ।
 यथोदितं च सङ्केतस्थानं ताभिरधिष्ठितम् ॥ १५८ ॥
 तदा च ददृशे वृचाधिरूढैश्चरपूरुषैः ।
 आगच्छन्सोमचन्द्रर्षिरकथ्यत च योषिताम् ॥ १५९ ॥
 मा शास्त्रीदेष इति तास्तस्माङ्गीता द्रुतद्रुतम् ।
 नेशुर्मृग्य इव व्याधादमिलन्त्यः परस्परम् ॥ १६० ॥
 स्थानं गते च पितरि कुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 नष्टस्वः स्वमिवान्नेष्टुमुपाक्रंस्ताखिले वने ॥ १६१ ॥
 ददर्श रथिनं चैकं स धावन्मृगवद्वने ।
 तमपृषि मन्यमानो ऽवदत्ताताभिवादये ॥ १६२ ॥

रथ्यपृच्छत्कुमार त्वं क्व गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥ १६३ ॥
 रथ्यवादीदहमपि यिथासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगान्तमग्रेगूमिव वल्कलचौर्यपि ॥ १६४ ॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि यान्तरधिकप्रियाम् ।
 रथाधिरूढां तातेति भाषते स्म मुज्जर्मुज्जः ॥ १६५ ॥
 रथिनं तत्प्रियावोचत्केयमस्योपचारगौः ।
 यत्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥ १६६ ॥
 रथिकः स्माह मुग्धो ऽयमस्त्रीके ऽस्मिन्वने वसन् ।
 स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं त्वामपि मन्यते ॥ १६७ ॥
 प्रवीयमानान्दृष्ट्वाश्वानूचे वल्कलचौर्यदः ।
 बाह्यन्ते किममी तात मृगा नार्हन्त्यदो मुनेः ॥ १६८ ॥
 व्याजहाराथ रथिकः स्मिता वल्कलचौरिणम् ।
 हंहो कर्मदमेवैषां मृगाणां नात्र दुष्यति ॥ १६९ ॥
 रथिको मोदकास्वादून्ददौ वल्कलचौरिणे ।
 सो ऽस्वादच्च तदास्वादसुखमग्नौ जगाद् च ॥ १७० ॥
 ईदृशानि वनफलान्यहमग्रे ऽप्यस्वादिषम् ।
 महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥ १७१ ॥
 अभूच्च मोदकास्वादात्पोतनं गन्तुमुत्सुकः ।
 कषायरूक्षैर्नटितः स बिल्वामलकादिभिः ॥ १७२ ॥
 रथिनश्चाभवद्युद्धं चौरैरेकेन दोष्यता ॥
 रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥ १७३ ॥

चौरो ऽप्युवाच घातो हि वैरिणो ऽपि प्रशस्यते ।
 मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥ १७४ ॥
 विपुलं धनमत्रास्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।
 त्रयो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्रविणं रथे ॥ १७५ ॥
 क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथो वल्कलचौरिणम् ।
 प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥ १७६ ॥
 किञ्चित् द्रविणं तस्मै रथो तापमसूनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे स्नायमानो जगाद् च ॥ १७७ ॥
 अमुष्मिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्द्रव्याद्रव्यमवक्रये ॥ १७८ ॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उत्प्रेचमाणो हर्म्याणि बभ्राम सुनिपुङ्गवः ॥ १७९ ॥
 नराणामथ नारीणामृषिवुद्धा स सुगन्धधीः ।
 अभिवादनवातूल उपाहास्यत नागरैः ॥ १८० ॥
 पुरे भ्रमन्नथैकस्या वेश्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापमुक्तः शर इवास्वलन् ॥ १८१ ॥
 स तद्वेश्याश्रमं मेने वेश्यां सुनिममन्यत ।
 इति तामप्युवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥ १८२ ॥
 इति च प्रार्थयांचक्रे समर्पय ममोटजम् ।
 अमुष्यावक्रये द्रव्य महर्षे गृह्यतामिदम् ॥ १८३ ॥
 तदीय उटजो ह्येष गृह्यतामित्युदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारकृते दिवाकीर्तिमजूहवत् ॥ १८४ ॥

अनिच्छतो ऽपि तस्यर्षेर्नापितो गणिकाज्ञया ।
 शूर्पोपमान्यादनखानदुन्वन्नुदतारयत् ॥ १८५ ॥
 कृत्वा वल्कलचौरापनयन सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्तपयितुं वराशिं पर्यधापयत् ॥ १८६ ॥
 आजन्ममुनिवेषं मे मापनैषीर्महामुने ।
 स वल्कलापनयनादिति बाल इवारटत् ॥ १८७ ॥
 वेश्यावोचन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।
 उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं नहि ॥ १८८ ॥
 त्वमस्मदाश्रमाचारानीदृशांश्चेत्प्रतीच्छसि ।
 तदा हि लप्स्यसे वस्तुमुटजं मुनिपुत्रक ॥ १८९ ॥
 ततस्तदासलोभेन स तापसकुमारकः ।
 नाङ्गमप्यधुनोन्मन्त्रवशीकृत इवोरगः ॥ १९० ॥
 तत्केशपाशं जटिल तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।
 ऊर्णापिण्डमिव शनैर्विवरे वरवर्णिनी ॥ १९१ ॥
 अभ्यज्य मृज्यमानाङ्गस्तथा मोमेन्दुभूरभूत् ।
 कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥ १९२ ॥
 गणिका स्तपयित्वाथ कवोष्णैर्गन्धवारिभिः ।
 तमामोचयदध्याणि वस्त्राण्याभरणानि च ॥ १९३ ॥
 तथैकस्या दारिकायाः पाणिग्रहमकारि सः ।
 साभात्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रौरिवाङ्गिनी ॥ १९४ ॥
 बधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।
 दध्यावृषिकुमारस्तु ऋषयो ऽमी पठन्ति किम् ॥ १९५ ॥

अवीवदच्च मङ्गल्यान्यातोद्यानि पणाङ्गना ।

किमेतदिति सम्भ्रान्तः पृथात्कर्णौ च सोमभूः ॥१६६॥

मुनिवेषजुषो वेश्याः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवेत्य तदोर्वीशं व्यजिज्ञपन् ॥१६७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

दृष्ट्वागन्तुं च सङ्केतमस्माभिः सममग्रहीत् ॥१६८॥

अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य शापमयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वभावतः ॥१६९॥

सो ऽस्मान् गवेषयन्नस्मत्प्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनाद्वनं गामी न गामी पितुराश्रमम् ॥१७०॥

अनुशिष्ये विश्रामौशः किमकार्षमहं जडः ।

वियोजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥१७१॥

पितृपार्श्वार्थरिभ्रष्टो जीविष्यति कथं नु सः ।

किञ्चिद्विरं जीवति हि मौनो नीराद्विहिष्कृतः ॥१७२॥

एवं दुःखादरतिभागभूद्भृशमिलापतिः ।

उद्वेक्षञ्जयने ऽप्यस्थान्मीनः स्तोक इवाम्भसि ॥१७३॥

वेश्यायाः सदनं तस्यास्तदा च सुरजध्वनिः ।

कर्णयोरवनौभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥१७४॥

ऊचे च राजा नगरं सर्वं महुःखदुःखितम् ।

लोकोत्तरसुखी को ऽयं यस्याग्रे सुरजध्वनिः ॥१७५॥

स्वार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वा मृदङ्गध्वनिरेष हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्गराघातसन्निभः ॥१७६॥

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानौयमिव कुल्यया ।
 कर्णालिवाल वेश्यायास्तस्यास्त्वंमपूरयत् ॥२०७॥
 प्रसन्नचन्द्रं राजानं साय गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेश्या विज्ञपयामास धार्ष्ट्याच्छिष्टप्रगल्भवाक् ॥२०८॥
 पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
 ऋषिवेषो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥२०९॥
 ऋषिवेषो युवा को ऽपि गोवन्न व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मद्गृहे सो ऽद्योद्वाहितः सुतया स्वया ॥२१०॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गीतवाद्यादि मद्गृहे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्र तत् ॥२११॥
 अथादिशन्नरान्राजा कुमारं दृष्टप्रविणः ।
 उपलक्षयितुं ते ऽपि गत्वोपालक्षयंश्च तम् ॥२१२॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव व्यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखं प्र दत्वात्यर्थममोदत ॥२१३॥
 तथा समन्वितं वध्वा करेणमधिरुह्य च ।
 आनिनाय निजं वेश्म राजा वल्कलचीरिणम् ॥२१४॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पशवो ऽपि हि शिष्यन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥२१५॥
 तत्तै राज्यविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभूत् ।
 राजकन्याश्च तेनोद्वाहयत्स्वर्वधूपमाः ॥२१६॥
 वधूभिः सहितः ताभिरखण्डितसमीहितः ।
 रेमे वल्कलचीर्युच्चैः सुखाब्धिजलकुञ्जरः ॥२१७॥

सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृदल्लक्ष्मीरिणः ।
 तच्चौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्युरे ॥२१८॥
 यद्यस्य यस्य चोरेणापहृतं स स तद्धनम् ।
 उपलक्ष्यारक्षकाणामर्ध्वबाहुचौकथत् ॥२१९॥
 संयम्य च स आरक्षे राजद्वारमानीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीदृशा जीवातुकल्पया ॥२२०॥
 तमुपालक्ष्यदल्लक्ष्मीरिणो मार्गपिकारिणम् ।
 अमोचयच्च सन्तो हि नोपकारस्य घस्मराः ॥२२१॥
 सोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपश्यन्नभ्रमदने ।
 वृक्षाद् वृक्षं नेत्रजलैः मिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥२२२॥
 प्रसन्नचन्द्रप्रहितैर्नरैर्वल्लक्ष्मीरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभृदुद्धानलोचनः ॥२२३॥
 परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 अक्लो ऽपि रात्रौकरणमन्धत्वमुदपद्यत ॥२२४॥
 स जरत्तापसो ऽन्यैश्च तपःसन्नह्यचारिभिः ।
 तापमैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्यत ॥२२५॥
 पूर्णेषु द्वादशस्वर्देव्यन्यदैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धे प्रबोधभाक् ॥२२६॥
 विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः ।
 कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरण्ये वसन्नपि ॥२२७॥
 अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना ।
 तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥

यावत्प्रत्युपकाराय चमौभूतो ऽस्मि यौवने :
 दैवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२९॥
 पितुरानृण्यभागाहं भवाम्येकेन जन्मना ।
 येनाहं शोढकष्टेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥
 स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।
 देवाहं तातपादानां भृशमुत्को ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥
 राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिता हि सम आवयोः ।
 तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तवेवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥
 राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।
 तदाश्रमपदं तातपादालंकृतमीयतुः ॥२३३॥
 द्वावप्युत्तेरतुर्यानादूचे वल्कलचौर्यदः ।
 दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥
 सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं यत्र हंसवत् ।
 ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषं यत्फलान्यहम् ॥२३५॥
 ते ऽमी मे भ्रातर इव पांसुक्रीडासखा मृगाः ।
 महिष्यस्ता इमा मातृनिभा यासामपां पयः ॥२३६॥
 स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्निक्रियन्ति कथयाम्यहम् ।
 अथेकं पितृशुश्रूषासुखं राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुभ्रातरौ तावुभावपि ।
 तातं चाग्रे ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रर्षिं प्रणमन्नेदिनीपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रस्ते सूनुस्तात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२३९॥

प्रणमन्तं च राजानं सोमः पश्यर्श पाणिना ।
 मार्जन्निव तदङ्गेषु संक्रान्तवर्तनीरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन स्पृश्यमानो ऽवनीपतिः ।
 उत्कोरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजो ऽपि सोमर्षि प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्तो वल्कलचौर्येष त्वत्पादाभोजभृङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाघ्राय तस्याज्जमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमालिलिङ्ग सर्वाङ्गं नगं नव इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षस्तु तदा कोष्णो वाप्यः प्रादुर्भवन्दृशोः ।
 बभूव तत्क्षणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यक्षेहबन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स्म च हे वत्सौ सुखं कालो ऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्त्वत्प्रसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥
 अप्रेक्ष्यमाणं तत्कौदृग्भृत्तापसभाण्डकम् ।
 इति वल्कलचौर्यन्तरुटजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥
 तानि तापसभाण्डानि खोत्तरौयाञ्चलेन सः ।
 प्रतिलेखितुमारेभे प्राग्गमत्वं परिसृशन् ॥२४८॥
 तस्य चैवमभृच्चिन्ता पात्राणि यतिनामहम् ।
 किं पात्रकेसरिकया कापि प्रत्यलिखं पुरा ॥२४९॥
 इति चिन्तयतस्तस्य जातिस्मृतिरजायत ।
 सस्मार च ह्यःकृतवद्देवमर्त्यभवान्निजान् ॥२५०॥

आमण्य प्राग्भवकृतं स्मरन्वल्कलचौर्यथ ।
 वैराग्यं परमं भेजे मित्रं निर्वाणसम्पदः ॥२५१॥
 धर्मध्यानं व्यतिक्रम्य शुक्लध्याने द्वितीयके ।
 स्थितो वल्कलचौर्यापत्केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ॥२५२॥
 तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रभूः ।
 पितुर्भ्रातुश्च विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥
 सोमचन्द्रः प्रसन्नश्च ततो वल्कलचौरिणम् ।
 सुरार्पितयतिलिङ्गं प्राप्तबोधौ प्रणेमतुः ॥२५४॥
 वयं च समवासार्धं विहरन्तो ऽन्यदा नृप ।
 उद्याने पोतनप्रत्यासन्ने नाम्ना मनोरमे ॥२५५॥
 प्रत्येकबुद्धः पितरं निजं वल्कलचौर्यपि ।
 अर्पयित्वा तदास्माकं गतो ऽन्यत्र नराधिप ॥२५६॥
 राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।
 तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्मिर्वल्कलचौरिणः ॥२५७॥
 तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।
 स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राब्राजीदस्मदन्तिके ॥२५८॥
 एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे ।
 ददर्श देवसम्पातमाकाशे मगधेश्वरः ॥२५९॥
 पप्रच्छ श्रेणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।
 किमेष देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥
 स्वाम्यथाख्यत्प्रसन्नर्षेरुत्पन्नमिह केवलम् ।
 कर्तुं च तन्महिमानममराः संपतन्त्यमी ॥२६१॥

पुनर्विज्ञापयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।
 भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युक्तेदमेत्यति ॥२६१॥
 नाथो ऽप्यकथयत्पश्य विद्युन्माली सुरो ह्यसौ ।
 सामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवीसमावृतः ॥२६२॥
 अङ्गो ऽसुष्मात्सप्तमे ऽङ्गि च्युत्वा भावौ पुनरेतव ।
 श्रेष्ठिच्छेषभदत्तस्य जम्बूः पुत्रो ऽन्यकेवली ॥२६३॥
 राजापृच्छद्सौ यद्यासन्नप्रच्यवनो ऽमरः ।
 तेजो ऽस्य तत्किमक्षीणमथाचख्यौ जगद्गुरुः ॥२६४॥
 राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
 तेजःक्षयादिच्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६५॥
 तदा सुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
 शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६६॥
 तदा च श्रेणिको ऽपृच्छद्भगवन्तं कृताञ्जलिः ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६७॥
 सर्वज्ञः कथयामास राजन्त्रैव पत्तने ।
 इभ्यो गुप्तमतिर्नाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६८॥
 तस्य द्वौ तनुजन्मानावभूतां क्रमयोगतः ।
 ज्यायानृषभदत्ताख्यो जिनदासाभिधो लघुः ॥२७०॥
 ज्यायानतिमदाचारो द्यूतादिव्यसनी लघुः ।
 तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव वर्ष्मणी ॥२७१॥
 ततश्चर्षभदत्तेन जिनदासः सुमेधसा ।
 त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥

अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठिसूर्वदन् ।
 कनिष्ठस्य शुन इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥ २७३ ॥
 जिनदासो ऽन्यदा दीव्यन्नन्येन द्यूतकारिणा ।
 संजातद्यूतकलहे सद्यो ऽस्त्रेण न्यहन्यत ॥ २७४ ॥
 फलं द्यूतविषतरोरायुधाघातवेदनम् ।
 जिनदासो ऽन्वभूद्रङ्ग इव भूमितले लुठन् ॥ २७५ ॥
 स्वजनाश्वर्षभदत्तमूचुर्भो परमार्हत ।
 प्राणिमात्रसाधारिण्या दयया जीवयानुजम् ॥ २७६ ॥
 पात्रं कौर्त्तर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धुं सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटात् ॥ २७७ ॥
 ऋषभो ऽप्यभ्यधाद्गत्वावरजं स्वजनेरितः ।
 समाश्वसिहि हे वत्स त्रास्ये त्वामौषधादिभिः ॥ २७८ ॥
 जगाद् जिनदासो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमाशुभिकं कुर्या जीवितव्यासृहस्य मे ॥ २७९ ॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मोपदेशपाथेयमार्यानिशनपूर्वकम् ॥ २८० ॥
 ऋषभो ऽप्यन्वशादेवमनुजं निर्ममो भव ।
 जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥ २८१ ॥
 एवमाद्यनुशिष्यानुजन्मानमृषभः स्वयम् ।
 आराधनां सानशनां कारयामास शुद्धधीः ॥ २८२ ॥
 विपद्य जिनदासो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जम्बूद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥ २८३ ॥

अयं चास्मद्वचो ऽश्रौषीद्यद्राजगृहपत्तने ।

केवली चरमो भावो जम्बूर्क्षभटत्तजः ॥२८४॥

श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।

देवो ऽयमेव स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥

राजापृच्छत्पुनर्विद्युन्माल्लेष भगवन्सुरः ।

किं सुरेष्वतितेजस्वी ग्रहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जम्बूद्वीपस्य भारते ।

मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥

आर्यवान्नाङ्गकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।

भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।

भवदत्तो भवाम्भोधेरुत्तारणतरौ दृढाम् ।

यौवने ऽप्याददे दौक्षां सुस्थिताचार्यसन्निधौ ॥२८९॥

स व्रतं पालयन्वद्भधारोगं श्रुतपारगः ।

व्यहरद्गुरुणा सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥

तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्यान्व्यजिज्ञपत् ।

अनुजानीत मां यामि यत्र बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥

तत्रास्ति मे लघुभ्राता स भृशं स्नेहलो मयि ।

प्रव्रजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याग्रे ऽपि भद्रकः ॥२९२॥

ततस्तं श्रुतभृत्साधुसमेतं गुरुरादिशत् ।

परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि मोदते ॥२९३॥

स जगाम पितुर्धाम गतमात्रो ददर्श च ।

भ्रातुरुद्वाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥

विवाहकौतुकव्यग्रः स भ्राता कन्यसो मुनेः ।
 विस्मृतान्यकरणीयो मुद्धातुलस्तदाभवत् ॥२६५॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽग्रजम् ।
 नाकाषेत्स्वागतमपि व्रतादानकथापि का ॥२६६॥
 विलक्षः स मुनिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोच्याकथयत्सर्वमनुजस्य कथां तथा ॥२६७॥
 भवदत्तो ऽवददहो काटिन्यमनुजन्मनः ।
 ज्यायांसं यदवाज्ञासीदृषिमभ्यागतं गृहे ॥२६८॥
 गुरुभक्तेरपि श्रेयः किं नामोद्वाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठ नान्वियाय यत् ॥२६९॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रव्राजयिष्यसि ॥३००॥
 भवदत्तो ऽब्रवौद्देशे मगधाख्ये गुरुर्यदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
 समीरणवदेकत्र श्रमणानां स्थितिर्न हि ॥३०२॥
 आचार्यपादान्वन्दित्वा भवदत्तो व्यजिज्ञपत् ।
 स्वजनानित आसन्नान्दिदृक्षे युष्मदाज्ञया ॥३०३॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तत्रादिशद्गुरुः ।
 एकाकिनो ऽप्यर्हति हि विहारो वशिनो मुनेः ॥३०४॥
 भवदत्तो जगामाथ स्वेषां ससारिणां गृहे ।
 प्रव्रज्याग्राहणेनानुग्रहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥

नागदत्तस्य तनयां वासुकीकुचिसम्भवाम् ।

उपयेमे भवदेवो भवदत्तानुजस्तदा ॥३०६॥

कृतोद्वाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तं मुदाभ्ययुः ।

मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥३०७॥

सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्रासुकेन ते ।

पादोदकमवन्दन्त मत्वा तीर्थोदकाधिकम् ॥३०८॥

भवाब्धिमज्जनभयादवलम्बमिवेच्छवः ।

लगित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तं ववन्दिरे ॥३०९॥

मुनिरप्यभ्यधाद्वन्धून्निवाहव्याकुलाः स्थ भोः ।

यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो ऽनघाः ॥३१०॥

तमृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।

एषणीयकल्पनीयप्रासुकैः प्रत्यलाभयन् ॥३११॥

तदानीं भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपालयन् ।

सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्नभूत् ॥३१२॥

चक्रे ऽङ्गरागं प्रेयस्याः श्रीचन्दनरसेन सः ।

चन्द्रातपरसेनैवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥३१३॥

तस्या मूर्ध्नि च धम्मिल्लं सुमनोदामगर्भितम् ।

ववन्ध ग्रस्तशशिनः स्वर्भाणोः श्रीमल्लिखुचम् ॥३१४॥

तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्यां पत्रवल्लरौम् ।

मीनकेतोरिव जयप्रशस्तिमलिखत्स्वयम् ॥३१५॥

कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रचक्रमे ।

तावदागममश्रौषीद्भवदत्तमहामुनेः ॥३१६॥

स भ्रातृदर्शनोत्तालः कितवो जयवानिव ।
 द्रागुदस्यादिहायार्धमण्डितामपि वल्लभाम् ॥ ३१ ७ ॥
 हित्वार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।
 तस्याः सखीनामित्युक्तिं स एड इव नाष्टुणोत् ॥ ३१ ८ ॥
 साग्रहं वारयन्तीनां तासां चेत्युत्तरं ददौ ।
 कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेष्यामि वालिकाः ॥ ३१ ९ ॥
 भवदेवस्ततः स्थानात्स्रवमानः स्रवङ्गवत् ।
 अभ्येत्य भवदत्तर्षिं तत्र स्थितमवन्दत ॥ ३२ ० ॥
 वन्दित्वोत्थितमात्रस्यानुजस्य घृतभाजनम् ।
 मुनिः आमण्यदानाय सत्यंकारमिवार्पयत् ॥ ३२ १ ॥
 भवदत्तस्ततो ऽगारादनगारशिरोमणिः ।
 निर्जगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तः क्व ॥ ३२ २ ॥
 भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भाजन भारयन्करे ।
 अन्वगाङ्गवदत्तर्षिं तत्पदाम्भोजषट्पदः ॥ ३२ ३ ॥
 अन्ये ऽपि बहवो नार्थो नराश्च भावदेववत् ।
 अन्वयुर्भवदत्तर्षिमुदूर्मिप्रमदह्रदाः ॥ ३२ ४ ॥
 मुनिर्न कंचिद्वाप्तुजन्मुनीनामुचितं ह्यदः ।
 अविस्मृष्टाश्च मुनिना न व्यावृत्तिरे जनाः ॥ ३२ ५ ॥
 दूरं गत्वा च निर्विषास्तं वन्दित्वा महामुनिम् ।
 स्वयमेव व्याजुघुटुरादौ नार्थो नरास्ततः ॥ ३२ ६ ॥
 भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।
 अथविस्मृष्टा व्याघुटस्त्वेते नैते हि सोदराः ॥ ३२ ७ ॥

अहं तु सोदरो ऽमुष्य द्वावावां स्नेहलौ मिथः ।
 तदनेनाविसृष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥ ३२ ८ ॥
 भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽय नूनमग्रजः ।
 ततो ममार्पयद्वोढुं प्रसीदन्ष्टतभाजनम् ॥ ३२ ९ ॥
 चिरादभ्यागतं श्रान्तं ज्यायांसं भ्रातरं मुनिम् ।
 अमुक्त्वा तदमुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥ ३३ ० ॥
 मासौ वलेदिति मनोव्याचेपार्थं कनीयसः ।
 गार्हस्थ्यवार्तां प्राक्रंस्त भवदत्तो महामुनिः ॥ ३३ १ ॥
 एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्थमण्डपाः ।
 भ्रातरावां वानरवद्येषु खैरमरंस्वहि ॥ ३३ २ ॥
 सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यत्र शैशवे ।
 अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥ ३३ ३ ॥
 एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।
 यत्रावां वालुकाचैत्यक्रौडां प्रावृष्यकृष्वहि ॥ ३३ ४ ॥
 भवदत्तो ऽनुजन्मानसेवमध्वनि वार्तयन् ।
 जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रितम् ॥ ३३ ५ ॥
 सानुजं भवदत्तर्षि वसतिद्वारमागतम् ।
 निरीक्ष्य चुल्लकाः प्रोचुः कृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥ ३३ ६ ॥
 दिव्यवेषधरो नूनमनुजो मुनिनामुना ।
 प्रव्राजयितुमानोतः स्वं सत्यापयितुं वचः ॥ ३३ ७ ॥
 स्वरिरूचे भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदद्भगवन्दौक्षां जिष्टचुर्मै ऽनुजो ह्यसौ ॥ ३३ ८ ॥

सूरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं व्रतार्थसि ।
 मा भूद्भाता मृषावादौत्येवमित्यवदत्स तु ॥३४८॥
 भवदेवस्तदैवाथ पर्यव्राज्यत सूरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहर्तुं च न्ययोज्यत ॥३४९॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 स्वजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं वभाषिरे ॥३४९॥
 भवदेवोऽन्वगाद्युष्माग्निथां हित्वार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिञ्जीवन्मृता वयम् ॥३४९॥
 खिद्यते चक्रवाकौव सा युक्तिविधवा वधूः ।
 विश्राम्यति न तस्याश्च नयनाम्बु सिराम्बुवत् ॥३४९॥
 एकाक्यस्माननापृच्छ्य भवदेवः कचिद्भजेत् ।
 इति स्वप्ने ऽप्यसम्भावं गतश्च कापि किं ह्यदः ॥३४९॥
 नष्टस्नानिव ग्रहिलान्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्माननुगृहाणर्षे कथय क्व स ते ऽनुजः ॥३४९॥
 धर्मोदार्कच्छुरनुजस्योचे मिथ्याप्यथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्मः स ययौ कचित् ॥३४९॥
 गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 प्रत्यावर्तन्त दीनास्या दस्युभिर्मुषिता इव ॥३४९॥
 तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्त्यैव केवलम् ।
 प्रव्रज्यां भवदेवो ऽपि सशल्यां पर्यपालयत् ॥३४९॥
 महर्षिर्भवदत्तो ऽपि कालेन वज्रनेयुषा ।
 विपेदे ऽनशनं कृत्वा सौधर्मं च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥

भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिला प्रेयसी मम ।
 प्रेयांस्तस्या अहमपि विरहो ही द्वयोरभूत् ॥३५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु स्वर्गंते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥
 गजौव वारौपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
 मरालीव मरुगता वल्लीव ग्रीष्मतापभाक् ॥३५३॥
 यूथभ्रष्टेव हरिणी पाशवद्धेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभागलोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥३५४॥ दुग्धम् ।
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेक्षणाम् ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदृष्टो रंस्ये तथा सह ॥३५५॥
 चिन्तातन्तुभिरेव स्वं नियच्छन्नूर्णनाभवत् ।
 स्थविरर्षीननापृच्छ्य भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥
 तूष्णं जगाम च ग्रामं सुग्रामं राष्ट्रकूटभूः ।
 तस्थौ च संवृतद्वारवाह्यायतनसन्निधौ ॥३५७॥
 गन्धमाल्यधरा नारी ब्राह्मणा सममेकया ।
 तत्राभ्यागान्मुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
 पप्रच्छ भवदेवस्तां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 पत्नी च रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
 कथयामास साप्येवमार्यवानेवती च सा ।
 व्यपद्येतां तयोश्चागाङ्गयान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥

भूयो ऽप्यृच्छत्सु सुनिरार्यवत्सुनुना प्रिया ।

भवदेवेन या त्यक्ता नवोढा सास्ति वा न वा ॥३६१॥

सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तव्रतो ऽग्रजात् ।

यदि वा वार्तयाम्येनमनेनसमिहागतम् ॥३६२॥

उवाच चिन्तयित्वैवमार्थवद्रेवतीसुतः ।

त्वमेव भवदेवो ऽसि किमिहागास्तपोधन ॥३६३॥

भवदेवो ऽवदत्साधु त्वयाहमुपलक्षितः ।

स एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजीवितेश्वरः ॥३६४॥

तदाग्रजोपरोधेन तां विमुच्य निरीयुषा ।

अनिच्छतापि हि मया व्रतमादायि दुष्करम् ॥३६५॥

विपन्ने साम्प्रतं भ्रातर्यहमङ्कुशवर्जितः ।

नागिला सा कथमभूदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥३६६॥

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।

नहि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥३६७॥

आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।

नागिला सास्म्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥३६८॥

एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतौयुषि ।

किं नाम मयि लावण्यं पुण्याशय विमृश्यताम् ॥३६९॥

मुक्ता रत्नत्रयं स्वर्गपवर्गफलदायकम् ।

वराटिकामात्रनिभां मा ग्रहौर्मां महाशय ॥३७०॥

अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।

विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गास्त्वं भेदनीयताम् ॥३७१॥

ग्राहितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा कृद्मनापि हितैषिणा ।
 तमप्यनाप्तं मा मंस्था मयि पापखनौ रतः ॥ ३७२ ॥
 तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।
 मयि रागकृत चाघमालोचय तदन्तिके ॥ ३७३ ॥
 यावदेवं भवदेवं नागिला भृशमन्वशात् ।
 ब्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाद्भुक्तपायसः ॥ ३७४ ॥
 ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोषमम् ।
 तद्वमिष्याम्यहं मातरधो धारय भाजनम् ॥ ३७५ ॥
 निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्स्ये तत्र च दक्षिणाम् ।
 अवान्तपायसो मातर्भोक्तुं शक्यामि नो पुनः ॥ ३७६ ॥
 आदाय दक्षिणामत्रागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्ये का ह्रीः स्वोच्छिष्टभोजने ॥ ३७७ ॥
 ब्राह्मण्युवाच वान्ताशी जुगुप्सस्त्वं भविष्यसि ।
 अलं जुगुप्सनौयेन कर्मणानेन दारक ॥ ३७८ ॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे बटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्ताशी निकृष्टः कुक्कुरादपि ॥ ३७९ ॥
 नागिलोवाच तमृषिं यद्येवं वेत्सि वक्षि च ।
 तन्मासुदम्य किमिति भूयो ऽप्युपबुधुक्षसे ॥ ३८० ॥
 मांसासृगस्थिविण्मूत्रपूर्णाहमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यासि मामिच्छन् किं न लज्जसे ॥ ३८१ ॥
 पश्यस्यद्रौ ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यत्परं शिष्यस्येवं न स्वं शिष्यसि स्वयम् ॥ ३८२ ॥

का हि पुंगणना तेषां ये ऽन्यशिक्षाविचक्षणाः ।

ये स्वं शिक्षयितुं दक्षास्तेषां पुंगणना नृणाम् ॥ ३८३ ॥

भवदेवो ऽवदत्साधु शिक्षितो ऽस्मि त्वयानघे ।

आनीतः पथि जात्यन्ध इव यानहमुत्पथे ॥ ३८४ ॥

तदद्य स्वजनान्दृष्ट्वा यास्यामि गुरुसन्निधौ ।

व्रतातीचारमालोच्य तस्ये ऽहं दुस्तपं तपः ॥ ३८५ ॥

नागिलाप्यवदत् किं ते स्वजनैः स्वार्थभाग्यव ।

मूर्तिमन्नो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥ ३८६ ॥

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा व्रतमाचर ।

प्रव्रजिष्याम्यहमपि व्रतिनीजनसन्निधौ ॥ ३८७ ॥

भवदेवो ऽथ वन्दित्वार्हद्विम्बानि समाहितः ।

गत्वा गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्क्षत्यमालोचनादिकम् ॥ ३८८ ॥

आमण्यं निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।

कालं कृत्वादिकल्पे ऽभृच्छक्रमामानिकः सुरः ॥ ३८९ ॥

इतश्च भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिच्युतः ।

विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वीशिरोमणौ ॥ ३९० ॥

नगर्यां पुण्डरीकिण्यां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।

यशोधराभिधानाया राज्ञ्याः कुचाववातरत् ॥ ३९१ ॥ युग्मम् ।

तस्मिन्नुपागते कुक्षिसरोवरमरालताम् ।

अभूद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽम्भोधिमज्जने ॥ ३९२ ॥

ततश्चाम्भोधिसध्रीच्यां सीतानद्यां महौपतिः ।

क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥ ३९३ ॥

सपूर्णदोहदा साथ महादेवौ यशोधरा ।
 वक्षीव कलयामास लावण्यमधिकाधिकम् ॥ ३९ ४ ॥
 पूर्णं च समये ऽसूत महिषौ चक्रवर्तिनः ।
 उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकाम्बुजम् ॥ ३९ ५ ॥
 यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतां नृपः ।
 सागरदत्त इत्याख्यां तस्याकृत शुभेऽहनि ॥ ३९ ६ ॥
 धात्रीभिलाल्यमानश्च पयःपानादिकर्मभिः ।
 शाखीवासादयदृष्टिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥ ३९ ७ ॥
 वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारो ऽध्यजौगपत् ।
 उद्यम्य काञ्चनलतामुत्सुकं शुक्लशारिकाः ॥ ३९ ८ ॥
 प्रौढौभवन्सुहृद्भिश्च स रेमे रत्नकन्दुकैः ।
 पौनांसभूमिकारङ्गनृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥ ३९ ९ ॥
 समये स नरेन्द्रेण नियुक्तो गुरुसन्निधौ ।
 गुरोः कलाः परिपपौ कूपादप इवाध्वगः ॥ ४० ० ॥
 विश्वस्यापि भृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
 शशौव संपूर्णकलः प्रतिपेदे स यौवनम् ॥ ४० १ ॥
 स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्यणायि सः ।
 एता हि पात्रमायान्ति रत्नाकरमिवापगाः ॥ ४० २ ॥
 अनङ्गाहौभिरुत्तेव करेणुभिरिव द्विपः ।
 ताराभिरिव शीतांशुस्ताभिः सममरंस्त सः ॥ ४० ३ ॥
 नारीभिरन्यदा क्रीडन्प्रासादे मदनोपमः ।
 मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥ ४० ४ ॥

अचिन्तयच्च यादृग्धि श्रूयते मेरुरागमे ।

तादृगभ्रमयः सो ऽयं काप्यहो रमणीयता ॥४०५॥

एवं मेरुनिभ मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।

नाभूदवाङ्मुखी दृष्टिर्विलम्बेव तदन्तरे ॥४०६॥

कुमारो ऽपश्यदुत्पश्यो यावत्तन्मेघमण्डलम् ।

वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ क्वचित् ॥४०७॥

कुमारो ऽचिन्तयच्चैव क्षणिको ऽयं यथाम्बुदः ।

तथा शरीरमप्येतत्का कथा सम्पदां पुनः ॥४०८॥

यत्प्रातस्तन मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।

निरौच्यते भवे ऽस्मिन्ही पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥

विवेकजलमिक्तस्य मर्त्यजन्ममहीरुहः ।

सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥

सुधीः सागरदत्तो ऽथ पर वैराग्यमुदहन् ।

व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥

पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रताग्रहः ।

वौणाथां वाच्यमानाथां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥

इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।

राज्यं चिरं पालयित्वा गृह्णीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥

सागरो व्याहरत्पूज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।

परिव्रज्यामुपादातुं तदादिशथ किं न माम् ॥४१४॥

इत्याग्रहकुठारेण प्रेमपाशं तयोः सुधीः ।

चिच्छेदाथान्वमन्येतां तौ व्रतग्रहणाय तम् ॥४१५॥

अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।

आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥ ४ १ ६ ॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुसेवापरायणः ।

क्रमात्सागरदत्तो ऽभृच्छृतसागरपारगः ॥ ४ १ ७ ॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥ ४ १ ८ ॥

भवदेवस्य जीवो ऽपि पूर्णं काले दिवश्च्युतः ।

तत्रैव विजये वीतशोकायां प्रःशिरोमणौ ॥ ४ १ ९ ॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्द्धैरवनीपतेः ।

महिष्यां वनमालायां शिवो नाम सुतो ऽभवत् ॥ ४ १ ० ॥ युग्मम् ॥

स पाल्यमानो यत्नेन कल्पद्रुम इवोद्गतः ।

क्रमेण कलयन्वृद्धिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥ ४ १ १ ॥

साक्षिमात्रीकृतगुरौ तस्मिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

मिथो गृहीतसङ्केता इव संचक्रमुः कलाः ॥ ४ १ २ ॥

यौवने पर्यणेषौत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

संपृक्तश्चाण्डुभक्ताभिर्लताभिरिव पादपः ॥ ४ १ ३ ॥

सकलत्रस्य चान्येद्युः प्रासादे तस्य तस्युषः ।

सागरर्षिः पुरौवाह्योपवने समवासरत् ॥ ४ १ ४ ॥

तत्र कामसमृद्धाख्यः सार्धवाहो महासुनिम् ।

तं प्रत्यलाभयद्भक्त्वा मासक्षपणपारणे ॥ ४ १ ५ ॥

गृहे कामसमृद्धस्य पात्रदानप्रभावतः ।

वसुधारापतज्ञोन्नः पात्रे दानाद्धि किं नहि ॥ ४ १ ६ ॥

शिवस्तदद्भुतं श्रुत्वा गत्वावन्दत तं मुनिम् ।
 निषमाद् च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥४२७॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
 शिवस्य सपरीवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥
 विशेषतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः ।
 गमयामास स मुनिर्मनसि स्फटिकामले ॥४२९॥
 शिवो ऽपृच्छच्च तमृषिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।
 स्नेहो मे पश्यतो यत्त्वां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥
 ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।
 कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवक्त्रभः ॥४३१॥
 मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
 उपायेन ग्राहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥
 अभूव च सुरावावां सौधर्मं परमर्द्धिकौ ।
 कुसुदेन्दोरिव प्रीतिस्तत्राप्यभवदावयोः ॥४३३॥
 भवे ऽस्मिन्वौतरागो ऽहं स्ने परे वा समानदृक् ।
 त्व त्वद्यापि सुरागत्वात्प्राग्भवस्नेहभाग्मयि ॥४३४॥
 शिवो ऽवदद्वृतादानाद्देवो ऽभूवं पुराप्यहम् ।
 तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥
 आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
 पूज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपालवः ॥४३६॥
 गत्वा शिवकुमारो ऽपि पितृपादान्व्यजिज्ञपत् ।
 अद्य सागरदत्तर्षः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

तत्रसादादधिगता भवस्यासारता मया ।
 ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥ ४ ३ ८ ॥
 तत्सर्वयानुजानीथ प्रव्रज्याग्रहणाय माम् ।
 प्रत्यूषो मोहतमसः शरणं सागरो ऽद्य मे ॥ ४ ३ ९ ॥
 पितरावूचतुर्वत्स व्रतं मादत्स्व यौवने ।
 नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं त्वत्क्रीडालोकजं सुखम् ॥ ४ ४ ० ॥
 अत्यन्तं निर्ममो ऽभूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 असंस्तुतानिवायुश्चन्यदस्मान्विजिहाससि ॥ ४ ४ १ ॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यस्मानापृच्छ्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकवातृला भवित्री रसनावयोः ॥ ४ ४ २ ॥
 इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः ।
 तत्रैव सर्वसावद्यनियमाङ्गावयत्यभूत् ॥ ४ ४ ३ ॥
 मुनेः सागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निश्चयी ।
 तस्थौ स मौनमालम्ब्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥ ४ ४ ४ ॥
 बलादप्यासितो भोक्तुं न किञ्चिद्बुभुजे च सः ।
 मह्यं न रोचते किञ्चिदित्येकमवदन्मुहुः ॥ ४ ४ ५ ॥
 एवमुद्वेजितो राजा शिवेन शिवकाङ्क्षिणा ।
 इभ्यपुत्रं दृढधर्मं समाह्वय समादिशत् ॥ ४ ४ ६ ॥
 व्रतार्थमविस्मृष्टेन शिवेन तनयेन मे ।
 मौनमालम्बितं वत्स गावनिष्ठुरचेतसा ॥ ४ ४ ७ ॥
 मोघफाल इव द्वीपौ करौव प्रभवन्मदः ।
 भोजनाद्यापि यतते न स चाटुशतैरपि ॥ ४ ४ ८ ॥

यथा वेत्सि तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।

त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४८॥

मज्जीवपत्तिणं कायकुलायाङ्गन्तुमुत्सुकम् ।

प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥

दृढधर्मो ऽपि तामाजामुररीकृत्य भूपतेः ।

ययौ शिवकुमारस्याभ्यर्णं बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥

कृत्वा नैषेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।

क्रमज्ञः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधौः ॥४५२॥

वन्दनं द्वादशावर्तं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।

निषमाद् वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥

शिवो ऽवदद्दहो इभ्य साधूनामुपसागरम् ।

विनयो ऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥

इभ्यपुत्रो ऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टीनां यत्र कुत्रचित् ।

समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥

यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवासितम् ।

स वन्दनार्हो भवति दोषाशङ्कापि नेह भोः ॥४५६॥

कुमार किं तु पृच्छामि प्रष्टुमेवाहमागमम् ।

रसज्वरातुरेणैव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥

शिवो ऽवदद्विष्टजतो व्रताय पितरौ न माम् ।

ततो भावयतीभूय स्थितो ऽस्मि विरतो गृहात् ॥४५८॥

यथा ह्युद्विज्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।

व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥

इभ्यो ऽभ्यधत्त यद्येवं तद्भुञ्जीथा महाशय ।
 धर्मा ह्यधीनो देहस्य देहश्चाहारमम्भवः ॥ ४ ६ ० ॥
 आहार निरवद्य हि गृह्णन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराहारे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥ ४ ६ १ ॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यसूनो संपद्यते मम ।
 नाहारो ऽप्यनवद्यो ऽत्र तस्माद्वरमभोजनम् ॥ ४ ६ २ ॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुस्त्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 सर्वं संपादयिष्यामि निरवद्यं यदिच्छसि ॥ ४ ६ ३ ॥
 व्याजहार कुमारो ऽपि सखे तर्हि निरन्तरम् ।
 षष्ठं कृत्वा करिष्ये ऽहमाचामास्तेन पारणम् ॥ ४ ६ ४ ॥
 शिवस्य भावयतिनस्तदाद्यपि महेभ्यसूः ।
 विनयं कर्तुमारेभे मामाचारीविचक्षणः ॥ ४ ६ ५ ॥
 तपस्यतः शिवस्यापि ययौ द्वादशवत्सरौ ।
 मोहात्पितृभ्यां न पुनर्व्यसर्जि गुरुसन्निधौ ॥ ४ ६ ६ ॥
 मृत्वा शिवकुमारो ऽभूद्ब्रह्मलोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्माल्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥ ४ ६ ७ ॥
 आसनच्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभूद्ब्रह्मलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥ ४ ६ ८ ॥
 च्युत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्तकेवली ॥ ४ ६ ९ ॥
 तदा चोपप्रसन्नर्षि विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
 चतस्रस्तप्त्रिया एवं पप्रच्छस्तं महामुनिम् ॥ ४ ७ ० ॥

इतो ऽस्माकं वियुक्तानां विद्युन्मालिदिवौकसः ।
 समागमः पुनः क्वापि भविष्यत्यथवा न वा ॥४७१॥
 ऋषिराख्यञ्च सन्तीभ्याश्चत्वारो ऽत्रैव पत्तने ।
 समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥
 तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं भविष्यथ ।
 मर्त्यत्वमौयुषा भावो तत्र वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥
 सुरासुरैः सेवितपादपद्मः
 श्रीवर्धमानो ऽपि कृपासमुद्रः ।
 भव्याञ्जसूर्यो ऽतिशयर्द्धिपात्रं
 विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिपूर्वभववर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

द्वितीयः सर्गः ।

इतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
श्रेणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥ १ ॥
तत्पर्षद्भूषणं श्रेष्ठौ श्रेष्ठो धर्मेण कर्मणा ।
नाम्ना ऋषभदत्तो ऽभून्नरर्षभधुरंधरः ॥ २ ॥
अर्हन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
जजाप सर्वाभिमतसिद्धिमन्त्राक्षरोपमम् ॥ ३ ॥
गुरुवाक्कृतकचोदकंसक्तमभवत्सदा ।
प्रशान्तदुर्ध्यानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥ ४ ॥
मरोवरस्येव जलं फलं मार्गतरोरिव ।
तस्यैश्वर्यमभूत्केषां केषां नैवोपकारकम् ॥ ५ ॥
धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंस्यनुहारिणी ।
सधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्ययाभवत् ॥ ६ ॥
तस्या गुणेषु भूयःसु गाम्भीर्यादिषु सत्स्वपि ।
प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभूच्छीलाङ्गा हि 'कुलस्त्रियः ॥ ७ ॥
सती संवीतसर्वाङ्गा नीरङ्गीशोभिनी च सा ।
संचचार करस्यर्शासहेव तरणेरपि ॥ ८ ॥
गुणैरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
पत्युर्न्यलीयत हृदि मध्येवार्ध्वं जातवी ॥ ९ ॥
नखमांसवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।
अभूदखण्डितं प्रेम द्विशरीरैकचेतसोः ॥ १० ॥

धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥ १ १ ॥
 शैत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारस इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव योषिताम् ॥ १ २ ॥
 गृहवासो हि पापाय तत्रापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्स्वल्पलवणकुभोजननिभं मम ॥ १ ३ ॥
 किं चिन्ताविधुरासौति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःप्रधारितम् ॥ १ ४ ॥
 पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न क्षीणमभूदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥ १ ५ ॥
 नित्य हृदयशल्येन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास द्वितीयेन्दुकलातुला ॥ १ ६ ॥
 विस्मृतिरयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥ १ ७ ॥
 यामो ऽद्य वैभारगिरिं तत्रोद्याने कृशोदरि ।
 रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानसन्निभे ॥ १ ८ ॥
 धारिणी पतिवाचं तां तथेति प्रत्यपद्यत ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मृतिरश्व भवत्विति ॥ १ ९ ॥
 ततश्चर्षभदत्तो ऽपि सद्यः सज्जीकृते रथे ।
 आरूरोह तथा हंसरोमकोमलतूलिके ॥ २ ० ॥
 अपि संयोजितावाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढौ दम्पती तौ प्रास्थिषातां गिरिं प्रति ॥ २ १ ॥

वाह्यालीभूरियं पत्नि श्रेणिकस्य महौपतेः ।
वाह्यमानतुरङ्गाणां फेनबुद्बुददन्तुरा ॥ २२ ॥
राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सूचयन्त्यमी ।
तद्वन्धत्वचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥ २३ ॥
अमूनि गोकुलान्यार्ये रस्याष्टृषभभाङ्गुतैः ।
उत्कर्णतर्णककुलान्युद्दामरयनिस्वनात् ॥ २४ ॥
एते च मार्गे तरुणसहकाराः कृशोदरि ।
सारस्वतोषधोभूतपल्लवाः पिकथोषिताम् ॥ २५ ॥
मृगा वायुमिवाहूढा रयनिघोषभौरवः ।
प्रायः प्रयान्धमौ व्योम्नि जिह्वासन्तो महौमिव ॥ २६ ॥
मृगाक्षौचुवणेष्वेते ऽरघडा वारिवर्षिणः ।
मृत्यन्तरजुषः पृथ्वां पुष्करावर्तका इव ॥ २७ ॥
द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पत्नीं पथि विनोदयन् ।
जगाम वैभारगिरिमृषभः सपरिच्छदः ॥ २८ ॥ सप्तभिः कुलकं ॥
जायापतौ तावव्यग्रावुत्तेरतुरथो रथात् ।
वैभारपर्वतोद्यानदिदृक्षानृत्यदाश्रयौ ॥ २९ ॥
प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तीमध्वशाखिनाम् ।
स्नादूनि निझरजलान्याचामन्तीं मुहुर्मुहुः ॥ ३० ॥
तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तीं पदे पदे ।
सुखस्पृशं विदधतीं शीतलैः कदलीदलैः ॥ ३१ ॥
स्रग्धमानां शुक्कालापैर्मृगशावेषु वत्सलाम् ।
अङ्गारोपितबालासु वानरीव्यतिससृहाम् ॥ ३२ ॥

धारिणीमृषभदत्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।

गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः ॥ ३३ ॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्र ऋषभदत्तो ऽपि धारिण्याश्चित्तहारिणीम् ।

अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥ ३४ ॥

मातुलिङ्गोरिमाः पश्य फलप्राग्भारवामनाः ।

ताम्रैश्च पुष्पैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव ढाडिमौः ॥ ३५ ॥

मृद्वीकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्यर्कत्विषामपि ।

नृत्यत्केकिकलापाभदलालालद्रुमा अमी ॥ ३६ ॥

पुष्पजातय एताश्च मिथः सौरभलम्बनैः ।

स्वाजन्यं घोषयन्तीह रोलन्वतुमुलच्छलात् ॥ ३७ ॥

जम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।

कायया चोलकमसौ संव्यायित इवाचलः ॥ ३८ ॥

ऋषभस्तत्र चापश्यद्राक्वेचरमिवागतम् ।

सिद्धपुत्रं यशोमित्रं श्राद्धं बन्धुमिवात्मनः ॥ ३९ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठो सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।

साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क यास्यसि ॥ ४० ॥

सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।

पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणमृत्सखे ॥ ४१ ॥

तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तद्विवन्दिषा ।

त्वरध्वं यूयमपि तद्धर्माग्निगूर्भवाम्यहम् ॥ ४२ ॥

ओमित्युक्त्वा दम्पती तौ तेनैव सह चेलतुः ।

त्रयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्वामिपावितम् ॥ ४३ ॥

यथावद्वादशावर्तवन्दनेन त्रयो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्वामिनं भक्त्या वन्दित्वा न्यषदन्पुरः ॥ ४४ ॥
 सुधर्मस्वामिनो धर्मोपदेशपरमामृतम् ।
 ते बद्धाञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापपुः ॥ ४५ ॥
 सिद्धपुत्रश्च समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बू कौटुशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदाख्यया ॥ ४६ ॥
 तामाख्यद्गणभृज्जम्बू जात्यरत्नमयाकृतिम् ।
 तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥ ४७ ॥
 तदा च लब्धावसरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥ ४८ ॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदन्न त्व सावद्यं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्तो ऽपि हि सावद्यं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥ ४९ ॥
 जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।
 तवाहमेव कल्याणि कथयिष्याम्यदः षट्पु ॥ ५० ॥
 धीरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमौ ।
 निषेदिवाञ्छिन्नलोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्त्वया ॥ ५१ ॥
 सुतजन्म यदप्रच्छि तत्स्वप्ने मिहमङ्कगम् ।
 भद्रे द्रक्ष्यस्यथो कुक्षौ सुतस्मिहं धरिष्यामि ॥ ५२ ॥ युग्मम् ।
 आख्यातजम्बूतस्वद्गुणरत्नमयश्च ते ।
 जम्बूनामा सुतो भावौ देवताकृतमन्निधिः ॥ ५३ ॥
 धारिण्यभिदधे जम्बूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।
 करिष्ये ऽष्टोत्तरं तर्ह्याचामास्त्वानां शतं कृतिन् ॥ ५४ ॥

सुधर्मस्वामिनः पादान्वन्दित्वा ते त्रयो ऽपि हि ।
उत्तीर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविशुः पुरम् ॥५५॥
ततश्चर्षभधारिण्यौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।

सिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥

अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतसिंहं न्यभालयत् ।

पत्युश्चाकथयत्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥

ऋषभो ऽभिदधे सुभ्रु सिद्धपुत्रवचो ऽखिलम् ।

तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥

जम्बुनाभा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।

सर्वलक्षणसंपूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥

ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विद्युन्मालिसुरस्तदा ।

उत्पेदे धारिणीकुक्षिशुक्तौ मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥

तस्याश्चाभूद्देवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।

दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥

वित्तेन भूयसा श्रेष्ठी तद्दोहदमपूरयत् ।

उत्पन्नदोहद् इव सोऽपि धर्म्यं धनव्यये ॥६२॥

क्रमेण पुष्यद्वर्भा च संचचारातिमन्यरम् ।

गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥

तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिम्णातिशायिना ।

अभूतां प्रातरेणाङ्गबिम्बसब्रह्मचारिणौ ॥६४॥

ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।

धारिणी सुषुवे सूनुं न्यूनौकतरविं रुचा ॥६५॥

मुक्ताचूर्णैव घटितैरक्षतैरतिनिर्मलैः ।

पूर्णानि स्वर्णपात्राणि प्राविशन्नुषभौकसि ॥ ६ ६ ॥

अधिश्रेष्ठि कुलवधूक्षिप्तैर्दूर्वाङ्कुरैश्च्युतैः ।

तदासनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥ ६ ७ ॥

सर्वकल्याणधुर्याणि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।

नेदुः श्रेष्ठिगृहद्वारे श्रियो लास्यनिबन्धनम् ॥ ६ ८ ॥

स्थपुटीकृतसीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नवैः ।

ननृतुस्तद्गृहद्वारे गायन्त्यः कुलबालिकाः ॥ ६ ९ ॥

ऋषभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।

ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थमानो ऽत्यर्थमुच्छसन् ॥ ७ ० ॥

सूनोर्जम्बूतरोर्नाम्ना जम्बूरित्यभिधां व्यधात् ।

शुभे ऽङ्गि ऋषभः श्रेष्ठौ संवर्मितमना मुदा ॥ ७ १ ॥

उल्लापयन्तावङ्कस्थं पितरौ त दिवानिशम् ।

अभूतां हर्षवातूलौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥ ७ २ ॥

पित्रोर्जम्बूकुमारोऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।

क्रमेणासादयदृद्धिं तयोरिव मनोरथः ॥ ७ ३ ॥

क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्षभिः ।

अभूत्याणिग्रहार्हंश्च पित्रोराशालतातरुः ॥ ७ ४ ॥

इतश्च तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यश्शिरोमणेः ।

समुद्रप्रियसंज्ञस्य नाम्ना पद्मावती प्रिया ॥ ७ ५ ॥

तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्येव सम्पदा ।

नाम्ना कनकमालेति पत्न्यभूद्गुणमालिनी ॥ ७ ६ ॥

तथा मागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुतश्रिया ।
 विनयश्रीरभृङ्गार्या मदा विनयशालिनी ॥७७॥
 तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्येव ऋद्धिभिः ।
 धनश्रीरिति नान्नाभूत्पत्नी शीलमहाधना ॥७८॥
 दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मालिप्रियाश्रुताः ।
 क्रमाद्दुहितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥
 समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
 तथा कनकसेनेति रूपात्याग्जन्मिका इव ॥८०॥
 तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
 अभूच्छ्रमणदत्तस्य श्रीषेणेति तु गेहिनौ ॥८१॥
 वसुषेणाभिधानस्याभवद्वीरमतौ प्रिया ।
 वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
 नभःसेना कनकश्रीस्तथा कनकवत्यपि ।
 जयश्रीश्चेति चाभूवंस्तेषां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
 अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरो ऽन्यदा ।
 प्रार्थयांचक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
 अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्धुराः ।
 कलगाब्धिपारदृश्यैर्गुणेश्वर्यैः ऽप्सरःसमाः ॥८५॥
 तासां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च यौवनम् ।
 वरं तदनु रूपं चापश्याम तव नन्दनम् ॥८६॥
 कुलशीलवयरूपादयो वरगुणा हि ये ।
 जम्बूकुमारे ते सन्ति प्राप्यः पुण्यैरथं वरः ॥८७॥

तासामस्मत्कुमारीणां भवतु त्वत्प्रसादतः ।

वरो जम्बूकुमारो ऽयं दक्षजानामिवोडुपः ॥८८॥

श्रीमानसि कुलीनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो ह्रिये ।

कृत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वथानुगृहाण नः ॥८९॥

हर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।

स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितश्च तैः ॥९०॥

जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायातिवरीयसे ।

इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या मुदं दधुः ॥९१॥

अत्रान्तरे च विहरन्मव्यसत्त्वानि बोधयन् ।

तच्चैवागत्य भगवान्सुधर्मा समवासरत् ॥९२॥

सुधर्मागमनोदन्तसुधासिक्तो ऽथ कन्दवत् ।

सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्ररूढपुलकाङ्कुरः ॥९३॥

जम्बूनामा नमस्कर्तुमागतं गणभृद्वरम् ।

जगाम धाम धर्मर्द्धे रथेनानिलरंहसा ॥९४॥

स प्रणम्य सुधर्माणं षूश्राव आवकाग्रणैः ।

सुधानिस्यन्ददेशीयां देशनां तन्मुखाम्बुजात् ॥९५॥

देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषी ।

तस्यादाङ्गववैराग्यमभाग्यैरतिदुर्लभम् ॥९६॥

सुधर्मस्वामिनं नत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।

आदास्ये ऽहं परित्रज्यां भवबन्धनकर्त्तरीम् ॥९७॥

आप्रच्छ्य पितरौ यावदायामि परमेश्वर ।

तावत्त्वं कलयाच्चैवोद्याने धर्मद्रुमश्रियम् ॥९८॥

तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
 अधिरुह्य रथं जम्बूनगरद्वारमाययौ ॥८८॥
 तदाभूच्च पुरद्वारं तथेभाश्वरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूप्राप्तिर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति चाचिन्तयज्जम्बूः पुरद्वारानयैव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतीक्षित्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्वामिनं तत्रागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीबुभूषोर्मै न स्यातुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशाम्यपरेणैव द्वारेण त्वरयन् रथम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं त्वरितमार्षभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वप्रं सज्जितयन्त्रकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बिताश्च महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रश्यद्वज्रगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दध्यौ चैवं परचक्रभयादौदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मेऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथ्या न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमासाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्व्यामपुष्पवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याघुक्ष्य पुनरप्यहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्मांस्त्रिपद्मसेवामधुव्रतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वालिचित्वा रथ वक्र इव ग्रहः ।

प्रदेशं गणमृत्यादसनायं त पुनर्यथौ ॥ ११० ॥

सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।

यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नो ऽस्म्यहं त्रिधा ॥ १११ ॥

अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्य तम ।

हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥ ११२ ॥

पित्रोश्च कथयामास यदहं गणमृन्मुखात् ।

सर्वज्ञोपज्ञमश्रौषं धर्मं कर्मचर्यौषधम् ॥ ११३ ॥

अनुजानीत मां पूज्याः परिव्रज्यार्थमुत्सुकम् ।

जन्तूनामेष संसारः कारागारनिभः खलु ॥ ११४ ॥

रूढन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गद्गदस्वरौ ।

मा भूरकाण्डे ऽस्मदाशालतोन्मूलनमारुतः ॥ ११५ ॥

चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यसि ।

द्रक्ष्यामः पौत्रवदनं दृक्कैरवनिशाकरम् ॥ ११६ ॥

प्रव्रज्याया न समयो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।

एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥ ११७ ॥

यदि वात्याग्रहो वत्स प्रव्रज्याविषये तव ।

तथापि किञ्चिन्मन्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥ ११८ ॥

वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या वृताः ।

कृत्वा पाणिगृहीतास्ताः प्रयोद्वाहकौतुकम् ॥ ११९ ॥

एवं कृत्वा कुमारं त्वं निःप्रत्यूहं परिव्रजेः ।

त्वामनु प्रव्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥ १२० ॥

कुमारो ऽप्यवदद्युष्मदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।

प्रव्रज्यायां न वार्यो ऽहं बुभुदुर्भोजनादिव ॥ १ २ १ ॥

आमेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामामतुर्द्रुतम् ।

कन्यापितृणामिभ्यानामष्टानां करुणापरौ ॥ १ २ २ ॥

कन्यासु व्यूढमात्रासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।

विवाहमप्यभावस्मदपरोधात्करिष्यति ॥ १ २ ३ ॥

पश्चादपि हि चेत्यश्वात्तापपापं करिष्यथ ।

मा स्म कृद्वं तद्दाहं दोषं कथयतां न नः ॥ १ २ ४ ॥

अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलत्राः सवान्धवाः ।

किं कार्यमिति निर्णेतुं मलपान्ति स्म दुःखिताः ॥ १ २ ५ ॥

श्रुत्वा च तेषां संलापं कन्यास्ता एवमूर्चिरे ।

पर्यालोचेन पर्याप्तमाप्ताः शृणुत निर्णयम् ॥ १ २ ६ ॥

जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।

देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥ १ २ ७ ॥

सकृज्जल्पन्ति राजानः सकृज्जल्पन्ति साधवः ।

सकृत्कन्याः प्रदीयन्ते त्रीणेतानि सहस्रहत् ॥ १ २ ८ ॥

पितृपादैः प्रदत्ताः स्मस्तस्मादृषभसूनवे ।

स एव गतिरस्माकं वयं तद्वशजीविताः ॥ १ २ ९ ॥

प्रव्रज्यामितरद्वापि यद्यज्जम्बूः करिष्यति ।

तदेवं पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥ १ ३ ० ॥

ते कन्यापितरौ जम्बूपितुराख्यापयन्निति ।

सज्जीभवन्तूदाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥ १ ३ १ ॥

ततो नैमित्तिकमुखात्तैरिभ्यैर्दृष्टमेण च ।
 विवाहलग्नं निर्णिन्ये तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥ १ ३ ९ ॥
 महेभ्या भ्रातर इव ते ऽष्टावप्येकचेतसः ।
 सभूय कारयामासुः स्फारमुद्राहमण्डपम् ॥ १ ३ ३ ॥
 विचित्रवर्णैर्वासोभिरुल्लोचस्तत्र चाभवत् ।
 सन्ध्याभ्रखण्डैराकृष्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥ १ ३ ४ ॥
 तत्रोच्चलौकितान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकीयमंशुमर्वस्व न्यासौकृतमिवेन्दुना ॥ १ ३ ५ ॥
 तोरणैर्नितरां तारैर्वातान्दोलितपल्लवैः ।
 मण्डपो ऽभादराङ्गानसंजार्मिव विपञ्चयन् ॥ १ ३ ६ ॥
 शुशुभे मण्डपो विष्वक्स्वस्तिकन्यस्तमौक्तिकैः ।
 उपवीजावलिरिवोद्भूत्यै मङ्गलशाखिनाम् ॥ १ ३ ७ ॥
 अक्षेपि वर्णके जम्बूमुहूर्ते दोषवर्जिते ।
 कौसुमवसनः सो ऽभाद्वलातप इवार्यमा ॥ १ ३ ८ ॥
 कन्यका अपि ताः क्षिप्ता वर्णके नाचरन्वहिः ।
 राजपत्न्य इवासूर्येपश्यताया नियोजिताः ॥ १ ३ ९ ॥
 कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलस्नानमकार्यन्त शुभे क्षणे ॥ १ ४ ० ॥
 स्नातस्यर्षभसूनोश्च च्याव्यमानाः पथो बभुः ।
 आसन्नोत्पाटभीत्याशु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥ १ ४ १ ॥
 केशाञ्जम्बूकुमारस्य गन्धकार्यो ऽध्यवासयन् ।
 कर्पूरागुरुधूमेनोत्तंसलीलां वितन्वता ॥ १ ४ २ ॥

गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।

जात्याश्वकन्धरावक्रो धम्मिलो मूर्ध्निवध्यत ॥१४३॥

पर्यधाद्धारिणीसूनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।

मुखाजप्रान्तविश्रान्तमरालमिथुनश्रिणी ॥१४४॥

मुक्ताहारं परिदधे जम्बूरानाभिलम्बितम् ।

लावण्यसरितः फेनबुद्बुदावलिसन्निभम् ॥१४५॥

स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गामुक्तमौक्तिकः ।

राकाशशाङ्कवत्तारामालाभिः शुशुभे मृगम् ॥१४६॥

देवदूष्ये इवादूष्ये सदृशे श्वेतवाससी ।

विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥

अथ जात्याश्वमारूढो मायूरातपवारणः ।

आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥

नीरङ्गीकृतवदनो गीयमानोरुमङ्गलः ।

उत्तार्यमाणलवणो वधूटीभ्यां च पार्श्वयोः ॥१४९॥

निनदन्मङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्षभिस्त्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्ददावर्घं सुवासिनी ।

तत्र जम्बूकुमारस्य मारस्येव वपुष्मतः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं द्वारि वक्त्रिगर्भितमहिणा ।

भङ्गा सो ऽगान्मातृगृहं गृहं कल्याणसम्पदः ॥१५२॥

ततस्ताभिः कुमारीभिस्तत्राभित्वा सहाष्टभिः ।

जम्बूकुमारः प्रत्येच्छत्कौतुकोद्वाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्षभिः पर्यणैषीत्ताः पित्रोरनुनिनीषया ॥१५४॥

तारामेलकके दृष्ट्वा कौतुकेषु ससम्भ्रमा ।

संतुष्टा मङ्गलावर्त्तं मधुपर्कं स्मितानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च कृतिन्यञ्जलमोक्षणे ।

वाष्पाधिता प्रणामे ऽङ्कारोपणे ऽत्यन्तनिर्वृता ॥१५६॥

अपत्योद्वाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।

स्युः पुरन्ध्यो हि नौरभ्रमुदो ऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहानन्तरं तासां बन्धूनां च वरस्य च ।

यौतकं तदभूद्येन सौवर्णः क्रियते ऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।

गायन्तीभिः कुलस्त्रीभिः कल धवलमङ्गलम् ॥१५९॥

पुरो मङ्गलतूर्यैश्च वाद्यमानैः कलस्वरम् ।

सङ्गीतकेन भवता तूर्यत्रयमनोरमम् ॥१६०॥

हृष्टैर्ज्यैष्ठैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वयायिभिः ।

जम्बूर्जगामं स्वं धाम ताभिरूढाभिरावृतः ॥१६१॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

वधूवराणामभवदथ कङ्कणमोक्षणम् ॥१६२॥

धारिण्युषभदत्ताभ्यां दृष्टाभ्यां तदन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥ १६३ ॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।

वासागारमुपेयाय पत्नीभिस्ताभिरावृतः ॥ १६४ ॥

सकलत्रो ऽपि तत्रास्यादार्षभिर्ब्रह्मचर्यभृत् ।

विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥ १६५ ॥

दूतश्चात्रैव भरते ऽस्त्युपविन्ध्याद्रि पत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवद्गुपः ॥ १६६ ॥

उभवभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो ज्यायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥ १६७ ॥

राज्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥ १६८ ॥

प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।

संनिवेशं विधायास्याद्विन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥ १६९ ॥

स स्वाचखननैर्बन्दिग्रहणैर्वर्त्मपातनैः ।

चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिजौव सपरिच्छदः ॥ १७० ॥

एतय विज्ञपयामासुश्चरास्तस्य परेद्यवि ।

ऋद्धिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहासिनीम् ॥ १७१ ॥

विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्मिलिताब्बहन् ।

कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणीनिव ॥ १७२ ॥

अवस्थापनिकातालोद्घाटिनीभ्यां समन्वितः ।

विद्याभ्यां स तदैवागाङ्गारिणीतनयौकसि ॥ १७३ ॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।
 जाग्रतं सकलं लोक जम्बूवर्जमसूषुपत् ॥ १७४ ॥
 सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राज्यपुण्ड्रजुषे नहि ।
 प्रायः पुण्याधिकानां हि न शक्रोऽप्यलमापदे ॥ १७५ ॥
 ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।
 अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्चेत्तुपचक्रमे ॥ १७६ ॥
 लुण्ठाकेष्वपि लुण्ठत्सु स च जम्बूर्महामनाः ।
 न चुकोप न चुक्षोभ लीलया त्विदमभ्यधात् ॥ १७७ ॥
 शयानमिह विश्वस्तं निमन्त्रितमिमं जनम् ।
 भो भोः स्पृशत मा स्मैषां जाग्रदेषो ऽस्मि यामिकः ॥ १७८ ॥
 महापुण्यप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।
 ते चौराः स्तब्धवपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥ १७९ ॥
 ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभालयन् ।
 पत्नीभिरन्वित ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥ १८० ॥
 कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।
 महात्मन्प्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥ १८१ ॥
 वयस्य देहि मे विद्यां स्तम्भनीं मोक्षणीमपि ।
 अवस्त्रापनिकातालोद्घाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥ १८२ ॥
 जम्बूरुचे प्रभाते ऽहं प्रभवाष्टावपि प्रियाः ।
 नवोढा अपि हि त्यक्त्वा प्रव्रजिष्यामि निर्ममः ॥ १८३ ॥
 इदानीमप्यह भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।
 प्रभव प्राभवन्नेयमवस्त्रापनिका मयि ॥ १८४ ॥

त्यक्ष्यामि लक्ष्मीं त्वणवत्प्रातर्भातरिमामहम् ।
 तत् किं मे विद्यया कार्यं निरौहस्य वपुष्यपि ॥ १८५ ॥
 तामवस्त्रापिनीं विद्यां संवृत्य प्रभवोऽपि हि ।
 प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रक्षिताञ्जलिः ॥ १८६ ॥
 सखे सुखं वैषयिकं मुहुर्त्वाभिनवयौवनः ।
 अनुकम्पस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥ १८७ ॥
 इमाभिः सह सुभ्रूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।
 शोभिष्यते परिव्रज्याप्युपात्ता तदनन्तरम् ॥ १८८ ॥
 ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं विषयभोगजम् ।
 अपायवज्जलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥ १८९ ॥
 सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्षपादपि ।
 दुःखं तु देहिनिः प्राज्यं मधुबिन्दादिपुंसवत् ॥ १९० ॥

तथाहि पुरुषः कोऽपि देशाद्देशं परिभ्रमन् ।
 सार्थेनाविचदटवीं चौरयादोमहानदीम् ॥ १९१ ॥
 तं सार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविरे ।
 मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥ १९२ ॥
 मार्याङ्गीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवीम् ।
 आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यत्कूपवारिवत् ॥ १९३ ॥
 उच्चैस्तरौ गिरिरिव प्रचरन्मदनिर्झरः ।
 उदस्तहस्तो ऽभ्राणीव प्रभ्रंशयितुमम्बरात् ॥ १९४ ॥
 न्यञ्चयन्क्षामं हि पातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।
 आघातताम्रताम्रास्यो गर्जनूर्जितमब्दवत् ॥ १९५ ॥

साक्षाद्यम इव क्रोधादुद्धुरो वनसिन्धुरः ।

वराकं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥ १९६ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुहुः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥ १९७ ॥

स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्निभया ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप त्वणच्छन्नमथावटम् ॥ १९८ ॥

गजो ऽवश्यं जीवितहृत् कूपे जीवामि जातुचित् ।

इति सो ऽदात्तच झम्पां जीविताशा हि दुस्त्वजा ॥ १९९ ॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादस्यैक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये भुजगभोगवत् ॥ २०० ॥

स पुमान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्ब्य लम्बमानो ऽस्याद्रज्जुबद्धघटीनिभः ॥ २०१ ॥

करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करी पस्पर्शं तच्छिरः ।

नाशकत्तु तमादातुं मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥ २०२ ॥

दत्तदृष्टिरधोभागे भागधेयविवर्जितः ।

कूपस्थान्तरजगरं गरीयांसं ददर्श सः ॥ २०३ ॥

पतत्क्वलबुद्ध्या तं निरौक्ष्याजगरो ऽपि सः ।

कूपान्तरपरं कूपमिव वक्त्रं व्यकाशयत् ॥ २०४ ॥

चतुर्वर्षि हि पक्षेषु चतुरो ऽहीन्ददर्श सः ।

कालिन्दीसोदरस्येव बाणान्प्राणापहारिणः ॥ २०५ ॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टुं दुष्टचेतसः ।

फूत्कारपवनानास्यैरमुचन्धमनीनिभैः ॥ २०६ ॥

वटप्ररोहं तं क्लृप्तं मूषकौ द्वौ सितासितौ ।
 चठच्चटति चक्राते दन्तक्रकचगोचरम् ॥ २०७ ॥
 अनाप्तुवन्पुमांसं तं सो ऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥ २०८ ॥
 वटस्यान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्यं ह्रिवन्धं तन्वानो नियुद्धमिव निर्ममे ॥ २०९ ॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकमुत्सृज्योद्धिद्धिरे तोमराननाः ॥ २१० ॥
 मक्षिकास्ता ददंशुस्त लोहसन्दशसन्निभैः ।
 तुण्डैः कौकसविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥ २११ ॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांस्तदा ।
 कृतपक्ष इवालक्षि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥ २१२ ॥
 वटस्थमधुकोशाच्च मधुविन्दुर्मुञ्जमुञ्जः ।
 ललाटे न्यपतत्तस्य तार्धान्या वारिबिन्दुवत् ॥ २१३ ॥
 मधुविन्दुस्तस्य भालाल्लुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
 स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥ २१४ ॥

श्रूयतां प्रभवामुष्य दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान्स हि संसारी घाटवौ सा तु संसृतिः ॥ २१५ ॥
 यो गजो स पुनर्मृत्युर्यः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
 यो ऽजगरः स नरको ये ऽहयस्ते क्रुधादयः ॥ २१६ ॥
 वटपादो यस्तदायुर्मूषकौ यौ सितासितौ ।
 तौ शुक्लकृष्णौ द्वौ पक्षावायुश्चेदपरायणौ ॥ २१७ ॥

या मक्षिका व्याधयस्ते मधुविन्दुस्तु यः सखे ।
तद्वै सुखं वैषयिकं तत्र रज्येत कः सुधीः ॥ २१ ८ ॥
चतुर्भिः कलापकम् ॥

देवो विद्याधरो वापि यदि कृपात्तमुद्धरेत् ।
तत् किमिच्छेदथ न वा स पुमान्देवदूषितः ॥ २१ ९ ॥
प्रभवः स्माह को नाम निमज्जन्विपदर्णवे ।
नेच्छेत्तरण्डसदृशमुपकारपरं नरम् ॥ २२ ० ॥

जम्बूवाच तदहमपारे भवसागरे ।
किं निमज्जामि गणभट्टदेवे सत्यपि तारके ॥ २२ १ ॥
प्रभवो ऽभिदधे भ्रातः स्नेहलौ पितरौ निजौ ।
अनुरक्ताश्च गृहिणीः कथं त्यज्यसि निष्ठुरः ॥ २२ २ ॥
जम्बूवाच च को बन्धुनिर्वन्धो ऽबन्धुरप्यहो ।
कुबेरदत्तवद्यस्मात् कर्मणा खलु बध्यते ॥ २२ ३ ॥

तथाहि मथुरापुर्यामेकाभृङ्गणिकोत्तमा ।
नाम्ना कुबेरसेनेति सेनातुल्या मनोभुवः ॥ २२ ४ ॥
सा च प्रथमगर्भेण नितान्तं खेदिता सती ।
वैद्यस्य दर्शिता मात्रा क्लेशे हि शरणं भिषक् ॥ २२ ५ ॥
स्नायुस्यन्दादिना वैद्यस्तां विज्ञाय निरामयाम् ।
उवाच नास्या रोगो ऽस्ति किं त्वेतत् क्लेशकारणम् ॥ २२ ६ ॥
अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।
खेदस्तद्वेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥ २२ ७ ॥
माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।
प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥ २२ ८ ॥

वेश्योचे स्वस्ति गर्भाय सहिष्ये क्लेशमप्यहम् ।
 सूकरौ ह्यसकृद्वक्त्रपत्यसूः सापि जीवति ॥ २२८ ॥
 गर्भक्लेशं सहित्वा च समये गणिकापि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजनत् ॥ २२९ ॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्याभ्यां मृत्युद्वारे ऽसि धारिता ॥ २३० ॥
 युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि यौवनहृत्तव ।
 वेश्याश्च यौवनाजीवा जीववद्भूतं यौवनम् ॥ २३१ ॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्षीरेष क्रमो हि नः ॥ २३२ ॥
 वेश्योचे यद्यपि ह्येवं तथाप्यस्य विलम्ब्यताम् ।
 दशाहं यावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥ २३३ ॥
 कथंचिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥ २३४ ॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिप्रतीकाशमेकादशमभूद्दिनम् ॥ २३५ ॥
 कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त सा ॥ २३६ ॥
 ततश्चाकारयद्द्वारुपेटां बुद्ध्या पटीयसी ।
 रत्नेषु पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥ २३७ ॥
 पेटां प्रावाहयत्तां च प्रवाहे यामुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च सा तरन्ती मरालवत् ॥ २३८ ॥

कुबेरसेनापि ततो व्याघुष्य खगृहं ययौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥ २४० ॥
 मञ्जूषा शौर्यनगरद्वारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगृहे च सा ॥ २४१ ॥
 अपश्यतां च तन्मध्ये तं बालं बालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त बालिकामपरः पुनः ॥ २४२ ॥
 तौ विदांचक्रतुः पाणिमुद्रिकाच्चरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्ताख्यौ खल्विमाविति ॥ २४३ ॥
 तावुभावप्यवर्धेतामिभ्ययोः सद्ने तयोः ।
 रक्ष्यमाणौ प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥ २४४ ॥
 कलाविदौ क्रमेणार्भौ तौ द्वावपि बभूवतुः ।
 प्रपेदाते चाभिनवं यौवनं रूपपावनम् ॥ २४५ ॥
 अनुरूपाविमावेवेतौभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिग्रहमहोत्सवः ॥ २४६ ॥
 वैदग्ध्यशिक्षागुरुणा यौवनेनोपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारौवाहनः स्मरः ॥ २४७ ॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्द्युतकौडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्परोन्मीलत्प्रेमवारितरङ्गिणी ॥ २४८ ॥
 कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे न्यधीयत ॥ २४९ ॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैच्छिष्ट पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥ २५० ॥

कुबेरदत्ता दध्यौ च प्रयत्नादिधूम्रिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥ २५१ ॥
 ततस्तामूर्मिकां स्वां च सा पश्यन्तौ मुहुर्मुहुः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥ २५२ ॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनान्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥ २५३ ॥
 कुबेरदत्तश्चाहं च तद्वावप्युर्मिके इव ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥ २५४ ॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमीदृशम् ॥ २५५ ॥
 जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्ध्रुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥ २५६ ॥
 सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्ने पतिधीर्नास्य पत्नीधौर्मयजायत ॥ २५७ ॥
 कुबेरदत्ता ध्यात्वैवं तथेति कृतनिश्चया ।
 करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥ २५८ ॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकाद्वयदर्शनात् ।
 चिन्तासन्तानमासाद्य विषसाद् सदाशयः ॥ २५९ ॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्प्योर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्त्वा च शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥ २६० ॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिमः कक्षिमो ऽथवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि बद्धा किल ॥ २६१ ॥

आग्रहग्रहिलीभूय पृच्छतस्तस्य चाम्बिका ।
 मञ्जूषाप्राप्तितः सर्वां कथयामास तां कथाम् ॥ २६२ ॥
 कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युग्मजन्मानावावां यत्परिणायितौ ॥ २६३ ॥
 सैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी ।
 स्वभाग्यभाजनौकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥ २६४ ॥
 नदीरयो हि मृत्यै स्थानाकृत्यकरणाय तु ।
 जीवितान्मरणं श्रेयो न जीवितमकृत्यकृत् ॥ २६५ ॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिहारिणा ।
 रूपेणात्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽल्पमेधसः ॥ २६६ ॥
 तवानुरूपा नो कन्या तां विना काप्यदृश्यत ।
 तस्या अप्यनुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो नहि ॥ २६७ ॥
 पाणिग्रहणमेवैकमद्यापि युवयोरभूत् ।
 न पुनः पापकर्मान्यत्पुम्नीसम्बन्धसम्भवम् ॥ २६८ ॥
 अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यद्यापि सा तथा ।
 स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकथामाख्याय मुञ्च ताम् ॥ २६९ ॥
 व्यवहाराय दिग्यात्रां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।
 क्षमेण कृत्वा तां शौघ्रमागच्छेरस्मदाशिषा ॥ २७० ॥
 समागतस्य क्षमेण करिष्ये तव दारक ।
 महोत्सवेन वीवाहमन्यया सह कन्यया ॥ २७१ ॥
 ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नोमिति धर्मधीः ।
 गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्याति स्म निर्णयम् ॥ २७२ ॥

ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।

विवेकिन्यसि दक्षासि तद्यथोचितमाचरेः ॥ २७३ ॥

पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।

तयोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥ २७४ ॥

पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।

आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तदृष्यकर्मणे ॥ २७५ ॥

कुबेरदत्तस्तामेवमभिधाय विहाय च ।

पण्यभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरीम् ॥ २७६ ॥

तत्र च व्यवहारेण सो ऽर्थमत्यर्थमार्जयत् ।

उवास च चिरं स्वैरं विलसन्त्यौवनोचितम् ॥ २७७ ॥

अन्यद्युर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।

कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रौचकार सः ॥ २७८ ॥

कुबेरसेनया सार्धं तस्य वैषयिकं सुखम् ।

मुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवनाटकमौदृशम् ॥ २७९ ॥

तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।

मातापि हि तथैवाख्यन्मञ्जूषाप्राप्तितः कथाम् ॥ २८० ॥

सद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।

कुबेरदत्ता प्रात्राजीत्तपस्तेपे च दुस्तपम् ॥ २८१ ॥

तामूर्मिकां तु सङ्गोष्य प्रव्रजन्ती मुमोच सा ।

व्याहार्षीच्च प्रवर्तिन्या सहमाना परीषहान् २८२ ॥

तस्याश्चाखण्डतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।

पुष्पं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥ २८३ ॥

कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति स्म सा ।
 कुबेरसेनासङ्क्रान्त्या सपुत्रं तं ददर्श च ॥ २८ ४ ॥
 अनघा सा शुशोचैवमहो मम सहोदरः ।
 अकृत्यपङ्कनिर्मग्नो वराह इव तिष्ठति ॥ २८ ५ ॥
 इति तत्प्रतिबोधार्थमियाय मथुरापुरीम् ।
 समेता सयतीभिः सा करुणारससारणिः ॥ २८ ६ ॥
 आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥ २८ ७ ॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थं ऽहं पणमुन्दरी ।
 सम्प्रत्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥ २८ ८ ॥
 कुलीनपतिमंसर्गात्कुलस्त्रीवेष एष मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥ २८ ९ ॥
 तदितो मद्गृहाभ्यर्णे प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 सन्निधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥ २९ ० ॥
 ततश्च सपरीवारा तस्याः कल्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्वत्तवसताववसत्सुखम् ॥ २९ १ ॥
 कुबेरसेनाप्यभं स्वं तत्रागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्माये लुठन्तममुचद्भुवि ॥ २९ २ ॥
 बुध्येत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥ २९ ३ ॥
 भ्रातासि तनुजन्मासि वरस्यावरजोऽसि च ।
 भ्रातृव्यो ऽसि पितृव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥ २९ ४ ॥

यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।

पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरो ऽपि च ॥ २८ ५ ॥

या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।

भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥ २८ ६ ॥

कुबेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्यं किमौदृशम् ।

परस्परविरुद्धार्थं भाषसे विस्मितो ऽस्म्यहम् ॥ २८ ७ ॥

आर्याचे मम बालो ऽयं भ्रातृका जननी यतः ।

वदामि तनुजन्मानममुं मत्पतिसूरिति ॥ २८ ८ ॥

मद्भर्तुः सोदर इति देवरो ऽपि भवत्यसौ ।

भ्रातृस्तनय इति च भ्रातृव्यं कीर्तयाम्यमुम् ॥ २८ ९ ॥

पितृव्यश्चैष भवति भ्राता मातृपतेरिति ।

पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यसौ पौत्रो मयोदितः ॥ ३० ० ॥

यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता ह्येका यदावयोः ।

अस्य तातश्च मे तातो भर्ता मातुरभूदिति ॥ ३० १ ॥

पितृव्यस्य पितेत्येनमुद्घोषामि पितामहम् ।

परिणीताहममुना ह्यस्मीति पतिरेष मे ॥ ३० २ ॥

ममैष तनुजन्मा च सपत्नीकुक्षिभूरिति ।

देवरस्य पितेत्येष भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥ ३० ३ ॥

यास्याम्बा सा ममाप्यम्बा तथा जातास्त्वहं यतः ।

पितृव्यकस्य मातेति मम सापि पितामही ॥ ३० ४ ॥

भ्रातृजायापि भवति मद्भ्रातृगृहिणीत्यसौ ।

सपत्नीतनयस्यैषा गृहिणीति वधूरपि ॥ ३० ५ ॥

माता पत्युर्मदीयस्येत्यसौ श्वश्रूरसंशयम् ।
 भर्तुर्भार्या द्वितीयेयमिति जाता सपत्यपि ॥ ३० ६ ॥
 इत्युक्त्वा सार्पयामास स्त्रां कुबेराय मुद्रिकाम् ।
 तां दृष्ट्वा सो ऽपि त सर्वे जज्ञे सम्बन्धविज्ञवम् ॥ ३० ७ ॥
 कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राव्रजत्तदा ।
 तपस्तप्त्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभृत् ॥ ३० ८ ॥
 कुबेरसेनापि तदा आविकात्वमग्निश्रियत् ।
 आर्या प्रवर्तिनीपार्श्वं पुनरेव जगाम सा ॥ ३० ९ ॥

एव च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त बध्यते ।
 शुक्ताविव रजतधौर्मूढानां तत्र बन्धुधीः ॥ ३१ ० ॥
 यः स्वयं बन्धुरहितो ऽन्येषां यो बन्धुमोक्षकः ।
 स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नाम्नैव बन्धवः ॥ ३१ १ ॥
 भूयो ऽपि प्रभवः प्रोचे भो कुमार निजान्पितृन् ।
 दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥ ३१ २ ॥
 पितरो यान्ति नरके ऽवश्यं सन्तानवर्जिताः ।
 तदसंजातपुत्रस्त्व पितृणान्मुच्यसे नहि ॥ ३१ ३ ॥
 जम्बूजगाद मोहो ऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।
 भो महेश्वरदत्तो ऽत्र सार्थवाहो निदर्शनम् ॥ ३१ ४ ॥

तथाहि तामलिष्याख्यपुर्यां सार्थपतिः पुरा ।
 श्रीमानजायत महेश्वरदत्तो ऽभिधानतः ॥ ३१ ५ ॥
 तस्य चाभूज्जनयिता समुद्रो नाम विश्रुतः ।
 अजातदत्तिर्वित्तेषु समुद्र इव वारिषु ॥ ३१ ६ ॥

मायाप्रपञ्चवज्जला वज्जला नाम तस्य च ।

अर्थमातेव माताभूदजातविपुलाशया ॥ ३१७ ॥

लोभावकरगतीं ऽर्थसचयव्यसनी स तु ।

पिता तस्य विपद्याभूद्देशे तत्रैव सैरिभः ॥ ३१८ ॥

पत्युश्च मरणादार्त्तध्यानानलपतङ्गताम् ।

जग्मूषी तस्य मातापि मृत्वा तत्रैव शुन्यभूत् ॥ ३१९ ॥

महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गाङ्गिला ।

महेश्वरस्य गौरौवाभवत्सौभाग्यजन्मभूः ॥ ३२० ॥

श्वश्रूश्चशूरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।

स्वच्छन्दचारिण्यभवदरण्ये हरिणीव सा ॥ ३२१ ॥

पतिं वञ्चयमाना च रेमे पुंसापरेण सा ।

एकाकिनीनां नारीणां सतीत्वं हि कियच्चिरम् ॥ ३२२ ॥

एकाकिनी रहःस्थाश्च दृष्ट्वा मकरकेतनः ।

योषितो हि प्रहरति निर्भीक इव निर्भरम् ॥ ३२३ ॥

तस्यां च रममाणायां परपुंसा निरङ्कुशम् ।

अकस्मादन्यदा द्वाराद्वेक्षन्त्यागान्महेश्वरः ॥ ३२४ ॥

पुंश्चल्युपपत्तौ दृष्ट्वा तं च विस्रस्तकुन्तलौ ।

रतायासभयाकम्प्रजङ्गाबुद्धान्तलोचनौ ॥ ३२५ ॥

परावर्तान्तसंख्यानावगृहीतोत्तरीयकौ ।

नग्नप्रायौ स्खलत्पादौ कान्दिशीकौ बभूवतुः ॥ ३२६ ॥ युग्मम् ॥

जारं केशेषु दध्ने ऽथ भल्लूकमिव लुब्धकः ।

जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२७ ॥

ममर्दं पादघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
 यथा चाताडयद्वेक्षप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥ ३२ ८ ॥
 किं वज्रनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
 चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२ ९ ॥
 महेश्वरेण रुष्टेन कृतान्तस्येव बन्धुना ।
 सो ऽयार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ ३२ १० ॥
 स्तोकं च गत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स तु ।
 कण्ठोपकण्ठारूढेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ ३२ ११ ॥
 धिग्धिगुमूर्धुरेवाहमकार्षं कर्म गर्हितम् ।
 तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यौ ममाभवत् ॥ ३२ १२ ॥
 एवं च चिन्तयञ्जारो मृत्वा वीर्यं स्व एव हि ।
 द्राग्मुक्तगाङ्गिलाकुक्षौ पुत्रभूयमियाय सः ॥ ३२ १३ ॥
 समये सुषुवे सूनुं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।
 कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलालयत् ॥ ३२ १४ ॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
 पुत्रप्रेम्णा व्यस्मरत्तं पुंश्चलीदोषमागतम् ॥ ३२ १५ ॥
 तस्योपपतिजौवस्तु पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः ।
 धात्रीकर्माणि कुर्वाणो न जिह्वारः प्रमोदभाक् ॥ ३२ १६ ॥
 वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
 हृदयाग्रे स्थितं दध्रे सदार्थमिव तद्वनः ॥ ३२ १७ ॥
 महेश्वरो ऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
 महिषं पितृजीवं तमक्रीणात्तत्पलेच्छया ॥ ३२ १८ ॥

पितृवासरपर्वार्थं महिषं तममारयत् ।

स्वयं सामुद्रिरुन्मुद्रप्रमोदपुलकाङ्कुरः ॥ ३३९ ॥

ततश्च माहिषं मांसं ग्रासीकुर्वन्महेश्वरः ।

अङ्गस्थायार्भकाद्यापि ददौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥

तन्माता च शुनौ मांसलुब्धा तत्राभ्युपासरत् ।

समांसान्यस्थिखण्डानि सोऽपि चिक्षेप तत्क्षते ॥ ३४१ ॥

स्वकीयपतिजीवस्य कीकसानि जघास सा ।

पुच्छेन नृत्यता वाताहतधूमशिखाग्रवत् ॥ ३४२ ॥

समुद्रसूनोरेवं च खादतः पितृजाङ्गलम् ।

मासक्षपणभिक्षार्थी तत्रैकोऽभ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥

ज्ञानातिशयसंपन्नः सर्वं विलसितं मुनिः ।

विदांचकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥

अचिन्तयच्च धिगहो अस्याज्ञानं तपस्विनः ।

यदश्नाति पितुर्मांसमङ्गे च वहति द्विषम् ॥ ३४५ ॥

कीकसानि समांसानि पत्युरनन्तहर्षभाक् ।

अश्नाति सारमेयीयमहो ससार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।

महेश्वरोऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥

अनात्तभिक्षो भगवन्किं निवृत्तोऽसि मद्गृहात् ।

न ह्यभक्तोऽहं नावज्ञामकार्षं हर्षलोऽस्मि च ॥ ३४८ ॥

मुनिरुचे विहरेऽहं न मांसादस्य सद्यनि ।

ततो नाग्रहिष भिक्षां सवेगोऽभूच्च मे महान् ॥ ३४९ ॥

किं कारणमिति पृष्टः सार्धशेन मुनिः स तु ।

कथयामास महिषशुन्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥

को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।

मुनिरुचे पृच्छ शुनीं प्राग्निखातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥

तथा पृष्टा शुनी तेन निधानस्थानमंहिणा ।

चखान शय्यार्थमिव क्षितिं जातिस्वभावतः ॥ ३५२ ॥

उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।

परिव्रज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्पदम् ॥ ३५३ ॥

तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।

तार्यन्ते दुर्गतिहृदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥

अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामानमब्रवीत् ।

पश्चात्तापं मा स्म गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥

तथाहि पृथ्वीप्रथिते ग्रामे नाम्ना सुसौमनि ।

कर्षको धनधान्यादिसमृद्धो बक इत्यभूत् ॥ ३५६ ॥

प्राप्ते च वर्षासयये स कङ्गूः कोद्रवानपि ।

वपति स्म महारम्भः क्षेत्रे कृष्टमतीकृते ॥ ३५७ ॥

उद्गतैः श्यामलदलैस्तैर्धान्यैः क्षेत्रभूरभूत् ।

अभिलोठितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥ ३५८ ॥

तत्कङ्गूकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।

मुदितः क्वाप्यगाद्रामे दविष्टे स्वजनातिथिः ॥ ३५९ ॥

स्वजनेर्भोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।

अपूर्वेण तदाहारेणान्यन्तं च स पिप्रिये ॥ ३६० ॥

ज्ञातीन्प्रीतश्च सो ऽपृच्छदहो वः साधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येषां सुष्ठु सुधोपमः ॥ ३ ६ १ ॥
 स्वप्ने ऽप्याहारमौदृचमद्राचं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्त्रान्धिगस्मान्नृपशूनमून् ॥ ३ ६ २ ॥
 पप्रच्छ च ततो ज्ञातीनज्ञातगुडमण्डकः ।
 इमान्याहारवस्तूनि कानि वा क्व भवन्ति च ॥ ३ ६ ३ ॥
 ते तस्मै कथयामासुररघट्टजलेन भोः ।
 क्षेत्रेषु सिक्तेषूप्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥ ३ ६ ४ ॥
 तेषां पाकिमलूनानां पिष्टानां च घरट्टकैः ।
 पच्यन्ते वक्लितप्रायामयस्यात्र्यां हि मण्डकाः ॥ ३ ६ ५ ॥
 इक्षवो ऽपि तथोप्यन्ते तेषां वृद्धिसुपेयुषाम् ।
 निपीलनादुपात्तेन रसेनोत्पद्यते गुडः ॥ ३ ६ ६ ॥
 गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषौवलः ।
 स उपात्तेक्षुगोधूमबीजो ग्रामं निजं ययौ ॥ ३ ६ ७ ॥
 ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्गुकोद्रवम् ।
 बको लवितुमारेभे रभसान्मातृशासितः ॥ ३ ६ ८ ॥
 ऊचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नमिमां कृषिम् ।
 स्वकुटुम्बकजीवातुं लुनीषे तण्णमात्रवत् ॥ ३ ६ ९ ॥
 बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्रवादिभिः ।
 वष्याम्यत्रेक्षुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डकाः ॥ ३ ७ ० ॥
 पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्यन्ते कणा अमौ ।
 तानादायेक्षुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥ ३ ७ १ ॥

निष्पन्नेयं कृषिर्याति गोधूमेक्षुषु संशयः ।
 कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्याशोदरस्थिते ॥ ३७२ ॥
 एवं निवार्यमाणो ऽपि वकसैस्तनुजन्मभिः ।
 लुलाव कोद्रवकङ्गुवनं तत्र प्रभुर्हि सः ॥ ३७३ ॥
 प्रलूय तानि शस्यानि स देवानांप्रियो वकः ।
 चकार गोलिकाक्रीडोचितां तां चेचमेदिनीम् ॥ ३७४ ॥
 ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।
 तस्मात्तु निरगान्नाम्नः स्तन्यं बन्ध्यास्तनादिव ॥ ३७५ ॥
 खानं खानमनिर्विन्नं पातालविवरोपमम् ।
 अकारयद्वकः कूपं न तु पङ्को ऽपि निर्यथौ ॥ ३७६ ॥
 ततस्तस्याभवन्नैव कङ्गवो न च कोद्रवाः ।
 नेक्ष्वो न च गोधूमाः पश्चात्तापं त्रिधाय सः ॥ ३७७ ॥
 ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुष्मिकं पुनः ।
 संशयास्पदमाकाङ्क्षंस्तदन्मा भृदयोन्मिलितः ॥ ३७८ ॥
 जगाद जम्बूनामापि स्मयमानो महामनाः ।
 निर्वुद्धिर्हे समुद्रश्रीर्नाहमप्यस्मि काकवत् ॥ ३७९ ॥
 तथाहि नर्मदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।
 एको यूथपतिरभूद्विन्ध्याद्रेयुवराडिव ॥ ३८० ॥
 स्वच्छन्दं विहरन्विन्ध्ये व्यतीयाय स यौवनम् ।
 आयुर्नदीपारनिभमाससाद च वार्द्धकम् ॥ ३८१ ॥
 अशक्नुवन्दन्तघातान्कर्तुं क्षीणबलस्तरौ ।
 मदोन्मिलितो गिरिरिव ग्रीष्मर्तौ शुष्कनिर्झरः ॥ ३८२ ॥

शल्लकौकर्णिकारादिवनभङ्गपराङ्मुखः ।

उच्चान्निम्ने निम्नाच्चोच्चेऽवतारोत्तारकातरः ॥ ३८३ ॥

दन्तपातादल्पभोक्ता चामकुचिर्बुभुक्षया ।

अस्थिभस्त्रासदृक्कायो वार्द्धके सोऽभवद्विपः ॥ ३८४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

कुञ्जरः सोऽन्यदा शुष्कगिरिनद्यां समुत्तरन् ।

पर्यस्तपादो न्यपतत्कूटमेकं गिरेरिव ॥ ३८५ ॥

स जरत्कुञ्जरस्तत्र नाभूदुत्थातुमीश्वरः ।

तथैवास्यात्पादपोपगमनं पालयन्निव ॥ ३८६ ॥

स विपेदे तथास्योऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।

अपानपल्लवं जक्षुः श्वफेरुनकुलादयः ॥ ३८७ ॥

बभूव तन्महद्भूतापानरञ्जकलेवरम् ।

सकन्दरगिरिप्रायं श्वापदैरास्यदीकृतम् ॥ ३८८ ॥

अपानसत्तशालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।

विविशुश्च निरौयुश्चानेकशो भोजनार्थिनः ॥ ३८९ ॥

एकश्च वायसोऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।

अपानमध्य एवास्यादुत्पन्न इव विद्वृमिः ॥ ३९० ॥

करिकायस्य तस्यान्तः सारमासादयन्स तु ।

काष्ठस्येव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥ ३९१ ॥

सशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्मृगम् ।

अपूर्वो योगविदभूदनायासः स वायसः ॥ ३९२ ॥

लूतेव करिकायस्य सोऽश्नन्नव्यग्रमामिषम् ।

पूर्वापरविभागाज्ञो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥ ३९३ ॥

दिवाकरकराक्रान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
 संचुकोचापानरन्ध्रं मुक्तविष्टं पुरा यथा ॥३९४॥
 काको ऽथ संवृतापानरन्ध्रे करिकलेवरे ।
 बद्धदारे करण्डे ऽहिरिव तस्थौ तथैव सः ॥३९५॥
 करिकायः स मेघतौ सखिता वारिपूर्णया ।
 तरङ्गहस्तैराकृष्य नर्मदायामनीयत ॥३९६॥
 तरत्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।
 रेवयानाथि जलधौ तन्नक्राणामिवोपदा ॥३९७॥
 तस्मात्कलेवराद्भिद्यमानात्प्रविशदण्डसः ।
 वारिणैव कृतदारान्निर्जगाम स वायसः ॥३९८॥
 तस्यान्तरौपप्रायस्योपरिष्ठात्करिवर्ष्मणः ।
 निषद्य वायसश्चक्रे विष्वग्दिग्वलोकनम् ॥३९९॥
 अग्रतः पार्श्वयोः पश्चान्नीराद्वैतं ददर्श सः ।
 दध्यौ चोड्डीय यास्यामि तीरं नीरनिधेरहम् ॥४००॥
 उड्डीयोड्डीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिवारिणः ।
 भूयो भूयो ऽपि तत्रैव निषसाद् कलेवरे ॥४०१॥
 आक्रम्यमाणमभितस्तन्मौनमकरादिभिः ।
 सद्यो निमज्जति स्माब्धौ भाराक्रान्तेव मङ्गिनी ॥४०२॥
 निममज्ज द्विकः सो ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।
 प्राणैश्च सुमुचे सद्यो जलाप्लावभयादिव ॥४०३॥
 ततो निपन्नवन्येभमन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।
 संसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसोपमः ॥४०४॥

युष्मासु रागवान्दस्तिकलेवरनिभास्वहो ।

नाहं काक इवामुष्मिन्मंक्ष्यामि भवसागरे ॥ ४० ५ ॥

अथ प्रोवाच पद्मश्रीरस्मान्नाथ समुत्सृजन् ।

त्वं वानर इवात्यन्तमनुतापमवाप्स्यसि ॥ ४० ६ ॥

तथाह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।

वानरो वानरी चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥ ४० ७ ॥

युगपद्भुजाते तौ मिथो वेलाधराविव ।

युगपच्चारुरुहतुः स्पर्धमानाविव द्रुषु ॥ ४० ८ ॥

एकरज्ज्वाकृष्टाविव युगपच्च दधावतुः ।

युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिशम् ॥ ४० ९ ॥ युग्मम् ।

रेमाते जाङ्गवीतीरवानीरे तौ परेद्यवि ।

स्रवमानः स्रवङ्गश्चानवधानो ऽपतद्भुवि ॥ ४१ ० ॥

प्रभावात्तस्य तीर्थस्य क्षणादपि स वानरः ।

मर्त्या ऽमरकुमाराभो ऽभवद्विद्याबलादिव ॥ ४१ १ ॥

वानरी वानरं तं तु दृष्ट्वा प्राप्तं नृरूपताम् ।

स्त्रीरूपेच्छुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥ ४१ २ ॥

ततश्च वानरी नारी द्रागभूदमरीनिभा ।

नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिषस्वजे ॥ ४१ ३ ॥

विलेसतुश्च प्राग्जन्मवानराविव तौ नरौ ।

अविप्रयुक्तावनिशं निशाचन्द्रमसाविव ॥ ४१ ४ ॥

वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रोवाच सो ऽन्यदा ।

आवां देवीभवावो ऽद्य मर्त्याभूतौ यथा पुरा ॥ ४१ ५ ॥

नार्युचे प्रिय पर्याप्तमसन्तोषेण भूयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्ज्वहे ॥ ४१६ ॥
 देवत्वेनास्तु देवत्वादधिकं ह्यावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्रमावहे ॥ ४१७ ॥
 तथैवं वार्यमानो ऽपि स वानरचरो नरः ।
 वानीरादुच्चकैर्झम्पां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥ ४१८ ॥
 तत्र तिर्यङ्मयीभूतो देवीभूतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावात्तादृशौ स्यातां चेत्पततः पुनः ॥ ४१९ ॥
 इति तत्रैव हि तीर्थे स झम्पां दत्तवानपि ।
 प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥ ४२० ॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठौ मुरुस्तनीम् ।
 तनूदरीं वरारोहां पद्मोपमकरक्रमाम् ॥ ४२१ ॥
 गङ्गामृत्ततिलकां लतासंयतकुन्तलाम् ।
 अरण्यकेतकोत्तंसां तालिकादलकुण्डलाम् ॥ ४२२ ॥
 कण्ठस्थनलिनीनालहारां हरिणचक्षुषीम् ।
 तामीचांचक्रिरे ऽन्येद्युर्भ्रमन्तो राजपूरुषाः ॥ ४२३ ॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

राज्ञे समर्पयामासुस्तामुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्वामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजसात् ॥ ४२४ ॥
 राजा दिव्याकृतिश्चक्रे सान्तःपुरशिरोमणिः ।
 लक्ष्म्यो लक्षणवत्या ह्याकृतेरतिथयः खलु ॥ ४२५ ॥

वानरः३सो ऽपि जगृहे कैश्चित्तत्रागतैर्नरैः ।

नायं विविधभङ्गीकं पुत्रवच्छित्तितश्च तैः ॥ ४२६ ॥

ते नटाश्चान्यदा जग्मू राज्ञस्तस्यैव सन्निधौ ।

वानरं नर्तयन्तस्तं चक्रुश्च प्रेक्षणीयकम् ॥ ४२७ ॥

अरोदीद्वानरो राज्ञो ऽर्धासने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।

अश्रुपातैः सात्त्विकाभिनयं प्रकटयन्निव ॥ ४२८ ॥

राज्यूचे यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।

मा वञ्चुलपरिभ्रष्टः साम्प्रतं पतनं स्मर ॥ ४२९ ॥

तस्मात्त्वमपि संप्राप्तमुज्ज्वलैषधिकं सुखम् ।

पश्चात्तापपरः पश्चान्मा भूः स इव वानरः ॥ ४३० ॥

जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि नह्यहम् ।

विषयेष्वस्मि तृषितो यथा ह्यङ्गारकारकः ॥ ४३१ ॥

तथाहि कश्चिदङ्गारकारको ऽगान्महाटवीम् ।

अङ्गारान्कर्तुमुष्णतौ पातुमात्तवह्मदकः ॥ ४३२ ॥

कुर्वन्नाङ्गारिको ऽङ्गारान्सो ऽग्नितापेन भूयसा ।

तथा तपनतापेन तप्तो ऽग्रान्तदृषो ऽभवत् ॥ ४३३ ॥

वराको वर्धसेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।

स वन्यो वारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥ ४३४ ॥

जलेन निखिलेनापि तस्य ह्यङ्गारकारिणः ।

तृषाग्नितैलवन्नैव प्रशशाम मनागपि ॥ ४३५ ॥

निपाने जलपानाय चचालाङ्गारकारकः ।

यावत्तावत्तृषान्वो ऽर्धमार्गे ऽपि निपपात सः ॥ ४३६ ॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।

पपातामृतवाप्याभच्छायायां शैत्यमातरि ॥ ४३७ ॥

तरोस्तले शीतलया काययाप्यायितः स तु ।

उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥ ४३८ ॥

वापौकूपतडागादीन्स्वप्ने सर्वाञ्जलाश्रयान् ।

मन्त्रप्रयुक्ताग्नेयेषुरिव शोषयति स्म सः ॥ ४३९ ॥

तथाप्यविच्छिन्नतृषो दैन्यभाक्स उदन्यथा ।

भ्रमन्नेकं जरत्कूपं पङ्क्तिलाभसमैक्षत ॥ ४४० ॥

तज्जलं चुलुकैर्लातुमशक्तो जिह्वया लिहन् ।

दाहज्वरीव नादृष्यत्तथापि स कथंचन ॥ ४४१ ॥

तज्जीवो ऽङ्गारकतुल्यो वाप्यादिजलसन्निभाः ।

त्रिदशव्यन्तरादीनां भोगाः प्रियतमे खलु ॥ ४४२ ॥

स्वर्गादिसौख्यैरपि यो जीवस्तृप्तिमियाय न ।

मनुष्यैर्भोगैः स कथं तदृष्यत्तन्माग्रहं कृथाः ॥ ४४३ ॥

उवाच पद्मसेनाथः परिणामः शरौरिणाम् ।

कर्माधीनस्ततो भुङ्क्त्व भोगान्युक्त्यान्यथा कृतम् ॥ ४४४ ॥

बहवः सन्ति दृष्टान्ताः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।

नूपुरपण्डितायाश्च गोमायोश्च कथा यथा ॥ ४४५ ॥

तथाहि नगरे राजगृहे ऽभूत्स्वर्णकारकः ।

देवदत्तोऽभिधानेन देवदिनश्च तत्सुतः ॥ ४४६ ॥

गृहिणी दुर्गिला नाम देवदिनस्य चाभवत् ।

एका क्केकासु धौरेयी सौभाग्यस्य सहानिधिः ॥ ४४७ ॥

जगाम सान्यदा नद्यां जलमञ्जनहेतवे ।
क्षोभयन्ती मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥ ४४ ८ ॥
सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिरुज्ज्वलैः ।
नदीतीरमलंचक्रे सा मूर्त्तैवाम्बुदेवता ॥ ४४ ९ ॥
दुर्गभूमि स्मरस्येव दर्शयन्ती स्तनद्वयम् ।
शनैरुत्तारयामास सा कञ्चुकमुखस्तनी ॥ ४५ ० ॥
कञ्चुकं चोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्थं तु ।
तन्वङ्गी तिरयामास संव्यानार्धन सा कुचौ ॥ ४५ १ ॥
विदग्धालीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।
मन्दं मन्दं मरालीव तीरात्तीरं विवेश सा ॥ ४५ २ ॥
तरङ्गहस्तैरुत्क्षिप्तैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।
तामालिनिङ्ग सर्वाङ्ग चिराद्दृष्टां सखीमिव ॥ ४५ ३ ॥
चस्तसारङ्गनयना सा चिक्रीडिषुरम्भसा ।
नौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्यदारयत् ॥ ४५ ४ ॥
तस्याः स्नान्याश्चिरं वारि विकिरन्त्याः कुतूहलात् ।
शुशुभाते चलौ पाणी नृत्यदम्भोजविभ्रमौ ॥ ४५ ५ ॥
स्रथैकवस्त्रा विस्रस्तकेशा धौतरदच्छदा ।
रतोत्थितेव सालक्षि जलक्रीडापरायणा ॥ ४५ ६ ॥
तां क्रीडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये ऽसुरीमिव ।
दर्शं नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥ ४५ ७ ॥
तां जलक्लिन्नसूक्ष्मैकवसनाच्छादितामपि ।
सुव्यक्तसर्वावयवां दृष्ट्वा क्षोभात्पपाठ सः ॥ ४५ ८ ॥

सुस्नातं ते नदी पृच्छत्यमी पृच्छन्ति चांघ्रिपाः ।
 पृच्छाम्यहं च तत्पादपद्मयोर्निपतन्नपि ॥ ४ ५ ८ ॥
 सायपाठीत्वस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चांघ्रिपाः ।
 सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समीहितम् ॥ ४ ६ ० ॥
 मनोरथलतोद्भेदे सुधासेकोपमं वचः ।
 तस्याः श्रुत्वा तथैवास्याद्रुद्धो राजाज्ञयेव सः ॥ ४ ६ १ ॥
 चिन्तयंश्च केयमिति स एकश्च तरोरधः ।
 ददर्शोच्चैर्मृगान्वालाङ्गलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥ ४ ६ २ ॥
 ततश्च स युवा लोष्ठैर्दृष्टशाखाः प्रताडयन् ।
 फलानि पातयामास त्रटत्तटिति भूतले ॥ ४ ६ ३ ॥
 यथेष्टं तत्फलप्राप्तिदृष्टान्प्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
 नद्यां मज्जनकृत्केय नारी कास्या निकेतनम् ॥ ४ ६ ४ ॥
 ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
 स्नुषा स्वर्णकृत इयमितश्चास्या निकेतनम् ॥ ४ ६ ५ ॥
 दुर्गिलापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
 विहाय मज्जनक्रीडां सद्यः स्वसदनं ययौ ॥ ४ ६ ६ ॥
 कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्का प्रदेशे क्व वा क्षणे ।
 आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरहर्निशम् ॥ ४ ६ ७ ॥
 वियोगात्तौ युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
 चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥ ४ ६ ८ ॥
 स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
 भोजनादिभिराराधयार्थयांचक्रे परेद्यवि ॥ ४ ६ ९ ॥

देवदत्तसुषायाश्च मम चान्योन्यरक्तयोः ।

साक्षान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥

स्वयं दूतौभूय पुरा सा सुभ्रूभाषिता मया ।

सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥

प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसौ ययौ ।

सदनं देवदत्तस्य भिक्षादग्नेन धीमतौ ॥४७२॥

स्थालीतल्लकदानेन व्यापृतां स्वर्णकृदधूम् ।

सा परिव्राजिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥

मन्मुखेन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।

प्रार्थनस्ति विशालाक्षि मा विलक्षीकथाः स्म माम् ॥४७४॥

रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि ।

आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥

नद्यां स्नान्तौ यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।

त्वद्गुणोद्गानवातूलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतौ ।

तां परिव्राजिकामेवं कट्वक्षरमतर्जयत् ॥४७७॥

किं मुण्डे पीतशूण्डासि यदेवमभिभाषसे ।

कुलौनेष्वकुलौनाहं किमनर्हऽसि कुट्टिनी ॥४७८॥

आख्यजाम्बहृशोरयं भव लुब्धददर्शना ।

दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥४७९॥

निर्भर्त्सिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।

सौधभित्ताविव ददौ मषीमलिनहस्तकम् ॥४८०॥

तदाशयमजानाना विलक्षा सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशौलपुरुषं परुषाक्षरैः ॥४८१॥
 आस्त्वमेवं मृषावादीर्यन्मयेषानुरागिणी ।
 सा ह्यखर्वसतीगर्वा शुनीमिव ततर्ज माम् ॥४८२॥
 मम दूत्यं मुधा मुग्ध तत्राभूत्कुलयोषिति ।
 भित्तौ हि चित्ररचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥४८३॥
 मषीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तथा कुपितया पृष्ठे चाहतास्मि चपेटया ॥४८४॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकज्जलस्यासकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रष्ठाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥४८५॥
 स दध्यौ कृष्णपञ्चम्यां सा सङ्केतमदाद् ध्रुवम् ।
 पञ्चाङ्गुलिर्मषीहस्तः पृष्ठेऽस्य । यददीयत ॥४८६॥
 वैदग्धी काप्यहो तस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्गा समाश्वसिहि हे मनः ॥४८७॥
 सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानासि तदाशयम् ।
 अनुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कृथा भातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवल्लभूलमादिमम् ॥४९०॥
 साप्यूचे तव नामापि कुलीना सहते न सा ।
 स्थले जलारोपणवद्गुप्कर ते समीहितम् ॥४९१॥

त्वदर्थसिद्धौ सन्देहो निःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
 अविलम्बेन यास्यामि मुक्त्वा नाशं तथापि हि ॥४६२॥
 इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्वर्णकुट्टधूमम् ।
 भृत्यो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४६३॥
 आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
 गृहाण यौवनफलं यौवनस्योचितं ह्यदः ॥४६४॥
 दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गत्ते धृत्वा रूपेव ताम् ।
 अशोकवनिकाप्रत्यग्द्वारेण निरसारयत् ॥४६५॥
 मुण्डापि ह्रीवशाकृष्टनौरङ्गीगोपितानना ।
 द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४६६॥
 भर्त्सितास्मि तथा प्राग्वद् ग्रीवायां विधृता ततः ।
 पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४६७॥
 दध्यौ च धीमान्स पुमानशोकवनिकान्तरे ।
 आगच्छेरिति मङ्केतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४६८॥
 ऊचे च तां भगवति न्यक्कारो ऽयं तथा कृतः ।
 सोढव्यो मे सा हि दृष्टा वाच्या नातः परं त्वया ॥४६९॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनौमुखे ।
 जगाम पश्चिमद्वारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
 सो ऽद्राक्षीद्वर्त्म पशन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
 तयोरस्वलितस्तारामेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
 प्रसारयन्तौ नयने द्वेव बाहू परस्परम् ।
 रोमाञ्चोत्फुल्लसर्वाङ्गावुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥

तावगे ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सखजाते दृढतर समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतैर्नवनवैरपि ।
 सम्भोगहृदमग्नौ तौ द्वियामीमतिनित्यतुः ॥५०४॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 संचक्राम तयोर्निद्रा नेत्राम्भोजविभावरी ॥५०५॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिकां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥
 अचिन्तयच्च धिगियं रुषा पापीयसी मम ।
 परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्भरम् ॥५०७॥
 जार एवायमिति च निश्चेतुं स्थविरः स तु ।
 गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वेत्यचिन्तयत् ॥५०८॥
 आकर्षाम्यहमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।
 यथा प्रत्येति मे सूनुः कथितामसतीमिमाम् ॥५०९॥
 इति दस्युरिवाकृष्य सद्यस्तत्पादनूपुरम् ।
 देवदत्तो ऽविशद्वेष्ट्वा पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥
 नूपुराकर्षणेनाशु प्राबुद्ध स्वर्णकृदधूः ।
 प्रायः सभयसुप्तानां निद्राप्यल्पा भयादिव ॥५११॥
 ज्ञात्वा च सापि श्वशुरेणाकृष्टं पादनूपुरम् ।
 उत्थाप्य जारपुरुषं वभाषे भीविसंस्तुला ॥५१२॥
 प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्वः श्वशुरेण दुरात्मना ।
 साहाय्याय यतेथास्त्वं ममानर्थं समागते ॥५१३॥

आमेत्युक्त्वा र्धसंवीतसंव्यानः स भयाद्ययौ ।

पुंश्चल्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वे पत्युरशेत सा ॥५१४॥

धृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतौनां धुरंधरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्थपुत्रेह घर्मा मामतिबाधते ।

तदेह्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।

जगामाशोकवनिकां तथा ग्रीवाविलग्नया ॥५१७॥

तत्रैव गत्वा साशेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।

सजारा यत्र शयिता श्वशुरेण निरीक्षिता ॥५१८॥

तत्रापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाशयः ।

निद्रा ह्यनुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥

नटीव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्यतिम् ।

त्वत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेष्यते ॥५२०॥

त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवक्षसः ।

जग्राह तातो मे पादादस्मादाकृष्य नूपुरम् ॥५२१॥

न युज्यते वधूः स्प्रष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।

किं पुनः पतिसहिता शयिता रतवेश्मनि ॥५२२॥

जगाद देवदिन्नोऽपि प्रातः पितरमौदृशम् ।

सोपालम्भं भणिष्यामि पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥

सोचेऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।

प्रातर्मान्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥

सो ऽवोचन्मम सुप्तस्याहार्षीर्नूपुरमित्यहम् ।
 तातमाक्षिप्य वक्ष्यामि तव पक्षेऽस्मि निश्चितम् ॥५२५॥
 प्रभाते ऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानीं यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता शपथान्वहन् ॥५२६॥
 प्रभाते देवदिन्नो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगाद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५२७॥
 स्यविरो व्याहरदत्स दुःशीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा शयिता मयाशोकवने निशि ॥५२८॥
 दुःशीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृष्य गृहीतं नूपुरं मया ॥५२९॥
 पुत्रो ऽवददहं सुप्तस्तदाभून्नापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमौदृशम् ॥५३०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृष्टं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५३१॥
 स्यविरोऽवोचदाकृष्टं यदास्या नूपुरं मया ,
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि शयितो गृहे ॥५३२॥
 दुर्गिलोवाच न सहे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५३३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्मात्रमपि हीदृशम् ।
 न शोभते मषीविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५३४॥
 इह शोभनयक्षस्य जङ्घान्तर्निस्सराम्यहम् ।
 तज्जङ्घयोर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमीश्वरः ॥५३५॥

पित्राय सविकल्पेन निर्विकल्पेन स्तुतुना ।

प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधेः ॥५३६॥

स्नात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारभृत् ।

सा सर्वबन्धुप्रत्यक्षं यक्षं पूजयितुं ययौ ॥५३७॥

तस्या यक्षं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।

अलगद्ग्रहिलीभूय कण्ठदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥

अपास्यत गले धृत्वा जनैर्ग्रहिल इत्यसौ ।

पुनः स्नात्वा च सा यक्षमर्चित्वैवं व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥

कदापि हि मयास्पर्शिं पुमान्नान्यः पतिं विना ।

ग्रहिलो ऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥

पटुन्मत्तदयान्नान्यो लग्नश्चेन्मत्तनौ पुमान् ।

तदा मे शुद्धिदो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥

यक्षो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।

तावत्तज्जङ्घयोरन्तस्त्वरितं निर्जगाम सा ॥५४२॥

शुद्धा शुद्धेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।

पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निचिक्षिपुः ॥५४३॥

वाद्यमानेन तूर्येण हृष्टैर्बन्धुजनैर्वृता ।

स्वीकृता देवदिग्नेन सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥

नूपुराकर्षणोद्धूतं कलङ्कमुदतारयत् ।

इति सा तत्प्रभृत्युचे जनैर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥

वध्वा बुद्ध्या पराभूतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।

चिन्तया नष्टनिद्रोऽभूद्वारिबद्ध इव द्विपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शुद्धान्तरक्षकम् ॥५४७॥
 एका राज्ञौ कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररक्षकम् ।
 श्रेते नो वेति विज्ञातुं निरैच्छिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते नहि ।
 उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरीक्षते ॥५४९॥
 सुप्ते च मयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः ।
 अल्लोकनिद्रया शिष्ये मा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरसुप्तं तं ज्ञात्वा हृष्टिमुपेयुषौ ।
 गवाक्षाभिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छनेः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभूद्राजवत्सभः ।
 कुञ्जरो निर्जरगजानुजन्मेव सदामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेण्डे नित्यरक्ता गवाक्षतः ।
 सञ्चारिदारुफलकमपसार्य वहिर्ययौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणभो नित्याभ्यासात्सुशिक्षितः ।
 सुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स चुक्रोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायासीरिच्छुक्ता दारुणेक्षणः ।
 हन्तिशृङ्खलया राज्ञीं दामीमिव जघान ताम् ॥५५५॥
 सोवाच मा ताडय मामद्यान्तःपुररक्षकः ।
 राज्ञा मुक्तो नवः को ऽपि जागरूको ऽरुणत्स .माम् ॥५५६॥
 निद्राक्लिद्रं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
 आगतास्मौति विज्ञाय मा कोपोमेयि सुन्दर ॥५५७॥

इत्थं च बोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराशङ्कस्तथा सह यथावृत्ति ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोप्योदञ्चिता स्वाश्रयं ययौ ॥५५९॥
 दध्यौ च स्वर्णकारो ऽपि चरितं योषितामहो ।
 अश्वानां कुहकारावमिव को वेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहो असूयं पश्यानामपि यद्राजयोषिताम् ।
 शीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यथं सामान्यगृहयोषिताम् ।
 नगरे संचरन्तीनां शीलत्राणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति स्तुषाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुखाप दत्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि जजागार स्थविरः स्वर्णकृन्त सः ।
 चेटाश्च कथयामासुस्तं तथास्थं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भाव्यं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिबुध्येत तदा नेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुश्चेटाः स्वर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रासुखं सप्तरात्रं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥
 सप्तरात्रावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।
 चेटैर्निन्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमपृच्छ्यत ॥५६७॥
 निद्रा कदापि ते नागाद्बुर्भगस्येव कामिनी ।
 तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्ब्रूह्यभौस्तव ॥५६८॥

सो ऽपि तं रात्रिवृत्तान्तं राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।
 हस्तिनश्च यथादृष्टं कथयामास भृभुजे ॥५६८॥
 राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विस्मृतः स्वगृहं ययौ ।
 जीर्णदुःखः सुखं चास्याद्वैर्यं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥
 तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।
 कारयित्वा किलिञ्चेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥
 स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्कैलिञ्चो ऽयं मतङ्गजः ।
 आरोढव्यो विवस्ताभिर्भवतौभिः पुरो मम ॥५७२॥
 चक्रिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।
 राज्ञी सैका त्वदो ऽवादीद्विभेद्यस्मान्मतङ्गजात् ॥५७३॥
 तां लीलोत्पलनालेन सामर्षः प्राहरन्नृपः ।
 मूर्च्छानाटितकं कृत्वा न्यपतत्सापि भूतले ॥५७४॥
 नृपो ऽपि बुद्ध्या निश्चिक्ये मैवेय कुलपांसिनी ।
 पापौयसी दुराचारा कथिता स्यविरेण या ॥५७५॥
 निरूपयंश्च तत्पृष्ठं शृङ्खलाघातदर्शनात् ।
 नखाच्छोटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥
 क्रौडसौभेन मत्तेन किलिञ्चेभाद्विभेषि च ।
 मोदसे शृङ्खलाघातान्मूर्कस्तुत्यलघाततः ॥५७७॥
 प्रदीप्तकोपप्राग्भारो गत्वा वैभारपर्वते ।
 राजापि तं हस्तिपकं हस्त्यारूढमजूहवत् ॥५७८॥
 तद्वितीयां च तां राज्ञीमारोपयदिभासने ।
 आधोरणाधमं चोग्रासनस्तं समादिशत् ॥५७९॥

विषमाद्रिप्रदेशाधिरूढं कृत्वा मतङ्गजम् ।

पातयेः पतता तेन युवयोरस्तु निग्रहः ॥५८०॥

आधोरणस्तं करिणमधिरोष्याद्रिमूर्धनि ।

त्रिपद्या धारयामासोत्क्षिप्तैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥

हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्यूचे पशोराज्ञाविधायिनः ।

मारणं करिरत्नस्य राजरत्नं न दृज्यते ॥५८२॥

अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेद्येव वादिनि ।

नृपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥

हाहा न वध्यो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।

तूष्णीको ऽभून्नृपो मेण्डो ऽप्येकां हि स्थं गजं दधौ ॥५८४॥

मारणं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनीश्वरः ।

हाहाकुर्वन्महोनाथं जगादोदञ्चितैर्भुजैः ॥५८५॥

औपवाह्यो ह्यसावन्यगजामह्यः सुशिक्षितः ।

क्षितिवल्लभ दुःप्रापो दक्षिणावर्तशङ्खवत् ॥५८६॥

प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।

निरङ्कुशं स्यादयशस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥

कार्याकार्यं विचार्यं हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।

स्वयं विचार्यं तद्रक्ष हस्तिरत्नं प्रसौद नः ॥५८८॥

नृपो ऽप्यवोचदस्त्वेवं यूयं सर्वे ऽपि मद्गिरा ।

इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥

लोकाः प्रीचुः किमियतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।

आधोरणधुरौण त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥

स उवाच द्विपममुं चेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मदिनोपतिः ॥५८१॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभय तयोः ।
 शनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥५८२॥
 उत्तीर्णो वारणस्कन्धाद्राजौहस्तिपकौ तु तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ मद्देशस्यज्यतामिति ॥५८३॥
 नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु ग्राममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिन् देवकुले शून्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५८४॥
 अर्धरात्रसमये च ग्रामादेको मलिन्युचः ।
 नष्टा तदारक्षकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५८५॥
 तत्तु देवकुल ग्रामारक्षकैः पर्थवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चौर ग्रहीष्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५८६॥
 कराभ्यां शोधयन्देवकुलं चौराः ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः ॥५८७॥
 निषादौ न जजागार स्पृश्यमानो ऽपि दस्तुना ।
 श्रान्तसुप्तस्य निद्रा हि सज्यते वज्रलेपवत् ॥५८८॥
 अपौषत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽसौतुवाच च ॥५८९॥
 शनैरुक्तस्तथा सो ऽपि शनैरुचे ऽस्मि तस्करः ।
 धावत्स्वारक्षकेष्वत्र प्राणत्राणाय चाविशम् ॥६००॥
 सानुरागा च सा चौरमब्रवीदमतीब्रुवा ।
 रक्षामि त्वां न सन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥६०१॥

चौरो ऽपि स्माह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितव्यं च रक्षसि ॥६०१॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्वासय धीमति ॥६०२॥
 सायूचे सुभग ग्रामपुरुषेष्वगतस्वहम् ।
 त्वां भर्तार भणिय्यामि सो ऽवादौदेवमस्त्विति ॥६०४॥
 प्रातश्च ग्रामसुभटैः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
 पृष्टास्त्वयो ऽपि कश्चौर इति भूभङ्गभीषणैः ॥६०५॥
 तान्ग्रामपुरुषान्भूतां मूर्तमायेव सावदत् ।
 उद्दिश्य चौरपुरुषं मम प्रेयानसाविति ॥६०६॥
 कृताञ्जलिः पुनश्चोचे भ्रातरो ऽस्मिन्सुरालये ।
 आवां ग्रामान्तरे यान्ताववात्स्व दिवसात्यये ॥६०७॥
 ग्रामीणास्ते ऽपि संभूय पर्यालोच्यैवमूचिरे ।
 संभाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमौदृशम् ॥६०८॥
 ब्राह्मणी वाणिजी राजपुत्री कापीतरास्तु वा ।
 इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरो नास्याः पतिर्भवेत् ॥६०९॥
 विचित्रवस्त्रालङ्कारा लक्ष्मीरिव वपुश्चतौ ।
 इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६१०॥
 पारिशेष्यादयं चौर इति हस्तिपकस्य ते ।
 दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शूलाधिरोपणम् ॥६११॥
 शूलाधिरोपितो मार्गे यं यं यान्तं ददर्श सः ।
 तं तं प्रोवाच दौनं मां वारि पायय पायय ॥६१२॥

तं च राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।
 सर्वा ऽपि कुरुते धर्ममात्मारक्षापुरःसरम् ॥६१३॥
 आवको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।
 दृष्टश्च याचितश्चात्मः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥
 उदन्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वेकं तु मदचः ।
 घोषेर्नमो ऽर्हञ्ज इति यावद्वार्यानयाम्यहम् ॥६१५॥
 मेण्ठो ऽपि तद्घोषयितुं प्रारेभे ऽन्धःपिपासया ।
 आवको ऽप्यानयन्नीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥६१६॥
 आनीयमानं दृष्ट्वाभु समाश्वस्य निषाद्यपि ।
 नमो ऽर्हञ्ज इति मृश पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥
 स त्वसंश्रुतशीलो ऽपि शीलितकामनिर्जरः ।
 नमस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥
 प्रतस्थे पुंश्चली सापि चौरेण सह वर्तन्नि ।
 आससाद नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥
 चौरो ऽपि पुश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेलया ।
 नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणभारिणीम् ॥६२०॥
 वस्त्राभरणसम्भारं त्वं ममार्पय वर्णिनि ।
 तमादौ परतो नेष्ट्ये ततस्त्वामपि लोलया ॥६२१॥
 यावदायाम्यहं तावच्छरस्तम्भे तिरोभव ।
 एकाकिन्यपि मा भैषीरेष्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥
 आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्योत द्वाम्भसि ।
 तटे परस्मिन्नेष्यामि मा भैषीः कुरु मदचः ॥६२३॥

पुंश्चल्यपि तथा चक्रे शरस्तम्बे प्रविश्य च ।
 वस्त्राभरणभृत्यो ऽपि पारं गत्वेत्यचिन्तयत् ॥ ६२४ ॥
 भर्तारं मारयामास येयं मय्यनुरागिणी ।
 क्षणरागा हरिद्रेव विपदे स्यान्ममाप्यसौ ॥ ६२५ ॥
 इत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि स तस्करः ।
 तां वलत्कन्धरः पश्यन्नश्यति स्म कुरङ्गवत् ॥ ६२६ ॥
 करिणीवोद्धतकरा यथाजातेव नग्निका ।
 ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥ ६२७ ॥
 चौरो ऽब्रवीद्विवसनामेकां शरवणस्थिताम् ।
 राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां विभेभ्येव कृत त्वया ॥ ६२८ ॥
 एवं वदन्खग इवोड्डीनः सो ऽगाददर्शनम् ।
 तत्रैव तस्थौ त्वासित्वा धर्षणी पतिघर्षिणी ॥ ६२९ ॥
 स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभूयमुपेयिवान् ।
 प्रयुक्तावधिरद्राक्षीत्तां तथास्यां तपस्विनीम् ॥ ६३० ॥
 संबुबोधयिषुस्तां तु प्राग्जन्मगृहमेधिनीम् ।
 मुखात्तमांसपेशीकं शृगाल विचकार सः ॥ ६३१ ॥
 इतश्च सरितस्तस्यास्तीरे नीराद्वहिःस्थितम् ।
 मीनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥ ६३२ ॥
 तदा मीनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।
 उपाददे तद्विकृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥ ६३३ ॥
 नदीतीरे शरवणनिषणा सा तु नग्निका ।
 जगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥ ६३४ ॥

मांसपेक्षीं परित्यज्य मीनमिच्छसि दुर्मते ।
 भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥ ६ ३ ५ ॥
 फेरुः स्नाहोढभर्तारं हित्वोपपतिमिच्छसि ।
 भ्रष्टा पटुश्च जाराच्च नग्निके किं निरीक्षसे ॥ ६ ३ ६ ॥
 तच्छ्रुत्वा सुष्टु विभ्यत्यास्तन्याः स व्यन्तरामरः ।
 महर्द्विकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥ ६ ३ ७ ॥
 पापमेवाकृथाः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मं प्रपद्येथाः पापपङ्कजलप्लवम् ॥ ६ ३ ८ ॥
 सुग्धे हस्तिपकः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥ ६ ३ ९ ॥
 जिनधर्मं प्रपत्ये ऽहमपीति कृतनिश्चयाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रव्रज्यामजिग्रहत् ॥ ६ ४ ० ॥
 तदस्मादृग्जनानर्हान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।
 दृष्टान्तांस्त्वमनादृत्य भुञ्क्ष्व वैषयिकं सुखम् ॥ ६ ४ १ ॥
 जगाद् जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागग्रहिलश्चरितं तस्य तच्छृणु ॥ ६ ४ २ ॥
 अस्तीह भरतक्षेत्रे वैताळ्यो नाम पर्वतः ।
 संपृक्तो भरतार्धाभ्यां पद्माभ्यामिव नीडजः ॥ ६ ४ ३ ॥
 तत्र चास्ति पुरवरमुत्तरश्रेणिभूषणम् ।
 गगनवल्लभमिति द्युसदामतिवल्लभम् ॥ ६ ४ ४ ॥
 द्वौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सहोदरौ ।
 तत्राभूतां मेघरथो विद्युन्मालौ च नामतः ॥ ६ ४ ५ ॥

मन्त्रयामासतुस्तौ च विद्यासाधनहेतवे ।

यामो भूगोचराभ्यर्णे विद्या तत्रैव सेत्स्यति ॥६४६॥

विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनौचकुलोद्भवाम् ।

कन्यां परिणयेदधर्मावधि ब्रह्म च पालयेत् ॥६४७॥

ततो गुरुननुज्ञाप्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।

आजग्मतुर्द्वावपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥

ततश्चण्डालवेषेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।

प्रचक्रमाते चण्डालाराधनं धीमहाधनौ ॥६४९॥

आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमत्र किम् ।

आख्यातं चिरकालो ऽभूद्युवयोरिह तिष्ठतोः ॥६५०॥

सङ्गावगोपनं कृत्वा कथयामासतुश्च तौ ।

क्षितिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह हे हिताः ॥६५१॥

मातापितृभिरावां हि कुटुम्बस्य बहिष्कृतौ ।

इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥

मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।

युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः स्वे द्वे कन्ये यदीच्छथः ॥६५३॥

किं त्वस्मत्कन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।

अस्मज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥

तावप्युचनुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।

तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥

विद्युन्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।

अभूदपि कुरुपायां न विद्यासाधनं व्यधात् ॥६५६॥

क्रमेण गृहिणौ विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।
 पूर्णे च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥
 ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमब्रवीत् ।
 हे भ्रातः सिद्धविद्याः स्मशण्डालकुलमुज्ज्यताम् ॥६५८॥
 पात्रीभवानो वैताळविहारसुखसम्पदाम् ।
 मातङ्गिं त्यज भाविन्यः खेचर्यो नौ स्वयंवराः ॥६५९॥
 विद्युन्माल्यपि तं लज्जावनम्रवदनो ऽवदत् ।
 याहि विद्याळ्य वैताळ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥६६०॥
 मया त्वधमसत्त्वेन भग्नो नियमपादपः ।
 ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥
 वराकीं त्यक्तुमर्हामि जातगर्भामिमां नहि ।
 त्वया सविद्येनाविद्यो गच्छज्जिह्वेमि चानघ ॥६६२॥
 याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्त्यस्त्वहं पुनः ।
 असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं सुखम् ॥६६३॥
 वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।
 इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥
 वर्षान्ते पुनरागच्छेर्विभ्राणो भ्रातरं हृदि ।
 तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्वया सह ॥६६५॥
 चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।
 एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताळ्यपर्वतम् ॥६६६॥
 आगतो ऽसि किमेकाकी क्व ते भ्रातेति बन्धुभिः ।
 पृष्टः स कथयामास विद्युन्मालिकथां तथा ॥६६७॥

कुरुपा तत्प्रिया सापि स्नेच्छी सुतमजीजनत् ।
 विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यप्यमोदत ॥ ६ ६ ८ ॥
 स्नेच्छ्यामत्यन्तमासक्त्या पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःस्वप्नवद्विमस्मार स खेचरसुखं कुधीः ॥ ६ ६ ९ ॥
 सा विद्युन्मालिना साधं रममाणा यथासुखम् ।
 भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदन्तुरा ॥ ६ ७ ० ॥
 दूतश्च विद्यासंपन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि स्वभ्रातृविरहातुरः ॥ ६ ७ १ ॥
 अहं हि स्वर्वधूकल्पविद्याधरवधूवृतः ।
 स काणदन्तुरस्नेच्छीगार्हस्थ्यनरकोषितः ॥ ६ ७ २ ॥
 प्रासादे सप्तभूमे ऽहं वसाम्युद्यानबन्धुरे ।
 श्मशानकीकसाकीर्णे स चण्डालकुटीरके ॥ ६ ७ ३ ॥
 अहं विविधविद्यर्द्धिसिध्यमानसमौहितः ।
 जीर्णकर्पटसंव्यानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥ ६ ७ ४ ॥
 विद्युन्मालिनि सौभ्रात्रानुरूपमिति चिन्तयन् ।
 आगात्पुनर्मघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥ ६ ७ ५ ॥ चतुर्भिः कलापव ॥
 ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वैताढ्यपर्वते ।
 विद्याधरसुखैश्वर्यं वर्यं किं नानुभूयते ॥ ६ ७ ६ ॥
 विलज्जहसितं कृत्वा विद्युन्माल्यप्यदो ऽवदत् ।
 पत्नीयं बालवत्सा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥ ६ ७ ७ ॥
 अनन्यशरणां भक्तां सपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वज्रहृदयस्त्वमिवोज्झितुमुत्सहे ॥ ६ ७ ८ ॥

तद्भातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमत्रैवातिनेष्यामि स्म मा रुषः ॥६७८॥
 तं प्रबोध्य प्रबोधातिखिन्नो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्माल्यपि मंजाते हितोये तनूजन्मनि ।
 अमस्त मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वस्तुभोज्यादिदौःस्थे ऽपि दुःखं नहि विवेद सः ।
 तौ स्नेच्छीकुक्षिजौ बालौ मलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामङ्गाधिरूढाभ्यां प्रस्रवद्भ्यां मुहुर्मुहुः ।
 गन्धोदकस्नाननिभं मूत्रस्नानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्ज सुभगंमन्या तं स्नेच्छ्यपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदासकस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातस्नेहानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 विद्युन्मालिनमालिङ्ग्यागदद्गदया गिरा ॥६८५॥
 कुलीन चण्डालकुले मा स्याः कास्या तवेह भोः ।
 किं हंसो मानसोत्पन्नो गृहस्रोतसि खेलति ॥६८६॥
 यत्रोत्पन्नो ऽसि तन्मा स्म स्वकुल मलिनीकुरु ।
 धूमेनेव गृहं वक्त्रिस्त्वमनेन कुकर्मणा ॥६८७॥
 एवं प्रबोध्यमानो ऽपि न ह्यागन्तुमियेष सः ।
 न भूयो ऽप्यहमेष्यामीत्युक्त्वा मेघरथस्त्वगात् ॥६८८॥
 अपालयच्चिरं राज्यं पित्र्य मेघरथो ऽप्यथ ।
 समये चार्पयत्सूनोर्न्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥

सुस्थितस्यानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।

परिव्रज्यामुपादाय तपस्तप्त्वा च देवभूत् ॥ ६८ ० ॥

एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्बभ्राम भवभागरे ॥ ६८ १ ॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरमौख्यानां पद्मसेने ऽतिलम्पटः ॥ ६८ २ ॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्खधमक इव स्वामिन्नतिशयं कृथाः ॥ ६८ ३ ॥

तथाहि शालिग्रामे ऽभूत्कश्चिदेकः कृषीवलः ।

नित्यं ररक्ष स चेन्नमाविभातं दिनात्ययात् ॥ ६८ ४ ॥

स चेन्नसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपसर्पतः ।

शङ्खमापूरयन्मञ्चपोतारूढः पलाययत् ॥ ६८ ५ ॥

अन्यदा गोधनं हत्वा चौरास्तत्क्षेत्रसन्निधौ ।

आगुस्तच्छङ्खनादं च ते श्रुत्वैवमचिन्तयन् ॥ ६८ ६ ॥

अहो ग्रामपुमांसो ऽमी विवालयिषवो धनम् ।

आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयाञ्छङ्खनिःस्वनः ॥ ६८ ७ ॥

इति ते गोधनं हित्वा पलायिषत दस्यवः ।

दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्वृक्षोत्थपक्षिवत् ॥ ६८ ८ ॥

क्षुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।

अरुणोदयवेलायां तत्क्षेत्राभ्यर्णमाययौ ॥ ६८ ९ ॥

गोधनाभिमुखं यावद्दधावे स कृषीवलः ।

तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्वद्वैवमचिन्तयत् ॥ ७० ० ॥

श्रुत्वा मच्छङ्खनिःस्नानं गोधनं तस्करा जडः ।
 तत्राभिगच्छया नूनं पापाः सर्वत्र शङ्किताः ॥ ७० १ ॥
 नीत्वा तद्गोधनं ग्रामे ग्रामायादादशङ्कितः ।
 वदन् देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥ ७० २ ॥
 ग्रामो गोमीकृतस्तेन तं साक्षाद्ग्रामयचवत् ।
 भक्तिपात्रौचकारोच्चैर्यो हि दत्ते स देवता ॥ ७० ३ ॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
 क्षेत्रे गत्वा प्रतिनिशं प्रारम्भे शङ्खवादकम् ॥ ७० ४ ॥
 चौरास्त एव ह्यन्येद्युस्तत्क्षेत्रस्यादवौयसि ।
 आययुर्गोधनं हत्वान्यस्माद्ग्रामान्महानिग्रि ॥ ७० ५ ॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्ननम् ।
 सुष्ठु सौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥ ७० ६ ॥
 अत्र प्रदेशे क्षेत्रे ऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।
 श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेण्डकाः ॥ ७० ७ ॥
 सत्त्वेभ्यः क्षेत्ररक्षार्थं को ऽप्येष क्षेत्ररक्षकः ।
 नूनं वादयति शङ्खं धिग्वचं वञ्चिताः पुरा ॥ ७० ८ ॥
 घर्षन्त इति ते हस्तांस्तूलवर्तिकरा इव ।
 पीडयन्तो रदैरोष्ठान्गोस्तनानिव तर्णकाः ॥ ७० ९ ॥
 उत्पाटयन्तो लकुटाञ्जुण्डादण्डानिव द्विपाः ।
 आन्दोलयन्तः शस्यानि क्षेत्रान्तर्गोवृषा इव ॥ ७१ ० ॥
 शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।
 मञ्चाधिरूढं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥ ७१ १ ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

आन्दोल्य मञ्चदारुणि ते मञ्चं भुव्यपातयन् ।

पपात सो ऽप्यनाधार नाधेयमवतिष्ठते ॥७१२॥

कणमृटकवच्चौरा लकुटैस्तमताडयन् ।

भुञ्जान इव सो ऽन्धेषौन्मुखे पञ्चापयाङ्गुलीः ॥७१३॥

अस्थिनिर्मग्नवन्धं तैर्वद्धा चायोज्य तत्करौ ।

वद्धाञ्जलिरिवालक्षि सो ऽथ चौरानतौच्छया ॥७१४॥

धनं गवादि वस्त्वान्तं जगृहस्तस्य दस्यवः ।

चेन्नपालः चेन्नपालस्तदा नग्नौकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

तच्चैव शङ्खधमकं मुक्त्वा ते दस्यवो ययुः ।

गोपाः प्रातः पप्रच्छुस्तं कथयामास सो ऽप्यदः ॥७१६॥

धमेद्वमेन्नातिधमेदतिध्मातं न शोभते ।

ध्मातेनोपार्जितं यत्तदतिध्मातेन हारितम् ॥७१७॥

नाथ नातिशयः कर्तुं तत्तवापि हि युज्यते ।

अस्मानप्यश्वकठिन न ह्यवज्ञातुमर्हसि ॥७१८॥

निजगाद ततो जम्बूरम्बुशीतलया गिरा ।

न बन्धनानभिजो ऽहं यथा शैलेयवानरः ॥७१९॥

तथाहि विन्ध्यो नामाद्रिरस्यवन्ध्यो वनश्रिया ।

तत्रैको वानरश्चाभून्महावानरयूथराट् ॥७२०॥

कुमार इव विन्ध्याद्रेर्विन्ध्याद्रिवनगङ्गरे ।

क्रीडन्तो ऽपास्यदखिलान्वानरान्यूयमम्भवान् ॥७२१॥

वानरीभिः समं रेमे स एवैको महाबलः ।

प्राज्यस्त्रीराज्यसाम्राज्यसुखलीलां प्रपञ्चयन् ॥७२२॥

अन्यदा वानरयुवा कश्चिदेको मदोद्धतः ।
 वृषस्यन्वानरीरागात्तमवज्ञाय वानरम् ॥ ७२३ ॥
 कस्याश्चिद्वक्त्रमाताम्रं वलच्चरदनाङ्कुरम् ।
 चुचुम्ब पाकारुणितस्पृष्टहाडिमसन्निभम् ॥ ७२४ ॥
 कुरयामास कस्याश्चित्केतकौरजसा मुखम् ।
 गुञ्जहारं स्वयं कृत्वा कण्ठे कस्याश्चिदादधौ ॥ ७२५ ॥
 कृत्वा कृत्वा विल्वपत्रैः कस्यैचिद्वीटिकां ददौ ।
 प्रालम्बदोलामध्यास्त कामप्यालिङ्ग्य निर्भरम् ॥ ७२६ ॥
 एवं वानरनारीभिरपशङ्कमरंस्त सः ।
 अग्रेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥ ७२७ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

कण्डूयमानलाङ्गूलः कयापि हि नखाङ्कुरैः ।
 प्रमृज्यमानमर्वाङ्गुरोमराजिः कयापि हि ॥ ७२८ ॥
 कदलीतालवृन्तेन वीज्यमानः कयाचन ।
 कयापि नलिनौनालैः क्रियमाणावतंसकः ॥ ७२९ ॥
 उच्चैः शृङ्गस्थितो दूरात्स जरन्यूथनायकः ।
 द्राम्वानरयुवानं तं दृष्ट्वा कोपादधावत ॥ ७३० ॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गोलाङ्गूलयुवानं तं लाङ्गूलं नर्तयन्रुषा ।
 जघान शवगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः ॥ ७३१ ॥
 लोष्टाहतः सिंह इव कपिसिंहयुवापि सः ।
 क्रुद्धो घुरुघुरारावघोरस्तं प्रत्यधावत ॥ ७३२ ॥

तौ क्रोडीकृतसर्वाङ्गौ मियोभूताबुभावपि ।

दुर्हदावपि सुचिरान्मिलितौ सुहृदाविव ॥ ७३३ ॥

चटत्तटति दन्ताग्रैश्चटत्तटति पाणिजैः ।

व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥ ७३४ ॥

परस्परं दन्तनखचतचतजचर्चितौ ।

तदा परिहिताताम्रचोलकाविव रेजतुः ॥ ७३५ ॥

क्षणाद्वन्धं क्षणान्मोक्षं प्रयुञ्जाते स्म ताबुभौ ।

युध्यमानौ नियुद्धेन क्रौडन्तावाक्षिकाविव ॥ ७३६ ॥

भग्नास्थिर्मुष्टिघातेन कपियूना जरत्कपिः ।

शौघ्र शौघ्रमपासाषीन्मन्दं मन्दं त्वढौकत ॥ ७३७ ॥

तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः ।

जघान लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥ ७३८ ॥

प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्यूयनायकः ।

नद्धा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतत्रिवत् ॥ ७३९ ॥

प्रहारवेदनादीनस्तृषार्त्तश्च परिभ्रमन् ।

एकस्मिन्प्रक्षरच्छैले शिलाजतु ददर्श सः ॥ ७४० ॥

सोऽम्बुबुद्ध्या न्यधादक्त्रं शिलाजतुनि वानरः ।

विलग्य तत्तु तत्रैव तस्थौ भूमेरिवोत्थितम् ॥ ७४१ ॥

आकर्षामि सुखमिति बाहू तेनाल्पमेधसा ।

शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लगित्वैव हि तस्थतुः ॥ ७४२ ॥

तेन क्षिप्तौ विलग्नौ च पादावप्यास्यहस्तवत् ।

सोऽथ कीलितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥ ७४३ ॥

स वानरः पाणिपादाबद्धः कर्षेन्मुखं यदि ।

तदा मुच्येत शैलेयसलिलान्नात्र संशयः ॥ ७४४ ॥

एवं च जिह्वेन्द्रियमात्रलुब्धो

नारीषु शैलेयनिभासु सुग्धः ।

मज्जन्द्दृषीकैरपि पञ्चसङ्ख्यैर्

देही विनश्येन्न तथास्म्यहं तु ॥ ७४५ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
रिते महाकाव्ये जम्बूखामिविवाह-प्रभवचौरागम-मधुविन्दुपुरुष-
था-कुबेरदत्तकथा-महेश्वरदत्तकथा-कर्षककथा-काककथा-वानर-
नरीकथा-अङ्गारकारककथा-नूपुरपण्डिताष्टगालकथा-विद्यु-
गालिकथा-शङ्खधमककथा-शिलाजतुवानरकथा-वर्णनो नाम
द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

तृतीयः सर्गः ।

अथोवाच नभःसेना रचिताञ्जलिरार्षभिम् ।

मा स्म भूः स्थविरेव त्व स्थविरायाः कथा यथा ॥१॥

अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्थविरे द्वे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोलको नाम यक्षः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्थविरा बुद्धिनाम्नी च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सम्यगाराधयामास तं यक्षं प्रतिवासरम् ॥४॥

त्रिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स्म सा ।

पूजापूर्वं च नैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकयत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यक्षस्तुष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तुष्यति ॥६॥

जगाद साथ स्थविरा यदि तुष्टो ऽसि देव मे ।

तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यक्षः प्रोवाच हे बुद्धिस्थविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दौनारं लप्स्यसे त्व दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दौनारं लभमाना तदादि सा ।

स्वजजाज्जनपदाच्चाधिकर्द्धिः स्थविराभवत् ॥९॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।

क्षणे क्षणे पर्यधात्तं सा राज्ञौव नवं नवम् ॥१०॥

यस्याश्च काञ्चित्कश्चाप्यपूर्यत कदापि न ।
 कुण्डोद्धो धेनवस्तस्या गृहे ऽभूवन्सहस्रशः ॥११॥
 आजन्मापि हि या तस्यौ जीर्णे तार्णे कुटीरके ।
 सौधं साकारयद्वेदीमत्तवारणवन्धुरम् ॥१२॥
 जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।
 पाञ्चाल्य इव तां दास्यः स्तम्भलगाः सिषेविरे ॥१३॥
 स्वयासचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।
 सा दौनोद्धारमारेभे सम्पदा यच्चःत्तया ॥१४॥
 तां बुद्धिसम्पदं दृष्ट्वा सिद्धिः संजातमत्सरा ।
 अचिन्तयत्कृतो ऽमुष्याः संपन्ना सम्पदीदृशौ ॥१५॥
 भवत्वम्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभागहम् ।
 प्रक्ष्यामि तदिमामेव कृत्वा चाटुशतान्यपि ॥१६॥
 इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिसन्निधौ ।
 बुद्ध्या प्रियसखीत्युच्चैः सत्कृतैवमुवाच सा ॥१७॥
 विभवस्ते भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।
 चिन्तामणिरिव प्राप्तो वैभवेनानुमीयते ॥१८॥
 किं ते राजप्रसादो ऽभूत्तुष्टा वा कापि देवता ।
 लब्धं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्त्वया ॥१९॥
 सम्पद्वत्या त्वयाभूवमहं सम्पद्वती सखि ।
 अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥
 अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।
 आवयोर्न मिथोऽकथं कथयद्विद्विरियं कुतः ॥२१॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्यद्यथातथम् ।
 यथा ह्याराधितो यक्षो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२०॥
 सिद्धिर्दध्यौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।
 विभवोपार्जनोपायो निरपायो भविष्यति ॥२१॥
 सविशेषममुष्या हि यत्तमाराधयाम्यहम् ।
 सविशेषा यथा सम्पदपि संपद्यते मम ॥२२॥
 अथार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिदर्शितया दिशा ।
 आराधयितुमारेभे यत्तमेवमहर्निशम् ॥२३॥
 खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।
 यत्तस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२४॥
 नित्यं स्वस्तिकरेखाभिर्यच्चाङ्गणमभूषयत् ।
 भक्तिप्रकारान्कर्तव्याङ्गणयन्तीव तन्निभान् ॥२५॥
 स्वयं पानीयमानीय स्नपयामास सा स्वयम् ।
 यत्तं कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२६॥
 बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुञ्जकादिभिः ।
 सा यत्तं पूजयामास त्रिसन्ध्यं स्वयमाहृतैः ॥२७॥
 एकभक्तोपवासादितत्परा यत्तवेश्मनि ।
 उवासाहर्निशं यच्चाभियोग्यव्यन्तरौव सा ॥२८॥
 एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यत्तः सिद्धिमभ्यधात् ।
 तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥२९॥
 साथ विज्ञपयामास यत्तमक्षौण्णसम्पदम् ।
 मत्सख्या यत्तया दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३०॥

एवं भविष्यतीत्युक्त्वा भोजयच्चस्तिरोदधे ।
 सिद्धिरप्यभवद्बुद्धेरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥३३॥
 बुद्धिर्दृष्ट्वाधिकर्द्धिं तां यच्चमाराधयत्युनः ।
 यन्नो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥३४॥
 सिद्धिराराधयच्च तस्याश्च स्पर्धया पुनः ।
 यत्ने तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतसि ॥३५॥
 यत्किञ्चित्प्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यच्चात्रसेदुषः ।
 यच्चमाराध्य तद्बुद्धिर्द्विगुणं प्रार्थयिष्यते ॥३६॥
 तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु द्विगुणमर्थितम् ।
 अपकाराय जायेत बुद्धेर्बुद्धिस्तदा हि मे ॥३७॥
 इत्ययाचत सा यच्चमर्त्येकं मम काणय ।
 एवमस्त्विति यन्नोक्ते सद्यः काणा बभूव च ॥३८॥
 यन्नो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।
 तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनी ॥३९॥
 प्रसन्नात्प्रार्थयांचक्रे यच्चाद्बुद्धिरपौदृशम् ।
 सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥४०॥
 एवमस्त्विति यन्नो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।
 सापि तत्कालमन्वाभून्न मुधा दैवतं वचः ॥४१॥
 एवं हि बुद्धिस्थविरा पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।
 अतप्तातिलोभपरा स्वं स्वेनैव व्यनाशयत् ॥४२॥
 मानुषश्रियमासाद्य त्वमपीच्छन्नतिश्रियम् ।
 तस्या अन्धस्थविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि ॥४३॥

जम्बूनामाप्यभिदधे नाहमुत्पथगाम्यहो ।
 जात्याश्च इव देवानांप्रिये तस्य कथां शृणु ॥ ४ ४ ॥
 जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।
 जितशत्रुरभूद्राजा राजमानो ऽद्भुतश्रिया ॥ ४ ५ ॥
 तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठौ श्रेष्ठो धौधनशालिनाम् ।
 जिनदास इति ख्यातो ऽभवद्विश्वासभाजनम् ॥ ४ ६ ॥
 अन्यदा लक्षणधरावेवन्तस्यात्मजानिव ।
 राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालकाः ॥ ४ ७ ॥
 तदाश्वलक्षणविदामादिदेश विश्राम्यतिः ।
 के के ऽश्वा लक्षणैः कैः कैः संपूर्णा इति शंसत ॥ ४ ८ ॥
 एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्षणैः ।
 लक्षितं क्षितिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥ ४ ९ ॥
 असौ वृत्तखुरः स्तब्धसन्धिर्जङ्घाखुरान्तरे ।
 निर्मांसजानुजङ्घास्यः कुञ्चितोन्नतकन्धरः ॥ ५ ० ॥
 पङ्कजामोदिनिःश्वासः स्निग्धरोमा पिकस्वनः ।
 मल्लिकाचो लघुस्तब्धश्रवणो लम्बकेसरः ॥ ५ १ ॥
 पञ्चभद्रो गूढवशः पृथुः स्कन्धादिसप्तके ।
 उरस्यादिध्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥ ५ २ ॥
 बुध्नावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।
 स्निग्धदन्तः किशोरो ऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥ ५ ३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाश्च तथैव तम् ।
 स्वयमानर्च सर्वाङ्गं घुसृणाविलवारिणा ॥५४॥
 पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याथ वाजिनः ।
 नृपतिः कारयामास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥
 अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रचितुं क्षमः ।
 प्रायेणापायवज्जलाण्येव रत्नानि भूतले ॥५६॥
 यदा ममानुरक्तो ऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।
 श्रावको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकव्रतः ॥५७॥
 बुद्धिमांस्त्वामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।
 स एवेदृशरत्नस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥
 जिनदासमथाह्वय सप्रसादं समादिशत् ।
 रक्षणीयो ममात्मेवाश्वकिशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥
 प्रमाणमादेश इति जिनदासो ऽभिधाय च ।
 निन्ये तमश्वं स्वगृहे पदातिपरिवारितम् ॥६०॥
 स्थानमश्वकिशोरस्य क्षिप्रकोमलवालुकम् ।
 सुषदं कारयामास स गङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥
 पत्रलान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।
 तृणानि चारयामास तमश्वं स्वयमेव सः ॥६२॥
 भूपदेशे सिकतिले लोष्टकण्टकवर्जिते ।
 सुखरज्जौ स्वयं धृत्वा वेष्टयामास तं ह्ययम् ॥६३॥
 सुगन्धिभिश्च स्नानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः ।
 तं स्वयं स्नपयामास स्वयं सस्नौ यदा तदा ॥६४॥

नीरुड् न वेत्यनुदिनं तमश्वं स परौचितुम् ।
 स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तन्नेत्रपक्ष्मणी ॥६५॥
 स्वयमारुह्य गमयन्सुखं प्रथमधारया ।
 निन्ये पयः पाययितुं तं सरस्यनुवासरम् ॥६६॥
 सरोगृहान्तरे चाभूज्जिनायतनमुच्चकैः ।
 संसाराब्धेरन्तरीपमिवाक्रान्तं न तेन यत् ॥६७॥
 मा भूदर्हद्गृहावज्ञेत्यश्वारूढो ऽपि तत्सुधीः ।
 त्रिः प्रदक्षिणयामास यानायानपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥
 अश्वारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।
 प्रमादो मा स्म भूदस्येत्युत्तीर्थं प्राविशन्न तु ॥६९॥
 एवं च जिनदासस्तं तथा हयमग्निचयत् ।
 यथा सरो गृहं चैत्य विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥
 यथा यथा स ववृधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।
 तथा तथा ववृधिरे सम्पदो नृपवेश्मनि ॥७१॥
 तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।
 उत्क्रिष्टो ऽभूदशेषाणां राज्ञामाज्ञाशतक्रतुः ॥७२॥
 ते त्वाज्ञाकरणोद्दिग्ना दध्युरेवं महीभुजः ।
 हार्यो मार्यो ऽथवाश्वो ऽयं यत्प्रभावाद्वयं जिताः ॥७३॥
 तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।
 एकस्य मन्त्री सामन्तस्योचे धीगर्वपर्वतः ॥७४॥
 अहं केनाप्युपायेन तं हरिष्यामि वाजिनम् ।
 दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्विति सामन्तेनाप्यादिष्टः स धीनिधिः ।
 मायया आवकीभूयागादसन्तपुरे पुरे ॥ ७ ६ ॥
 तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनौन्सुविहितानपि ।
 जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥ ७ ७ ॥
 आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।
 मयूरव्यंसकत्वेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥ ७ ८ ॥
 अभ्युत्थायाथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।
 जिनदासः पर्यपृच्छत्कुतो ऽभ्यागान्महाशयः ॥ ७ ९ ॥
 कपटआवको ऽप्युचे संसारे ऽहं विरक्तिभाक् ।
 न चिरात्प्रव्रजिष्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥ ८ ० ॥
 तीर्थयात्रां तु निर्माय निर्मायो धर्मवान्भवः ।
 आदास्ये सुशुरोः पार्श्वे प्रभवत्युव्रतं व्रतम् ॥ ८ १ ॥
 जगाद जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।
 समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि नौ ॥ ८ २ ॥
 तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः सधर्मिषु ।
 तं प्रीत्यास्त्रपयन्मायाआवकं निजबन्धवत् ॥ ८ ३ ॥
 अपि स्नानप्रयत्नेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।
 कस्तूरीपङ्कमलिनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥ ८ ४ ॥
 सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितसन्निभम् ।
 सुमनोदामगर्भं च धस्त्रिं मूर्ध्निबन्धयत् ॥ ८ ५ ॥
 तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नास्रवद्भारिणा ।
 अचर्चयत्पुरभिणा चान्दनेनातनीयसा ॥ ८ ६ ॥

निर्दग्धागुरुकपूर्वकस्तूरीवासितान्यथ ।

वस्त्राणि धर्मबन्धुं तं धर्मधोः पर्यधापयत् ॥८७॥

लेह्यचूष्यपेयास्वाद्यह्वयां रसवतीमथ ।

जिनदासस्तन्निमित्तं क्षणेन निरपीपदत् ॥८८॥

आसितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽथ सः ।

अभोजि विविधैर्भोज्यैर्विलुलझञ्जनानिलम् ॥८९॥

भोजनानन्तरं कृद्वाश्रावकेण दुरात्मना ।

महात्मा जिनदासो ऽथ प्रारेभे धर्मसङ्कथाम् ॥९०॥

स्वजनो जिनदासस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।

कल्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदोकसि ॥९१॥

अहोरात्रं च सकलं स्थातव्यं तत्र हि त्वया ।

कल्याणकुशलो ऽसि त्वं कल्याणं किं त्वया विना ॥९२॥

आमेत्युदित्वा स्वजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।

त मायाश्रावकमृजुर्व्याजहारातिहारगीः ॥९३॥

अवश्यमेव गन्तव्यं मया स्वजनवेश्मनि ।

मद्गृहं त्वद्गृहमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥९४॥

आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।

जगाम जिनदासस्तु विश्वस्तस्तत्र दुर्मतौ ॥९५॥

तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभून्महान्तपुरे ।

हस्तौसपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥९६॥

रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहदुर्मदे ।

स मायाश्रावको ऽग्रङ्गं तमादायाश्चमश्चयीत् ॥९७॥

अश्वो ऽपि सो ऽर्हच्चैत्यस्य विधाय त्रिः प्रदक्षिणाम् ।

जगाम वार्थमाणो ऽपि तस्मिन्सरसि नान्यतः ॥८८॥

व्यावृत्तः सरमश्चागात्तदेवायतनं पुनः ।

ततो ऽपि च ययौ गेहे सो ऽश्वो नान्यत्र कुत्रचित् । ८९ ॥

स दुःसामन्तसचिवो ऽन्यत्राश्वं नेतुमीश्वरः ।

न यावदभवत्तावद्विभाति स्म विभावरौ ॥१००॥

पलायिष्ट स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।

तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥१०१॥

आगच्छन्जिनदासश्चाश्रौषीज्जनमुखादिदम् ।

वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥१०२॥

किमेतदिति संभ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।

ददर्श चाश्वं तं श्रान्तं क्षाम स्वेदमलीमसम् ॥१०३॥

दिश्याश्वो ऽस्त्येष हा धर्मच्छलेन च्छलितो ऽसुयहम् ।

इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिषस्वजे ॥१०४॥

ररच्च जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।

उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥१०५॥

तमश्वमिव मां को ऽपि नोत्पथं नेतुमीश्वरः ।

तत्पन्थानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥१०६॥

कनकश्रीरथोवाच सहासं प्रेमबन्धुरम् ।

ग्रामकूटसुत इव मा त्वं स्वामिञ्जडो भव ॥१०७॥

तथाहि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटसुतो ऽभवत् ।

एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमात्मकः ॥१०८॥

तमृचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषाग्रणीः ।
 विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०८॥
 अजीवद्वयवसायेन पिता ते व्यवसायवान् ।
 आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥
 त्वं जातु नोपक्रमसे व्यवसायं युवापि हि ।
 आरब्धव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥
 समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।
 पट्टशण्ड इव भ्राम्यन्निष्कर्मा त्वं न लज्जसे ॥११२॥
 दारिद्रेण मदीयेन विभर्ष्युदरमप्यदः ।
 उदरे च भृते कोशो भृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥
 पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।
 भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥
 व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।
 निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥
 तस्यान्यदा ग्रामपर्षद्युपविष्टस्य पश्यतः ।
 अनश्वङ्गामहखरस्त्रोटयित्वाङ्घ्रिवन्धनम् ॥११६॥
 खरमुल्ललयन्तं तमन्वधावच्च भामहः ।
 धारयितुमसमर्थश्चोर्ध्वबाहुरदो ऽवदत् ॥११७॥
 भो भो ग्रामसभासीनाः सर्वे ऽपि ग्रामदारकाः ।
 यः को ऽपि शक्तो वो मध्ये स मे धरतु रासभम् ॥११८॥
 ग्रामकूटसुतो ऽर्थस्य लाभं तस्माद्विचिन्तयन् ।
 धावित्वा तं खरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥

लोकैः स वार्यमाणो ऽपि यावत्तं नामुचत्स्वरम् ।

तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तो ऽपतद्भुवि ॥ १२० ॥

तस्मान्नाथ त्वमप्येवमसद्ब्रह्मनुत्सृजन् ।

न ज्ञायते किमपि यत्फलमासादयिष्यसि ॥ १२१ ॥

जगाद् जम्बूनामाथ स्मितविच्छुरिताधरः ।

स्वकीयकार्यग्रहिलः सोल्लक इव नास्त्यहम् ॥ १२२ ॥

तथाहि भुक्तिपालस्यैकस्याभूद्वोटिकोत्तमा ।

स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयत् ॥ १२३ ॥

प्रत्यजागरयत्तां तु घृततैलौदनादिभिः ।

पुमांसं सोल्लकं नाम समादिश्याश्चहृदिदम् ॥ १२४ ॥

खादु खादु यद्वर्त्यै भोज्यं स्माप्नोति सोल्लकः ।

किञ्चिदेव ददौ तस्यै शेषं तु बुभुजे स्वयम् ॥ १२५ ॥

सोल्लको ऽप्यर्जयमास चिरं वञ्चनया तथा ।

वडवाजीवविषयं कर्मैच्चैराभियोगिकम् ॥ १२६ ॥

प्रपद्य कालधर्मे स तेन वञ्चनकर्मणा ।

मूढः पान्य इवारण्ये ऽभ्राम्यत्तिर्यगतौ चिरम् ॥ १२७ ॥

चित्तिप्रतिष्ठे नगरे सोमदत्तद्विजन्मनः ।

सूनुः सोल्लकजीवो ऽभूत्सोमश्रौकुचिजो ऽन्यदा ॥ १२८ ॥

मृत्वार्वती भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरोत्तमे ।

पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥ १२९ ॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मानवः ।

क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणभिचया ॥ १३० ॥

धार्यमाणा हृदयाग्रे धात्रीभिर्हारयष्टिवत् ।

गणिकादुहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥ १३१ ॥

वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।

भूयभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥ १३२ ॥

मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाणा महर्द्धयः ।

आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥ १३३ ॥

तस्यामत्यन्तमामक्तः सोऽपि ब्राह्मणदारकः ।

सिषेवे श्वेव तद्वारं कामः सवेकषः खलु ॥ १३४ ॥

राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।

क्रीडन्ती तमवजासीत्तां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥ १३५ ॥

सा तु संभावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।

गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाधने ॥ १३६ ॥

स ब्राह्मणकुमारोऽपि मारमार्गणदारितः ।

तत्कर्मकरतां भेजे तत्पाशं हातुमक्षमः ॥ १३७ ॥

स चक्रे कृषिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।

कणपेषणमन्यच्च तस्याकृत्यमभून्नहि ॥ १३८ ॥

स तु निःसार्यमाणोऽपि निरसार्षीन् तद्गृहात् ।

तृषां बुभुक्षां न्यक्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥ १३९ ॥

तद्युष्मास्वर्वतौप्रायास्वहं कर्माभियोगिकम् ।

नार्जयिष्यामि स इव कृतं वो युक्तिकल्पनैः ॥ १४० ॥

ततः कमलवत्यूचे हे नाथ कमलानन ।

मासाहसशकुनिवन्मा त्वं साहसिको भव ॥ १४१ ॥

तथाह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिच्छपीडितः ।

चचाल स्वजनं हित्वा सार्धेन महता सह ॥१४२॥

एकस्यां च महाटव्यां सार्धं आवासिते सति ।

आहर्तुं तणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्यथौ ॥१४३॥

तदा च सुप्तव्याघ्रास्यात्पक्ष्येको वनगङ्गरे ।

दन्तलग्नामिषखण्डान्यादायारोहदंष्ट्रियम् ॥१४४॥

मा साहसमिति मुहुः स भणन्मांसखादकः ।

शकुनिस्तेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥१४५॥

रौषि मा साहसमिति व्याघ्रास्थान्मांसमत्सि च ।

मुग्धस्त्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरुषे न च ॥१४६॥

हित्वा साक्षाद्भवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।

तपश्चिकीर्षुस्त्वमसि मामाहसखगोपमः ॥१४७॥

जम्बूरभिदधे स्मिता न मुह्यामि भवद्गिरा ।

नहि भ्रश्याम्यहं स्वार्थाज्जानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥१४८॥

क्षितिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महीपतेः ।

पुरोधः सोमदत्तो ऽभूत्सर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥१४९॥

तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।

सर्वत्र मिलितः पानखादनादिभिरैक्यवान् ॥१५०॥

पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।

आगतेषूत्सुवेष्वेव सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥१५१॥

प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य तृतीयकः ।

यथादर्शनमालापमात्रोपकृतिभाजनम् ॥१५२॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काष्यागसि समागते ।
 कुपितस्तं न्यजिष्ठच्छूपतिश्चण्डशासनः ॥ १५२ ॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं रात्रावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यभाग्ययौ ॥ १५३ ॥
 ममाद्य रूष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमूचे त्वद्गृहे मित्रं गमयाम्यशुभां दशाम् ॥ १५४ ॥
 हे मित्रं ज्ञायते मित्रमापत्काले ह्युपस्थिते ।
 स्वगृहे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च कृतार्थय ॥ १५५ ॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्रीं सम्प्रति नावयोः ।
 तावदेवावयोर्मैत्रीं यावद्राजभयं नहि ॥ १५६ ॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मद्गृहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि क्षिपेत्को ऽपि न वेश्मनि ॥ १५७ ॥
 तत्रैकस्य कृते नाहमात्मानं सकुटुम्बकम् ।
 अनर्थं पातयिष्यामि ब्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥ १५८ ॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य त्वरितं सदनं ययौ ॥ १५९ ॥
 राज्ञो ऽप्रसादवृत्तान्तं पर्वमित्रस्य स द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥ १६० ॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्क्रयकाम्यया ।
 महत्या प्रतिपत्त्या तं ददग्नैवमुवाच च ॥ १६१ ॥
 त्वया पर्वस्वनेकेषु तैस्तैः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मन्त्राणां अपि क्रीताः सखे ध्रुवम् ॥ १६२ ॥

न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौलीनं मे कुलीनस्य तदानौमुपतिष्ठते ॥१६४॥
 किं तु त्वप्रीतिविवशो ऽनर्थमप्यात्मनः सहे ।
 कुटुम्बमपि मे ऽनर्थं गच्छेदिति तु दुस्सहम् ॥१६५॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि द्विधाचित्त इतो व्याघ्र इतस्तटौ ॥१६६॥
 डिम्बरूपैरहं ह्यस्मि सकौटकपलाशवत् ।
 तस्मात्तेभ्यो ऽनुकम्पस्व स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
 सत्प्रियापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराकृतः ।
 निर्ययौ तद्गृहाद्वैवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
 आचत्वरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति ।
 दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
 मया ययोरुपकृतं परिणामस्तयोरयम् ।
 तद्भवाम्यधुना दीनः कस्याहं पारिपार्श्विकः ॥१७०॥
 अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
 तत्रापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाङ्मयी ॥१७१॥
 यदा विकल्पैः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेक्षे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकत् ॥१७२॥
 इति प्रणाममित्रस्य मित्रस्य सदनं ययौ ।
 सो ऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदस्याल्लताञ्जलिः ॥१७३॥
 उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।
 प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥१७४॥

पुरोधः राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।
 त्यक्ष्यामि सीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥ १७५ ॥
 सो ऽप्युवाच प्रियालापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।
 कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनृणस्तव ॥ १७६ ॥
 मा भैषौरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।
 न कश्चिदीश्वरः कर्तुं त्वद्रोम्णो ऽपि हि विप्रियम् ॥ १७७ ॥
 पृष्ठोत्तंसितद्वणीरो ऽधिज्योक्तशरासनः ।
 प्रणाममित्रो ऽग्रे चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥ १७८ ॥
 ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समीहितम् ।
 अन्वभूच्च निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥ १७९ ॥

अत्र चोपनयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।
 सहमित्रस्य मित्रस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥ १८० ॥
 विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतायां मरणापदि ।
 सत्कृतो ऽपि हि जीवेन सह नैति मनागपि ॥ १८१ ॥
 पर्वमित्रसमानाश्च सर्वे स्वजनबान्धवाः ।
 श्मशानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥ १८२ ॥
 प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।
 यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥ १८३ ॥
 तदैहलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।
 परलोकसुखं धर्मे नोपेक्षिष्ये मनागपि ॥ १८४ ॥

जयश्रीश्चाभ्यधानाथ तुण्डताण्डवधीनिधे ।
 नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥ १८५ ॥

तथाहि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।
 वारंवारेण पौरेभ्यो ऽचौकथयत्यहं कथाम् ॥१८६॥
 तत्र चासीत्युरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।
 भ्रान्त्वा भ्रान्त्वाखिलदिनं सो ऽजीवत्कणभिक्षया ॥१८७॥
 अन्यदा तस्य विप्रस्य निरक्षरशिरोमणेः ।
 कथाकथनवारो ऽभूच्चिन्तयामास चेतसि ॥१८८॥
 सन्निपातवतीवेयं स्वनामकथने ऽपि हि ।
 जिह्वा स्खलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥
 कथां कथयितुं नाहं जानामीति यदि ब्रुवे ।
 तत्कारामन्दिरं नीये का गतिर्मे भविष्यति ॥१९०॥
 कुमारी दुहिता तस्य तं चिन्ताग्लपिताननम् ।
 दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥
 दुहितोवाच मा तात चिन्तासन्तानभाग्भव ।
 त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥
 इति स्नात्वा परिहितश्वेतवस्त्रा नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिषं दत्त्वा नृपं सोचे कथां शृणु ॥१९३॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःक्षोभत्वेन विस्मितः ।
 उत्कर्णो ऽभूत्कथां श्रोतुं गीति मृग इवोच्चकैः ॥१९४॥
 साप्यारेभे कथयितुमिहैव नगरे द्विजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिदैकजीविकः ॥१९५॥
 सोमश्रीरस्ति तद्भार्या तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणाप्तास्ति यौवनम् ॥१९६॥

पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चट्टाय द्विजसूनवे ।

सम्पदामनुरूपो हि स्त्रीणां संपद्यते वरः ॥ १९७ ॥

प्रयोजनेन केनाप्यौदाहिकेनान्यदा मम ।

अयातां पितरौ ग्रामं मां मुक्त्वाकाकिनीं गृहे ॥ १९८ ॥

ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।

तस्मिन्नेव दिने ऽध्यागाद्विप्रचट्टः स मद्गृहे ॥ १९९ ॥

स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।

तस्याकार्षमहं स्नानभोजनादिभिरौचित्यम् ॥ २०० ॥

खट्वाप्रस्तरणं चैकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।

शयनायार्पयामि स्म तस्याहं दिवसात्यये ॥ २०१ ॥

ततो मया चिन्तितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।

गृहोर्वी च लुलट्पूर्वीकरा तस्यां शये कथम् ॥ २०२ ॥

तद्विभ्यती भूशयनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।

निशि नीरञ्जतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥ २०३ ॥

अस्वाप्समिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।

मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्वभून्मदनातुरः ॥ २०४ ॥

द्विधा क्षोभेण विषयनिरोधेन च तस्य तु ।

सद्यः शूल समुत्पन्न विपन्नस्तद्रुजा च सः ॥ २०५ ॥

अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।

मम दोषेण पश्यायाः प्राथदेष मृतिं द्विजः ॥ २०६ ॥

कस्याद्य कथयाम्येवं क उपायः करोमि किम् ।

एकाकिनी कथं चामुं गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥ २०७ ॥

इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कूष्माण्डमिव तद्वपुः ।

गतं खनित्वा तत्रैव न्यधामय निधानवत् ॥ २० ८ ॥

पूरयित्वा च तं गतं सुषमीकृत्य चोपरि ।

अमार्जयमलिन्यं च जायते न यथा हि तत् ॥ २० ९ ॥

पुष्पैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्थानं तदासितं मया ।

ग्रामान्तराच्च पितरावागतौ स्तो ममाधुना ॥ २१ ० ॥

राजाप्युवाच यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।

तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥ २१ १ ॥

कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्यानि पार्थिव ।

तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥ २१ २ ॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

नाथ प्रतारयस्यस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥ २१ ३ ॥

जम्बूद्वीपे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोलुपः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥ २१ ४ ॥

तत्राभूद्विभूतीनां वज्रायुध इवाज्ञया ।

राजा शतायुधो नाम रूपेण कुसुमायुधः ॥ २१ ५ ॥

तस्याभूत्ललिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्रामधाम या ॥ २१ ६ ॥

मत्तवारणमारुह्य स्वे विनोदयितुं दृशौ ।

सान्यदा द्रष्टुमारेभे संचरन्तमधो जनम् ॥ २१ ७ ॥

धम्मिल्लेन द्विमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।

कस्तुरीपङ्क्तिरश्रुं सदानमिव दन्तिनम् ॥ २१ ८ ॥

वृषस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरक्रमम् ।

ग्रीवाकरक्रमा मुक्तजात्यकाङ्क्षनभूषणम् ॥ ११८ ॥

कर्पूरपूर्णताम्बूलप्रवृद्धमुखसौरभम् ।

स्मरजैत्रपताकाभं तिलकालंकृततालिकम् ॥ ११९ ॥

अङ्गरागच्छलान्मूतं लावण्यमिव विभ्रतम् ।

धूपायितांशुकामोदमेदुरीकृतवर्त्मकम् ॥ १२० ॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव नन्दनम् ।

पुमांस सा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥ १२१ ॥

॥ पंचभिः कुलकम् ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

रुक्मभाक्कृतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥ १२२ ॥

दध्यौ च सैवमन्योन्यदोर्लताबन्धवन्धुरम् ।

यद्येष परिरभ्येत स्त्रीजन्म सफलं तदा ॥ १२३ ॥

अहं मनोरममसुं स्वयंदूतीत्वपूर्वकम् ।

उड्डीय गत्वाशु भजे भवामि यदि पक्षिणी ॥ १२४ ॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

नूनं दून्यत्र रमते स्वामिन्या दृष्टिरुच्चकैः ॥ १२५ ॥

ऊचे च स्वामिनि तव दून्यस्मिन्नरमते मनः ।

न चित्रमत्र कस्येन्दुर्नानन्दयति लोचने ॥ १२६ ॥

ललितोचे मनोज्ञासि साधु साधु मनीषिणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरममसुं नरम् ॥ १२७ ॥

को ऽसाविति ज्ञापय मां ज्ञापयित्वा तथा कुरु ।
 यथा हि संगमय्यासुं निर्वापयसि मे वपुः ॥२२८॥
 गत्वा ज्ञात्वा च सा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।
 राज्यै व्यञ्जयद्वैर्यनाटकैकमहानटौ ॥२३०॥
 वास्तव्यः पत्तने ऽत्रैव ललिताङ्गो ऽयमाख्यया ।
 समुद्रप्रियमञ्जस्य सार्थवाहस्य नन्दनः ॥२३१॥
 सौभाग्यमन्मथश्चाय दामप्रतिकलानिधिः ।
 कुलीनश्च युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥२३२॥
 अस्याकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यत्राकृतिस्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२३३॥
 नारीष्वेकासि गुणिनी त्वं यथैष तथा नृषु ।
 तद्वयोर्गुणिनोर्योग घटयामि समादिश ॥२३४॥
 एवं कुर्विति राज्यूचे तस्या हस्ते च तल्लिखते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभोदपयःश्लोकाङ्कमार्पयत् ॥२३५॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा दूतौकर्मैककोविदा ।
 जगाद् ललिताङ्गाय ललितोपज्ञवाचिकम् ॥२३६॥
 प्रवर्त्य तद्रिरंसायां ललिताङ्गं चटूक्तिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२३७॥
 स सद्य उद्यत्पुलकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२३८॥
 यदा दृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृहाण माम् ॥२३९॥

वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कोविदे ।

क्व च सान्तःपुरेवासा वणिग्मात्रः क्व चास्यहम् ॥२४०॥

न ह्येतच्छक्यते धर्तुं हृदये ध्रियते ऽथवा ।

न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रस्ये नृपयोषिता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टु भूस्थेन शशिनः कला ।

तदान्यपुंसां सम्भोगविषयो राजपत्यपि ॥२४२॥

दास्युवाचासहायस्य समस्तमपि दुष्करम् ।

तव त्वह सहायास्मि चिन्तां सुन्दर मा कृथाः ॥२४३॥

अन्तरन्तःपुरमपि मद्बुद्ध्या त्वमलक्षितः ।

पुष्पमध्ये स्थित इव रुंचरिष्यस्यलं भिया ॥२४४॥

आकृष्ये समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।

सद्यो गत्वा तदाचख्यौ राज्यै हर्षोच्छसद्भ्रुवे ॥२४५॥

तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।

अन्यथा पत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभून्मनोहरः ॥२४६॥

शस्यप्रशस्यक्षेत्रायां दुग्धशुद्धमरोम्भसि ।

बहिर्भूमौ यद्यौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥

तदा च विजनीभूते परितो राजवेश्मनि ।

तथैव चेत्या ललिता ललिताङ्गं समाकृष्यत् ॥२४८॥

देव्या विनोदमुद्दिश्य सा दास्यन्तःपुरे नरम् ।

नवीनयक्षप्रतिमाव्याजेन तमवीविशत् ॥२४९॥

ललिता ललिताङ्गश्च तौ चिराज्जातसङ्गमौ ।

सखजाते मिथो गाढं वल्लीविटपिनाविव ॥२५०॥

विविदुः सौविदाश्चैवमनुमानादिकोविदाः ।
 निश्चितं परपुरुषप्रवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥ २५१ ॥
 मुषिताः स्मो वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।
 समाप्याखेटकक्रीडामाययौ मेदिनीपतिः ॥ २५२ ॥
 ते च राज्ञे व्यञ्जयन्नच्छलादानपूर्वकम् ।
 आशङ्कास्माकमस्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥ २५३ ॥
 शब्दायमाने पन्नद्धे विहाय निमृत्तक्रमम् ।
 प्रविवेश विष्ठां नाथः शुद्धान्ते परिमोषिवत् ॥ २५४ ॥
 सा चेटी चतुरा द्वारदत्तदृग्मेदिनीपतिम् ।
 ददर्श दूरादायान्तं राज्ये ज्ञापयति स्म च ॥ २५५ ॥
 राज्ञी दास्यपि तं जारमुत्पाद्योपरिवर्त्मना ।
 बहिःश्चिपतुस्त्रुणं गृहावकरराशिवत् ॥ २५६ ॥
 स पपातौकसः पश्चात्प्रदेशस्थे महावटे ।
 निनीय चास्यात्तत्रैव गुहायामिव कौशिकः ॥ २५७ ॥
 कूपे तत्राशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।
 स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥ २५८ ॥
 अचिन्तयच्च दद्यस्मात्कथंचिदवटादहम् ।
 निर्यास्यामि तदीदृचोदर्वैर्भोगैरलं मम ॥ २५९ ॥
 राज्ञी दासी च तस्यानुकम्पया तत्र चावटे ।
 नित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव जिजीव सः ॥ २६० ॥

प्रावृष्टुपस्थितायां च गृहप्रस्रवणान्भसा ।

स कूपो विभरांचक्रे पातकेनेव दुष्टधीः ॥ २६१ ॥

श्रववत्सो ऽभसा तेन बाहयित्वातिरंहसा ।

वप्रदारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥ २६२ ॥

उल्लाल्य वारिपूरेणालाबूफलमिवोच्चकैः ।

सो ऽचेपि परिखातीरे नीरेणार्तो मुमूर्ख च ॥ २६३ ॥

दैवाढागतया तत्र कुलदेवतयेव सः ।

धात्र्या दृष्टश्च नीतश्च संगोप्य निजसद्गनि ॥ २६४ ॥

पाल्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।

क्लिन्नप्ररूढशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥ २६५ ॥

अत्र चायमुपनयो यथा हि ललिताङ्गकः ।

कामभोगेष्वनिर्दिष्टस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥ २६६ ॥

यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।

आपातमात्रमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥ २६७ ॥

कूपवासनिभो गर्भः फेलाहारममं हि तत् ।

मात्रा जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥ २६८ ॥

यो ऽब्दाम्बूपूरिताद्विष्ठाकूपात् खालेन निर्गमः ।

पुद्गलोपचिताङ्गर्भाद्योन्या निर्गमनं हि तत् ॥ २६९ ॥

पतनं परिखोत्सङ्गे यत्प्राकाराद्वहिःस्थिते ।

गर्भवासान्निपतनं सूतिकाभवने हि तत् ॥ २७० ॥

या मूर्खा सलिलापूर्णपरिखातीरतस्युषः ।

जराय्वसृग्मयात्कोशात्तद्वहिःस्यस्य मूर्खनम् ॥ २७१ ॥

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपग्रहकारिणी ।

सा हि कर्मपरीणामसन्ततिज्ञायतामयि ॥ २७२ ॥

भूयो राज्ञी ललिताङ्गं यदि तद्रूपमोहिता ।

चेत्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥ २७३ ॥

पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सो ऽत्यधीरपि ।

अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्ठावटनिपातजम् ॥ २७४ ॥

जम्बूवाच सो ऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।

अहं तु नानुतिष्ठामि गर्भमङ्कान्तिकारणम् ॥ २७५ ॥

जम्बूनान्नो ऽथ ताः पत्न्यो विज्ञातदृढनिश्चयाः ।

प्रतिबोधमुपेयुष्यः क्षमयित्वैवमूचिरे ॥ २७६ ॥

निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।

नात्मकुचिंभरित्वेन सतुष्यन्ति महाशयाः ॥ २७७ ॥

जम्बूनान्नो ऽथ पितरौ श्वशुरा बन्धवो ऽपि च ।

ऊचुः साधूक्तधर्मासि प्रव्रज्या नो ऽप्यतः परम् ॥ २७८ ॥

प्रभवो ऽप्यभ्यधान्मित्र पितृनापृच्छ्य सत्वरम् ।

परिव्रज्यासहायस्ते भविष्यामि न संशयः ॥ २७९ ॥

अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कृथाः सखे ।

इति जम्बूकुमारो ऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥ २८० ॥

विभातायां विभावयां जम्बूनामा महामनाः ।

स्वयं संवहति स्मोच्चैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥२८१॥

स्नात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।

अलङ्कारान्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥२८२॥

जम्बूनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।

उदाह्यां नृसहस्रेण शिविकामारुरोह च ॥२८३॥

दानं विश्वजनौनं स ददानः कल्पवृक्षवत् ।

प्रशस्यमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोत्रभूः ॥२८४॥

सुधर्मस्वामिगणभृत्यादपन्नपवित्रितम् ।

जगाम त वनोद्देशं धाम कल्याणसम्पदाम् ॥२८५॥ युग्मम् ॥

गणभृद्भूषितोद्यानद्वारदेशे स ईयिवान् ।

याप्ययानादुदतारौत्संसारदिव निर्ममः ॥२८६॥

सुधर्मस्वामिनः पादानापदम्भोधितारकान् ।

पञ्चाङ्गस्यष्टभूपीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥२८७॥

संसारसागरतरौं प्रव्रज्यां परमेश्वर ।

मम सखजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥२८८॥

पञ्चमः श्रीगणधरो ऽप्येवमभ्यर्थितस्तदा ।

तस्मै सपरिवाराय ददौ दीक्षां यथाविधि ॥२८९॥

पितृनाष्टच्छ्रय चान्येद्युः प्रभवो ऽपि समागतः ।

जम्बूकुमारमनुयान्परिव्रज्यामुपाददे ॥२९०॥

श्रीजम्बूस्वामिपादाब्जमरालः प्रभवो ऽभवत् ।

शिव्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥२८१॥

श्रीसुधर्मगणभृत्यदाम्बुजोपामनभ्रमरतां समुद्रहन् ।

दुःसहानगणयन्यरीषहानार्षभिर्विहरति स्म सेदिनीम् ॥२८२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये सिद्धिवुद्धिकथा-जात्याश्वकिशोरकथा-ग्रामकूट-
सुतकथा-सोल्लककथा-मासाहमकुनिकथा-त्रिसुहृत्कथा-विप्रदुहित-
नागश्रीकथा-ललिताङ्गकथा-सपरिवारजम्बूप्रव्रज्या-प्रभवप्रव्रज्यावर्णनो
नाम तृतीयः सर्गः ॥

चतुर्थः सर्गः ।

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
जगाम चम्पां नगरौ जम्बूस्वाम्यादिशिष्ययुक् ॥ १ ॥
पुरीपरिसरोद्याने गणभृत्परमेश्वरः ।
समवासरदुद्धूतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥ २ ॥
सुधर्मस्वामिपादाब्जवन्दनाय पुरीजनः ।
गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृत्तेखोत्कर्षभाग्यनाः ॥ ३ ॥
नागर्यः पादचारेण झणझणितनूपुराः ।
काश्चिज्जग्मुः श्लथीभूतधम्मिल्लभ्रंशिगर्भकाः ॥ ४ ॥
काश्चिच्च रथमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
तैस्ततः प्राजयामासुस्वरितत्वरितं रथान् ॥ ५ ॥
काश्चित्कृतान्यकर्माणः आविका निर्युयर्गृहात् ।
कथारोपितशिग्रवः कपिमत्पादपोपमाः ॥ ६ ॥
अश्वारूढा ययुः केऽपि महेभ्याश्चलकुण्डलाः ।
श्वेतातपत्रैः कुर्वन्तो दिवमुत्पुण्डरीकिणीम् ॥ ७ ॥
श्रीमतां गच्छतां तूष्णीं मिथःसङ्घर्षताडनात् ।
हारमुक्ताफलैर्भ्रष्टैर्दन्तुरा मार्गभूरभूत् ॥ ८ ॥
तदा तस्यां नगर्यां च कूणिकः पृथिवीपतिः ।
दृष्ट्वा यान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेत्त्रिणम् ॥ ९ ॥
किं यात्राद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्याश्चिदुद्यता ।
कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥ १० ॥

किं महान्कौमुदीप्रायो महो वा कश्चिदागतः ।
 पूजाविशेषो यदि वोद्यानचैत्ये प्रवर्तते ॥ ११ ॥
 किं वा जैनमुनिः कोऽपि महात्मा समवासरत् ।
 यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥ १२ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वेत्तौ तदैव विज्ञाय नरेन्द्राय व्यजिज्ञपत् ।
 इतो ऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृद्वरः ॥ १३ ॥
 वन्दितुं गणभृत्पादान्सर्वो ऽयं याति पूजनः ।
 एकातपत्रार्हद्वर्मराज्यं विजयते तव ॥ १४ ॥
 राजा प्रोवाच हे वेत्तिन्धन्यो ऽयं नगरीजनः ।
 य एवं त्वरते हन्त सुधर्मस्वामिवन्दने ॥ १५ ॥
 अहो जाग्रदवस्थो ऽपि सुषुप्तावस्थतामगाम् ।
 यदद्य गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥ १६ ॥
 तद्गत्वा गणभृत्पादान्वन्दे ऽहमपि सत्वरम् ।
 तिष्ठन्ति ते हि नैकत्राप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥ १७ ॥
 इत्युत्थायासनाद्राजा स्मेरराजौवलोचनः ।
 चद्रांशुभिरिव व्यूते पर्यधाञ्छेतवाससी ॥ १८ ॥
 आमुचत्कर्णलतयोरथ मौक्तिककुण्डले ।
 सुधाकुण्डे इव स्रक्कुमुक्तांशुचयपूरिते ॥ १९ ॥
 हृदि चालम्बयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।
 लावण्यसरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥ २० ॥

अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 वभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥ २१ ॥
 आकाशस्फटिकस्रक्कं पर्यधादथ चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्सर्गात्समीरतरलाञ्चलम् ॥ २२ ॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कज्जलच्छविम् ।
 ग्रस्तेन्दुप्रावृडभ्राभं धम्मिल्लं मूर्ध्निबन्धयत् ॥ २३ ॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्यञ्चास्य इव पर्वतम् ॥ २४ ॥
 विद्युल्लेखामिव व्योम्नि पाणिभ्यां नर्तयन्सृणिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥ २५ ॥
 निर्भरैः पादपातैर्मे मा भूद्भूर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्यरं मन्यरं गन्तुं कृपयेव प्रचक्रमे । २६ ॥
 गर्जन्नतूर्जितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भूगतः ॥ २७ ॥
 नृत्यन्त इव वलगन्तो मुखाग्रस्पर्शिजानवः ।
 प्रावव्रुर्लक्ष्मो ऽश्वास्त गजमारूढसादिनः ॥ २८ ॥
 पुरो विजयशंसोनि त्वय्यवर्षाण्यनेकशः ।
 अवाद्यन्त तदा युक्तैर्मिथःस्वलितस्वनम् ॥ २९ ॥
 शब्दायमानमभितस्वर्याणां प्रतिशब्दितैः ।
 अपौरुषेयमुद्दामवाद्यान्तरमभृन्नभः ॥ ३० ॥
 सुधर्मस्वामिगणभृत्पादपद्मैरधिष्ठितम् ।
 आससाद् वनोद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ ३१ ॥

कुम्भोपरि सृणिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।

कक्षां गृह्यत्वावातारौत्कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ॥३२॥

संत्यक्तपादुको दूरौकारितच्छत्रचामरः ।

वेत्तिवाङ्मपि त्यक्त्वा महावाङ्मर्महीपतिः ॥३३॥

भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनसन्निभम् ।

वन्दारुञ्जरावकान्पश्यन्नुद्यद्रोमाञ्चकञ्चुकः ॥३४॥

आवद्धाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।

सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥३५॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

नत्वा च निषसादाग्रे ऽग्रेसरो भक्तिशालिनाम् ।

तद्वत्तदत्तदृष्टाजा तच्छिष्यपरमाणुवत् ॥३६॥

ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।

प्राणिकारुणिकश्चक्रे श्रोतश्रोत्रसुधाप्रपाम् ॥३७॥

देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्तरेश्वरः ।

जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य प्रपच्छ परमेश्वरम् ॥३८॥

भगवन्नद्भुतं रूपमिदं मौभाग्यमद्भुतम् ।

तेजो ऽप्यद्भुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥३९॥

तथाहि यमुनावौचिकुटिलश्यामलाः कक्षाः ।

नेत्रे कर्णान्तिविश्रान्ते नामानालाम्बजे इव ॥४०॥

अवमी नेत्रसरसीतीरस्थे इव शूक्तिके ।

कण्ठः कम्बुविडम्ब्येष वक्षो ऽररिमहोदरम् ॥४१॥

आयतौ सरलौ बाङ्गदण्डावाजानुलम्बिनौ ।

सुष्टिग्राह्यो मध्यदेशः सकृद्भी चालानसन्निभे ॥४२॥

एणीजङ्घोपमे जङ्घे करांहि कमलोपमम् ।

रूपसम्यदमेतस्य किञ्चिद्वा वक्तु मादृशः ॥४३॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमयस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४४॥

महातेजाश्च कोऽप्येष तथाह्येतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति आदृशम् ॥४५॥

अष्टय्यं चाभिगन्तुं च तेजो ऽमुष्य महामुनेः ।

किमहस्करशीतांश्चोरेकत्राकृष्य पिण्डितम् ॥४६॥

किथान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादनखरशीनामपि दासीनिभा तडित् ॥४७॥

जम्बूप्राग्भववृत्तान्तमथाख्यद्गणमृदरः ।

श्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४८॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।

रूपसौभाग्यतेजांसीदृशान्यस्य महात्मनः ॥४९॥

अयं चरमदेहश्च चरमश्चैव केवली ।

भवे ऽस्मिन्सेत्स्यतीत्याख्यत्स एव परमेश्वरः ॥५०॥

स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनान्नि शिवं गते ।

न मनःपर्ययो भावी न चापि परमावधिः ॥५१॥

नाहारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पस्तथा नहि ।

पुलाकलब्धिर्नो नो वा चपकश्रेणिरोदणम् ॥५२॥

न च स्यादुपरितनं संयमचितयं क्वचित् ।
 एवं भविष्यत्यग्रे ऽपि हीनहीनतरर्द्धिता ॥५३॥
 एव वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
 तत्पादपद्मे नत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥
 सुधर्मापि ततः स्थानाज्जगाम सपरिच्छदः ।
 श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥

आत्तं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना व्रतम् ।
 त्रिंशदब्दीमथाकारि शुश्रूषा चरमार्हतः ॥५६॥
 मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणभृद्वरः ।
 कृद्गस्थो द्वादशाब्दानि तस्थौ तीर्थं प्रवर्तयन् ॥५७॥
 ततश्च द्वावत्यब्दीप्रान्ते संप्राप्तकेवलः ।
 अष्टाब्दीं विजहारोवीं भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५८॥
 प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।
 सुधर्मस्वामिनास्थापि जम्बूस्वामी गणाधिपः ॥५९॥
 तप्यमानस्तपस्तोत्रं जम्बूस्वाम्यपि केवलम् ।
 आसाद्य सदयो भव्यभविकान्प्रत्यबूधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि हायनानि
 चत्वारि षष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ।
 कात्यायन प्रभवमात्मपदे निवेश्य
 कर्मक्षयेण पदमव्ययमाससाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये जम्बूस्वामिनिर्वाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥

पञ्चमः सर्गः ।

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।
तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतलमपावयत् ॥ १ ॥
अन्यदावश्यकश्रान्तसुप्तायां शिष्टपर्षदि ।
निशीथे योगनिद्रास्थः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥ २ ॥
भावी को मे गणधरो ऽर्हद्भूमाम्भोजभास्करः ।
सङ्ख्येयः स्यात्संसारसागरे पीतमन्निभः ॥ ३ ॥
अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्गे ऽपि च स्वके ।
उपयोगं चकारेष्टज्ञेयालोकप्रदौपकम् ॥ ४ ॥
स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रमारिणा ।
नाद्राक्षौत्तादृशं कंचिदव्युच्छित्तिकरं नरम् ॥ ५ ॥
उपयोगं ततश्चादात्यरेषामपि दर्शने ।
तादृशरार्थी पङ्कादप्युपादेय हि पङ्कजम् ॥ ६ ॥
ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यम्भव द्विजम् ।
यज्ञ यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥ ७ ॥
अन्यत्रापि विहर्तव्यं श्रमणैरनवस्थितैः ।
इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥ ८ ॥
आदिशच्च द्वयोर्मन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
तत्र भिक्षार्थिनौ ब्रूत धर्मलाभाशिषं युवाम् ॥ ९ ॥
अदित्सावादिभिस्तत्र यज्ञवाटद्विजादिभिः ।
अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमौदृशम् ॥ १० ॥

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ।

अहो कष्टमहो कष्टं तत्त्वं विज्ञायते नहि ॥ १ ॥

अथ वन्दनमालाङ्कदारमुत्तम्भितध्वजम् ।

दार्मुक्ताचामनाहावं समिद्धाष्टतमाणवम् ॥ १ २ ॥

चषालवद्धृच्छगल वेदिमध्येद्वपावकम् ।

होमद्रव्यमृतानेकपात्रमृत्विग्मिराकुलम् ॥ १ ३ ॥

सामिधेन्यर्पणव्यग्राध्वर्गुमध्वरवाटकम् ।

तौ मुनी जग्मतुर्भिचासमये गुर्वनुज्ञया ॥ १ ४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

भिचामदित्सुभिर्विप्रैर्विसृष्टावथ तौ मुनी ।

गुर्वादिष्टमहो कष्टमित्याद्युचतुरुच्चकैः ॥ १ ५ ॥

अध्वरे दीक्षितस्तस्मिन्नाग्ना शय्यम्भवो द्विजः ।

यज्ञवाटद्वारदेशस्थितो ऽश्रौषीद्वचस्तयोः ॥ १ ६ ॥

अचिन्तयच्चोपशमप्रधानाः साधवो ह्यमी ।

न मृषावादिन इति तत्त्वे संदेग्धि मे मनः ॥ १ ७ ॥

इति सन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।

किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥ १ ८ ॥

उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।

न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥ १ ९ ॥

शय्यम्भवो ऽभ्यधानूनं प्रतारयसि मादृशान् ।

यज्ञादिदक्षिणालोभाद्देदास्तत्त्वमिति ब्रुवन् ॥ १ १० ॥

वीतद्वेषा वीतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।

शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं क्वचित् ॥ १ ११ ॥

न गुरुस्त्व त्वया ह्येतद्विश्वमाजन्म वञ्चितम् ।

नितान्तं शिञ्जणीयो ऽसि प्रत्युताद्य दुराग्रय ॥२२॥

यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।

नो चेच्छेत्स्यामि ते मौलिं न हत्या दुष्टनिग्रहे ॥२३॥

इति कोषाच्चकर्षासिमाकृष्टासिरलक्षि सः ।

तन्मृत्युवाचनायात्तपत्रः साक्षादिवान्तकः ॥२४॥

उपाध्यायो ऽप्यदो दध्यौ मिमारयिषुरेष माम् ।

यथास्थितत्त्वकथने समयो ऽयमुपागतः ॥२५॥

इदं च पद्यते वेदेष्वाग्नायो ऽप्येष नः सदा ।

कथं यथातथं तत्त्व शिरश्छेदे हि नान्यथा ॥२६॥

तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् ।

यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥२७॥

इत्याचख्यावुपाध्यायो ध्यायन्कुशलमात्मनः ।

अमुष्य यूपस्याधस्ताद्यस्तास्ति प्रतिमार्हतः ॥२८॥

पूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हती ।

तत्प्रभावेण निर्दिष्टमिदं यज्ञादि कर्म नः ॥२९॥

महातपाः सिद्धपुत्रो नारदः परमार्हतः ।

अवश्यमध्वरं हन्ति प्रतिमामार्हतीं विना ॥३०॥

ततो यूपमुपाध्यायस्तमुत्पाद्य यथास्थिताम् ।

तामर्हत्प्रतिमां रात्रीं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥३१॥

इयं हि प्रतिमा यस्य देवस्य श्रीमदर्हतः ।

तत्त्वं तदुदितो धर्मा यज्ञादि तु विडम्बना ॥३२॥

श्रीमदर्हत्प्रणीतो हि धर्मो जीवदयात्मकः ।
 पशुहिंसात्मके यज्ञे धर्मसम्भावनापि का ॥ ३३ ॥
 जीवामो वयमेव तु हन्त दम्भेन भूयसा ।
 तत्त्वं जानौहि मां मुञ्च भव त्वं परमार्हतः ॥ ३४ ॥
 चिरं प्रतारितो ऽसि त्वं मया खोदरपृतये ।
 नातः परमुपाध्यायस्तवास्मि स्वस्ति ते ऽनघ ॥ ३५ ॥
 शय्यम्भवो ऽपि तं नत्वा यज्ञोपाध्यायमब्रवीत् ।
 त्वमुपाध्याय एवासि सत्यतत्त्वप्रकाशनात् ॥ ३६ ॥
 इति शय्यम्भवस्तस्मै सर्वमत्यन्ततोषभाक् ।
 सुवर्णताम्रपात्रादि यज्ञोपकरण ददौ ॥ ३७ ॥
 स्वयं तु निर्जगामाशु तौ महर्षी गवेषयन् ।
 ययौ च तत्पदैरेव प्रभवस्वामिसन्निधौ ॥ ३८ ॥
 ववन्दे प्रभवस्वामिपादान्सर्वान्मुनौश्च सः ।
 धर्मलाभाशिषा तैश्चाभिनन्दित उपाविशत् ॥ ३९ ॥
 कृताञ्जलिश्च प्रभवाचार्यपादान्व्यजिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥ ४० ॥
 प्रभवस्वाम्यथाचख्यावहिंसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तनीयः शुभोदर्को यथात्मनि तथापरे ॥ ४१ ॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्याबाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परबाधा भवेद्यतः ॥ ४२ ॥
 अदत्त नाददीतार्थं नित्यं सन्तोषभाग्भवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥ ४३ ॥

ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोद्दहः ॥ ४ ४ ॥
 मुक्त्वा परिग्रहं सर्वं स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदौच्छेदपुनर्भवम् ॥ ४ ५ ॥
 अहिंसासूनुतास्तेयब्रह्माकिञ्चन्यलक्षणैः ।
 व्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥ ४ ६ ॥
 ज्ञात्वा शय्यम्भवस्तत्त्वं भवोद्विग्नः क्षणादभूत् ।
 प्रभवस्वामिनः पादान्नत्वा चैवं व्यजिज्ञपत् ॥ ४ ७ ॥
 असद्गुरुगिरा मे ऽभूदतत्त्वे तत्त्वधौश्चिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोन्मत्तो हि पश्यति ॥ ४ ८ ॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दीयतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तालम्बनमग्निभा ॥ ४ ९ ॥
 ततश्च प्रभवस्वामी शय्यम्भवमहाद्विजम् ।
 संसारवैरिणो भीतं परित्राजयति स्म तम् ॥ ५ ० ॥
 परीषद्भ्यो नाभैषौत्स तपस्यन्महाशयः ।
 दिश्या कर्म क्षिपामीति प्रत्युतोद्गुषितो ऽभवत् ॥ ५ १ ॥
 तुर्यषष्ठाष्टमादौनि दुस्तपानि तपांसि सः ।
 तेपेतरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥ ५ २ ॥
 कुर्वाणो गुरुशुश्रूषां गुरुपादप्रसादतः ।
 महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभृत् ॥ ५ ३ ॥
 श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मानः ।
 प्रभवस्तं पदे न्यस्य परलोकमसाधयत् ॥ ५ ४ ॥

श्रय्यम्भवो यदा पर्यव्राजीसोकस्तदाखिलः ।
 तद्भार्यां युवतीं दृष्ट्वानुशोचन्निदमभ्यधात् ॥५५॥
 अहो श्रय्यम्भवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।
 स्वां प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥
 पुत्राश्रयैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।
 पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥
 पृच्छति स्म च लोकस्तामयि श्रय्यम्भवप्रिये ।
 गर्भसम्भावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥
 मनागित्यभिधातव्ये सापि प्राकृतभाषया ।
 उवाच मणयमिति ह्रस्वगर्भा ह्यभूत्तदा ॥५९॥
 तस्याश्च ववृधे गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोभोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मण्या मणयमिति तदानीं कृतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्वयं मात्रा स्वयं धात्र्या ब्राह्मण्या सो ऽर्भकस्तथा ।
 पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
 क्व नाम मे पिता मातर्वेषणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्थो ऽभूः पालितो ऽसि मयाभक ॥६४॥
 अदृष्टपूर्वीं पितरं त्वमायुष्मन्त्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यदृष्टपूर्वैव तथा जनयिता तव ॥६५॥

तव शय्यम्भवो नाम पिता यज्ञरतो भवन् ।
 प्रतार्य धूर्तश्रमणैः पर्यव्राज्यत कैरपि ॥ ६ ६ ॥
 पितुः शय्यम्भवस्यर्षेर्दर्शनायोत्सुकः स तु ।
 निरियाय गृहाद्बालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥ ६ ७ ॥
 तदा शय्यम्भवाचार्यश्चम्पायां विहरन्नभूत् ।
 बालो ऽपि तत्रैव यथावाक्यैः पुण्यराशिना ॥ ६ ८ ॥
 कायचिन्तादिना सूरिः पुरीपरिसरे व्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्षणम् ॥ ६ ९ ॥
 शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽभेरिवोडुपम् ।
 स्नेहातिरेकादुल्लासस्तदाभूदधिकाधिकः ॥ ७ ० ॥
 मुनिचन्द्रमस दूरात्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
 विकसददनः सो ऽभूत्सद्यः कुमुदकोषवत् ॥ ७ १ ॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छातुच्छर्षभाक् ।
 को ऽसि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥ ७ २ ॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादत्राहमागतः ।
 सूनुः शय्यम्भवस्यास्मि वत्सगोत्रद्विजन्मनः ॥ ७ ३ ॥
 मम गर्भस्थितस्यापि प्रव्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बभ्रमीमि पुरात्पुरम् ॥ ७ ४ ॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तौति वदन्तु च ॥ ७ ५ ॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसन्निधौ ।
 परिव्रजाम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥ ७ ६ ॥

सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
 शरीरेणाप्यभिन्नश्चायुष्मन्तमिव विद्धि माम् ॥ ७७ ॥
 तन्ममैव सकाशे त्वं परिव्रज्यां शुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥ ७८ ॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अद्य लाभः सचित्तो ऽभूदिति चालोचयत्स्वयम् ॥ ७९ ॥
 सर्वसावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।
 तमबालधियं बाल सूरिर्व्रतमजिग्रहत् ॥ ८० ॥
 उपयोगं ददौ सूरिः कियदस्यायुरित्यथ ।
 षण्मासान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥ ८१ ॥
 एवं च चिन्तयामास शय्यम्भवमहामुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावी श्रुतधरः कथम् ॥ ८२ ॥
 अपश्चिमो दशपूर्वी श्रुतसारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥ ८३ ॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 तदुद्धराम्यहमपि सिद्धान्तार्थसमुच्चयम् ॥ ८४ ॥
 सिद्धान्तसारमुद्धृत्याचार्यः शय्यम्भवस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥ ८५ ॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नाम्ना शास्त्रं बभूव तत् ॥ ८६ ॥
 अपाठयन्मणकं तं ग्रन्थं निर्ग्रन्थपुङ्गवः ।
 श्रीमाञ्जशय्यम्भवाचार्यवर्यो धुर्यः कृपावताम् ॥ ८७ ॥

आराधनादिकं कृत्यं कारितः सूरिभिः स्वयम् ।
 षण्मासान्ते तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विप्रेदाने तु मणके श्रीशय्यम्भवसूरयः ।
 अवर्षन्नयनैरश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 सूरिर्व्यञ्जयन् हं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥
 ततो मणकवृत्तान्तं सुतसम्बन्धवन्धुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्सूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥९१॥
 उवाच चैष बालो ऽपि कालेनाल्पीयमापि हि ।
 पालितामलचारित्रो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥९२॥
 बालो ऽप्ययमबालो ऽभूच्चरित्रेणेति सम्मदात् ।
 अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्नेहो हि दुस्त्यजः ॥९३॥
 ऊचुः शिष्या नमद्भौवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूज्यैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥९४॥
 मणकचुल्लको ऽस्माकमयं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्त्यस्मान्गरूपादा मनागपि ॥९५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् ।
 अकरिष्यामहि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥९६॥ युग्मम् ॥
 सूरिर्भूरिमुदित्यूचे तस्याभूत्सुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वैद्यावृत्त्योत्तमं तपः ॥९७॥
 ज्ञातास्तपुत्रसम्बन्धा यूयं हि मणकान्मुनेः ।
 नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थं सो ऽथ व्यमोक्ष्यत ॥९८॥

अमुमत्पायुष ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तमारमुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥८८॥
 मणकार्थं कृतो ग्रन्थस्तेन निस्तारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥१००॥
 यशोभद्रादिमुनयः सङ्गायाख्यन्निदं तदा ।
 दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरिष्यन्ति सूरयः ॥१०१॥
 सङ्घो ऽप्यभ्यर्थयांचक्रे सूरिमानन्दपूरितः ।
 मणकार्थो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्णात्वखिलं जगत् ॥१०२॥
 अतः परं भविष्यन्ति प्राणिनो ह्यन्यमेधसः ।
 कृतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु तत्प्रसादतः ॥१०३॥
 श्रुताभोजस्य किञ्चल्कं दशवैकालिकं ह्यदः ।
 आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुव्रताः ॥१०४॥
 इति सङ्घोपरोधेन शोच्यम्भवसूरिभिः ।
 दशवैकालिकग्रन्थो न संवरे महात्मभिः ॥१०५॥
 श्रीमाञ्जुशयम्भवः सूरिर्यशोभद्र महासुनिम् ।
 श्रुतसागरपारोण पदे स्वस्तिन्नतिष्ठिपत् ॥१०६॥

कृत्वा मरणं समाधिनागा-

दथ शय्यम्भवसूरिरूर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकेवलिनो निजे ऽपि कार्ये

किं मुह्यन्ति जगत्प्रदौपकल्पाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते प्रभवदेवत्वशय्यम्भवचरितवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

षष्ठः सर्गः ।

अथ श्रीमान्यशोभद्रसूरिः पूरितदिग्यशाः ।
तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥ १ ॥
धर्मेणार्हदुपज्ञेन स चतुर्दशपूर्वभृत् ।
विश्वमप्रीणयद्विस्वं जीमूत इव वारिणा ॥ २ ॥
मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ मुनौ ।
चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥ ३ ॥
सूरिः श्रीमान्यशोभद्रः श्रुतनिध्योस्तयोर्द्वयोः ।
स्वमाचार्यक्रमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥ ४ ॥
भद्रबाहुर्जगद्भद्रकरो ऽथ विहरन्भुवि ।
क्षमाश्रमणमङ्गेन राजन् राजगृहं ययौ ॥ ५ ॥
चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुरे सवयसो ऽभवन् ।
उद्यानद्रुमवदृद्धिं जग्मिवांसः सहैव हि ॥ ६ ॥
सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शुश्रुवुरार्हतम् ।
कषायाग्निजलामारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥ ७ ॥
श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सहैव ते ।
प्रव्रज्यामाशु जगद्गृहवासपराङ्मुखाः ॥ ८ ॥
तप्यमानास्तपस्तौत्रमुपार्जितवज्रश्रुताः ।
युगमात्रदत्तदृशो विहरन्तो महीतले ॥ ९ ॥
प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुक्षिशम्बलाः ।
निरीहा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥ १० ॥

धर्मोपदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।

ते गुरोर्हृदये ऽविचन्सरसौव सितच्छदाः ॥ १ १ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।

ते विद्वत्य विद्वत्यागुः पुना राजगृहं पुरम् ॥ १ २ ॥

तदा दरिद्रडिम्भानां दन्तव्रीणाप्रवादकः ।

पद्मिनीपद्मकोशेषु हिममग्निमिव चिपन् ॥ १ ३ ॥

श्रीतात्यालिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।

ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदौश्वरः ॥ १ ४ ॥

द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरनुमुखैः ।

मर्तुकामीकृताध्वन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम् ॥ १ ५ ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

भिक्षां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।

उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥ १ ६ ॥

तेषां गिरिगुहादारे पुरोद्याने तदन्तिके ।

पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभूद्वृत्तां प्रहरः क्रमात् ॥ १ ७ ॥

तृतीययामे कुर्वीत भिक्षां गमनमेव वा ।

इति ते तुर्ययामे ऽस्तुत्यैव प्रतिमाधराः ॥ १ ८ ॥

यो ऽभूद्विगुहादारे शीतं तस्याभवद्भृशम् ।

किञ्चिन्मन्दमभूत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥ १ ९ ॥

य उद्यानसमीपे ऽस्यात्तस्य मन्दतरं त्वभूत् ।

यस्तु तस्थौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यल्पं पुरोश्मणा ॥ २ ० ॥

चत्वारो ऽपि हि शीतेन विपद्य त्रिदिवं ययुः ।

आद्यद्वितीयतृतीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥ २ १ ॥

इतश्च पुर्यां चम्पायां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।
 आलेख्यशेषे भूपो ऽभूददायी नाम तत्सुतः ॥ २२ ॥
 पितृव्यशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।
 निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥ २३ ॥
 उवाच च कुलामात्यानमुष्मिन्नगरे ऽखिले ।
 पश्यतो मे पितुः क्रीडास्थानानि व्यथते मनः ॥ २४ ॥
 दूयं हि सैव परिषद्यस्यां तातः क्षणे क्षणे ।
 सिंहासनमसेविष्ट मामङ्गादपरित्यजन् ॥ २५ ॥
 अभुक्तेऽक्रौडदिहारंस्तेहाशेत चेह यत् ।
 पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥ २६ ॥
 पश्यतस्तातपादान्मे दृशोरग्रे स्थितानिव ।
 राज्यलिङ्गभृतः सातिचारं स्याद्विनयव्रतम् ॥ २७ ॥
 पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्थस्येति मे सुखम् ।
 सदाशान्त्यमिवास्तोकः शोको दुःखाकरोति च ॥ २८ ॥
 अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता बद्धदृष्टा बद्धश्रुताः ।
 शोकशङ्कुच्छिदा प्रोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥ २९ ॥
 कस्य नेष्टुवियोगेन शोकः स्याद्भवता पुनः ।
 भुक्तान्नवत्सजार्यो हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥ ३० ॥
 यदा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।
 तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशांपते ॥ ३१ ॥
 पुरा पुरं राजगृहं कूणिको ऽपि पिता तव ।
 हित्वा पितृशुचाकार्षीदिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥ ३२ ॥

उदाय्यपि समाह्वय नैमित्तिकवरानथ ।
 स्थानं पुरनिवेशाहं गवेषयितुमादिशत् ॥३३॥
 ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।
 यद्युर्गङ्गातटे रम्ये दृशां विश्रामधामनि ॥३४॥
 ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।
 पत्रलं वज्रलच्छायमातपत्रमिवावनेः ॥३५॥
 अहो उद्यानवाह्यो ऽपि सकलापो ऽयमंह्रिपः ।
 इत्थं चमत्कृतास्तत्र ते ऽद्राक्षुश्चापचिणम् ॥३६॥
 शाखानिषलः स खगो व्याददौ वदनं मुहुः ।
 कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कीटिकाः स्वयम् ॥३७॥
 ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पक्षिणो ऽस्य यथा मुखे ।
 कीटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥
 तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।
 राज्ञः पुण्यात्मनो ऽमुष्य स्वयमेव्यन्ति सम्पदः ॥३९॥
 इति निर्णीय तत्स्थानं नगराहं महीपतेः ।
 आख्यान्ति स्म विवृण्वन्तो निमित्तं चाषलक्षणम् ॥४०॥
 जरन्नैमित्तिकश्चैको जगाद् वदतां वरः ।
 पाटलेयं न सामान्या ज्ञानिना कथिता पुरा ॥४१॥
 तथाहि स्तो नगर्यौ द्वे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।
 समानसौन्दर्यगुणे स्वसारौ युग्मजे द्वे ॥४२॥
 अभृदुदग्मथुरायां देवदत्तो वणिकसुतः ।
 दक्षिणस्यां मथुरायां दिग्यात्रार्थमियाय सः ॥४३॥

वणिक्पुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।
 तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥ ४ ४ ॥
 स्वसा च जयसिंहस्यान्निका नाम कुमारिका ।
 बभूव भृगतेव खल्ललना रूपसम्पदा ॥ ४ ५ ॥
 जयसिंहो ऽन्यदा^१ जामिमन्निकामादिशन्नजाम् ।
 समित्रो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥ ४ ६ ॥
 इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।
 आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ द्वावपि निषेदतुः ॥ ४ ७ ॥
 अष्टादश भक्ष्यभेदान्घड्गसास्वादसुन्दरान् ।
 द्वयोरप्यन्निका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥ ४ ८ ॥
 तौ मरुता प्रीणयितुमपाकतुं च मल्लिकाः ।
 धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं ह्यर्थकारि सा ॥ ४ ९ ॥
 प्रक्वणद्वाङ्गवलयं व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
 पश्यन्निन्दुमुखीं देवदत्तः कामवशो ऽभवत् ॥ ५ ० ॥
 स वीक्षमाणस्तां बालां लावण्यजलदीर्घिकाम् ।
 तद्रिरंसापरवशो भोज्यास्वादं विवेद न ॥ ५ १ ॥
 तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
 आरोहमवरोहं च लतायामिव वानरी ॥ ५ २ ॥
 मा नेत्रमैत्रीप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।
 स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥ ५ ३ ॥
 देवदत्तो द्वितीये ऽङ्गि जयसिंहस्य सन्निधौ ।
 प्रेषयामास वरकानन्निकायाचनाकृते ॥ ५ ४ ॥

ते गत्वा प्रोचुरन्यस्मै कस्मैचिदप्यमं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि वेत्स्येष दृष्टः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाज्ञो ऽयं सुधीरयम् ।
 युवायं किं बहूक्तेन सर्वे वरगुणा इह ॥५६॥
 किं तु जामि प्रदास्यामि तस्मै यो मद्रुहात् कश्चित् ।
 न यास्यति स्थितं चात्र तं द्रक्ष्याम्यात्मनः समम् ॥५७॥
 एष सभाव्यते यास्यन्नद्य श्वो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रौषुर्विदेशस्थः प्रायेण हि गमिष्यति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम लक्ष्मीरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेष्यामि विवोढुरपि वेश्मनि ॥५९॥
 अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
 तदुद्वहतु मे जामिं देवदत्तो ऽन्निकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्यामिति प्रतिपेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां पारणिन्ये शुभे ऽहनि ॥६१॥
 तत्र तस्यान्निकाप्रेमतन्नुबद्धस्य तिष्ठतः ।
 प्रैष्युदग्मधुरास्याभ्यां पितृभ्यां लेख इदृशः ॥६२॥
 आवां हि चतुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावासन्नयमशासनौ ॥६३॥
 आयुश्चान्यदि जीवन्तौ कुलीनस्त्वं दिदृक्षसे ।
 तदेह्युदापय दृशावावयो रुदतोः सतोः ॥६४॥ युग्मम् ॥
 सो ऽवाचयच्च तं लेखं स्नेहाम्भोधिनिशाकरम् ।
 निरन्तरक्षरनेत्रनीरपात्रौचकार च ॥६५॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥ ६६ ॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी नापत्यदृश्वरी ।
 निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥ ६७ ॥
 अन्निकापि हि तन्नेत्रमार्जनेन स्वमंशुकम् ।
 क्लेदयन्ती जगादैवं मद्यस्तद्दुःखदुःखिता ॥ ६८ ॥
 केनैष प्रहितो लेखो धत्ते चान्द्रमसीं कलाम् ।
 द्रावयन्वारि दुर्वारं त्वन्नेत्रचन्द्रकान्तयोः ॥ ६९ ॥
 दिवेन्दुनिभमालोक्य निष्कलाप सुखं तव ।
 निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु हर्षजः ॥ ७० ॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्संभावय मामपि ।
 ममाप्यस्तु भवदुःखसंविभागधुरीणता ॥ ७१ ॥
 नादात्प्रत्युत्तरं किञ्चिदुःखभागन्निकापतिः ।
 तस्थौ त स्नपयन्नेव तं लेखं नयनोदकैः ॥ ७२ ॥
 अन्निकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तदुःखकारणं मद्यो विवेद च जगाद च ॥ ७३ ॥
 सर्वथा मा कथा दुःखमार्यपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदीप्सितम् ॥ ७४ ॥
 गत्वा चोचे भ्रातरं स्वं नितरां कुपितेव सा ।
 इदं विवेकिहे भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥ ७५ ॥
 स्वकुटुम्बवियोगेन क्लिश्यते तव भावुकः ।
 श्वश्रूश्चशुरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥ ७६ ॥

अनुमन्यस्व मे नाथं स्वस्थानगमनं प्रति ।
 तमन्वेद्याम्यहमपि तस्यायत्ता यतो न वः ॥ ७७ ॥
 स्थास्यत्येवैष वाग्बद्धः प्रणन्तुं शृणुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि यास्यामि किं कार्यं तदनेन ते ॥ ७८ ॥
 इति साग्रहमुक्तस्तु जयमिहो मुहुर्मुहुः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदगमथुरां प्रति ॥ ७९ ॥
 नगर्या निर्ययौ तस्यास्ततश्च स वणिक्कुतः ।
 तमन्वगादन्निकापि यामिनीव निशाकरम् ॥ ८० ॥
 अन्निकाभूत्तदा गुर्वी नेदौयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गे ऽपि सासूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥ ८१ ॥
 स्थविरौ पितरौ नामकृति सूनोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीषया ॥ ८२ ॥
 तयोरन्वङ् परिजनस्तं बाल लालयन्मुदा ।
 अन्निकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥ ८३ ॥
 उत्तरामन्निकानाथो जगाम मथुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यचुम्बि च ॥ ८४ ॥
 देशान्तरोपार्जनेयं ममोपादीयतामिति ।
 ब्रुवाणः सो ऽर्भक पित्रोरर्पयामास हृष्टयोः ॥ ८५ ॥
 इयं वधूर्वः पुत्रो ऽय ममेतत्कुक्षिसम्भवः ।
 इत्याचख्यौ च सम्बन्धं भक्तिबन्धुरया गिरा ॥ ८६ ॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधाम् ।
 अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रथे ॥ ८७ ॥

लाल्यमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽन्निकासुतः ।
 चतुर्वर्गार्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य तृणवद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिव्रज्यामुपाददे ॥८९॥
 स खड्गधारातीक्ष्णेन व्रतेन व्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणाक्कर्मकण्टकान् ॥९०॥
 तपोग्निनातिदीप्रेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥९१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्स्वगच्छाम्भोजभास्करः ॥९२॥
 स मुनिः सपरीवारो वृद्धत्वे विहरन्त्यथौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्य गङ्गातटविभूषणम् ॥९३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वल्लभा ।
 मीनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥९४॥
 पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पचूलः पुष्पचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥९५॥
 सहैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सहैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्तावुभावपि बभूवतुः ॥९६॥
 दध्यौ च राजा यद्येतौ दारकौ स्नेहलौ मिथः ।
 वियुज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥९७॥
 वियोगमनयोश्चाहमपि सोढुमनीश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥९८॥

मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८८॥
 ते प्रोचुर्देशमध्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्येश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तदिलापतिः ।
 यथेच्छं विनियुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 सम्बन्धं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आविकाभृत्तया नृपः ।
 अवार्यत तथा कुर्वन् तु तामप्यजौगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्पचूलश्च पुष्पचूला च दम्पती ।
 गृहिधर्मं सिषेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाशेषत्वमीयुषि ।
 पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलैर्गुणैः ॥१०५॥
 तदकृत्यं वारयन्ती तदापत्यापमानिता ।
 राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्स्वर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिनाद्राक्षीत्तामकृत्यनिथोजिताम् ।
 निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मानि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
 तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावासदारुणान् ।

केदभेदादिदुःखार्त्तारिष्टनारकिकाकुलान् ॥ ११० ॥

पातकेनैव संरुद्धानन्धकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकान्स सुरोऽखिलान् ॥ १११ ॥

॥ युग्मम् ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगीव दवनिर्गता ।

सतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥ ११२ ॥

सुसाध्वीवायाततपोतीचारविधुरीकृता ।

सा दृष्टनरका भौत्या प्रबुद्धापि ह्यकम्पत ॥ ११३ ॥

॥ युग्मम् ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव नरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरग्रतः ॥ ११४ ॥

क्षेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपोऽपि हि ।

निपुण कारयामास शान्तिक शान्तिकोविदैः ॥ ११५ ॥

स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।

तादृशानेव नरकान् रात्रौ रात्रावदर्शयत् ॥ ११६ ॥

अथ पाषण्डिनः सर्वानाजुहाव महीपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥ ११७ ॥

गर्भवासो गुप्तिवासो दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्तेऽल्पमेधसः ॥ ११८ ॥

सा दुर्गन्धमिवाग्राय कुर्वती सुखमोटनम् ।

निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्व्यसर्जयत् ॥ ११९ ॥

आह्वय चान्निकापुत्र राजापृच्छत्तदेव हि ।
 नरकान्स तथैवाख्यदृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥ १२० ॥
 राज्यपुत्राच भगवन्किं भवद्भिरपीदृशः ।
 मयेव वीक्षितः स्वप्नो वित्येत्यं कथमन्यथा ॥ १२१ ॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्भि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥ १२२ ॥
 पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
 ईदृशान्नरकान्घोरानामुवन्ति शरीरिणः ॥ १२३ ॥
 आख्याति स्मान्निकापुत्रो महारम्भपरिग्रहैः ।
 गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥ १२४ ॥
 पिशिताहारतश्चापि पापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेषु दुःखान्यनुभवन्ति च ॥ १२५ ॥
 ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्वप्ने नरकवत्स्वर्गान्प्राज्यसौख्यानदर्शयत् ॥ १२६ ॥
 प्रबुद्धा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 सो ऽथ पाषण्डिनो ऽपृच्छद् ब्रूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥ १२७ ॥
 तेष्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियसङ्गमः ।
 अन्ये त्वाङ्गः स म स्वर्गो यद्यद्भि सुखकारणम् ॥ १२८ ॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
 नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥ १२९ ॥
 राज्ञा पृष्टो ऽन्निकासूनुः स्थितिमाख्यद्विवौकसाम् ।
 मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्येव भवन्ति च ॥ १३० ॥

सकल्पवृक्षाश्चरामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।

देव्यश्चित्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥ १३१ ॥

यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।

इच्छया दिव्यसङ्गीतनाटकाभिनयोत्सवाः ॥ १३२ ॥

शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।

सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥ १३३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्भ्यन्तरपुरावधि ।

सुखं किमपि देवानां तत्कियत्कथ्यते गिरा ॥ १३४ ॥

तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोचे यूयं वित्य यदीदृशम् ।

स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिलाः ॥ १३५ ॥

मुनिर्जगाद् कल्याण निजागमसुधापिवाः ।

स्वःसुखानि वयं विद्मो विद्मो ज्ञेयान्तराण्यपि ॥ १३६ ॥

प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राज्यथ ।

ऋषिं पप्रच्छ भगवन्स्वर्गाग्निः केन कर्मणा ॥ १३७ ॥

सूरिरूचे ऽर्हति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।

यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाग्निर्न द्वौयसी ॥ १३८ ॥

पुनश्चारित्रधर्मे च मुनिना कथिते सति ।

सा राज्ञी लघुकर्मत्वाद्भवोद्विग्नैवमभ्यधात् ॥ १३९ ॥

भगवन्पतिमापृच्छ पादमूले तवैव हि ।

उपादास्ये परिव्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥ १४० ॥

इत्युक्त्वा तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।

आपप्रच्छे महीनाथं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥ १४१ ॥

तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।
 ममैवौकसि चेद्भिचामादत्से व्रतिनी सती ॥ १४२ ॥
 तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्पलतेव सा ।
 अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिष्क्रमणोत्सवा ॥ १४३ ॥
 स्त्रीचूलामणितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।
 अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दीक्षामुपाददे ॥ १४४ ॥ युग्मम् ॥
 गुर्वादेशाध्वपथिकी सा भिचामाददे ऽखिलाम् ।
 सामाचारीप्रधानं हि तपः शुद्धात्मनामपि ॥ १४५ ॥
 ज्ञात्वा भविष्यदुर्भिचमन्निकासूनुनान्यदा ।
 गच्छो देशान्तरे प्रैषि स देशो यत्र जीव्यते ॥ १४६ ॥
 द्वादशाब्दकमशिव भावीति श्रुतसम्पदा ।
 ज्ञात्वा गुरूपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदथान्यतः ॥ १४७ ॥
 जङ्घावलपरिचीणास्तत्रैवास्तु सूरयः ।
 विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषदाः ॥ १४८ ॥
 आनीयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।
 गुरवे पुष्पचूलादात्यिन्ने पुत्रीव भक्तिभाक् ॥ १४९ ॥
 अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पर्युपासनात् ।
 भावयन्त्याश्च संसारासारतामेव सर्वदा ॥ १५० ॥
 अन्येद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणक्रमात् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं मुक्तिसम्पदः ॥ १५१ ॥ युग्मम् ॥
 पुष्पचूला तु संजातकेवलापि विशेषतः ।
 वैद्यावृत्यं गुरोश्चक्रे प्रोक्तो ह्यर्थो ऽयमागमे ॥ १५२ ॥

पुरा ह्यभूत्प्रयुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यपि च कुर्वीत स यावद्वेत्ति त नहि ॥ १५३ ॥
 पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
 सर्वं संपादयांचक्रे सूरिर्यद्यदचिन्तयत् ॥ १५४ ॥
 सूरिः पप्रच्छ तां साध्वीं वत्से वेत्सि कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेव यत्संपादयसि चिन्तितम् ॥ १५५ ॥
 उवाच पुष्पचूलार्पि प्रकृतिं वेद्मि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥ १५६ ॥
 सार्थिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्षति वारिदे ।
 सूरिरूचे श्रुतज्ञासि वृष्ट्यां किमिदमर्हति ॥ १५७ ॥
 सात्रवौद्यत्र मार्गे ऽभूदप्कायो ऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायासिषमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥ १५८ ॥
 अचित्ताप्कायमध्वानं कथं वेत्सीति सूरिणा ।
 उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥ १५९ ॥
 मिथ्या मे दःकृतं केवल्याशातित इति ब्रुवन् ।
 इत्यचिन्तयदाचार्यः सेत्स्यामि किमहं न वा ॥ १६० ॥
 केवल्यूचे सा कृषौद्धमधृतिं मुनिपुङ्गवाः ।
 गङ्गामुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥ १६१ ॥
 ततो गङ्गामुत्तरौतु लोकेन सह सूरयः ।
 तदैवारूरुङ्गर्नावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥ १६२ ॥
 निषसाद स आचार्यो यत्र यत्रापि नौतटे ।
 तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्गं प्रचक्रमे ॥ १६३ ॥

नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।
 समन्तान्मङ्गुमारेभे सा नौरथ इवाभ्यसि ॥ १६४ ॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽक्षेपि वारिणि ।
 शूले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरौ च तम् ॥ १६५ ॥
 शूलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥ १६६ ॥
 अप्काद्यादिदयामारं स सूरिर्भाविचन्द्रशम् ।
 क्षपकश्रेणिमारूढो ऽन्तकृत्केवल्यजायत ॥ १६७ ॥
 तुरीयशुक्लध्यानस्थः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यामन्त्रा सुरा व्यधुः ॥ १६८ ॥
 निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मित इत्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्त्रयपि ॥ १६९ ॥
 करोटिरन्निकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 चोच्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥ १७० ॥
 इतस्ततो लुलन्ती च शुक्तिकेव नदीतटे ।
 प्रदेशे गुप्तविषमे तस्थौ कापि विलग्न्य सा ॥ १७१ ॥
 करोटिकर्परस्यान्तस्तस्यान्यस्मिंश्च वासरे ।
 न्यपतत्पाटलाबीजं दैवयोगेन केनचित् ॥ १७२ ॥
 करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाद्दक्षिणाङ्गुनोः ।
 उद्गतः पाटलितरुर्विशालो ऽयमभूत्क्रमात् ॥ १७३ ॥
 पाटलाद्रुः पवित्रो ऽयं महासुनिकरोटिभूः ।
 एकावतारोऽस्य मूलजीवश्चेति विशेषतः ॥ १७४ ॥

तदत्र पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।
 दृष्ट्वा चाषनिमित्तं च नगरं संनिवेश्यताम् ॥१७५॥
 एको नैमित्तिकश्चोचे सर्वनैमित्तिकाज्ञया ।
 दातव्यमाग्निवाग्ब्रह्मं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥
 प्रमाणं यूयमित्युक्त्वा तान्निमित्तविदो नृपः ।
 अधिनगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशत् ॥१७७॥
 पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।
 ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततश्चापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥
 शिवाग्ब्रह्मावधिं गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।
 चतुरस्रः संनिवेशः पुरस्यैवमभूत्तदा ॥१७९॥ युगम् ॥
 तत्राङ्किते भूप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।
 तदभूत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥
 पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।
 नृपतिः कारयामास शाश्वतायतनोपमम् ॥१८१॥
 गजाश्वशालावज्जलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।
 विशालशालमुद्दामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥
 पण्यशालासत्तशालापौषधागारभूषितम् ।
 भूभुजा तदलं चक्रे शुभे ऽङ्गुत्सवपूर्वकम् ॥१८३॥ युगम् ॥
 राजा तत्राकरोद्राज्यमुदाय्युदयभाक् श्रिया ।
 स्वं विक्रममिवाखण्डं तन्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुधर्मश्चार्हत इत्यभूत् ।
 देवतत्त्वं गुरुतत्त्वं धर्मतत्त्वं च तद्गृदि ॥१८५॥

चतुष्पथां चतुर्थादितपसा स्वं विशोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जग्राह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्माबाधया चात्रमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येष तावद्राज्यसुखं न नः ॥१८८॥

इतश्च राज्ञ एकस्यागसि कस्मिंश्चिदागते ।
 आच्छेद्युदायिना राज्यं प्राज्यविक्रमवज्जिणा ॥१८९॥
 आच्छिन्नराज्यो राजा स नश्यन्नेव व्यपद्यत ।
 तत्सूनुरेकस्तु परिभ्रमन्नुज्जयिनीं ययौ ॥१९०॥
 राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तीशमसेवत ।
 अभूदसहनो नित्यमवन्तीशो ऽप्युदायिनः ॥१९१॥
 स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१९२॥
 त्वया तु मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।
 को हि प्राणांस्तृणीकृत्य साहसं कुरुते सुधा ॥१९३॥
 तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिनाथे स राजसूः ।
 जगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभूदुदायिनः ॥१९४॥
 उदायिनृपतेर्नित्यं छिद्रमालोकयन्नपि ।
 व्यन्तरो मान्त्रिकस्येव दुरात्मा नासमाद. सः ॥१९५॥
 उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।
 अस्खलद्गमनाञ्जनमुनीनेव ददर्श सः ॥१९६॥

उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।
 उपाददे परिव्रज्यां सूररेकस्य मन्निधौ ॥ १८७ ॥
 माययाप्यनतीचारं स व्रत पालयन्मुनीन् ।
 तथा ह्याराधयन्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥ १८८ ॥
 दम्भप्रधानं आमर्षं न तस्यालक्षि केनचित् ।
 सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य ब्रह्माप्यन्तं न गच्छति ॥ १८९ ॥
 उदायौ त्वाददे ऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च पौषधम् ।
 अवात्सुः सूरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥ २०० ॥
 अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सूरयः ।
 प्रतिराजकुलं चेलुर्मायावी यैः स दीक्षितः ॥ २०१ ॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः क्षुल्लकेत्यभिदधुः समरम्भं च सूरयः ॥ २०२ ॥
 स एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यग्रे ऽभूच्छललिप्तया ॥ २०३ ॥
 चिरसङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्त्रिकाम् ।
 प्रच्छन्नां धारयामास स जिघांसुरुदायिनम् ॥ २०४ ॥
 चिरप्रव्रजितस्यास्य शमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव सहितः सूरौ राजकुलं ययौ ॥ २०५ ॥
 धर्ममाख्याय सुषुपुः सूरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्वाध्यायखिन्नः सुष्वाप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥ २०६ ॥
 दुरात्मा जाग्रदेवास्थात्स मायाश्रमणः पुनः ।
 निद्रापि नैति भीतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥ २०७ ॥

स मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
 तां कर्चिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥ २०८ ॥
 कण्ठो राज्ञस्तथाकर्ति कदलीकाण्डकोमलः ।
 निर्ययौ च ततो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥ २०९ ॥
 कायचिन्तामिषेणाय स पापिष्ठस्तदैव हि ।
 निर्जगाम यतिरिति यामिकैरप्यजल्पितः ॥ २१० ॥
 राज्ञस्तेनासृजा सिक्ताः प्रबुद्धाः सूरयो ऽपि हि ।
 मूर्धानं ददृशुः कृतं निर्नालकमलोपमम् ॥ २११ ॥
 सूरिस्तं व्रतिनं तत्रापश्यन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्व्रतिनो यो न दृश्यते ॥ २१२ ॥
 किमकृत्यमकार्षी रे धर्माधारो महौपतिः ।
 यद्गुणाश्रय मालिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥ २१३ ॥
 मयेदृग्दौक्षितो दुष्टो ऽजानीतश्च सहात्मना ।
 तन्मत्कृतं प्रवचनमालिन्यमिदमागतम् ॥ २१४ ॥
 तदहं दर्शनस्नानं रक्षाम्यात्मव्यथादहम् ।
 राजा गुरुश्च केनापि हतावित्यस्तु लोकगीः ॥ २१५ ॥
 ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
 तां कङ्ककर्चिकां कण्ठे दत्त्वा सूरिर्व्यपद्यत ॥ २१६ ॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकास्तत्र चागताः ।
 पूच्चक्रुर्वच्च आघ्नाना निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥ २१७ ॥
 तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुरुश्च निहतौ चुल्लकेन न संशयः ॥ २१८ ॥

हन्तान्यो यदि तत्तुल्यः प्रथमं व्याहरेत्खलु ।
 स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥ २१६ ॥
 वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
 को ऽपि मायाव्रतीभूय विश्वस्तमवधीनृपम् ॥ २२० ॥
 राज्ञश्च पितृवत्सूरिः सूरि राजापि पुत्रवत् ।
 नूनं स सूरिणा धर्तुं निषेद्धं वा प्रचक्रमे ॥ २०१ ॥
 तपःश्रामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
 तथा कुर्वन्मुष्यपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥ २२२ ॥ युग्मम् ॥
 विनयच्छयना सूरिरपि तेन ह्यवञ्चि सः ।
 ततस्तस्मै ददौ दौक्षां धूर्तैः को न हि वञ्च्यते ॥ २२३ ॥
 नष्टं निशायां तं प्रातः प्राप्नुर्नृपभटा नहि ।
 क्रमेणापि हि यस्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥ २२४ ॥
 ततः शरीरसंस्कारं राज्ञः सूरेश्च चक्रिरे ।
 प्रधानपुरुषास्तारं विलपन्त उदश्रवः ॥ २२५ ॥
 उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
 आख्यञ्चोज्जयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः कृतः ॥ २२६ ॥
 अवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
 परिव्रज्यां गृहीत्वापि स्थित्वापि मुनिसन्निधौ ॥ २२७ ॥
 अहर्निशं च धर्मोपदेशाञ्जुत्वापि दुष्टधीः ।
 अकार्षीरौदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥ २२८ ॥ युग्मम् ॥
 अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापसर सत्वरम् ।
 इति निर्भर्त्स्य तं राजा नगरान्निरवासयत् ॥ २२९ ॥

तत्प्रभृत्येव मेदिन्यामभव्यानां शिरोमणिः ।

अभिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥२३०॥

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तेरभूत्सुतः ।

एकस्य गणिकाकुक्षिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

स्वैरन्त्रैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥

उपाध्यायाय त स्वप्नं नन्द आख्यन्प्रबोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्दे स्ववेश्मनि ॥२३३॥

स प्रीतिभागलंचक्रे नन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितर तेन परिणाययति स्म च ॥२३४॥

नवं जामातरं नन्दं यापययाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रचक्रमे ॥२३५॥

उदाय्यपुत्रगोत्रौ हि परलोकमगादिति ।

तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्यभिषिक्तानि मन्त्रिभिः ॥२३६॥

पट्टहस्तौ प्रधानाश्चक्षुत्तं कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चाप्यमूनि दिव्यानि भ्रेमं राजकुले ऽखिले ॥२३७॥

ततश्च तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्यटुः ।

स नन्दो यापययानस्थो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥

पट्टहस्तौ शारदाब्दशब्दसोदरगर्जितः ।

सद्यो नन्द पूर्णकुम्भेनाभ्यषिञ्चददत्करः ॥२३९॥

तमुत्पाद्य निजस्कन्धे ऽन्धुरं सो ऽध्यरोपयत् ।

हृथो ऽहेश्वर हर्षाच्च त्तु त्रिव मङ्गलम् ॥२४०॥

व्याकासीदातपत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।

स्फायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥ २४ १ ॥

ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।

चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥ २४ २ ॥

अनन्तरं वर्धमानस्वामिनिर्वाणवासरात् ।

गतायां षष्टिवत्सर्यामेष नन्दो ऽभवन्नृपः ॥ २४ ३ ॥

ततश्च केचित्सामन्ता मदेनान्धंभविष्णवः ।

नन्दस्य न नतिं चक्रुरसौ नापितसूरिति ॥ २४ ४ ॥

नन्दो ऽपि तेषां सद्भावपरीचार्यमलक्ष्यधीः ।

आस्थान्या निर्ययौ द्वारि शालाया इव वारणः ॥ २४ ५ ॥

माता धात्री बालमृदा यात्येव शिशुना सह ।

नन्देन तु समं कोऽपि नागात्तस्युस्तथैव ते ॥ २४ ६ ॥

आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।

नन्दो जगाद स्वारचानिहन्यन्ताममी इति ॥ २४ ७ ॥

आरक्षा अपि ते चक्षुःप्रेक्षणं चक्रिरे मिथः ।

स्मितं च नाटयामासुर्भूतात्तप्रेक्षणादिव ॥ २४ ८ ॥

आरक्षानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।

द्राग्ददर्श सदोद्वारदाःस्थौ लेप्यमयावपि ॥ २४ ९ ॥

नन्दपुण्याकृष्टदेव्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ ।

प्रतीहारौ लेप्यमयावाकृष्टासी दधावतुः ॥ २५ ० ॥

ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां केऽपि निजघ्निरे ।

केऽप्यनाशयन्त नन्दो ऽभूदखण्डाजस्ततः परम् ॥ २५ १ ॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धा
भूसुत्रामा सूत्रिताज्ञो बभूव ।
प्रायः पुण्यं विक्रमश्च प्रमाणं
क्लीवं जन्म स्नाघनीयेऽपि वंशे ॥ २५२ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवौभाव-भद्रवाङ्मिश्रचतुष्टयवृत्तान्त-
अन्निकापुत्रकथा-पाटलीपुत्रनिवेश-उदायिमारककथा-नन्दराज्य-
लाभकीर्तनो नाम षष्ठः सर्गः ॥

सप्तमः सर्गः ।

दूतश्च तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभूभुजा ।
ब्राह्मणः कपिलो नामाध्युवासैको बहिर्भुवि ॥ १ ॥
एकदा तद्गृहोद्देशे परिवारसमन्वितः ।
आचार्यः कश्चिदप्यागात्ससारकरिकेशरी ॥ २ ॥
तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
जगाम पश्चिमाभोधिहरीजलहस्तिताम् ॥ ३ ॥
प्रत्यग्रदाडिमौपुष्पवर्णवैभवहारिभिः ।
पश्चिमालक्षि सन्ध्याभ्रैः कौसुमांशुकभागिव ॥ ४ ॥
गृहादृदौपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
व्योम्नः स्पर्धानुबन्धेन सनच्चत्रेव भूरभूत् ॥ ५ ॥
आलोकजनकं विष्वक्खगाः कोलाहलच्छलात् ।
द्रक्ष्यसे क्व नु भूयो ऽपीत्यर्यमाणमिवोचिरे ॥ ६ ॥
मन्ये ऽस्तं गच्छतार्केण वक्त्रौ न्यासीकृता रुचः ।
तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥ ७ ॥
नीरम्ब्रेणान्धकारेणाञ्जनसब्रह्मचारिणा ।
तदाभूद्रोदसीरम्भं पातालविवरोपमम् ॥ ८ ॥
नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेश इति सूरयः ।
स्त्रैः पादैः पुपुवुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥ ९ ॥
ब्राह्मणं तमनुज्ञाप्याचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
तदग्निहोत्रशालायामवात्सुर्विश्ववत्सलाः ॥ १० ॥

जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।

जगामाचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥

हृदयान्तःसमुल्लासिश्रुताब्धिलहरीनिभैः ।

वचोभिर्विदधे सूरिस्तस्याग्रे धर्मदेशनाम् ॥१२॥

तस्यामेव हि तामस्यां धर्मदेशनया तथा ।

आवकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या ययुरन्यतः ॥१३॥

अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृट्काले तदोकसि ।

तस्युस्तेनार्हतौभूतेनानुज्ञाता द्विजन्मना ॥१४॥

अन्येद्युः सूनुरुत्पेदे कपिलस्य द्विजन्मनः ।

स पुनर्जातमात्रो ऽपि रेवतीभिरगृह्यत ॥१५॥

मुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधश्च सः ।

बालो द्विजन्मना तेन दध्रे अद्भुतशालिना ॥१६॥

तेषां महाप्रभावाणामृषीणां पात्रवारिणा ।

अभिषिक्तं शिशुं क्रूरव्यन्तर्यो मुमुचुर्द्रुतम् ॥१७॥

मुनिभाजनकल्पाभोभिषिक्तस्यारूजः शिशोः ।

चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः आवकस्त ॥१८॥

तदादि व्यन्तरीदोषस्तद्गृहे न कदाप्यभूत् ।

ततश्च पुत्रसन्तानसमृद्धः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥

कल्पकः क्रमयोगेण विपन्नपितृकः पुरे ।

समस्तविद्यास्थानज्ञ एको ऽभूत्कीर्तिभाजनम् ॥२०॥

स गर्भआवकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।

न परिग्रहभूयस्त्वे मनोरथमपि व्यधात् ॥२१॥

कुलीना अपि लावण्यवती रूपवतौरपि ।

दौघमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेमे स कन्यकाः ॥ २२ ॥

पुरे परिभ्रमन्नित्यं कल्पको वटुभिर्वृतः ।

पौराणां पूजनीयो ऽभूद्विद्वान्सर्वत्र पूज्यते ॥ २३ ॥

इतश्च कापिलेस्तस्य गमनागमनाध्वनि ।

पर्यवात्सीद्विजन्मैकस्तस्य चैकाभवत् सुता ॥ २४ ॥

तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायस्त कोऽपि न ।

जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूष्यत ॥ २५ ॥

पयोभृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।

कन्यापि साभूद्गुर्वीवाचमा चक्रमणे ऽपि हि ॥ २६ ॥

सा कन्यकापि वल्लीव समये पुष्पवत्यभूत् ।

विषणा तत्तु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥ २७ ॥

ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।

नोदाहितेयं यत्कन्या कन्याप्येषा ह्यभूदवीः ॥ २८ ॥

अस्याः पत्युरभूतत्वात्पुष्पे मोघत्वमागते ।

उपस्थितं भ्रूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥ २९ ॥

किं कुर्मः कोऽपि वृणुते न जलोदरिणीमिमाम् ।

तदाक्कले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥ ३० ॥

वाक्कलेनापि न ग्राह्यः कोऽपि ना कल्पकं विना ।

सत्यसन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रयतामहे ॥ ३१ ॥

तेनापि कूपिकाखानि खगटहाये द्विजन्मना ।

कल्पकागमवेलायां सा कन्याऽपि तत्र च ॥ ३२ ॥

आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पृच्छकार च स द्विजः ।

य आकर्षति मे पुत्रौ तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥३३॥

कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोस्त्रिखितमानसः ।

तामाचकर्षाश्रुत्वैव वाचं तत्पितुरुत्तराम् ॥३४॥

तत्पितोवाच मत्कन्यामिमामुदह कल्पक ।

कूपिकाकर्षकायोच्चैर्मयैषा कल्पिता यतः ॥३५॥

एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संसोढवानसि ।

अनिषिद्धं ह्यनुमतमिति न्यायो ऽपि वर्तते ॥३६॥

सष्टेव विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः ।

सत्यसन्धो ऽसि चातस्त्वं तत्कुरुष्व यदर्हति ॥३७॥

कलितो बुद्धिशक्त्याहं किं करोमीति कल्पकः ।

नितम्बिनीनिरीहो ऽपि तामुदोढुममन्यत ॥३८॥

कलाकलापजलधिकुम्भजन्माथ कल्पकः ।

आयुर्वेदोदितौषध्योल्लाघौकृत्योदुवाह ताम् ॥३९॥

कल्पकं पण्डितं बुद्धिमन्तं श्रुत्वाथ नन्दराट् ।

आह्वय प्रार्थयचक्रे ममामात्यत्वमाश्रय ॥४०॥

जजल्प कल्पको राजन्यासाच्छादनमाचकम् ।

विहाय नान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥४१॥

धार्मिकाणां सशूकानां नहि निर्वहति क्वचित् ।

राजन्नमात्यव्यापारः पथीप्तं तदनेन मे ॥४२॥

इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवज्ञायैव कल्पकः ।

जगाम चक्रे च नृपस्तच्छिद्रान्वेषणोद्यमम् ॥४३॥

न नन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
 महात्मनां निरीहाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥ ४४ ॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथ्यानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥ ४५ ॥
 ब्राह्मणः कल्पको नाम यस्तव प्रातिवेशिकः ।
 वसनानि तदौयानि त्वं चालयसि किं न वा ॥ ४६ ॥
 चालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्यर्पय स्म मा ॥ ४७ ॥
 प्रमाणमादेश इति विज्ञप्य रजको ययौ ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य समाययौ ॥ ४८ ॥
 कल्पकं च गृहिण्युचे वस्त्ररत्नान्यमूनि मे ।
 राजनिर्णेजकेनाद्य निर्णेजय मनोरम ॥ ४९ ॥
 यथातिशयचोक्षाणि सच्छायान्यशुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥ ५० ॥
 कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसौ ॥ ५१ ॥
 अर्पयेद्वरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 संसंक्लेशं परिभवं तन्न क्रेष्ये स्वपाणिना ॥ ५२ ॥ युग्मम् ॥
 विवेकलोचनेनैवं प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपैक्षिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीमुखाः कृतिनो न हि ॥ ५३ ॥
 अत्याग्रहगृहीतस्तु तस्या वासांसि कल्पकः ।
 रजकस्यार्पयत्तस्य स्त्रीग्रहो बलवान्खलु ॥ ५४ ॥

समागते पर्वदिने कल्पकस्थोपतस्थुषः ।
वासांसि नार्पयत्तस्य रजको राजशामनात् ॥ ५ ॥
अद्य याहि प्रातरेहीत्येवं प्रातारयन्मुहुः ।
रजकः कल्पकं राजनियोगादभयो हि सः ॥ ५ ॥
प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य तु ।
गृहे यथावुत्तमर्णस्याधमर्ण इवान्वहम् ॥ ५ ॥
एवं जग्मतुरब्दे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
भवेदभिभवायैव चमा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥ ५ ॥
ततो वर्षे तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
अरे सुन्दर चौरस्त्वं मदस्त्राण्यसि जीर्णवान् ॥ ५ ॥
रञ्जयित्वा त्वदसृजा स्वानि वस्त्राण्यहं यदि ।
नहि गृह्णामि तन्नास्मि कल्पको रजकाधम ॥ ६ ॥
कल्पको रजकागारं निशायां गन्तुमन्यदा ।
एकाकी निर्ययौ विद्यासाधनायेव साहसी ॥ ६ ॥
चण्डिकाभृगुवेतालाद्यशेषमतपण्डितः ।
गुप्तां स दध्रे चुरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥ ६ ॥
फालोद्यत इव द्वीपो भृकुटीविकटाननः ।
कल्पको ऽनल्पकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥ ६ ॥
रे सेवक इवाभ्यागां द्वे वर्षे तव वेश्मनि ।
वस्त्राण्यर्पयसीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥ ६ ॥
तं ब्रह्मराक्षसमिव चुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
चुभितो गृहिणीमूचे वासांस्यस्य समर्पय ॥ ६ ॥

रजक्यपि तथा चक्रे व्यक्तौकृत्याथ कल्पकः ।

प्राक् कुरौ नर्तयामास लाङ्गूलमिव केसरी ॥ ६ ६ ॥

चटच्चटिति कुर्वाणं रजकस्याथ कल्पकः ।

उदरं दीर्णवाञ्कुर्या कुशिकेनेव भूतलम् ॥ ६ ७ ॥

असृजा निर्यता तुन्दान्निर्झरादिव वारिणा ।

वासांसि रञ्जयामास कल्पकः सत्यसङ्गरः ॥ ६ ८ ॥

आक्रन्दन्तौ रजक्यूचे निहंसि किमनागसम् ।

राजाज्ञयैष वस्त्राणि गृहे चिरमधारयत् ॥ ६ ९ ॥

तदाकर्ण्य तु संभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।

अहो राज्ञः प्रपञ्चो ऽयं यद्वचो न कृतं मया ॥ ७ ० ॥

तदद्य रजकवधापराधान्नृपपूरुषैः ।

नीये न यावत्तावद्भि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥ ७ १ ॥

कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ ।

नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्पदम् ॥ ७ २ ॥

साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपीङ्गितवित्तमः ।

वभाषे भृशमभ्यर्थादत्त्वामात्यपदं मम ॥ ७ ३ ॥

स्वापराधप्रतीकारं चिकीर्षुरथ कल्पकः ।

प्रतिपेदे नृपवचः स सुधीर्यो हि कालविद् ॥ ७ ४ ॥

नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।

कल्पकं वार्तयामास स्वमनोवर्हिणाम्बुदम् ॥ ७ ५ ॥

शल्यभूतान्दृश्यस्य नन्दो ऽपि स्वार्थसंशयान् ।

कल्पकं पृच्छति स्मेष्टं विद्यागुरुमिवागतम् ॥ ७ ६ ॥

नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि ह्यनल्पधीः ।

वाक्यैस्तत्कृतसन्देहलोष्टपेषणमुद्गरैः ॥ ७ ७ ॥

अन्याथं रजकश्रेणी तदा पूत्कर्तुमागता ।

ददर्श कल्पक राज्ञा प्रदत्तगुरुगौरवम् ॥ ७ ८ ॥

तथास्थं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्य रजका ययुः ।

राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥ ७ ९ ॥

तदैवायेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।

कल्पकार्यार्पयन्मुद्राकरेखादि यथोचितम् ॥ ८ ० ॥

समुद्रवसनेशेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।

उपायहस्तैराकृत्य ततः सो ऽकृत नन्दसात् ॥ ८ १ ॥

नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्विके ।

श्रीरभृन्नन्दराजस्य सिरावारिवदक्षया ॥ ८ २ ॥

तस्य धीवारिणा सिक्तो राज्ञो विक्रमपादपः ।

यशःप्रसूनं सुषुवे सुरभीकृतविष्टपम् ॥ ८ ३ ॥

नन्दराजप्रतापाग्नेर्दृष्ट्विमुत्पादयन्पराम् ।

तस्य बुद्धिप्रपञ्चो ऽभूत्सच्चिवस्य महानिलः ॥ ८ ४ ॥

इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्वन्ती कल्पकस्य सः ।

क्लृप्तं गवेषयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥ ८ ५ ॥

स दुष्टः कल्पकस्येष्टां चेटां वस्त्रादिभिर्भ्रष्टम् ।

आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तिबुभुक्षया ॥ ८ ६ ॥

सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।

क्रियमाणं जल्पमानं चाख्यत्राक्तनमन्त्रिणः ॥ ८ ७ ॥

भूयांसस्तनुजन्मानो बभूवुः कल्पकस्य तु ।

प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्हताः ॥८८॥

स आरेभे ऽन्यदैकस्य सूनोरुदाहमङ्गलम् ।

निमन्त्रयितुमैच्छच्च तत्र सान्तःपुरं नृपम् ॥८९॥

स राज्ञः स्वागतचिकीर्षुकुटच्छत्रचामरान् ।

प्रचक्रमे कारयितुमन्यच्चास्मै यदर्हति ॥९०॥

भ्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।

लब्धो ऽवसर इत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥९१॥

न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि तथापि हि ।

कुलीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥९२॥

कल्पकेन यदारब्धं शृणु त्वत्प्रियमन्त्रिणा ।

कृत्वादिराज्यालङ्कारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥९३॥

इयता कथितेनेशः स्वयं वेत्तु तदाश्रयम् ।

मिक्थेनापि द्रोणपाक जानन्ति हि मनीषिणः ॥९४॥

ग्रासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वत्स्यदः ।

न पुनः पदसापत्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥९५॥

कदाचिन्मत्सरेणाहमसत्यमपि हि ब्रुवे ।

सत्यं तत्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरचक्षुषः ॥९६॥

प्रेषिताश्च चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसद्वानि ।

दृष्ट्वा च तत्तदाख्यातमाख्यान्ति स्म महीभुजे ॥९७॥

ततश्च सकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।

सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेप्याक्षेपपूर्वकम् ॥९८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।
 पयःकरकमेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥८८॥
 कल्पको ऽल्पं निरौच्छान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।
 सिक्थैर्हि संविभागो ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥१००॥
 कवलैः शतसङ्घैर्हि भवेदुदरपूरणम् ।
 तत्सिक्थमात्राण्यश्नन्तः सर्वे यूयं मरिष्यथ ॥१०१॥
 तस्माद्भुङ्क्तां स एवैकः समस्त कोद्रवौदनम् ।
 यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरशोधनाय भवेदलम् ॥१०२॥
 संभूयोचे कुटुम्बेन त्व भुङ्क्ष्व चेममस्तु ते ।
 वैरनिर्यातनं कर्तुं तात नास्मासु कोऽप्यलम् ॥१०३॥
 ततश्च कल्पको ऽभुङ्क्त तदन्न प्रतिवासरम् ।
 अन्ये त्वनशनं कृत्वा विपद्य त्रिदिव ययुः ॥१०४॥
 तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तभूभुजः ।
 रुरुधुः पाटलीपुत्रं नन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥
 रुद्धदारे प्रतिदिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।
 भाण्डं भाण्डेन पुष्कोट पौराणां तत्र भीजुषाम् ॥१०६॥
 अनीशो विदिषां तेषामासने शयने ऽपि वा ।
 दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्वृतिम् ॥१०७॥
 अचिन्तयच्च यावद्धि कल्पको मन्त्र्यभून्मम ।
 तावत्सिंहगृहेवेदं पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥
 विना तं कल्पकमभून्नगरस्येदृशी दशा ।
 अरक्षकं ह्यपवनं पान्थैरप्युपजीव्यते ॥१०९॥

स जीवति यदि तदा तेनैवोद्दिश्यते पुरम् ।
 प्रायेण ह्यव्यते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥ ११० ॥
 काराधिकारिणो राज्ञा पृष्टाश्चैवं व्यजिज्ञपन् ।
 अन्धकूपस्थितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥ १११ ॥
 चित्रा च मञ्चिकां कूपे तन्नारोप्य च कल्पकम् ।
 तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥ ११२ ॥
 अपि पक्कद्रुपत्ताभं शिविकामधिरोप्य तम् ।
 वप्रस्थोपर्यभ्रमयन्नृपः पूर्देवतामिव ॥ ११३ ॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्नन्दो ऽभूदबलः खलु ।
 यदेषो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥ ११४ ॥
 ततो बाढमुपद्रोतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतियन्त्रादिकल्पनैः ॥ ११५ ॥
 ततश्च कल्पकः प्रेष्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः कोऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥ ११६ ॥
 यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धौमता ।
 करोमि सन्धिमन्यद्वा भवतां यदभीप्सितम् ॥ ११७ ॥
 सान्धिविग्रहिकस्तेषां कल्पकश्चापि नौस्थितौ ।
 मिलितावाभिमुख्येन वक्रावक्रग्रहाविव ॥ ११८ ॥
 तत्र कस्यचिदेकस्येक्षुकलापं करस्थितम् ।
 निरौक्ष्य कल्पको मन्त्री तमूचे ऽङ्गुलिसञ्ज्ञया ॥ ११९ ॥
 यद्यमुष्येक्षुभारस्य मूलं प्रान्तश्च कर्त्यते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥ १२० ॥

सान्धिविग्रहिकः मो ऽथ विद्वानपि सुधीरपि ।

न तदाशयमज्ञासौदीदृशस्तु तदाशयः ॥१२१॥

यथेक्षुयष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।

उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा क्षत्रियसन्ततिः ॥१२२॥

तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।

प्रपञ्चसन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥

अविद्यासेन वो नन्दे सत्यसन्धेर्न गोचरः ।

प्रपञ्चसन्धिस्तु कथं भावौ वो मयि तद्विदि ॥१२४॥

निःसन्धिवन्धास्तद्युयमुपजौवा भविष्यथ ।

निकृत्तमूलप्रान्तेक्षुयष्टिवन्नन्दभूपतेः ॥१२५॥

पुनश्च तत्प्रदेशस्याभौर्या मूर्धन्यदर्शयत् ।

दण्डाहतां दधिस्थालीं कल्पको हस्तसञ्ज्ञया ॥१२६॥

प्राग्वद्भावार्थमज्ञासौप्रधानपुरुषो न सः ।

कल्पकामात्यहृदयभावार्था ऽयमभृत्युनः ॥१२७॥

त्वत्पक्षमंहतिस्थाली मद्दोर्दण्डाहता यदि ।

तद्वः स्याद्विटकाकाहं विकीर्णं दधिवह्नलम् ॥१२८॥

पुनः स्वनावा तन्नावं कल्पकस्त्रिः प्रदक्षिणाम् ।

चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥

भावार्थस्त्वेष मन्नावा यथा नौरावृता तव ।

तथास्मत्तेजसा तेजो भवतामावरिष्यते ॥१३०॥

सञ्ज्ञात्रये ऽपि भावार्थमजानन्कल्पकस्य सः ।

ऊहापोहपरस्तस्थौ व्यात्तास्यः काकपोतवत् ॥१३१॥

स्वस्थानं कल्पको ऽथागात्सान्धिविग्रहिकः स तु ।
 तद्भावमविदन्वीक्षापन्नः स्वशिविरं ययौ ॥१३२॥
 स सन्धिविग्रहपुमान्निजैः पृष्टो विषादभाक् ।
 अवोचदत्यसम्बन्धप्रलापी कल्पकद्विजः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं नाज्ञासिषमिति ब्रुवन् ॥१३४॥
 मिलितः कल्पकस्यायमपीति कृतनिश्चयाः ।
 ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिशम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशासनात् ।
 हस्त्यश्वरत्नकोशादि जग्राहोच्छिद्य नन्दराट् ॥१३६॥
 नन्दो ऽपि तं निजग्राह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्यायमनर्थक्यदिति क्रुधा ॥१३७॥

नन्दश्रियां रक्षणसौविदक्षः
 सुधीर्नयोपायनदीनदीनः ।
 क्ष्मां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
 नियन्त्रितां मन्त्रिवरश्चकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावली-
 चरिते महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

अष्टमः सर्गः ।

कल्पकः पुनस्त्यक्तानेकपुत्रो धियां निधिः ।
सुचिरं नन्दराजस्य सुद्राव्यापारमन्त्रशात् ॥१॥
नन्दस्य वशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्नुपाः ।
तेषां च मन्त्रिणो ऽभूवन्भूयांसः कल्पकान्वयाः ॥२॥
ततस्त्रिखण्डपृथिवीपतिः पतिरिव श्रियः ।
समुत्खातद्विषत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो नृपः ॥३॥
विशङ्कटः श्रियां वामो ऽसङ्कटः शकटो धियाम् ।
शकटाल इति तस्य मन्त्र्यभूत्कल्पकान्वयः ॥४॥
तस्य लक्ष्मीवती नाम लक्ष्मीरिव वपुश्चती ।
सधर्मचारिण्यभवच्छीलालङ्कारधारिणी ॥५॥
तयोश्च ज्येष्ठतनयो विनयानुकृतो ऽभवत् ।
अस्थूलधीः स्थूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभूच्छ्रीयको नन्दनस्तयोः ।
नन्दराड्हृदयामन्दानन्दगोशीर्षचन्दनः ॥७॥
पुरे ऽभूत्तत्र कोशेति वेश्या रूपश्रियोर्वशी ।
वशीकृतजगच्चेताश्चेतोभृज्जीवनौषधिः ॥८॥
भुञ्जानो विविधान्भोगास्थूलभद्रो दिवानिशम् ।
उवास वसथे तस्या द्वादशाब्दानि तन्मनाः ॥९॥
श्रीयकस्त्वङ्गरक्षो ऽभूद्भूरिविश्रम्भभाजनम् ।
द्वितीयमिव हृदयं नन्दस्य पृथिवीपतेः ॥१०॥

तत्र चासीद्वररुचिर्नाम द्विजवराग्रणीः ।

कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥

स्वयंकृतैर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।

वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥

मिथ्यादृगिति त मन्त्रौ प्रशंसं न जातुचित् ।

तुष्टो ऽयस्मै तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥

ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।

आराधयितुमारेभे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥

संतुष्टया तयान्येद्युः कायं पृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।

राज्ञः पुरस्तान्मे काव्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥

तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।

मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥

तयोक्तः साग्रहं मन्त्रौ तत्तथा प्रत्यपद्यत ।

अन्धस्त्रीबालमृर्खाणामाग्रहो बलवान्खलु ॥१७॥

राज्ञः पुरस्तात्पठतः काव्यं वररुचेस्ततः ।

अहो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥

दीनारशतमष्टाग्र ततो ऽस्मै नृपतिर्ददौ ।

राजमान्यस्य वाचापि जौव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥

दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।

किमेतद्दीयत इति भूपं मन्त्रौ व्यजिज्ञपत् ॥२०॥

अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्दयो ऽस्मै तत्प्रशंसया ।

वयं यदि स्वयं ददामो ददामः किं न पुरा ततः ॥२१॥

मन्त्र्यपूचे मया देव प्रशमा नास्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकौयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२०॥
 पुरो नः परकाव्याणि स्वकौकृत्य पठत्यथम् ।
 किमेतत्सत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२१॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तीर्वाल्मीका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२२॥
 यक्षा यक्षदत्ता भूता भूतदत्तैणिका तथा
 वेणा रेणेति सप्तासन्प्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥२३॥
 गृह्णाति ज्यायसौ तासां सकृदुक्तं तथेतराः ।
 द्वित्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्म यथाक्रमम् ॥२४॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
 तिरस्करिष्यन्तरिताः समुपावेशयच्च सः ॥२५॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकान्स्वयं निर्माय नैत्यिकान् ।
 ऊचे वररुचिन्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥२६॥
 ततो वररुचे रुष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि निर्ग्रहानुग्रहक्षमाः ॥२७॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले न्यधात् ।
 तन्मध्ये वस्त्रबद्धं च दीनारशतमष्टयुक् ॥२८॥
 प्रातर्गङ्गामसौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामदंष्ट्रिणा ।
 दीनारास्ते च तत्पाणावुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥२९॥
 स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विसिन्धिष्ये ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३०॥

इदं यद्यस्ति सत्यं तत्प्रातर्वीचामहे स्वयम् ।
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥३३॥
 दत्त्वा शिचां चरः सायं प्रेषितस्तत्र मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्बनिलीनो ऽस्यात्पक्षौवानुपलक्षितः ॥३४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा कृन्तं मन्दाकिनीजले ।
 दीनाराष्टोत्तरशतग्रन्थि न्यस्य ययौ गृहे ॥३५॥
 तज्जीवितमिवादाय दीनारग्रन्थिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥३६॥
 अथ गुप्तात्तदीनारग्रन्थिर्मन्त्रौ निशात्यये ।
 ययौ राज्ञा समं गङ्गामागाद्वररुचिस्तदा ॥३७॥
 द्रष्टुकामं नृपं दृष्ट्वात्तिष्ठमानो सविस्तरम् ।
 स्तोतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥३८॥
 स्तुत्यन्ते ऽचालयद्यन्तं पदा वररुचिः परम् ।
 दीनारग्रन्थिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥३९॥
 ग्रन्थिं गवेषयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सो ऽस्यादपश्यंस्तूष्णीको धूर्तो दृष्टो हि मौनभाक् ॥४०॥
 इत्यूचे च महामात्यः किं ते दत्ते न जाह्नवी ।
 न्यासौकृतमपि द्रव्यं गवेषयसि यन्मुहुः ॥४१॥
 उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारग्रन्थिं वररुचेः करे ॥४२॥
 दीनारग्रन्थिना तेनोत्सर्पिहृद्ग्रन्थिनेव सः ।
 दशमासादयामास मरणादपि दुःसहाम् ॥४३॥

विप्रतारयितुं लोकं मायमत्र चिपत्यमौ ।

इत्थं प्रातः पुनर्गृह्णातौतूचे सचिवो नृपम् ॥ ४ ४ ॥

राधु ज्ञातमिदं कृद्येत्यालपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।

विस्मयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महौपतिः ॥ ४ ५ ॥

अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।

टहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छेत्तेटिकादिकम् ॥ ४ ६ ॥

तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।

भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेश्मनि ॥ ४ ७ ॥

वज्ज्यते चान्नं शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।

शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥ ४ ८ ॥

समासाद्य च्छलजस्तच्छलं वररुचिस्ततः ।

वणकादि प्रदायेति डिम्भरूपाण्यपाठयत् ॥ ४ ९ ॥

त वेत्ति राजा यदमौ शुकटालः करिष्यति ।

यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं स्थापयिष्यति ॥ ५ ० ॥

स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एवं दिने दिने ।

जनश्रुत्या तदश्रीयौदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥ ५ १ ॥

बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।

श्रीयत्यातिकौ च या भाषा सा भवत्यन्यथा नहि ॥ ५ २ ॥

तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेश्मनि ।

पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥ ५ ३ ॥

ततश्च सेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।

प्रणामं कुर्वतो राजा कोपात्तस्थौ पराङ्मुखः ॥ ५ ४ ॥

तद्भावज्ञो ऽथ वेश्मैत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तां विद्विषन्निव ॥ ५ ५ ॥
 असावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते वत्स कुरुषे यद्यादेशमिमं मम ॥ ५ ६ ॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरश्चिन्धास्तदासिना ।
 अभक्तः स्वामिनो वध्यः पितापौति वदेस्ततः ॥ ५ ७ ॥
 यियासौ मयि जरसाप्येवं याते परासुताम् ।
 त्व मत्कुलगृह्णाम्भो भविष्यसि चिरं ततः ॥ ५ ८ ॥
 श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म श्वपचो ऽपि करोति किम् ॥ ५ ९ ॥
 अमात्यो ऽप्यब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्पूरयसि वैरिणामेव केवलम् ॥ ६ ० ॥
 राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्बं न हन्ति माम् ।
 यावत्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रक्ष कुटुम्बकम् ॥ ६ १ ॥
 मुखे विषं तालपुटं न्यस्य नस्थामि भूपतिम् ।
 शिरः परासोर्मे चिन्धाः पितृहत्या न ते ततः ॥ ६ २ ॥
 पित्रैवं बोधितस्तत्स प्रतिपेदे चकार च ।
 शुभोदकाय धौमन्तः कुर्वन्त्यापातदारुणम् ॥ ६ ३ ॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 ससम्भ्रममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥ ६ ४ ॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोह्यं निहतस्तदा ।
 भर्तृचित्तानुसारेण मृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥ ६ ५ ॥

भृत्यानां युज्यते दोषे स्वयज्ञाते विचारणा ।

स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युज्यते न विचारणा ॥ ६ ६ ॥

कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।

सर्वव्यापारसहिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥ ६ ७ ॥

अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।

स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पितृतुल्यो समाग्रजः ॥ ६ ८ ॥

पितृप्रसादान्निर्वाधं कोशायास्तु निकेतने ।

भोगानुपभुञ्जानस्य तस्याब्दा द्वादशागमन् ॥ ६ ९ ॥

आहूयाथ स्थूलभद्रस्तमर्थं भृभुजोदितः ।

पर्यालोच्यामुमर्थं तु करिष्यामौत्यभाषत ॥ ७ ० ॥

अद्यैवालोचयेत्युक्तः स्थूलभद्रो महौभुजा ।

अशोकवनिका गत्वा विममर्शति चेतसा ॥ ७ १ ॥

शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।

काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैरिव नियोगिभिः ॥ ७ २ ॥

नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताव्यग्रे च चेतसि ।

प्रेयसीनां नावकाशः प्रणकुम्भे ऽम्भसामिव ॥ ७ ३ ॥

त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।

उपद्रवन्ति पिशुना उद्वह्णानामिव द्विकाः ॥ ७ ४ ॥

यथा स्वदेहद्रविणव्ययेनापि प्रयत्यते ।

राजार्थं तददात्मार्थं यत्यते किं न धीमता ॥ ७ ५ ॥

विचिन्त्यैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चमुष्टि सः ।

रत्नकम्वलदशाभी रजोहरणमप्यथ ॥ ७ ६ ॥

ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिवं ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः स्तादित्यवोचत ॥७७॥
 ततः स राजसदनाद्गुहाया इव केसरी ।
 निःससार महासारः संसारकरिरोषणः ॥७८॥
 किमेष कपटं कृत्वा यायौ वेश्यागृह पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्लृप्तो गवाक्षेण निरैक्षत ॥७९॥
 प्रदेशे शवदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनासिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा स्थूलभद्र नरेन्द्रो ऽधूनयच्छिरः ॥८०॥
 भगवान्चीतरागो ऽसावस्मिन्निग्मे कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोच्चैर्नन्दस्तमभिनन्दयन् ॥८१॥
 स्थूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीसम्भूतविजयान्तिके ।
 दौक्षां सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥
 गृहीत्वा श्रीयक दोष्णि ततो नन्दः सगौरवम् ।
 मुद्राधिकारे निःशेषव्यापारसहिते न्यधात् ॥८३॥
 चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटान्नः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
 स नित्यमपि कोशाया विनीतः सदने ययौ ।
 स्नेहाद्भातुस्तत्प्रियापि कुलीनैर्वज्रमन्यते ॥८५॥
 स्थूलभद्रवियोगार्तां श्रीयकं प्रेक्ष्य सारुदत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमौशते ॥८६॥
 ततस्तां श्रीयको ऽवोचदार्यं किं कुर्महे वयम् ।
 असौ वररुचिः पापो ऽघातयज्जनकं हि नः ॥८७॥

अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदौपनसहोदरम् ।
 स्थूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥ ८ ८ ॥
 तज्जाम्यामुपकोशायां यावद्रक्तो ऽस्त्यमौ खलः ।
 तावत्प्रतिक्रियां कांचिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥ ८ ९ ॥
 तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्थं कथमप्यमौ ।
 विधौयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥ ८ १० ॥
 प्रेयोवियोजनाद्वैराद्वाच्छिष्याद्देवरस्य च ।
 तत्प्रतिज्ञाय सा सद्यो ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥ ८ ११ ॥
 कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।
 यथा पपौ सुरामेष स्तोवशैः क्रियते न किम् ॥ ८ १२ ॥
 सुरापाण वररुचिः स्वैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।
 उपकोशेति कोशाथै शशसाथ निशात्यथै ॥ ८ १३ ॥
 अथ कोशामुखात्सवं शुश्राव श्रीयको ऽपि तत् ।
 मेने च पितृवैरस्य विहितं प्रतिधातनम् ॥ ८ १४ ॥
 शकटालमहामात्यात्ययात्प्रभृति सो ऽप्यभूत् ।
 भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥ ८ १५ ॥
 स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले समापतन् ।
 राज्ञा च राजलोकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥ ८ १६ ॥
 अन्यदा नन्दराड् मन्त्रिगुणस्मरणविक्रलः ।
 सदसि श्रीयकामात्यं जगादैवं सगद्गदम् ॥ ८ १७ ॥
 भक्तिमाञ्जशक्तिमान्नित्यं शकटालो महामतिः ।
 अभवन्मे महामात्यः शक्रस्येव बृहस्पतिः ॥ ८ १८ ॥

एवमेव विपन्नो ऽसौ दैवादद्य करोमि किम् ।
 मन्ये शून्यमिवास्थानमह तेन विनात्मनः ॥८८॥
 उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेह विदध्वहे ।
 इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥१००॥
 सत्यमेष सुरां भट्टः पिवतीति नृपोदिते ।
 श्वो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥१०१॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽङ्गि सर्वेषामौयुषां सदः ।
 स्वपुंसां शिञ्चितेनाग्र्यं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥१०२॥
 तत्कालं मदनफलरसभावनयाञ्चितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पङ्कजम् ॥१०३॥
 कुतस्त्यमद्भुतामोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
 घ्रातु राजादयो निन्युर्नासाग्रे स्तु स्वमम्बुजम् ॥१०४॥
 सो ऽपि भट्टो ऽनयद्घ्रातु घ्राणाग्रे पङ्कजं निजम् ।
 चन्द्रहाससुरां सद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवमत् ॥१०५॥
 धिगसुं शीधुपं ब्रह्मबन्धु बन्धवधोचितम् ।
 सर्वैरित्याक्रुश्यमानो निर्ययौ सदसो ऽथ सः ॥१०६॥
 ब्राह्मणा याचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकथन् ।
 तापितत्रपुणः पानं सुरापाणाघघातकम् ॥१०७॥
 मूषया तापितमथ पपौ वररुचिस्तपु ।
 प्राणैश्च मुमुचे सद्यस्तत्प्रदाहभयादिव ॥१०८॥
 स्थूलभट्टो ऽपि सम्भूतविजयाचार्यसन्निधौ ।
 प्रव्रज्यां पालयामास पारदृश्या श्रुताम्बुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते समूतविजयं गुरुम् ।
 प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यगृह्णन्भिग्रहान् ॥११०॥
 अहं सिंहगुहाद्वारे कृतोत्सर्गं उपोषितः ।
 अवस्थाम्ये चतुर्मासीमेकः प्रत्यष्टणोदिदम् ॥१११॥
 दृग्विषाहिविलद्वारे चतुर्मासीमुपोषितः ।
 स्थास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यग्रहीदिदम् ॥११२॥
 उत्सर्गो कूपमण्डूकामने मामचतुष्टयम् ।
 स्थास्याम्युपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥
 योग्यान्मत्वा गुरुः साधून्यावत्तान्वमन्यत ।
 स्थूलभद्रः पुरोभूय नत्वेवं तावदब्रवीत् ॥११४॥
 कोशाभिधाया वेश्याया गृहे या चित्रशालिका ।
 विचित्रकामशास्त्रोक्तकरणालेख्यशालिनी ॥११५॥
 तत्र कृततपःकर्मविशेषः षड्रसाशनः ।
 स्थास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभिग्रहः प्रभो ॥११६॥ युग्मम् ॥
 ज्ञात्वोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्रान्वमन्यत ।
 साधवश्च ययुः सर्वे स्व स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥
 शान्तांस्तीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।
 त्रयो ऽमौ भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥
 स्थूलभद्रो ऽपि संप्राप कोशावेश्यानिकेतनम् ।
 अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिताञ्जलिरग्रतः ॥११९॥
 सुकुमारः प्रकृत्यासौ रम्भास्तम्भ द्वोरूणा ।
 व्रतभारेण विधुरो ऽत्रागादिति विचिन्त्य सा ॥१२०॥

उवाच स्वागत स्वामिन्समादिश करोमि किम् ।

वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥ १२१ ॥

चतुर्मासौ वसत्यै मे चित्रशालेयमर्प्यताम् ।

इत्यूचे स्थूलभद्रो ऽपि सा त्वेचे गृह्यतामिति ॥ १२२ ॥

तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।

कामस्थाने ऽविशद्भ्रम इव स्वबलवत्तया ॥ १२३ ॥

अथ सा षड्रसाहारभोजनानन्तरं मुनेः ।

विशेषकृतशृङ्गारा चोभाय समुपाययौ ॥ १२४ ॥

सोपविष्टा पुरस्तस्योत्क्षिप्त्वा काचिदिवाप्सराः ।

चतुरं रचयामास हावभावादिकं मुहुः ॥ १२५ ॥

करणानुभवकौडोद्दामानि सुरतानि च ।

तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासकृत् ॥ १२६ ॥

यद्यत्सोभाय विदधे तथा तत्र महामुनौ ।

तत्तन्मुधाभवद्वज्रे यथा नखविलेखनम् ॥ १२७ ॥

प्रतिवासरमप्येव तत्सोभाय चकार सा ।

जगाम स तु न क्षोभं मनागपि महामनाः ॥ १२८ ॥

तथोपसर्गकारिण्या प्रत्युतास्य महामुनेः ।

अदीप्यत ध्यानवक्त्रिर्मधवक्त्रिरिवाम्भसा ॥ १२९ ॥

त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्रन्तुकामां धिगीश माम् ।

आत्मानमिति निन्दन्तौ सापतत्तस्य पादयोः ॥ १३० ॥

मुनेस्तस्येन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।

प्रपेदे आवकत्वं साग्रहौचैवमभिग्रहम् ॥ १३१ ॥

तुष्टः कदापि कस्मैचिद्ददाति यदि मां नृपः ।

विना पुमांसमेक तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥

गते तु वर्षासमये ते त्रयो ऽपि हि साधवः ।

निर्व्यूढाभिग्रहा एयुगेरुपादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥

आद्यान्मिहगुहासाधुर्गहो दुष्करकारक ।

तत्र स्वागतमित्यूचे किञ्चिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥

सूरिणा भाषितौ तद्वदायान्तावितरावपि ।

समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्वामिसत्क्रिया ॥१३५॥

स्थूलभद्रमथायान्तमभ्युत्थायात्रवौद्गुरुः ।

दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

सासूयाः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।

इदमामन्त्रणं मन्त्रिपुत्रताहेतुकं खलु ॥१३७॥

यद्यसौ षड्रसाहारात्कृतदुष्करदुष्करः ।

इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्यामहे वयम् ॥१३८॥

एवं मनसि संस्थाप्य सामर्षास्ते महर्षयः ।

कुर्वाणाः सद्यम मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥

उत्तमर्ण दूव प्राप्ते काले दृष्टः पुरो गुरोः ।

साधुः सिंहगुहावासी चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥

कोशावेश्यागृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।

भगवन्समवस्थस्ये चतुर्मासीमिमामहम् ॥१४१॥

स्थूलभद्रेण मात्सर्यादेतदङ्गीकरोत्ययम् ।

विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥

वत्स माभिग्रहं कार्षीरतिदुष्करदुष्करम् ।

स्थूलभद्रः चमः कर्तुमद्रिराज इव स्थिरः ॥ १४३ ॥

नहि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।

तदवश्यं करिष्यामीत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥ १४४ ॥

गुरुरुचे ऽमुना भावी भ्रशः प्राक्तपसो ऽपि ते ।

आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥ १४५ ॥

गुरोर्वचो ऽवमत्याय वीरमन्यो मुनिः स तु ।

उन्मीनकेतनं प्राप कोशाद्यास्तन्निकेतनम् ॥ १४६ ॥

स्थूलभद्रस्यर्धयेहायाति मन्ये तपस्व्यसौ ।

भवे पतन् रक्षणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥ १४७ ॥

वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।

कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥ १४८ ॥

त भुक्तषट्प्रसाहारं मध्याह्ने तु परौचित्यम् ।

कोशापि तत्र लावण्यकोशभूता समाययौ ॥ १४९ ॥

चुक्षोभ स पुनर्मङ्गु पङ्कजाक्षीमुदौक्ष्य ताम् ।

स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥ १५० ॥

स्मरात्यां याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।

वयं हि भगवन्नेष्ट्या वश्याः स्मो धनदानतः ॥ १५१ ॥

व्याहार्षीन्मुनिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।

अस्मासु भवति द्रव्यं किं तैलं वालुकास्त्रिव ॥ १५२ ॥

नेपालभूपो ऽपूर्वस्मै साधवे रत्नकम्बलम् ।

दत्ते तमानयेत्युचे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥ १५३ ॥

ततश्चाल नेपालं प्रावृद्धाले ऽपि बालवत् ।
 पङ्किलायामिलायां स निजव्रत इव खलन् ॥१५४॥
 तत्र गत्वा महीपालाद्रन्नकम्बलमाप्य च ।
 स मुनिर्वलिनो वर्त्मन्यासंस्तस्मिंश्च दस्यवः ॥१५५॥
 आयाति लक्षमित्याख्यदस्यूनां शकुनिस्ततः ।
 किमायातीत्यपृच्छच्च दस्युराड् द्रुस्थितं नरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्भिचुरेको ऽस्ति न कश्चित्तादृशो ऽपरः ।
 इत्यशंसद्गुमारूढश्चौरसेनापतेः स तु ॥१५७॥
 साधुस्तत्राय संप्राप्तस्तैर्विधृत्य निरूपितः ।
 किमप्यर्थमपश्यद्भिर्मुमुचे च मलिन्मुचैः ॥१५८॥
 एतन्नचं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।
 मुनि चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥
 वेश्याकृते ऽस्य वंशस्यान्तः क्षिप्तो रत्नकम्बलः ।
 अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥
 स समागत्य कोशाद्यै प्रददौ रत्नकम्बलम् ।
 चिक्षेप सा गृहस्रोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥
 अजल्पन्मुनिरप्येवमक्षेप्यशुचिकर्दमे ।
 महामूल्यो ह्यसौ रत्नकम्बलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥
 अथ कोशाप्युवाचैवं कम्बलं मूढ शोचसि ।
 गुणरत्नमयं श्वभ्रे पतन्त खं न शोचसि ॥१६३॥
 तच्छ्रुत्वा जातसवेगो मुनिस्तामित्यवोचत ।
 बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संमारात्साधु रक्षितः ॥१६४॥

अधान्यतीचारभवान्युन्मूलयितुमात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या ने दुष्कृतं त्वयि ।

ब्रह्मव्रतस्थयाप्येवं मया यदसि खेदितः ॥१६६॥

आघातनेय युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

क्षन्तव्या सा गुरुवचः अयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

इच्छामीति वदन् गत्वा सम्भूतविजयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तौच्छामाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमन्तो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राज्ञा प्रदत्ता कोशापि तुष्टेन रथिने ऽन्यदा ।

राजायत्तेति शिश्राय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

स्थूलभद्रं विना नान्यः पुमान्को ऽपीत्यहर्निशम् ।

सा तस्य रथिनो ऽभ्यर्णे वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहोद्याने पर्यङ्के च निषद्य सः ।

तन्मनोरञ्जनायेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दलुम्बीं बाणेन विव्याध तमपीषुणा ।

पुङ्खे ऽन्येन तमप्यन्येनेत्याहस्तं शराल्भूत् ॥१७३॥

वृन्तं क्षित्वा चुरप्रेण बाणश्रेणिमुखस्थिताम् ।

लुम्बीं स्वपाणिनाकृष्यासीनस्तस्यै स आर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालप्य सापि हि ।

व्यधत्त सार्धपं राशिं तस्योपरि ननर्त च ॥१७५॥

सूचौ चिन्ता तत्र राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।
 मा ननर्त च नो सूच्या विद्धा राशिश्च न क्षतः ॥ १ ७ ६ ॥
 ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणामुना तव ।
 याचस्व यन्ममायत्तं ददामि तदहं ध्रुवम् ॥ १ ७ ७ ॥
 सोवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रञ्जितः ।
 इदमप्यधिकं नास्मात्किमभ्यासेन दुष्करम् ॥ १ ७ ८ ॥
 किं चाम्रलुम्बीक्रेदो ऽयं नृत्तं चेद न दुष्करम् ।
 अशिक्षितं स्थूलभद्रो यच्चक्रे तत्तु दुष्करम् ॥ १ ७ ९ ॥
 अभुक्त द्वादशाब्दानि भोगान्यत्र समं मया ।
 तत्रैव चित्रशालायामस्यात्सोऽखण्डितव्रतः ॥ १ ८ ० ॥
 दुग्ध नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः स्थूलभद्रमुनिं विना ॥ १ ८ १ ॥
 दिनमेकमपि स्यातु को ऽलं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 चतुर्मासौ यथातिष्ठत्स्थूलभद्रो ऽक्षतव्रतः ॥ १ ८ २ ॥
 आहारः षड्रसश्चित्रशालावासो ऽङ्गनान्तिके ।
 अथेकं व्रतलोपायान्यस्य लोहतनोरपि ॥ १ ८ ३ ॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वज्जेरिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमयो मन्ये स्थूलभद्रमहामुनिः ॥ १ ८ ४ ॥
 स्थूलभद्रं महासत्त्वं कृतदुष्करदुष्करम् ।
 व्यावर्ण्य युक्ता मुद्रैव मुखे वर्णयितुं परम् ॥ १ ८ ५ ॥
 रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ य एव वर्ण्यते त्वया ।
 को नाम स्थूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥ १ ८ ६ ॥

सायूचे शकटालस्य नन्दभूपालमन्त्रिणः ।

तनयः स्थूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥ १८७ ॥

तच्छ्रुत्वा सो ऽपि संभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।

एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य स्थूलभद्रमहासुनेः ॥ १८८ ॥

संविभ्रं साय तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सद्बुद्धिर्मोहनिद्रामपास्य सः ॥ १८९ ॥

प्रतिबुद्धं च त बुद्ध्वा साख्यन्निजमभिग्रहम् ।

तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः सो ऽब्रवीदिदम् ॥ १९० ॥

बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।

यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥ १९१ ॥

कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभिग्रहम् ।

उक्त्वैवं सद्गुरोः पार्श्वं गत्वा दीक्षां स आददे ॥ १९२ ॥

भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि तीक्ष्णं व्रतमपालयत् ।

द्वादशाब्दप्रमाणश्च दुष्कालः समभूत्तदा ॥ १९३ ॥

इतश्च गोल्लविषये ग्रामे चणकनामनि ।

ब्राह्मणो ऽभूच्चणी नाम तद्भार्या च चणेश्वरी ॥ १९४ ॥

बभूव जन्मप्रभृति आवकत्वचणश्चणी ।

ज्ञानिनो जैनमुनयः पर्यवात्सुश्च तद्गृहे ॥ १९५ ॥

अन्यदा तद्गतैर्दन्तैश्चणेश्वर्या सुतो ऽजनि ।

जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयच्चणी ॥ १९६ ॥

तं जातदन्त जातं च मुनिभ्यो ऽकथयच्चणी ।

ज्ञानिनो मुनयोऽप्याख्यन्भावी राजैष बालकः ॥ १९७ ॥

राज्यारम्भेण मत्पुत्रो मा भून्नरकभागिति ।
 अघर्षयत्तस्य दन्तान्यौडामगणयंश्चणौ ॥ १८८ ॥
 स मुनिभ्यस्तदप्याख्यन्मनयो ऽप्येवमृचिरे ।
 भाव्येष विम्बान्तरितो राजा रदनघर्षणात् ॥ १८९ ॥
 चणौ चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।
 चाणक्यो ऽपि आवक्तो ऽभूत्सर्वविद्याब्धिपारगः ॥ १९० ॥
 अमणोपासकत्वेन स सन्तोषधनः सदा ।
 कुलौनब्राह्मणस्यैकामेव कन्यामुपायत ॥ १९१ ॥
 चाणक्यभार्या तन्येद्युर्मातृधाम जगाम सा ।
 बभूव तत्र तद्भातुस्तदोदाहमहोत्सवः ॥ १९२ ॥
 तस्मिन्महोत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।
 वस्त्रालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥ १९३ ॥
 ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दासौभिरावृताः ।
 सच्छत्रप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्रग्भुक्तमौलयः ॥ १९४ ॥
 सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्ताम्बूलपाणयः ।
 सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥ १९५ ॥ युग्मम् ॥
 चाणक्यगृहिणी त्वेकवराग्निर्निशि चाङ्गि च ।
 विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जीर्णकञ्चुका ॥ १९६ ॥
 जीर्णकौसुम्भोत्तरीया ताम्बूलविकलानना ।
 वपुर्मलैकसंजाताङ्गरागा त्रपुकुण्डला ॥ १९७ ॥
 कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।
 ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥ १९८ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

विवाहमिलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहास ताम् ।
 सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोद्वाहमत्यगात् ॥२०६॥
 गताथ चाणक्यगृहे विषादमलिनानना ।
 सास्यात्तिलकयन्ती क्ष्मां साञ्जनैरश्रुबिन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
 तदुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुराक्षरम् ॥२११॥
 किं मल्लतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिक्ततो ऽथवा ।
 पितृवेश्मक्ततो यद्वा यदेवं ताम्यसि प्रिये ॥२१२॥
 सा त्वाख्यातुमनीशाभूदपमानकदर्शिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्वन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्रविणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 पाटलीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजन्मनाम् ।
 विशिष्टां दक्षिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तत्रागात्प्रविश्य च नृपौकसि ।
 अग्रे दत्तेष्व्वासनेषु निषसादादिमासने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमासनं प्रथमं सदा ।
 नन्द एव ह्यलंचक्रे तस्य भद्रासनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च सहायातो नन्दपुत्रस्तदावदत् ।
 ब्राह्मणो निषसादैष च्छायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दास्यैकया प्रोचे चाणक्यः सामपूर्वकम् ।
 निषीदास्मिन्दितीयस्मिन्नासने त्वमहो द्विज ॥२१९॥

कमण्डलुर्मदीयो ऽत्र स्यास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधात्तत्र नौज्झत्प्रथममासनम् ॥ २० ० ॥
 एवं तृतीय दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो रुरोध सः ॥ २० १ ॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न सुञ्चत्याद्यमासनम् ।
 विशेषो ऽयं यदन्यान्यप्यासनानि कृण्वन्त्यसौ ॥ २० २ ॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन द्विजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥ २० ३ ॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डदृष्ट इवोरगः ।
 पश्यतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥ २० ४ ॥
 सकोशभृत्य ससुहृत्पुत्रं सवलवाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥ २० ५ ॥
 आध्मातताम्रताम्रास्यो ज्वलन्वक्त्रिरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगान्मङ्गु सभूचेपं चणिप्रसूः ॥ २० ६ ॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यश्चास्मरत्किल ।
 यद्विम्बान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महौपतिः ॥ २० ७ ॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्यामीत्यभ्रमद्भुवि ।
 अपमानान्नापमानं विस्मरन्त्यभिमानिनः ॥ २० ८ ॥
 चणेश्वरीकुक्षिजन्मा द्विजन्मा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहौपतेः ॥ २० ९ ॥
 मयूरपोषकग्रामे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्क्षणभिक्षार्थं परिव्राजकवेषभृत् ॥ २० १० ॥

मयूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।

अभूदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३१॥

तत्कुटुम्बेन कथितश्चाणक्याय स दोहदः ।

पूरणीयः कथमसाविति पृष्ठो ऽवदच्च सः ॥२३२॥

यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मम दत्तमेः ।

तदाहं पूरयाम्येव शशभृत्यानदोहदम् ॥२३३॥

अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।

तन्मातापितरौ तस्यामंसातां वचनं हि तत् ॥२३४॥

चाणक्यो ऽकारयच्चाय सच्छिद्रं तणमण्डपम् ।

पिधानधारिणं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचन्नरम् ॥२३५॥

तस्याधो ऽधारयामास स्थालं च पयसा भृतम् ।

ऊर्जराकानिशौथे च तत्रेन्दुः प्रत्यविम्ब्यत ॥२३६॥

गुर्विण्यास्तत्र संक्रान्तं पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।

पिबेत्युक्ता च सा पातुमारेभे विकसन्मुखी ॥२३७॥

सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।

प्यधीयत पिधानेन तच्छिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३८॥

पूरिते दोहदे चैवं समये ऽसूत सा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२३९॥

चन्द्रवच्चन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मयूरपोषककुलोत्पलिनीवनलासकः ॥२४०॥

सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवादविशारदान् ॥२४१॥

इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽर्भे रममाणो दिने दिने ।
 विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो ग्रामादिकं सदा ॥ २४२ ॥
 हस्तौकृत्य हयीकृत्य चारुरोह स बालकान् ।
 प्रायो हि भाविनो लक्ष्मीरिङ्गितैरपि सूच्यते ॥ २४३ ॥
 क्रमयोगेण चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।
 चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविस्मिये ॥ २४४ ॥
 चाणक्यस्तत्परौक्षार्थमेवमाभाषते स्म तम् ।
 हे राजन्मह्यमपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥ २४५ ॥
 जगाद् चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् ग्रामगवीरिमाः ।
 यथारुचि गृह्णाण त्वं मद्दत्ताः को निषेत्स्यति ॥ २४६ ॥
 स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।
 गोस्त्रामिभ्यो विभेभ्युच्चैर्मरयिष्यन्ति ते हि माम् ॥ २४७ ॥
 प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।
 गावः प्रदत्ता गृह्यन्तां वीरभोज्या वसुन्धरा ॥ २४८ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदसावहो विज्ञानवानपि ।
 अतः पप्रच्छ को ऽसावित्यर्भकांस्तत्समौपगान् ॥ २४९ ॥
 डिम्भकाः कथयामासुः परिव्राजकपुत्रकः ।
 असौ मात्रोदरस्थो ऽपि परिव्राजकसात्कृतः ॥ २५० ॥
 चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञात्वोवाच बालकम् ।
 स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥ २५१ ॥
 राज्यार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स्म तदङ्गुली ।
 चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥ २५२ ॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चणिप्रसूः ।

चक्रे पत्यादिसामग्रीं नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥ २५ ३ ॥

ततः सर्वाभिसारेण तथा पत्यादिसेनया ।

पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥ २५ ४ ॥

तदल्पसारं चाणक्यशिविरं नन्दभूपतिः ।

निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥ २५ ५ ॥

सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यः समयज्ञः पलायत ।

नङ्घ्रापि रक्षेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥ २५ ६ ॥

चन्द्रगुप्तं ग्रहीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।

आदिशन्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥ २५ ७ ॥

जितकाश्रिणि नन्दे च पुनर्नगरमौयुषि ।

नागरैरुत्सवश्चक्रे ऽनुरूपः स्वस्वसम्पदाम् ॥ २५ ८ ॥

तेषां च सादिनामेकः साद्यश्चेन तरस्विना ।

अदवीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥ २५ ९ ॥

चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् ।

प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥ २६ ० ॥

सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्यास्य वारिणि ।

आतिलीलायित कृत्वा मञ्जोन्मज्जेश्च मङ्गिरा ॥ २६ १ ॥

ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगांधे ऽपि वारिणि ।

धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥ २६ २ ॥

स्वयं तु सरसस्तोरे चाणक्यः सुस्थिरासनः ।

समाधिनाटनं कृत्वा तस्यौ योगीव निर्ममः ॥ २६ ३ ॥

क्षातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।
 वायुवाजेन नन्दाश्ववारो ऽथ स समाचरौ ॥२६४॥
 स पप्रच्छ च चाणक्यं भटन्त कथयाशु मे ।
 किं त्वयाद्य पुमान्कोऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः ॥२६५॥
 समाधिभङ्गभौरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः ।
 अङ्गुलीसञ्ज्ञया तस्य ऊंकुर्वन्चार्यदर्शयत् ॥२६६॥
 चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गुमम्भसि ।
 आमुक्तं मोक्तुमारेभे चलनौमिव नर्तकी ॥२६७॥
 तस्यैवादाय निस्त्रिंश निस्त्रिंशश्चणिभूरथ ।
 अम्बुदेव्या बलीकर्तुमिव चिच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥
 एहि वत्सैहि वत्सेति चाणक्येनोदिते क्षणात् ।
 सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥
 चन्द्रमारोप्य तत्राश्वे चाणक्यः समभाषत ।
 त्वामाख्य सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
 चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्य मयैतच्चिन्तित तदा ।
 इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
 नहि मे व्यभिचार्येष यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
 तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
 आययौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिनः ॥२७३॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
 चन्द्रगुप्तः सरोमध्ये न्यमङ्गीन्मङ्गु हसवत् ॥२७४॥

रजकं वारितोरस्थं चणिसूनुर्वाच च ।
 तच्छ्रेणिरुषितो राजा नश्य चेन्न मुमूर्षसि ॥ २७५ ॥
 रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्तर्जीवितः ॥ २७६ ॥
 बृहतीक्षालनैर्वस्त्रक्षालने ऽपि कृतश्रमः ।
 तद्वस्त्राणि तु निर्णेतुमारेभे चणिसूः स्वयम् ॥ २७७ ॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणियुत्रः कुशाग्रधीः ॥ २७८ ॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्थानात्प्रचेलतुः ।
 चिखिदे चन्द्रगुप्तो यान्छामकुचिर्बुभुक्षया ॥ २७९ ॥
 चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्त्वा चाणक्यो ग्रामसम्मुखम् ।
 चक्षाल भक्तमानेतुं भक्तं ग्रामं विना न हि ॥ २८० ॥
 ग्रामाद्भट्टं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिमार्जं ददर्श सः ॥ २८१ ॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिर्लगति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यज्ञगत्येव लग्ना मम हि सम्प्रति ॥ २८२ ॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो बुभुजे भट्ट किं त्वया ।
 स आख्यत्सरसदध्ना कृतशालिकरम्बकम् ॥ २८३ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्भामे भक्तार्थं भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥ २८४ ॥
 एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमैः ।
 कुक्कुरैः सूकर इव चन्द्रगुप्तो ग्रहीष्यते ॥ २८५ ॥

कुमारश्चन्द्रगुप्तश्चेद्गृहीतो नन्दमादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराज्यममो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाकृष्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तत्प्राणा रक्षणौघा यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 मद्यो रसवतीकार इव कृष्णाण्डिकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्वयं करम्बमाकृष्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये ।
 आसमाद् ग्राममेकं कुलायमिव विष्किरः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिक्षार्थं ग्रामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।
 चाणक्यो रोरवृद्धाया ययौ कस्याश्चिदोकसि ॥२९१॥
 बालकानां तथा चोष्णा रब्बाभूत्परिवेष्टिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चिचेपातिबुभुक्षितः ॥२९२॥
 दग्धाङ्गुलीकं त बालं रुदन्त स्यविरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानामि चाणक्य इव बालक ॥२९३॥
 चाणक्यस्तद्वचः श्रुत्वा प्रविश्य च तदोकसि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्भके ॥२९४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो बहिर्देशमसाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं रुन्धन्विगोपं प्रापदल्पधीः ॥२९५॥
 शनैः पार्श्वेष्वभुञ्जानो मध्य एव क्षिपन्करम् ।
 तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीष्वत्युष्णरब्बया ॥२९६॥

अहो स्त्रिया अयेतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।

चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सन्निवेशनम् ॥२९७॥

तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण सह सौहृदम् ।

चन्द्रगुप्तगुरुश्चक्रे तत्साहायककाम्यया ॥२९८॥

तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुन्मूल्य पार्थिवम् ।

तद्राज्यं संविभज्यावां गृह्णीव भ्रातराविव ॥२९९॥

ततः पर्वतकेनापि प्रत्यपद्यत तद्वचः ।

स हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सन्नद्ध इव केसरौ ॥३००॥

चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको बहिः ।

उपचक्रमिरे नन्ददेशं माधयितुं ततः ॥३०१॥

एकं तु तैः पुरं रुद्धमपि भङ्गुमशाकि न ।

भिन्नार्थं भिन्नवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥३०२॥

तत्र त्रिदण्डी चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।

ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥३०३॥

चाणक्यो ऽचिन्तयद्दिमाः सकलाः पाहिदेवताः ।

नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥३०४॥

मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।

चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदपृच्छ्यत ॥३०५॥

कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुद्देष्टयिष्यते ।

आख्याहि जानन्ति खलु प्रायः सर्वं भवादृशाः ॥३०६॥

चन्द्रगुप्तगुरुः स्माह हंहो गृणुत नागराः ।

मातरो यावदत्रैतास्तावदुद्देष्टनं कुतः ॥३०७॥

द्रागथोत्पाटयामासुः पौरास्तन्मातमण्डलम् ।
 किं नाम कुरुते नातो धूर्तवश्यो विशेषतः ॥३०८॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषातां जहृषुश्चात्यन्तं ते तु नागराः ॥३०९॥
 व्यावृत्य वार्धिवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परतपौ ॥३१०॥
 ततश्च तत्पुर भङ्गा तौ दावपि महारथौ ।
 माधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यमारथौ ॥३११॥
 चाणक्यबुद्ध्या सन्नद्धौ तौ रुद्धः स्नामितैर्वलैः ।
 परितः पाटलीपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥
 क्षीणकोशः क्षीणवलः क्षीणधौः क्षीणविक्रमः ।
 नन्दः पुण्यक्षयेणाभूद्यावत्पुण्यं हि चटद्भयः ॥३१३॥
 चाणक्यपार्श्वे नन्दो ऽथ नासाग्रारूढजीवितः ।
 धर्मदारमयाचिष्ट प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥
 अज्ञापयच्च चाणक्यस्त्वमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपयेः ॥३१५॥
 नहि ते कोऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
 समाश्वसिहि मा भैषीर्द्विजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥
 भार्ये द्वे कन्यकां चैकां यथाशक्ति वसूनि च ।
 रथमारोप्य निरगान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥
 समायान्तं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्था नन्ददुहिता देवीवानिमिषाक्ष्यभूत् ॥३१८॥

मुखचन्द्रमयूखैश्च कटाक्षैर्नन्दनन्दिनी ।

चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगसत्यंकारमिवार्पयत् ॥३१९॥

नन्दो जगाद तां वत्से भव स्वैरं स्वयंवरा ।

प्रायः क्षत्रियकन्यानां शस्यते हि स्वयंवरः ॥३२०॥

आयुष्मति स्वस्ति तुभ्यं रथादुत्तर मुञ्च माम् ।

त्वत्परिणायनशल्यं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥

एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्य सत्वरम् ।

चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥

आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।

नवारका अभज्यन्त यन्त्राक्रान्तेक्षुयष्टिवत् ॥३२३॥

असावमङ्गलकरी केथमायाति मद्रथम् ।

रथारुरुक्षुमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥

चाणक्यो ऽप्यवदन्नेमां चन्द्रगुप्त निवारय ।

शकुनं हि शुभायेदं मा स्म मंस्थास्त्वमन्यथा ॥३२५॥

शकुनेनामुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।

गामी पुरुषयुगाणि नव यावत्तवान्वयः ॥३२६॥

ततश्च नन्दसदने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।

आरेभाते सविभक्तुं विपुलां नन्दसम्पदम् ॥३२७॥

तत्राभूत्कन्यका चैका सर्वस्वमिव रचिता ।

नन्दभूपतिराजन्म तामुपाजीजिवद्विषम् ॥३२८॥

तस्यां पर्वतकस्याभूदनुरागस्तदा तथा ।

यथा तां हृदये सो ऽधाध्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥

तां तु पर्वतकायैव चन्द्रगुप्तगुरुर्ददौ ।
 तदैव पाणिग्रहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥
 संचक्राम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसंभृततत्स्वेदजलसङ्गमात् ॥३३१॥
 सक्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतमर्वाङ्गश्चन्द्रगुप्तमुवाच च ॥३३२॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमप्युत्सहे नहि ।
 परित्रायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न संशयः ॥३३३॥
 मान्तिका मान्तिका वैद्या वैद्या इत्यनुलापिनम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्कर्णे भूत्वैवमन्वशात् ॥३३४॥
 विनौषधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।
 कुरु मौनमुपेक्षस्व स्वस्ति ते स्तादमुं विना ॥३३५॥
 अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ।
 इति मार्यो ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥३३६॥
 अनुशिष्यैवमुत्क्षिप्तमृकुटीभङ्गसज्जया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्यं धुर्यो मनीषिणाम् ॥३३७॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
 तच्चन्द्रगुप्तसासाज्यद्वयमप्यभवत्तदा ॥३३८॥
 एवं च श्रीमहावीरभुक्तेर्वर्षशते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्तो ऽभवन्नृपः ॥३३९॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ये तु केऽपि नन्दानुजीविनः ।
 अकार्षुः पुरुषाश्चौर्यं प्रदेशे विषमे स्थिताः ॥३४०॥

पुररक्षाक्षमं कंचिद्वीक्षमाणो ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽब्रजदेकस्य कोलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥

मत्कोटकदरीष्वग्निं क्षिपन्नासीत्तदा च सः ।

त पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोष्यथ सो ऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून् ।

मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्हति ॥ ३४३ ॥

अहो धीव्यवसायाभ्यां कोलिको ऽयं प्रकथ्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥

आक्राय्य कोलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताच्चणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिखाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥

ते नन्दपुरुषाश्चौरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विश्वास्य जघ्निरे तेन चाणक्यस्य मुधा न धीः ॥ ३४६ ॥

इतश्च मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।

भिक्षां न प्राप्तस्तदासानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥

जातकोपस्तदा तेषां चुद्रुबुद्ध्या चणिप्रसूः ।

आम्राणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशत् ॥ ३४८ ॥

चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्ग्रामकुटुम्बिभिः ।

वंशीश्चिक्ष्वा वृत्तिश्चक्रे सहकारमहौरुहाम् ॥ ३४९ ॥

रे रे मयैतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः ।

आमैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

उत्पाद्य कृत्रिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।

सबालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्वालयद्रुषा ॥ ३५१ ॥

अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तस्य कोशो नास्तीति चिन्तया ।
 दौनारैः स्थालमापूर्य चाणक्यो लोकमब्रवीत् ॥३५२॥
 मया सहाचैर्दौव्यन्तु यो मां जेष्यति तेन हि ।
 दौनारपूरितं स्थालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥
 जेष्यामि यं पुनरहं तस्य पाश्चादहो जनाः ।
 दौनारमेकमादास्ये ग्राव्णिं रेखेव वागिधम् ॥३५४॥
 ततश्च रन्तुमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥
 एषो ऽर्थोपार्जनोपायः सविलम्बो ऽल्पको ऽपि च ।
 इत्युपायान्तरं कर्तुं पौरानाक्राम्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥
 ततश्च भोजयित्वा तानपीप्यद्वरवारुणीम् ।
 पानगोष्ठ्यां च बंहिष्ठानुच्चतालानवीवदत् ॥३५७॥
 हसनं नर्तनं गानमन्यच्च चीवचेष्टितम् ।
 चाणक्यो ऽभिनयन्नूचे ऽर्थार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥
 वस्त्रे द्वे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।
 नृपतिर्विश्वतीं च तद्वादयत झुम्बरीम् ॥३५९॥
 ततश्च झुम्बरीवाद्ये कोलिकैर्वादिते सति ।
 व्याजहार परो मत्तः करमुत्क्षिप्य नागरः ॥३६०॥
 योजनसहस्रयाने यानीभस्य पदान्यहो ।
 तानि स्वर्णसहस्रेण प्रत्येकं पूजयाम्यहम् ॥३६१॥ युग्मम् ।
 प्राग्वदादितझुम्बर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।
 तिलानामाढके ह्युप्ते प्ररूढे फलिते भृशम् ॥३६२॥

तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्गनि ।

कार्तस्वरसहस्राणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युग्मम् ॥

प्राग्वदादितद्गुम्बर्यामन्यो ऽवादीहनागमे ।

प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भूयसा ॥३६४॥

अक्षणेनैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।

संवरं विरचय्योच्चैः स्खलयामि पयोरयम् ॥३६५॥ युग्मम् ॥

प्राग्वदादितद्गुम्बर्यामन्यो ऽवददहं खलु ।

जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥३६६॥

समुद्धृतैः स्कन्धकेशैर्वेष्टयामि समन्ततः ।

पाटलीपुत्रनगरं वृक्षं लूतेव तन्तुभिः ॥३६७॥ युग्मम् ॥

प्राग्वदादितद्गुम्बर्यामूचे ऽन्यो मम वेश्मनि ।

शालिरेको भिन्नभिन्नशालिवीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥

अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूनलूनकः ।

पुनः पुनः फलत्येवेत्येतद्रत्नद्वयं च नः ॥३६९॥ युग्मम् ॥

प्राग्वदादितद्गुम्बर्यां स्नाहान्यो मदविक्रलः ।

सहस्रसङ्ख्यं द्रविणं विद्यते मम सद्गनि ॥३७०॥

अनृणो ऽहं सुगन्धिश्च जात्यचन्दनचर्चितः ।

सदापि वश्या मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥३७१॥ युग्मम् ॥

प्राग्वदादितद्गुम्बर्यां मतिज्ञानमहानिधिः ।

चणिसूरेधमज्ञासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥३७२॥

एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाञ्चनम् ।

तथैकतिलजतिलमिताः स्वर्णसहस्रकाः ॥३७३॥

प्रतिमासं चैकदिननवनीतभव दृतम् ।

एकस्मिन्दिवसे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥३७४॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः शालयो ऽपि च ।

तैश्चाणक्याय ददिरे तन्मर्मविदभूद्वि सः ॥३७५॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

चक्रे समर्थमर्थेन तेन मौर्यं चणिप्रसूः ।

धियां निधिरमात्यो हि कामधेनुर्महोभुजाम् ॥३७६॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले द्वादशाब्दके ।

आचार्यः सुस्थितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥३७७॥

अन्नदौःस्थेन निर्वाहाभावान्निजगणं स तु ।

देशान्तराय व्यसृजत्तत्रैवास्थात्स्वयं पुनः ॥३७८॥

व्याघ्र्य चुल्लकौ द्वौ तु तत्रैवाजग्मतुः पुनः ।

आचार्यैश्च किमायाताविति पृष्टावशंसताम् ॥३७९॥

वियोगं गुरुपादानां नह्यावां मोढुमीश्वरे ।

तद्वः पार्श्वे जीवितं वा मरणं वावयोः शुभम् ॥३८०॥

आचार्यः स्माह न कृतं युवाभ्यां साध्वसुत्र हि ।

अगाधे क्लेशजलधौ युवां मुग्धौ पतिष्यथः ॥३८१॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।

भक्त्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पादाभोजषट्पदौ ॥३८२॥

ततो दुर्भिक्षमाहात्म्याद्भिचयात्यल्पलब्धया ।

सारयित्वा गुरुणां तौ मुञ्जानावत्यसौदताम् ॥३८३॥

अपूर्यमाणहारौ तौ क्षीयमाणौ बुभुक्षया ।

चुल्लकावषडक्षीणं मन्त्रयामासतुर्मिथः ॥३८४॥

प्रकाशमानं गुरुणा गीतार्थान्मयतां प्रति ।
 अश्रौष्वामदृश्यत्वकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
 तत्प्रयोज्यः प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुक्षिपूर्तये ।
 पूर्णकुक्षौ च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३८६ ॥
 अदृशीभूय सभूय तौ द्वौ तत्रैव वासरे ।
 भोजनावसरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमीयतुः ॥ ३८७ ॥
 अदृश्यमानौ तौ चुल्लौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
 बुभुजाते यथाकामं बन्धू प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
 एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
 जनोदरत्वेनोदस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
 कृष्णपक्षपाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
 चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभृत्ताभ्यामाच्छिन्नभोजनः ॥ ३९० ॥
 निजामतृप्तिं कस्यापि तथाप्यकथयन्न सः ।
 नित्यं चुत्पीडितो ऽप्यस्थान्मदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥
 अपृच्छदेकदैकान्ते मौर्यं मौर्यगुरुः सुधीः ।
 प्रत्यहं क्षौचमाणो ऽसि वत्स क्षयरुजेव किम् ॥ ३९२ ॥
 मौर्यो ऽवदन्न तावन्मे ह्रासेन परिवेद्यते ।
 किं तु कोऽपि प्रेत इवाच्छिनत्ति मम भोजनम् ॥ ३९३ ॥
 तटस्थिता विदन्त्यार्या मां पूर्णाहारभोजनम् ।
 न त्वर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥
 चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि सुगन्धधीः ।
 मुमुक्षुणेवातत्त्वज्ञेनात्मा यत्खेदितश्चिरम् ॥ ३९५ ॥

भवत्विदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानमि ।
 तव भोजनलुण्ठाकमादास्ये न चिरादहम् ॥३९६॥
 इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनस्थानभृतले ।
 प्रातस्तरल्लोष्टचूर्णं मसृण चिक्कमादपि ॥३९७॥
 भोक्तुं निषण्णे च नृपे भोक्तुमागतयोस्तयोः ।
 पदानि प्रत्यविम्व्यन्त मचूर्णे तत्र भृतले ॥३९८॥
 राज्ञि भुक्तोत्थिते तत्र भृतले चणिनन्दनः ।
 पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेतसि ॥३९९॥
 मानुषः को ऽपि भूयस्तपादः सिद्धाञ्जनः खलु ।
 हरते भोजनं स्यात्लाददृश्यौभूय लौलया ॥४००॥
 इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।
 भोजनावसरे धूमं सूचिभेद्यमकारयत् ॥४०१॥
 प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र स्याले भुञ्जानयोस्तयोः ।
 बाष्पायन्ते स्म नेत्राणि धूमस्तोमेन मूर्कता ॥४०२॥
 नेत्राञ्जनं तयोः सर्वमदृश्यौकारकारणम् ।
 बाष्पवारिभिराकृत्य द्रागनौयत पङ्कवत् ॥४०३॥
 अनञ्जनदृशौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।
 दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥४०४॥
 नाजल्पत्कोऽपि चाणक्यमथान्यक्कारकत्तयोः ।
 चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभौरुरदो ऽवदत् ॥४०५॥
 पितरावृषिरूपेण युवां हि परमेश्वरौ ।
 कृत्वा प्रसादमस्मासु स्वस्मै स्थानाय गच्छतम् ॥४०६॥

तयोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।
 अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥ ४० ७ ॥
 चाणक्यः स्माह मा कार्षीर्दोषत्वारोपणं गुणे ।
 आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥ ४० ८ ॥
 धन्यः सो ऽपि हि यो भिक्षामनगाराय यच्छति ।
 एकस्थालातिथीभूतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥ ४० ९ ॥
 एवं च मौर्यं संबोध्याचार्याणां पार्श्वमेत्य च ।
 चाणक्यो ऽदादुपालम्भं क्षुल्लान्यायं प्रकाशयन् ॥ ४१ ० ॥
 आचार्यः स्माह को दोषः क्षुल्लयोरनयोर्ननु ।
 स्वकुक्षिभरयः सङ्गपुरुषा यद्गवाद्दृशाः ॥ ४१ १ ॥
 चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
 वन्दित्वाभिदधे साधु शिञ्चितो ऽस्मि प्रमद्वरः ॥ ४१ २ ॥
 अद्यप्रभृति यद्भक्तपानोपकरणादिकम् ।
 साधूनामुपकुरुते तदाटेयं मदोकसि ॥ ४१ ३ ॥
 इत्यभिग्रहमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।
 तदादि पालयामास स्वगार्हस्थ्यं कृतार्थयन् ॥ ४१ ४ ॥
 चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक्पाषण्डिमतभावितम् ।
 अनुशासितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥ ४१ ५ ॥
 असंयता ह्यमी पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु लम्पटाः ।
 अपि सुभाषितुं नार्हास्तत्पूजायां तु का कथा ॥ ४१ ६ ॥
 कषायपचिवृक्षेषु कृतघ्नेषु दुरात्मसु ।
 एतेषु निष्फलं दानमूषरेष्वमुवृष्टिवत् ॥ ४१ ७ ॥

आत्मानमाश्रितं चापि राज्ञोऽहतरण्डवत् ।
 पातयत्सु भवाम्भोधौ तद्भक्तिं तेषु मा कथाः ॥४१८॥
 मौर्यो ऽवादीन्मम ह्यार्य त्वद्वचो गुरुसंमितम् ।
 नैते संयमिन इति प्रत्याचय तथापि माम् ॥४१९॥
 पुरे प्रघोषं चाणक्यस्ततश्चैवमकारयत् ।
 धर्मं श्रोष्यति सर्वेषामपि पाषण्डिनां नृपः ॥४२०॥
 ततश्चाह्वय तान्सर्वाञ्शुद्धान्तस्यादवीयसि ।
 देशे निवेशयामास स विविक्ते विविक्तधीः ॥४२१॥
 शुद्धान्तासन्नदिग्भागे चाणक्येनाग्रतो ऽपि हि ।
 अक्षेणलक्ष्यं श्लक्ष्णं च लोष्ट्रचूर्णं महीतले ॥४२२॥
 तत्रोपदेशनार्थं ते चाणक्येन प्रवेशिताः ।
 ज्ञात्वा विविक्त स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥४२३॥
 स्त्रीलोल्लास्ते स्वभावेन नृपस्त्रैणमसंयताः ।
 गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपचक्रमिरे ततः ॥४२४॥
 ते राजपत्नीः पश्यन्तस्तावदस्युर्दुराशयाः ।
 न यावदाययौ राजा निषेदुस्तु तदागमे ॥४२५॥
 ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।
 पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुः ॥४२६॥
 गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
 पश्य स्त्रीलोललाचिह्नं वत्स पाषण्डिनामिह ॥४२७॥
 यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीक्षितम् ।
 गवाक्षविवरक्षिप्तलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥४२८॥

पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुव्यक्त प्रतिबिम्बिताम् ।
 गवाक्षविवराधस्तादृक्षा प्रत्ययमुदह ॥ ४२८ ॥
 सजातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
 धर्ममाख्यातुमाङ्गास्त तत्र जैनमुनीनपि ॥ ४२९ ॥
 निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
 स्वाध्यायावश्यकेनाथ नृपागममपालयन् ॥ ४३० ॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
 ईर्ष्याममितिलीनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥ ४३१ ॥
 गवाक्षविवराधस्तात्सोष्ट्रचूर्णं समीक्ष्य तम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथास्थमदर्शयत् ॥ ४३२ ॥
 ऊचे च नैते मुनयः पाषण्डिबदिहाययुः ।
 तत्पादप्रतिबिम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ऽन्यथा ॥ ४३३ ॥
 उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्मेने ऽथ पार्थिवः ।
 पाषण्डिषु विरक्तो ऽभूद्विषयेष्विव योगवित् ॥ ४३४ ॥
 एवं चानेकशः सविधानैः प्रथितधीगुणः ।
 चाणक्यश्चिन्तयामास मौर्यश्रीवत्स्लिमण्डपः ॥ ४३५ ॥
 साधयामि विषाहारं चन्द्रगुप्तं शनैः शनैः ।
 रसायनं यथास्य स्याद्गरदः प्रभवेन्न च ॥ ४३६ ॥
 मौर्यो ऽथ मौर्यगुरुणा गुरुणेव महाधिया ।
 अभोज्यत विषाहारं दिनं प्रत्याधिकाधिकम् ॥ ४३७ ॥
 अन्येद्युश्चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रचक्रमे ।
 रागोत्कटतया राज्ञी दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥ ४३८ ॥

दृष्ट्वा विषान्नं भुञ्जानां तां गर्भापायशङ्कया ।
 व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत ॥४४०॥
 विषान्नास्वादमात्रेण राज्ञौ सा प्राप पञ्चताम् ।
 दध्यौ चणिप्रसूमां स्म गर्भो ऽप्यस्याः प्रलीयताम् ॥४४१॥
 इति तस्या विपन्नायास्तदोदरमदारयत् ।
 तस्माद्गर्भमाचकर्ष मुक्तां श्रुक्तिपुटादिव ॥४४२॥
 विषविन्दुश्च स्कान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।
 ततश्च गुरुभिर्विन्दुसार इत्यभ्यधायि सः ॥४४३॥
 विन्दुसारे प्रपेदाने वयो मन्मथवल्लभम् ।
 समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥४४४॥
 चाणक्यो ऽथ न्यधाद्राज्ये विन्दुसारं सुसारधीः ।
 सचिवायत्तमिद्धिश्च तदाज्ञाकृद्वभूव सः ॥४४५॥
 इतश्च मौर्यमाज्ञाय पूर्वं हि चणिसूनुना ।
 सुबन्धुर्नाम दाक्षिण्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥४४६॥
 स्वातन्त्र्यमन्त्रितालिपुश्चाणक्ये मत्सरौ स तु ।
 तदुच्छेदाय रहसि विन्दुसारमदो ऽवदत् ॥४४७॥
 नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपौश तथापि ते ।
 परिणामहित वच्मि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥४४८॥
 विश्वासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वमीः ।
 एष त्वन्मातुरुदरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥४४९॥
 पप्रच्छ धात्रीराक्ष्य विन्दुसारस्तदैव तत् ।
 तथैव ताभिरप्युक्ते चाणक्याय चुकोप च ॥४५०॥

राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।
 सुबन्धुना कृतघ्नेन राजा मय्यन्यथाकृतः ॥ ४५१ ॥
 अयं हि प्रागमात्यत्वे कारितो ऽभून्मयैव हि ।
 तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥ ४५२ ॥
 तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 कृते प्रतिचिकीर्षुर्द्धिं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥ ४५३ ॥
 मद्धीपिशाचिकाग्रस्तः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥ ४५४ ॥
 संयोज्य योगमन्त्राद्यैर्वरगन्धान्समुद्रके ।
 लिखिताक्षरभूर्जेन सह सो ऽक्षिपदुग्धधीः ॥ ४५५ ॥
 समुद्रं जतुनालिप्य पेटायां स सुधीर्न्यधात् ।
 तालयामास तां पेटां तालकानां शतेन च ॥ ४५६ ॥
 गेहान्तर्न्यस्य तां गेहसर्वस्वमिव पेटिकाम् ।
 दौनानाथादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो न्यददाद्धनम् ॥ ४५७ ॥
 ततश्च नगरासन्नकरीषस्यलमूर्धनि ।
 निषद्यानशनं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥ ४५८ ॥
 यथाविपन्नजननीवृत्तान्तं धात्रिकासुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुसारो ऽनुश्रयानस्तत्र चाययौ ॥ ४५९ ॥
 उवाच क्षमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसूः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तवादेशकृदस्म्यहम् ॥ ४६० ॥
 मौर्याचार्यो ऽभ्यधाद्राजङ्कतं प्रार्थनयानया ।
 शरीरे ऽपि निरीहो ऽस्मि साम्प्रतं किं त्वया मम ॥ ४६१ ॥

अचलन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवार्णवम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुं ज्ञात्वा विन्दुसारो ययौ गृहम् ॥ ४६२ ॥
 चुकोप गतमात्रो ऽपि विन्दुमारः सुबन्धवे ।
 सुबन्धुरपि शीतार्त इवोचे कम्पमुदहन् ॥ ४६३ ॥
 देव सम्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मया ।
 गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावत्तावत्प्रसीद मे ॥ ४६४ ॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्त क्षमयामास मायया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽप्यसौ व्रजतु पत्तने ॥ ४६५ ॥
 अमुना कुत्रिकल्पेन स राजान व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापकृतिकार्यहम् ॥ ४६६ ॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुश्चणिजन्मनः ।
 पूजामनशनस्यस्य विधातुमुपचक्रमे ॥ ४६७ ॥
 पूजां सुबन्धुरापातवन्धुरां विरचय्य च ।
 धूपाङ्गारं करीषान्तश्चिन्नेपान्यैरलक्षितः ॥ ४६८ ॥

धूपाङ्गारेणानिलास्फालितेन
 प्रोद्यज्ज्वाले द्राक्करीषस्थले तु ।
 दारुप्रायो दह्यमानो ऽप्यकम्पो
 मौर्याचार्यो देवभूतत्र मृत्वा ॥ ४६९ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावली-
 चरिते महाकाव्ये शकटालमरण-सूलभद्रदीक्षाव्रतचर्या-सम्भूत-
 विजयस्वर्गगमन-चाणक्यचन्द्रगुप्तकथा-विन्दुसारजन्मराज्यवर्णनो
 नामाष्टमः सर्गः ।

नवमः सर्गः ।

चाणक्यगृहमन्येद्युर्विन्दुसारात्सुवन्धुना ।
वस्तुं ययाचे संभाव्यचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
राज्ञादिष्टः प्रविष्टश्च सुवन्धुस्तत्र वेश्मनि ।
तां पेटां तालकशतावद्धदारां ददर्श च ॥२॥
अचिन्तयच्च चाणक्यसर्वस्वमिह विद्यते ।
नान्यथा तालकशतेनेदृशी स्यान्नियन्त्रणा ॥३॥
पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुवन्धुना ।
कारागृहसमाकृष्टवन्द्याः पादान्दुका इव ॥४॥
मध्ये दृष्ट्वा समुद्रं तं चिन्तयामास चेतसि ।
नियतं रत्नकोशो ऽयं यस्य रक्षेयमीदृशी ॥५॥
तमपि स्फोटयामास समुद्रं नालिकेरवत् ।
लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्ददर्श च ॥६॥
गन्धान्सुगन्धीनाजघ्नौ गन्धलुब्धो द्विरेफवत् ।
मूर्धानं धूनयन्नुच्चैः सुवन्धुर्जातविस्मयः ॥७॥
सनाथमक्षरैर्भूर्जमथ तत्र ददर्श च ।
स्याद्रव्यबीजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
गन्धानाग्राय य इमान् तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।
अन्तकस्य स तत्कालमतिथित्वं गमिष्यति ॥९॥
वाचयित्वाक्षराण्येतान्यतीव विषसाद सः ।
चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न मुधेति सनिश्चयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थ सुबन्धुना ।

गन्धानाघ्राप्य तावकोऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥

द्रागमृते पुरुषे तत्र सुबन्धुर्मुनिसन्निभः ।

बभूव विषयास्वादमनिच्छन्मनसापि हि ॥१२॥

अभव्य इत्यविरतो नटितो जीविताश्रया ।

सुबन्धुर्बुद्धिरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥

तनुजन्मा त्वशोकश्रीर्विन्दुसारस्य चाभवत् ।

विन्दुसारे विप्रेदाने सो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥

कुणालो नाम तनुभूरशोकस्याप्यजायत ।

कुमारभुक्तौ राजादात्तस्मायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥

उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्बालधारकैः ।

रक्ष्यमाणो जीवितवत्सो ऽभूत्साग्राष्टहायनः ॥१६॥

राजे च तावद्वयसं तमाख्यबालधारकाः ।

दध्यावध्ययनाच्चेऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥

ततो राजा कुमारायालिखलेखे स्वयं त्विदम् ।

प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥

मपन्नौ जननी तत्र कुणालस्य निषेदुषी ।

राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु लेखमवाचयत् ॥१९॥

मत्सुतस्यैव राज्यं स्तात्कुणालस्य तु नेति सा ।

अन्यचित्ते नरपतावकरोत्कूटमौदृशम् ॥२०॥

निष्ठीवनाद्रौक्षतया नेत्राञ्जनशलाकया ।

आकृष्य कज्जलं नेत्रादकारे विन्दुकं ददौ ॥२१॥

अशोको ऽपि प्रमादेन नानुवाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामासोज्जयिन्यां प्राहिणोदथ ॥२९॥
 तं लेखं पितृनामाङ्गं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे द्वाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥३०॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादथ ।
 वाचयित्वा च तूष्णीको विषण्णो लेखको ऽप्यभूत् ॥३१॥
 तस्मिन्नुदश्रुनयने लेखायं वक्तुमक्षमे ।
 ततश्च तत्करालेखं कुमारः स्वयमाददे ॥३२॥
 दर्शनोत्प्रेक्षणैर्वर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥३३॥
 अंधीयञ्च इति प्रेक्ष्याचराण्युज्जयिनीपतिः ।
 दध्यौ मौर्यान्वये कोऽपि गुर्वाञ्जालङ्घको नहि ॥३४॥
 लोभ्यामि राज्ञो यद्याज्ञामहमेवाग्रतः स्थितः ।
 तदा मत्कृत एवाध्वान्येषामपि भविष्यति ॥३५॥
 ततश्च साहसनिधिर्मैर्यवंशाब्धिचन्द्रमाः ।
 अनक्ति स्म स्वयमपि नेत्रे तप्तशलाकया ॥३६॥
 विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।
 धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमुच्चकैः ॥३७॥
 अचिन्तयच्च दुर्दैवाधिष्ठितो ऽहं हताशयः ।
 कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३८॥
 राज्यं वा मण्डलित्वं वा वत्सो नाद्यायमर्हति ।
 मयि यस्येदृशी भक्तिर्धित्येदृशमागतम् ॥३९॥

यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।

मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥३३॥

कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ ग्रामं महर्द्धिकम् ।

तत्सापन्नकुमाराय ददावुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥

कुणालस्य तु तं ग्रामं भुञ्जानस्य परेद्यवि ।

अभूच्छरच्छ्रियां पत्न्यां सूनुः सपूर्णलक्षणः ॥३५॥

वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।

दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मनिबन्धनम् ॥३६॥

मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृथैवाद्य करोम्यहम् ।

इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो राज्यलिप्सया ॥३७॥

ततो गीतविनोदेन स्वेच्छया स पुरे भ्रमन् ।

प्रेयान्वभूव लोकस्य गान्धर्वेणातितुम्बुरुः ॥३८॥

पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।

तत्र तत्र ययुः पौरा गीताकृष्टाः कुरङ्गवत् ॥३९॥

गान्धर्वेणाद्भुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।

आह्वय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥

यथास्थानं मन्द्रमध्यतारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।

पद्यप्रबन्धमीदृचं जगौ रागं स पोषयन् ॥४१॥

प्रपौत्रश्चन्द्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नप्तृकः ।

एषो ऽशोकश्रियः सूनुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥

पद्यप्रबन्धमन्धेन गीयमानं महीपतिः ।

श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥

स उवाच तवैवास्मि कुणालो नाम नन्दनः ।

त्वदाज्ञालेखमीक्षित्वा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥

ततो जवनिकां वेगादपमार्थं नरेश्वरः ।

दृष्टोपलक्ष्य स्वं सूनुमुदश्रुः परिष्वजे ॥४५॥

ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्य ददामि किम् ।

व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥

किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।

ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुच्यते ॥४७॥

राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।

तत्ते स्यादन्यसादेव दैवापहृतचक्षुषः ॥४८॥

व्यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः ।

पौत्रेण वर्धसे दिष्ट्या राज्ये ऽस्मिन्सो ऽभिषिच्यताम् ॥४९॥

पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदोत्पेदे सुतस्तव ।

सम्प्रत्येवेत्यकथयत्कुणालो ऽपि कृताञ्जलिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्भकम् ।

नामापि सम्प्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥

अमोघवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।

सम्प्रतिं स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥

वृद्धिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।

श्रिया च सम्प्रतिरभूच्चाजन्म परमार्हतः ॥५३॥

क्रमेण साधयामास भरतार्धं सदक्षिणम् ।

प्रचण्डशासनश्चाभूत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालरात्रिवत् ।
 निर्वाहायं साधुसङ्गस्तीरं नीरनिधेर्ययौ ॥५५॥
 अगुण्यमान तु सदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।
 अनभ्यसनतो नश्यत्यधीत धीमनामपि ॥५६॥
 सङ्गो ऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्ते ऽखिलो ऽमिलत् ।
 यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाददे ॥५७॥
 ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसङ्गो ऽमेलयत्तदा ।
 दृष्टिवादनिमित्तं च तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥
 नेपालदेशमार्गस्थं भद्रवाङ्गं च पूर्व्विणम् ।
 जाला सङ्गः समाक्रातुं ततः प्रैषीन्मुनिद्वयम् ॥५९॥
 गत्वा नत्वा मुनी तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।
 समादिशति वः सङ्गस्तत्रागमनहेतवे ॥६०॥
 सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 माध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूत्रार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तद्वचस्तौ मुनी गत्वा सङ्गस्याशंसतामथ ।
 सङ्गो ऽप्यपरमाह्वयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीसङ्गस्य शासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंसन् नः ॥६४॥
 सङ्गबाह्यः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तद्दण्डयोग्यो ऽसीत्याचार्यो वाच्य उच्चकैः ॥६५॥

ताभ्यां गत्वा तथैवोक्त आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्सङ्गः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रसादं कुर्वाणः श्रीसङ्गः प्रहिणोत्वह ।
 शिष्यान्मेधाविनस्तेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैकां वाचनां दास्ये भिक्षाचर्यात् आगतः ।
 तिसृषु कालवेलासु तिस्रो ऽन्या वाचनास्तथा ॥६८॥
 सायाह्नप्रतिक्रमणे जाते तिस्रो ऽपराः पुनः ।
 सेत्यत्येवं सङ्गकार्यं मत्कार्यस्याविबाधया ॥६९॥
 ताभ्यामेत्य तथाख्याते श्रीसङ्गो ऽपि प्रसादभाक् ।
 प्राहिणोत्सूलभद्रादिसाधुपञ्चशतीं ततः ॥७०॥
 तान्सूरिर्वाचयामास ते ऽप्यल्पा वाचना इति ।
 उद्भज्येयुर्निजं स्थानं सूलभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्ते सूलभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्भृशम् ॥७२॥
 किमुद्भगस्तदित्युक्तः सूरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्भज्ये भगवन्किं तु ममाल्पा एव वाचनाः ॥७३॥
 सूरिरूचे मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि त्वदिच्छया ॥७४॥
 सूलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतशेषं च मे कियत् ।
 सङ्ख्यां गुरुस्तथोराख्यद्विन्दूदध्युपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाप्राणे सूलभद्रो महामुनिः ।
 द्विवस्त्रनानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥

विहारक्रमयोगेण पाटलीपुत्रपत्तनम् ।
 श्रीभद्रबाहुरागत्य बाह्योद्यानमग्निश्रियत् ॥७७॥
 यच्चादयो ऽपि विजाय व्रतिन्यो ऽचान्तरे तु ताः ।
 भगिन्यः स्थूलभद्रस्य वन्दनाय समाययुः ॥७८॥
 वन्दित्वा गुरुमृचुस्ताः स्थूलभद्रः क नु प्रभो ।
 लघुदेवकुले ऽस्तीह तासामिति शशंस सः ॥७९॥
 ततस्तमभि चेनुस्ताः समायान्तीर्विलोक्य सः ।
 आश्चर्यदर्शनकृते सिंहरूप विनिर्ममे ॥८०॥
 दृष्ट्वा सिंह तु भीतास्ताः सूरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।
 ज्येष्ठार्यं जग्रसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥
 ज्ञालोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।
 वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्यो न तु केसरौ ॥८२॥
 ततो ऽयुस्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।
 ववन्दिरे स्थूलभद्र ज्येष्ठा चाख्यन्निजां कथाम् ॥८३॥
 श्रीयकः सममस्माभिर्दीक्षामादत्त किं त्वसौ ।
 क्षुधावान्सर्वदा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥
 मयोक्तः पर्युषणायां प्रत्याख्याह्यपौरुषीम् ।
 स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ऽवधौ पुनः ॥८५॥
 त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वाध्वं पर्वदमतिदुर्लभम् ।
 इयान्कालः सुखं चैत्यपरिपाद्यापि यास्यति ॥८६॥
 प्रत्यपादि तथैवासौ समये ऽभिहितः पुनः ।
 तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥

प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
 तत्रत्याख्याह्यभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निशीथे संप्राप्ते स्मरन्देवगुरुनसौ ।
 चुत्पीडया प्रसरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥८९॥
 ऋषिघातो मयाकारीत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
 पुरः अमणसङ्घस्य प्रायश्चित्ताय ठौकिता ॥९०॥
 सङ्घो ऽप्याख्यञ्जुधायौद भवत्या शुद्धभावया ।
 प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥९१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥९२॥
 अत्रार्थे सकलः सङ्घः कायोत्सर्गमदादथ ।
 एतद्य शासनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥९३॥
 सङ्घो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यनिर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥९४॥
 सङ्घे तत्प्रतिपेदाने मां सानैषौज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरस्वामी भगवान्चन्द्रितो मया ॥९५॥
 भरतादागतार्थेयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं किञ्चिन्सन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥९६॥
 श्रीसङ्घायोपदां प्रैषीन्मनुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सौमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥९७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥९८॥

अथेकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्गीतानि च मङ्गाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८८॥
 आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 दशवैकालिकस्यान्यदय मङ्गेन योजितम् ॥१००॥
 इत्याख्याय स्थूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः स्थूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाङ्गुरुम् ॥१०१॥
 न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसौत्यादिशङ्करः ।
 दीक्षादिनात्मभृत्येषो ऽप्यपराधान्व्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च नह्यागः स्मरामीति जगाद च ।
 कृत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यवदङ्गुरुः ॥१०३॥
 स्थूलभद्रस्ततः स्मृत्वा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भूयो ऽदः क्षम्यतामिति चाब्रवीत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्यदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 स्थूलभद्रस्ततः सर्वसङ्गेनामानयङ्गुरुम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽलं प्रसादने ॥१०६॥
 सूरिः मङ्ग बभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मत्पार्श्वे एव तत् ।
 अस्यास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यशिखाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्गेनाग्रहादुक्तो विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥

अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया नहि ।

इत्यभिग्राह्य भगवान्स्यूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥

सर्वपूर्वधरो ऽयासीत्स्यूलभद्रो महामुनिः ।

न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रवाङ्मना ॥१११॥

वीरमोक्षाद्वर्षशते सप्तत्यग्रे गते सति ।

भद्रवाङ्मरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥११२॥

ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः

श्रीस्यूलभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११३॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये विन्दुसार-अशोकश्रीकुणालकथा-सम्प्रतिजन्म-
राज्यप्राप्तिस्थूलभद्रपूर्वग्रहण-श्रीभद्रवाङ्मस्वर्गगमनवर्णनो नाम नवमः
सर्गः ।

दशमः सर्गः ।

आचार्यः स्थूलभद्रो ऽपि आवस्थ्यामन्यदा ययौ ।
वाह्योद्याने च समवासार्षीदृषिभिरावृतः ॥१॥
सर्वो ऽपि लोकः आवस्तीवास्तव्यस्त विवन्दिषुः ।
हर्षसंवर्मितोत्साहस्तत्रोद्याने समाययौ ॥२॥
भगवान्स्थूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रंकरस्तदा ।
विततान सुधासारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
स्थूलभद्रः स्वसुहृदं आवस्तीवासिनं निजम् ।
धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
स मे प्रियसुहृन्नूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुग्राह्यो विशेषतः ॥६॥
इति निश्चित्य भगवान्स्थूलभद्रस्ततो वनात् ।
वन्दारुभिरभिमुखैश्चर्चमानपदाम्बुजः ॥७॥
सप्रमोदं पुरस्त्रीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
भक्तानां श्रीमतां कृत्तैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
आवृत्तवृन्तपद्माभविवलत्कन्धराननैः ।
अग्रेसरैः आद्भुजनैः प्रेक्ष्यमाणमुखाम्बुजः ॥९॥
नगरीमध्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।
जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सद्गनि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशाखीव जङ्गमः ।

ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्थया ॥ १ १ ॥

समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।

स्थूलभद्रमवन्दिष्ट भूतलन्यस्तमस्तका ॥ १ २ ॥

ततः सा स्थूलभद्रायादापयन्महदासनम् ।

सतां भक्त्यनुसारेण गुरौ हि प्रतिपत्तयः ॥ १ ३ ॥

भगवानप्यलंचके प्रतिलिख्य तदामनम् ।

तां धर्मक्षणिर्वाहोदन्तेनान्वग्रहीदथ ॥ १ ४ ॥

पतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।

भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न दृश्यते ॥ १ ५ ॥

धनेश्वर्यप्यदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।

व्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभूद्वहिः स्थितम् ॥ १ ६ ॥

सो ऽर्थहीनः पुरे ऽत्राभूत्तदुरेव तृणादपि ।

अर्थाः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥ १ ७ ॥

न चापत्पूर्वपुरुषनिधीनन्वेषयन्नपि ।

निर्भाग्यस्यान्तिकस्यापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥ १ ८ ॥

स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।

गतो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥ १ ९ ॥

ज्ञात्वा श्रुतबलेनाथ निधिस्थानं तदोकसि ।

आख्यातुं चिन्तयामास तस्यै सूरिः कृपानिधिः ॥ २ ० ॥

धर्मोपदेशव्याजेन भगवान्हस्तसञ्ज्ञया ।

अधःस्थितनिधिं स्तम्भं मुनिस्तस्यै प्रदर्शयन् ॥ २ १ ॥

व्याहारीदयि संसारस्वरूपं पश्य कीदृशम् ।
 गृहमीदृक्तव भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥ २२ ॥ युग्मम् ।
 एवमाख्याय भगवान्धनेश्वर्या मुहुर्मुहुः ।
 ययौ विहर्तुमन्यत्रार्हतं धर्मं प्रभावयन् ॥ २३ ॥
 धनदेवस्ततो लाभोदयकर्मविवर्जितः ।
 यादृगतस्तादृगागात्तैरेव वसनैरपि ॥ २४ ॥
 स्थूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाख्यद्वनेश्वरी ।
 महर्षे सोऽपि पप्रच्छ किमृचे भगवानिति ॥ २५ ॥
 साप्याख्यस्थूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।
 अस्य स्तम्भस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥ २६ ॥
 धनदेवोऽप्यदो दध्यौ तस्य ज्ञानाम्बुवारिधेः ।
 नह्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुचित् ॥ २७ ॥
 स्तम्भमुद्दिश्य हस्ताभिनयो यदिदधे मुहुः ।
 तन्नूनमस्य स्तम्भस्याधस्तात्सभाव्यते निधिः ॥ २८ ॥
 इति बुद्ध्या धनदेवः स्तम्भमूलमचीखनत् ।
 तत्र चाविरभूद्रव्य तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥ २९ ॥
 धनदेवोऽभवत्तेन धनेन धनदोपमः ।
 स्थूलभद्रप्रसादोऽयमिति च व्यस्मरन्नहि ॥ ३० ॥
 स्थूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।
 वन्दनायान्यदा सोऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥ ३१ ॥
 ततश्च वसतौ गत्वा स्थूलभद्रं महामुनिम् ।
 ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥ ३२ ॥

ऊचे च स्थूलभद्रर्षिं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तौर्णवानहम् ॥ ३३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ ३४ ॥

भूयास्त्वमार्हत इति स्थूलभद्रेण जल्पिते ।

ओमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ ३५ ॥

स्वामिना स्थूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।

आर्यमहागिरिश्रार्यसुहस्ती चाभिधानतः ॥ ३६ ॥

तौ हि यच्चार्यया बाल्यादपि मात्रैव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहस्तिनौ ॥ ३७ ॥

खड्गधारेव तौत्रं तावतौचारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्व्रतम् ॥ ३८ ॥

तौ स्थूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ ३९ ॥

शान्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-

वायुश्रान्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्ती ।

आचार्यत्वे न्यस्य तौ स्थूलभद्रः

कालं कृत्वा देवभूयं प्रपेदे ॥ ४० ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये आर्यमहागिरिश्रार्यसुहस्तिदीक्षा-स्थूलभद्रस्वर्ग-
गमनकीर्तनो नाम दशमः सर्गः ॥

एकादशः सर्गः ।

भविकाननुगृह्णन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
महीं विहरतः स्मर्यौ महागिरिसुहस्तिनौ ॥१॥
कालक्रमेण भगवाञ्जगद्वन्धुर्महागिरिः ।
शिष्यान्निष्पादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहस्तिने ।
विहर्तुं जिनकल्पेन त्वेको ऽभून्मनसा स्वयम् ॥३॥
व्युच्छेदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्रास्थितो ऽपि हि ।
जिनकल्पार्हया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
ते धर्मदेशनावारि वर्षन्तो वारिदा इव ।
विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥५॥
वसुभूतिरिति श्रेष्ठौ तत्र चार्यसुहस्तिना ।
संबोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
सुहस्ताख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि ।
प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
प्रबोध्यमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
नावुध्यन्त विना धर्माचार्यमित्यल्पमेधसः ॥८॥
वसुभूतिर्गुरोराख्यद्भगवन्स्वजना मया ।
न पारिता बोधयितु तान्बोधयितुमर्हसि ॥९॥
इति तत्प्रतिबोधाय सुहस्तौ तद्गृहं ययौ ।
सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥

प्राविशत्तत्र भिक्षार्थं तदा चार्थमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहस्ती वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठ्यप्युवाच युष्माकमपि कोऽप्यस्ति किं गुरुः ।
 युष्माभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहस्ती स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभिक्षामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भिक्षाशना ह्येते ऽपरथा स्युरूपोषिताः ।
 सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं सुत्वा प्रतिबोधाखिलांश्च तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहस्ती भगवान्यथौ ॥१५॥
 श्रेष्ठ्यपि स्वजनानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भिक्षार्थमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्धि वः स्थान्महाफलम् ॥१७॥ युग्मम् ॥
 स्वजनैर्वसुभूतेस्तु प्रत्यपद्यत तद्वचः ।
 भिक्षार्थं च द्वितीये ऽन्ति तेष्वेवागान्महागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायान्तं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठिवन्धवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै तद्वातुमिच्छवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदशुद्धं महागिरिः ।
 अनादायैव वसतिं गत्वा चोचे सुहस्तिनम् ॥२०॥
 त्वया ह्यो ऽविनयं कृत्वानेषणा महती कृता ।
 ते हि त्वदुपदेशेन भिक्षां मह्यमसज्जयन् ॥२१॥

नैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहस्यपि ।
 चमयामास पादाग्रे लुठन्नार्यमहागिरिम् ॥२६॥
 इतश्च सम्प्रतिनृपो ययावुज्जयिनीं पुरीम् ।
 कदापि कापि तिष्ठन्ति स्वभूमौ हि महीभुजः ॥२७॥
 जीवन्तस्वामिप्रतिमारययात्रां निरीक्षितुम् ।
 आयातावन्यदावन्यां महागिरिसुहस्तिनौ ॥२८॥
 पृथक्पृथग्वसत्यां तौ तस्थतुः सपरिच्छदौ ।
 तयोरतिमहागच्छस्ततो नैकत्रसङ्गमः ॥२९॥
 निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्वामिनो रथः ।
 मनोमयूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥३०॥
 ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रीसङ्गेनाखिलेन च ।
 अन्वीयमानः स रथः पुर्यां पर्याटदस्खलन् ॥३१॥
 गते राजकुलद्वारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।
 वातायनस्थितो दूराद्दर्शयिषुहस्तिनम् ॥३२॥
 दध्यौ चैवं मुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुमुदोडुपः ।
 कापि दृष्ट इवाभाति न स्मरामि तु किं ह्यदः ॥३३॥
 एवं विमर्शं कुर्वाणो मूर्छितो न्यपतन्नृपः ।
 आः किमेतदिति वदन्दधावे च परिच्छदः ॥३४॥
 व्यजनैर्वीज्यमानश्च सिच्यमानश्च चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदस्थादवनिशासनः ॥३५॥
 स प्राग्जन्मगुरुं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या सुहस्तिनम् ।
 तदैव वन्दितुमगाद्विस्मृतान्यप्रयोजनः ॥३६॥

पञ्चाङ्गसृष्टभूपीठः स नत्वार्यसुहस्तिनम् ।

पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥३३॥

सुहस्तौ भगवानाख्यन्मोक्षः स्वर्गश्च तत्फलम् ।

अपृच्छद्भूपतिर्भूयः सामाधिकफलं च किम् ॥३४॥

सामाधिकस्याव्यक्तस्य राजन्राज्यादिकं फलम् ।

सुहस्तिनैवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स्म भूपतिः ॥३५॥

नखाच्छोटनिकां कृत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुहुः ।

एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥३६॥

सुहस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।

किं नाम मां यूयमुपलक्ष्यध्वेऽथवा नहि ॥३७॥

आचार्योऽप्युपयोगेन ज्ञात्वोचे त्वां नरेश्वर ।

सम्यगुपलक्ष्येऽहं स्त्वां प्राग्भवकथां शृणु ॥३८॥

महागिर्याचार्यमिश्रैर्विहरन्तो वयं पुरा ।

सह गच्छेन कौशाम्यामागच्छाम नरेश्वर ॥३९॥

संकीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगवस्थितौ ।

तत्रावां परिवारो हि महानभवदावयोः ॥४०॥

तत्राभूदतिदुर्भिक्षं तथाप्यस्मासु भक्तिमान् ।

लोको भक्तादिकं दातुमुपाक्रंस्त विशेषतः ॥४१॥

भिक्षार्थं साधवोऽन्येद्युरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।

विविशुः पृष्ठतस्तेषां रङ्ग एको विवेश च ॥४२॥

तत्रेच्छाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।

साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥४३॥

साधूनामात्तभिचाणां वसतिं प्रति गच्छताम्
 अनुगः सो ऽब्रवीद्रङ्को दीयतां मम भोजनम् ॥४४॥
 ते साधवो ऽभिदधिरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 वयं गुरुपराधौना न किञ्चिद्दातुमौशहे ॥४५॥
 ततः स रङ्गः साधूनामन्वेव वसति ययौ ।
 दीनात्मा तत्र दृष्ट्वास्मानयाचत च भोजनम् ॥४६॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्नमुना पथि ।
 याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥४७॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायणैः ।
 भावी प्रवचनाधारो यद्रङ्को ऽयं भवान्तरे ॥४८॥
 ततः स द्रमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वमभाष्यत ।
 यद्यादत्से परिव्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥४९॥
 रङ्को ऽचिन्तयदग्रे ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं व्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकृत् ॥५०॥
 प्रतिपन्नं परिव्रज्यां ततो रङ्ग तदैव तम् ।
 प्रव्राज्यावूभुजामेष्ट मोदकादि यथारुचि ॥५१॥
 स स्वादं स्वादुमाहारं तथा ह्याकण्ठमात्तवान् ।
 पन्थाः श्वासानिलस्यापि यथा दुःसञ्चरो ऽभवत् ॥५२॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 रुद्धश्वासो विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनः ॥५३॥
 स्थितो मध्यस्थभावेन रङ्गसाधुर्विपद्य सः ।
 कुणालस्यावन्तिपतेः सूनुस्त्वमुदपद्यथाः ॥५४॥

पुनर्विज्ञपयामास सुहस्तिनमिलापतिः ।
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवौमिमाम् ॥५५॥
 त्वया प्रब्राजितो न स्यां तदाहं भगवन्यदि ।
 असृष्टजिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥
 तदादिशत मे किञ्चित्प्रसीदत करोमि किम् ।
 भवामि नानृणो ऽहं वः पूर्वजन्मोपकारिणाम् ॥५७॥
 जन्मन्यत्रापि गुरवो यूयं मे पूर्वजन्मवत् ।
 अनुगृह्णीत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यश्चिन्तया ॥५८॥
 कृपालुरादिदेशार्यसुहस्तौ भगवान्नृपम् ।
 जिनधर्मं प्रपद्यस्व परत्रेह च शर्मणे ॥५९॥
 स्वर्गः स्यादपवर्गो वामुत्रार्हद्वर्मशालिनाम् ।
 इह हस्त्यश्वकोशादिसम्पदश्चोत्तरोत्तराः ॥६०॥
 अभ्यग्रहीदथ नृपस्तदग्रे तदनुज्ञया ।
 अर्हन्देवो गुरुः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वचः ॥६१॥
 अणुव्रतगुणव्रतश्चिव्रतपवित्रितः ।
 प्रधानश्रावको जज्ञे सम्प्रतिस्तत्प्रभृत्यपि ॥६२॥
 त्रिसन्ध्यमप्यवन्ध्यश्रीर्जिनार्चामर्चति स्म सः ।
 साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुष्विव चकार च ॥६३॥
 स सर्वदा जीवदयातरङ्गितमनाः सुधीः ।
 अवदानरतो दानं दौनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥
 आवैताढ्यं प्रतापाढ्यः स चकाराविकारधौः ।
 त्रिखण्डं भरतचेत्रं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥

सुहस्त्याचार्यपादानामवन्यामेव तस्युषाम् ।
 चैत्ययात्रोत्सवश्चक्रे सङ्गेनान्यत्र वत्सरे ॥६६॥
 मण्डप चैत्ययात्रायां सुहस्ती भगवानपि ।
 एतन् नित्यमलंचक्रे श्रीसङ्गेन समन्वितः ॥६७॥
 सुहस्तिस्वामिनः शिष्यपरमाणुरिवाग्रतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषसाद् च सम्प्रतिः ॥६८॥
 यात्रोत्सवान्ते सङ्गेन रथयात्रा प्रचक्रमे ।
 यात्रोत्सवो हि भवति संपूर्णो रथयात्रया ॥६९॥
 रथो ऽथ रथशालाया दिवाकररथोपमः ।
 निर्ययौ स्वर्णमाणिक्यद्युतिद्योतितदिङ्मुखः ॥७०॥
 श्रीमदर्हतप्रतिमाया रथस्याया महर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्नात्रपूजादि आवकैरुपचक्रमे ॥७१॥
 क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्रे स्नात्रासो न्यपतद्रथात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७२॥
 आद्वैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वामिविज्ञीप्सुभिरिवाकारि वक्ताहितांशुकैः ॥७३॥
 मालतीशतपत्तादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेवेन्दोर्वृता शारदवारिदैः ॥७४॥
 दह्यमानागुरुत्याभिर्धूमलेखाभिरावृता ।
 अशुभप्रतिमा नीलवासोभिरिव पूजिता ॥७५॥
 आरात्रिकं जिनार्चायाः कृतं आद्वैर्ज्वलच्छिखम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रशैलशृङ्गविडम्बकम् ॥७६॥

वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तमथ तैः परमार्हतैः ।

रथैरिवाग्रतोभूय स्वयमाचक्रुषे रथः ॥ ७७ ॥

नागरौभिरुपक्रान्तसहस्रीमकरासकः ।

चतुर्विधातोद्यवादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥ ७८ ॥

परितः आविकालोकगौयमानोरुमङ्गलः ।

प्रतीच्छन्निविधां पूजां प्रत्यङ् प्रतिमन्दिरम् ॥ ७९ ॥

बहलैः कुङ्कुमान्भोभिरभिषिक्ताग्रभूतलः ।

सम्प्रतेः सदनद्वारमाससाद् शनै रथः ॥ ८० ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

राजापि सम्प्रतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।

आगात्पनसफलवत्सर्वाङ्गोद्भिन्नकण्टकः ॥ ८१ ॥

रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टप्रकारया ।

अपूजयन्नवानन्दसरोहंसो ऽवनीपतिः ॥ ८२ ॥

तदानीमेव सामन्तानाहूय निखिलानपि ।

सम्यक्त्वा ग्राहयित्वैवमादिदेश विशांपतिः ॥ ८३ ॥

मन्यध्वमयि सामन्ताः सम्यग्मां स्वामिनं यदि ।

तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥ ८४ ॥

द्रव्यैरपि न मे किञ्चिद्युश्वदत्तैः प्रयोजनम् ।

एवं कृते हि सामन्ताः प्रिय भवति मे कृतम् ॥ ८५ ॥

एवमाज्ञाय सामन्ता विसृष्टाः स्वस्वनीवृति ।

गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥ ८६ ॥

प्रावर्तयन् रथयात्रां तत्रानुगमन तथा ।

रथाग्रे पुष्पवृष्टिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥ ८७ ॥

इत्यादि श्रावकाचारं ते सर्वे चक्रिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि माधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
 सम्प्रतिश्चिन्तयामास निशीथसमये ऽन्यदा ।
 अनार्येष्वपि माधूनां विहारं वतराम्यहम् ॥८९॥
 इत्यनार्यानादिदेश राजा दड्ढं करं मम ।
 तथा तथास्मत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
 ततः प्रैषीदनार्येषु माधुवेषधरान्नरान् ।
 ते सम्प्रत्याज्ञयानार्यानेवमन्वशिषन्मृशम् ॥९१॥
 द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपात्रान्नपानादि देयमस्मास्त्रहो स्वयम् ॥९२॥
 अध्येतव्यं चेदमिदं ततो युष्मासु तोषभाक् ।
 भविता सम्प्रतिस्वामौ कोपियत्यन्यथा पुनः ॥९३॥
 ततः सम्प्रतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने ॥९४॥
 एवं माधूचिताचारचतुरेषु कृतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः ॥९५॥
 कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवत् ।
 अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो नहि ॥९६॥
 व्याजह्रुः सूरयो ऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचारित्राण्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥९७॥
 राजा प्रोवाच भगवन्ननार्येष्वपि सम्प्रति ।
 श्रमणान्प्रेष्य जानौध्व तेषामाचारचातुरीम् ॥९८॥

एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादाचार्यैः केऽपि साधवः ।

विहर्तुमादिदिशिरे ततो ऽम्ब्रमिलादिषु ॥६६॥

अनार्याः प्रेक्ष्य तान्साधून्सम्प्रतेः पुरुषा इति ।

ज्ञात्वा प्राक्शिक्षया तेभ्यो भक्तपानादिक ददुः ॥१००॥

निरवद्यं आवकत्वमनार्येष्वपि साधवः ।

दृष्ट्वा गत्वा स्वगुरवे पुनराख्यन्सविस्मयाः ॥१०१॥

एव सम्प्रतिराजेन स्वशक्त्या बुद्धिगर्भया ।

देशाः साधुविहारार्हा अनार्या अपि चक्रिरे ॥१०२॥

राज्ञा प्राग्जन्मरङ्गत्वं बीभत्सं स्मरता निजम् ।

अकार्यन्त महासत्ताः पूर्वारेषु चतुर्ध्वपि ॥१०३॥

अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।

तत्रानिवारितं प्राप्नुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥

यदवाशिष्यतान्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।

तद्विभज्योपाददिरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥

को गृह्णात्यवशिष्टान्नमिति पृष्ट्वा महीभुजा ।

आख्यन्महानसायुक्ताः स्वामिन्नादद्महे वयम् ॥१०६॥

आदिदेश च तान् राजा यदन्नमवशिष्यते ।

अकृताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥

द्रव्यं दास्यामि वस्त्रेण सनिर्वाहा भविष्यथ ।

न हि केष्वपि कार्येषु सीदति द्रव्यवाञ्छनः ॥१०८॥

ते ऽवशिष्टान्नपानादि तदाद्यपि तदाज्ञया ।

साधुभ्यो ददिरे ते ऽपि स्वीचक्रुः शुद्धिदर्शनात् ॥१०९॥

अमणोपासको राजा कान्दविकानथादिशत् ।
 तैलाज्यदधिविक्रेतृन्वस्त्रविक्रायकानपि ॥११०॥
 यत्किंचिदुपकुरुते साधूनां देयमेव तत् ।
 तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा स्म शङ्कध्वमन्यथा ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजासुत्सवो महान् ॥११२॥
 तत्तथार्यसुहृत्सु तु दोषयुक्तं विदन्नपि ।
 सेहे शिष्यानुरागेण लिप्तचित्तो बलीयसा ॥११३॥
 सुहस्तिनमितश्चार्यमहागिरिरभाषत ।
 अनेषणीयं राजान्न किमादत्से विदन्नपि ॥११४॥
 सुहस्त्युवाच भगवन्यथा राजा तथा प्रजा ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा विश्राणयन्त्यदः ॥११५॥
 मायेयमिति कुपितो जगाढार्यमहागिरिः ।
 शान्तं पापं विसम्भोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥
 सामाचारीसमानैर्हि साधुभिः साधु सगतम् ।
 सामाचारीविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया बाल इव भक्तः सुहस्त्यपि ।
 आर्यमहागिरिपादान्वन्दित्वोचे कृताञ्जलिः ॥११८॥
 सापराधो ऽस्मि भगवन्निश्चादुःकृतमस्तु मे ।
 क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।
 पुरा भगवता वीरस्वामिनैतद्धि भाषितम् ॥१२०॥

मदीये शिष्यमन्ताने स्थूलभद्रमुनेः परम् ।

पतत्रकर्षा माधूनां मामाचारौ भविष्यति ॥१२१॥

स्थूलभद्रमुनेः पश्चादावां तौर्धप्रवर्तकौ ।

अभूव तदिदं स्वामिवचः मत्यापित त्वया ॥१२२॥

स्यापयित्वेत्यसम्भोगिकल्पमार्यमहागिरिः ।

जीवन्तस्वामिप्रतिमां नत्वावन्त्या विनिर्ययौ ॥१२३॥

पूर्वं हि समवसृतौ श्रीमतश्चरमार्हतः ।

दशार्णभद्रसम्बोधसमये यानि जज्ञिरे ॥१२४॥

गजेन्द्रस्याग्रपदानि समायाते दिवस्पतौ ।

तथैवास्थुश्च तत्रागात्तौर्धे चार्यमहागिरिः ॥१२५॥ युग्मम् ॥

ख्याते तत्र महातौर्धे गजेन्द्रपदनामनि ।

त्यक्तदेहो ऽनशनेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥

पार्थिवः सम्प्रतिरपि पालयञ्ज्रावकव्रतम् ।

पूर्णायुर्देव्यभूत्सिद्धि क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥

अथ विहृत्यान्यत्रार्थसुहस्त्युज्जयिनीं पुनः ।

जीवन्तस्वामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१२८॥

बाह्योद्याने च भगवान् सुहस्ती समवासरत् ।

वसतिं याचितुं प्रैषीत्यूर्मध्ये द्वौ मुनी च सः ॥१२९॥

तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे ।

सापि पप्रच्छ तौ नत्वा किं नामादिशतं युवाम् ॥१३०॥

तावप्युचतुरावां हि शिष्यावार्थसुहस्तिनः ।

तदादेशेन कल्याणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥

विशालां वाहनकुटीं वमतिं सार्पयत्ततः ।
 सहस्तौ सपरौवारो ऽप्यनंचक्रे ततश्च ताम् ॥१३२॥
 परावर्तितुमारंभे प्रदोषममये ऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥
 भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नासीत्प्रभृमिगृहोपरि ॥१३४॥
 द्वात्रिंशता कलत्रैः स क्रीडन् स्वःस्त्रीनिभैरपि ।
 तस्मिन्नध्ययने कर्णे ददौ कर्णरसायने ॥१३५॥
 तत्सम्यगाकर्णयितुं भद्रासूनुरनूनधीः ।
 प्रासादाद्भुतमुत्तीर्य वमतिद्वारमाययौ ॥१३६॥
 अनुभूतं मया केदमिति चिन्तापरः स तु ।
 संजातजातिस्ररणो यथावाचार्यसन्निधौ ॥१३७॥
 नत्वा चोवाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।
 पुरा च नलिनीगुल्मविमाने त्रिदशो ऽभवम् ॥१३८॥
 विमानं नलिनीगुल्मं जातिसृत्या मया स्मृतम् ।
 तत्रैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिविव्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रव्राजयत मामिति ।
 आचार्यमिश्रा जगद्ः सुकुमारो ऽसि दारक ॥१४०॥
 सुखदा लोहचणकाः सुस्पर्शा वक्त्रयो ऽपि हि ।
 दुष्करं तु जिनोपज्ञं तपो ऽतीचार्वर्जितम् ॥१४१॥
 भाट्टेयो ऽभिदधे बाढं प्रव्रज्योत्क्रण्ठितस्त्वहम् ।
 सामाचार्यैर् चिरतरं न च पालयितुं क्षमः ॥१४२॥

आदावेव परिव्रज्यां तस्मादनशनान्विताम् ।
 आदास्ये सत्त्वमालम्ब्य स्तोकं कष्टमिदं खलु ॥१४३॥
 गुरुरुचे महाभाग प्रव्रज्या चेज्जिष्ठसि ।
 तदनुज्ञापय निजान्वन्धूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आप्रच्छे निजान्वन्धूननुजज्ञे तु तैर्नहि ॥१४५॥
 भद्रासूनुस्ततः केशांस्तत्रैवोदखनत्स्वयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृगूपो यथावार्यसुहृत्स्याचार्यमन्निधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽथ निर्ममः स्ववपुष्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्यपि ।
 तं परिव्राजयामास प्रव्रज्याविधिमुच्चरन् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमक्षमः ।
 गुरुनापृच्छ्य सो ऽन्यत्र यथावनशनं चिकीः ॥१४९॥
 चक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपददयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तपृषतैः सेन्द्रगोपामिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चिताभस्मधूसरौभूतभूतलम् ।
 सो ऽगात्पितृवनं क्रीडास्थानं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तस्तस्यावनशनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगास्त्रावविस्त्राणि शिशुभिर्वृता ।
 लिहाना जम्बुकी कापि तत्रोद्देशे समाययौ ॥१५३॥

तत्पादप्रक्षरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।

सशिष्टः सा विवेशाथ मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥

शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।

तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्येव मोदरा ॥१५५॥

चटच्चटिति सा चर्म चटच्चटिति जङ्गलम् ।

धगद्धुगिति मेदश्च कटत्कटिति कौकसम् ॥१५६॥

भक्षयन्ती पादमेकं तस्य सा निरग्रेषयत् ।

तड्भिन्नरूपाण्यपरं प्रथमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मम् ॥

तथापि न चकम्पे स प्रत्युतामस्त सात्त्विकः ।

अपि तां पादखादिर्चौ पादसंवाहिकामिव ॥१५८॥

एवं द्वितीये प्रहरे तदूरु च चखाद सा ।

साधु तप्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षीत्क्षपां तु सः ॥१५९॥

तत्तुन्द भक्षयामास तृतीयप्रहरे च सा ।

स तु दध्यौ मथत्येषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥

तुर्ये च यामे यामिन्या महासत्त्वो विपद्य सः ।

विमाने नलिनीगुल्मे महर्द्धिरमरोऽभवत् ॥१६१॥

वन्द्यो महानुभावो ऽयं महासत्त्वो ऽयमित्यथ ।

तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरैः ॥१६२॥

तद्भार्यास्तमपश्यन्त्यः पृच्छन्ति स्म सुहृस्तिनम् ।

आख्याहि भगवन्नस्मत्पतिः कथमभूदिति ॥१६३॥

उपयोगेन विज्ञाय सुहृत्स्यपि हि तत्तथा ।

तदीयं सर्वमाचख्यौ ताभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

अवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्गनि ।

भद्रायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥

अवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निशात्यये ।

शशाने प्रययौ तत्र कन्यारौवनलाञ्छिते ॥१६६॥

आकृष्ट दिशि नैर्ऋत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।

रुरोद वाष्पमिषतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥

भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।

प्राणानपि किमत्याक्षीरस्मानिव किमौदृशः ॥१६८॥

वत्स प्रव्रजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।

किं नाम नालमकृथा विहारेण गृहाङ्गणम् ॥१६९॥

का नाम रात्रिः कल्याणौ सा भविष्यत्यतः परम् ।

या स्वप्ने दर्शयित्वा त्वामस्मान्मंजौवधिष्यति ॥१७०॥

निर्मोहीभूय यद्यस्मान्पर्यहाषीर्ब्रूतेच्छया ।

तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूस्ते यदुज्झिताः ॥१७१॥

विलप्यैवं वज्रतरं भद्रा सिप्रानदौतटे ।

तस्योर्ध्वदेहिकं चक्रे रुदती समयोचितम् ॥१७२॥

भद्रासूनोर्गृहिण्यो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।

सिप्रायां चक्रिरे शङ्खोद्धरणं क्लिन्नवाससः ॥१७३॥

सुतमृत्युसमुद्भूतशोकानलकरालिता ।

भद्रा तदैच्छत्प्रव्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥

भद्राथ सद्ने गत्वा मुक्त्रैकां गुर्विणीं वधूम् ।

वधूभिः सममन्याभिः परिव्रज्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्या जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।
 अवन्तिसुकुमालस्य मरणस्थानभृतले ॥१७६॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।
 महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चकैः ॥१७७॥

भगवानार्यसुहृस्त्यपि गच्छं
 समये वरशिष्याय समर्प्य ।
 विहितानशनस्यक्त्वा देहं
 सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्यविरावली-
 चरिते महाकाव्ये सप्ततिराजचरित्र-आर्यमहागिरिस्वर्गगमन-
 अवन्तिसुकुमालनलिनीगुल्मगमन-आर्यसुहृस्तिस्वर्गगमनवर्णनो नाम
 एकादशः सर्गः ॥

द्वादशः सर्गः ।

सुहस्तिनो ऽन्वये वज्रस्वामी च क्रमयोगतः ।

अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथाय प्रपञ्च्यते ॥१॥

इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।

अवन्तिरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥

तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।

निवेशनमिव श्रीणां द्युसदामपि हर्षदम् ॥३॥

वभूव आवकस्तत्र त्रिषो देव्या इवात्मजः ।

इभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरीकृतधनोच्चयः ॥४॥

मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितवर्णः ।

हृदये नाविशत्कामः प्रशमद्वाःस्थरक्षिते ॥५॥

धर्मादर्थो भवतीति न्यायशास्त्रेऽवधीयते ।

सो ऽर्थादपि व्यधाद्धर्मं पात्रेभ्यो ऽर्थं नियोजयन् ॥६॥

ब्रह्मचर्यपरीणामं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।

दूयेष कन्यां नोदोढुं सो ऽर्हद्धर्मपरायणः ॥७॥

यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।

प्रार्थयेते स्म पितरौ तदुदाहमहोत्सवे ॥८॥

तत्र तत्र धनगिरिर्गत्वा स्वयमचीकथत् ।

अहं हि प्रव्रजिष्यामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मम् ॥

इतश्च धनपालस्य महेभ्यस्य तु नन्दना ।

सुनन्दोचे धनगिरेर्देयाहं सो ऽस्तु मे वरः ॥१०॥

महेभ्यो धनपालो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिष्टक्षवे ॥११॥
 भ्रातार्यश्रमिती नाम सुनन्दायाः पुरायहीत् ।
 परिव्रज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यांहिसन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु चतुस्नातां सुनन्दां ब्रह्मधौरपि ।
 भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि नान्यथा ॥१३॥
 इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्वामिना किल ।
 प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्रमण्यसामानिकदिवौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ युग्मम् ॥
 अन्तर्वर्त्नीं धनगिरिस्तां ज्ञात्वाचे विशुद्धधीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्ते भविता प्रव्रजाम्यहम् ॥१६॥
 अमनीषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रव्रज्यैव प्रेयसी मे ऽतः परं स्वस्ति ते पुनः ॥१७॥
 इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीमिव ।
 हित्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वे गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
 सो ऽथ द्वाविंशतिमपि सहमानः परीषहान् ।
 सुदुस्तपं तपस्तेपे स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥
 स स्थैर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्वृतः ।
 श्रुतसारं गुरोः पार्श्वार्त्ययः कूपादिवाददे ॥२०॥
 नवमास्यां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम् ।
 अजीजनञ्जनानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपात्राण्यङ्गनाः सूतिकागृहे ।
 प्रतिजागरणायातास्तं बालमिदमूचिरे ॥ २२ ॥
 यदि जात न ते तातः प्रात्रजिह्यत्तदोत्सुकः ।
 जातकर्मात्सवः श्रेयानभविष्यत्ततः खलु ॥ २३ ॥
 स्त्रीजने सत्यपि गृहं भाति न स्वामिनं विना ।
 बक्त्रीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना नभः ॥ २४ ॥
 स तु बालो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणलाघवात् ।
 तासामाकर्णयामास तं संलापं समाहितः ॥ २५ ॥
 अचिन्तयच्च मत्तातः परित्रज्यामुपाददे ।
 एवं च चिन्तयन्नेव जातिस्ररणमाप सः ॥ २६ ॥
 संजातजातिस्ररणः संसारासारतां विदन् ।
 दृष्टेः क्षीरकण्ठो ऽपि पित्र्ये ऽध्वन्यध्वनीनताम् ॥ २७ ॥
 कथमुद्विज्य मां माता त्यज्यतीति विचिन्त्य सः ।
 मातुरङ्गस्थितो ऽप्युच्चै रोदिति स्म दिवानिशम् ॥ २८ ॥
 न रागमधुरैर्गानैर्न क्रौडनकदर्शनैः ।
 न वस्त्रदोलाप्रेङ्खनाभिर्न चाटुवचनैरपि ॥ २९ ॥
 नोत्सङ्गनृत्यलोलाभिर्न सुखातोद्यवादनैः ।
 न शिरश्चुम्बनेनापि विश्राम स रोदनात् ॥ ३० ॥ युग्मम् ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्यगुः ।
 आससाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सूनुना ॥ ३१ ॥
 अन्यदा तु सिंहगिरिस्तत्रागात्सन्निवेशने ।
 विनेयैर्धनगिर्यार्थशमितादिभिरावृतः ॥ ३२ ॥

वसत्यां तस्थिवांसं च नत्वा सिंहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्यशमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥३३॥
 स्वजनाः सन्ति नावस्मिन्मगवन् सन्निवेशने ।
 यौष्माकेण नियोगेन तान्विवन्दयिषावहे ॥३४॥
 तयोश्च पृच्छतोरेवं शकुनं शुभसूचकम् ।
 दृष्ट्वा सिंहगिरिगुरुरूचे ऽनूचानपुङ्गवः ॥३५॥
 महाम्नाभो ऽद्य वां भावी लभेथे यद्युवां मुनी ।
 सचित्तं वायचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥३६॥
 सद्ने ऽथ सुनन्दाया जग्मतुस्तौ महामुनी ।
 तस्यास्तावन्यनारीभिर्द्वार्यायातौ निवेदितौ ॥३७॥
 महिलाश्चोचिरे सर्वाः सुनन्दे नन्दनस्त्वया ।
 अर्पणीयो धनगिरेः क्व नेष्यत्येष दृश्यताम् ॥३८॥
 निरानन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तनंधयम् ।
 तेन निर्वेदितोदस्यादूचे धनगिरिं च सा ॥३९॥
 इयन्त कालमात्मेव बालकः पालितो मया ।
 नटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येष दिवानिशम् ॥४०॥
 यद्यप्यसि प्रव्रजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
 गृहाण मामिव त्याक्षीर्मा स्मैनमपि सम्प्रति ॥४१॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच वदतां वरः ।
 एवं करिष्ये कल्याणि पश्चात्तापं तु यास्यसि ॥४२॥
 मा कृथाः सर्वथेदृच्छं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
 समक्षं साक्षिणां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥४३॥

ततश्च साक्षिणः कृत्वा सनिर्वेदं सुनन्दया ।
 नन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥ ४४ ॥
 सो ऽर्भको धनगिरिणा पात्रवन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥ ४५ ॥
 ततः सुनन्दासदनादृषी तावात्तबालकौ ।
 गुर्वाज्ञापालकौ भूयो ऽप्येतुर्गुरुसन्निधौ ॥ ४६ ॥
 महासारस्य भारेण पुत्ररत्नस्य तस्य तु
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभाषत ॥ ४७ ॥
 आयासित इवामि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥ ४८ ॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रीपात्रमर्भकम् ।
 कान्त्या सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥ ४९ ॥
 देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्वयमाददे ॥ ५० ॥
 शिशोस्तस्यातिभारेण सद्यः सिंहगिरेर्गुरोः ।
 नमति स्म महौपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥ ५१ ॥
 तद्भारभङ्गुरकरो गुरुरूचे सविस्मयः ।
 अहो पुरूपभृद्वज्रमिदं धर्तुं न शक्यते ॥ ५२ ॥
 भावी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवत्तमम् ॥ ५३ ॥
 साध्वीनामिति तं बाल पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादाद्वज्र इत्यभिधामपि ॥ ५४ ॥

गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवाख्याय पालनाचार्ययन्नथ ॥५५॥
 कुमारमृत्याकुशलाः शय्यातर्योऽपि तं शिशुम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥
 शय्यातरपुरन्ध्रीणां स सौभाग्यनिधानम् ।
 अङ्कादङ्कं संचचार हंसोऽम्बुजमिवाम्बुजात् ॥५७॥
 उन्नापयन्त्यस्तं बालं मन्मनोन्नापपूर्वकम् ।
 शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षवातुलतां ययुः ॥५८॥
 शय्यातर्यो महाभागाः स्नानपानाशनादिभिः ।
 स्पर्धमाना दवान्योन्यं चक्रुर्वज्रस्य सत्क्रियाम् ॥५९॥
 वयोवृद्धपरीणामो वज्रो बालोऽपि संयमात् ।
 न बालचापलं चक्रे किञ्चित्तासामसौख्यदम् ॥६०॥
 बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राणयात्राकृते सुधीः ।
 जातिस्मरणसंजातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 चिकीर्षति स्म बालोऽपि नीहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा सदा सज्ज्ञां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां युग्मभूरिव ।
 वज्रोऽभवत्प्रीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 ज्ञानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।
 वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्थिकाः ॥६४॥
 वज्रं दृष्ट्वा सुनन्दापि सुरूपं शीलशालिनम् ।
 शय्यातरेभ्योऽयाचिष्ट मत्सूनुरिति वादिनी ॥६५॥

जननीपुत्रसम्बन्धं तवामुख्यार्भकस्य च ।

न विद्मः किं त्वसौ न्यासो गुरुणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥

इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै शय्यातराः सुतम् ।

ततश्चैक्षिष्ट सा वज्रं दूरस्थैव परस्ववत् ॥६७॥

महता तूपरोधेन सा तेषामेव वेश्मनि ।

धात्रीव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥

इतो ऽपि चाचलपुरविषये श्रीविभूषणे ।

कन्या पूर्णा चेति नद्यौ विद्येते प्रथिताभिधे ॥६९॥

अन्नराले तयोर्नद्योरवात्सुः केऽपि तापसाः ।

पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।

जले ऽपि स्थलवत्पादौ विन्यस्यन् संचचार सः ॥७१॥

एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलवर्तना ।

पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥

नहि वो दर्शने कोऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।

अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥

तत्रागादार्यशमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।

विहारक्रमयोगेण योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥

तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।

स्वदर्शनोपहासं ते तापसोपज्ञमुच्चकैः ॥७५॥

तदाकर्णार्यशमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।

ज्ञात्वा मतिबलेनापि जगाद स्वानुपासकान् ॥७६॥

नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यसौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा ह्यकालपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमात्रमिद्वे माध्ये युष्मादृशामपि ।
 विज्ञाने विस्मयं कृत्वा मा स्म अद्वत्ता तापसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापसस्तन्निमन्त्यताम् ।
 गृहागतस्य तस्यांही प्रचाल्यौ पादुके अपि ॥८०॥
 आवकैस्तापसः सो ऽथ मायां कृत्वा न्यमन्त्यत ।
 एकस्य आवकस्यौकस्यागात्यरिवृतो जनैः ॥८१॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥८२॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रचालयाम्यहम् ।
 ये चालयन्ति तत्पादावात्मानं चालयन्ति ते ॥८३॥
 तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
 स्वलयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥८४॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याथ आवकस्तापसस्य सः ।
 चालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥८५॥
 तत्पादपादुकाशौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
 तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि नास्थानीचे ऽनुरागवत् ॥८६॥
 महत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आवकाग्रणीः ।
 अभोजयत्कार्यवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥८७॥

तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
 नावेदोद्भोजनास्वादं विगोपागमशङ्कया ॥८८॥
 तापसो भोजनं कृत्वा सरित्तीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्वृतो जलस्तम्भकुतूहलदिदृक्षया ॥८९॥
 लेपाश्रयः स्यादद्यापि कोऽपीत्यल्पमतिः स तु ।
 अल्लोकसाहसं कृत्वा प्राग्वत्प्राविशदम्भसि ॥९०॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 ब्रुडति स्म सरित्तीरे स तापसकुमारकः ॥९१॥
 वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।
 मलिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥९२॥
 दत्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तत्रागुः श्रुतस्कन्धधुरंधराः ॥९३॥
 ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिच्छिपूर्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥९४॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥९५॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः सपरीवारः परतीरभुवं ययौ ॥९६॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्तश्चाखिलो जनः ॥९७॥
 आचार्यस्यार्यशमितस्यान्तिके प्राव्रजन्नथ ।
 सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसा ॥९८॥

ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या इति जातास्तदन्वये ।

ब्रह्मद्वीपिकनामानः अमणा आगमोदिताः ॥६६॥

इतश्च वज्रस्तत्रस्थः क्रमेणाभूत्तिहायणः ।

तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आययुः ॥१००॥

आयास्यति धनगिरिर्ग्रहीष्यामि स्वमात्मजम् ।

सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वयातेष्वमोढत ॥१०१॥

सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमयाचत ।

ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभाषन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽस्मभ्यमयं शिशुः ।

वान्तान्नमिव को दत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥

विक्रीतेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।

मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परमात्कृतः ॥१०४॥

पक्षयोरुभयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।

लोको ऽवादौदमुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥

ततः सुनन्दा लोकेन सहिता नृपपर्वदि ।

जगाम सङ्घसहिताः अमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥

राजो न्यषीदद्वामेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।

श्रीमान्सङ्घः समस्तो ऽपि यथास्थानमथापरे ॥१०७॥

परिभाव्य द्वयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।

येनाहूतः समायाति बालस्तस्य भवत्वसौ ॥१०८॥

तं निर्णयममंसातां तौ तु पञ्चावुभावपि ।

इति चोचतुरादौ कः सृनुमाक्कातुमर्हति ॥१०९॥

स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा व्रतिनामेष बालकः ।
 चिरसंघटितप्रेमा तद्वचो नातिलङ्घ्यते ॥११०॥
 मातैवाकथ्यतामादाविचं दुष्करकारिणी ।
 नारीति चानुकम्प्यापि भवत्येतद्धि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा वज्रशो बालक्रीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्ष्याणि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥
 हस्तिनो ऽमी अमी अश्वाः पत्तयो ऽमी अमी रथाः ।
 तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहाणैहि दारक ॥११३॥
 मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्कराश्चान्यदप्यदः ।
 यदिच्छसि तदस्येव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥
 तवायुष्मन्कृषीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।
 चिरं जीव चिरं नन्द सुनन्दाभाशु मोदय ॥११५॥
 मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।
 त्वमेवासीति मां दीनां परिष्वङ्गेण जीवय ॥११६॥
 विलक्षां मा कृथा वत्स मां लोकस्यास्य पश्यतः ।
 हृदयं मे ऽन्यथा भावि पक्ववालुङ्कवद्विधा ॥११७॥
 एहि हंसगते वत्स ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।
 कुक्षिवासावक्रयो मे न लभ्यः किमियानपि ॥११८॥
 एवं क्रीडनकैर्भक्ष्यप्रकारैश्चाटुकैरपि ।
 सौनन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥
 न मातुरूपकाराणां कोऽपि स्यादनृणः पुमान् ।
 एवं विदन्नपि सुधीर्वज्र एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि सङ्गमुपेक्ष्ये कृत्वा मातुः कृपामहम् ।
 तदा स्यान्मम संसारो दीर्घदीर्घतरः खलु ॥ १०१ ॥
 इयं च धन्या माता मे ऽन्यकर्मा प्रव्रजिष्यति ।
 उपेक्ष्यमस्या ह्यापातमात्रजं दुःखमप्यतः ॥ १०२ ॥
 दीर्घदर्शी विमृश्यैवं वज्रो वज्रदृढाश्रयः ।
 प्रतिमास्य इव स्थानान्न चचाल मनागपि ॥ १०३ ॥
 राजावादीत्सुनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्ह्यसौ ।
 नागादाह्वयमानस्त्वामजानन्निव मातरम् ॥ १०४ ॥
 ततो राज्ञा धनगिरिः प्राप्तावसरमौरितः ।
 रजोहरणमुत्क्षिप्य जगादैवं मिताक्षरम् ॥ १०५ ॥
 व्रते चेद्भवसायस्ते तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्वयम् ।
 तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥ १०६ ॥
 वज्रस्तदैव कलभ इवोत्क्षिप्तकरो द्रुतम् ।
 दधावाभिधनगिरि प्रक्लणत्पादघर्घरः ॥ १०७ ॥
 गत्वा च पितुरुत्सङ्गमधिरुह्य विशुद्धधीः ।
 तद्रजोहरणं लीलासरोजवदुपाददे ॥ १०८ ॥
 वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्धृतम् ।
 विरराज रोमगुच्छ इव प्रवचनश्रियः ॥ १०९ ॥
 उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युतिस्मितः ।
 स रजोहरणादृष्टिं नान्यत्रादान्मनागपि ॥ ११० ॥
 दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो स्नानमुपेयुषी ।
 हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥ १११ ॥

भ्राता मम प्रव्रजितो भर्ता प्रव्रजितो ऽथ मे ।

प्रव्रजिष्यति पुत्रो ऽपि प्रव्रजाम्यहमप्यतः ॥ १३ ९ ॥

न मे भ्राता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।

तन्ममापि परिव्रज्या श्रेयसी गृह्णवासतः ॥ १३ १० ॥

स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।

वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥ १३ ११ ॥

व्रतेच्छुर्न पपौ स्तन्यं वज्रस्तावदद्या अपि ।

इत्याचार्यैः परिव्राज्य साध्वीनां पुनरार्षत ॥ १३ १२ ॥

उद्यद्भाग्यविशेषेण भववैराग्यभूद्भृशम् ।

सुनन्दापि प्रवव्राज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥ १३ १३ ॥

पठदार्यमुखाच्छृण्वन्नङ्गान्येकादशापि हि ।

पदानुसारी भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधिः ॥ १३ १४ ॥

अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्याप्रतिश्रये ।

ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्भिर्महर्षिभिः ॥ १३ १५ ॥

अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिरे ।

धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥ १३ १६ ॥

यच्चमण्डपिकाप्राये स्थाने काप्यस्रवज्जले ।

आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः सपरिच्छदाः ॥ १४ ० ॥

प्राग्जन्मसुहृदो वज्रस्यामरा जृम्भकास्तदा ।

सत्त्वं परीक्षितुं तत्र वणिगूतीर्विचक्रिरे ॥ १४ १ ॥

उत्पर्याणितवद्धाश्ववृषभं चरदौघ्रकम् ।

मण्डलीकृतशकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥ १४ २ ॥

जयनच्छन्नविक्रेयवस्तुगोणीपरस्परम् ।

राष्ट्रान्नोत्तीर्णपात्रीकं मुञ्जानजनसङ्कुलम् ॥ १४३ ॥

तण्णप्रावरणच्छन्नसंचरत्कर्मकृञ्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥ १४४ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरतप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।

न्यमन्त्रयन्त भिक्षार्थं ह्रस्ववन्दनपूर्वकम् ॥ १४५ ॥

निवृत्तामिव विज्ञाय वृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वज्रमादिदिशुर्भिक्षानयने विनयोज्ज्वलम् ॥ १४६ ॥

वज्रो ऽथावश्यिकीं कृत्वा द्वितीयमुनिना सह ।

विहर्तुं निरगादीर्याशुद्विमध्वनि चिन्तयन् ॥ १४७ ॥

तुषारान्यततो दृष्ट्वा त्रसरेणुनिभानपि ।

वज्रो निवृत्ते च द्राग्भीतो ऽपकायविराधनात् ॥ १४८ ॥

तुषारमात्रामण्यमुवृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।

आक्कासत पुनर्वज्रं वृष्टिर्नास्तीति भाषिणः ॥ १४९ ॥

वज्रस्तदुपरोधेन वृष्ट्यभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥ १५० ॥

ससम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्सया ।

द्रव्यक्षेत्रकालभावैरूपयोगमदत्त सः ॥ १५१ ॥

कूष्माण्डकादिकं द्रव्यं कुतो राष्ट्रमसम्भवि ।

इदं चोज्जयिनीक्षेत्रं स्वभावादपि कर्कशम् ॥ १५२ ॥

प्रावृषि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽप्यनिमेषाक्षा अभूत्सृक्चरणा इति ॥ १५३ ॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां नहि कल्पते ।
 तस्मादनात्तपिण्डो ऽपि व्रजामि गुरुसन्निधौ ॥ १५४ ॥
 ॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिचां वज्रस्वामी न्यवर्तत ।
 प्रत्यक्षीभूय तैश्चाथो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥ १५५ ॥
 वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुहृदस्तव ।
 त्वां द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुहृत् ॥ १५६ ॥
 अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषभृतो ऽमराः ।
 निष्क्रयं क्लृप्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥ १५७ ॥
 ज्येष्ठ मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च बहिर्भुवि ।
 नैगमीभूय तैर्देवैर्घृतपूरैर्न्यमन्त्यत ॥ १५८ ॥
 वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।
 ज्ञात्वा न खलु जग्राहोपयोगविदुरो हि सः ॥ १५९ ॥
 वज्राय पूर्वसुहृदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।
 प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्थानमथो ययुः ॥ १६० ॥

ततो विहरतो गच्छमध्ये वज्रस्य चाभवत् ।
 पदानुसारिलब्ध्यात्ता सुस्थिरैकादशाङ्ग्यपि ॥ १६१ ॥
 अधीयमानमश्रौषीद्यद्यत्पूर्वगताद्यपि ।
 तत्तज्जग्राह भगवान्वज्रो मेधाविनां वरः ॥ १६२ ॥
 यदा पठेति स्थविरा वज्रं स्माज्जस्तदा हि सः ।
 किञ्चिद्गुणगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥ १६३ ॥
 स्थविराज्ञाभङ्गभीरुः स्वशक्तिं चाप्रकाशयन् ।
 अव्यक्तमुद्गुणकिञ्चित्सो ऽश्रौषीत्यठतो ऽपरान् ॥ १६४ ॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भिक्षार्थं साधवो ययुः ।
 आचार्यमिश्रा अपि ते बहिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥ १ ६ ५ ॥
 तस्यौ तु वज्र एकाकी पश्चादसतिरक्षकः ।
 स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः संन्यवीविशत् ॥ १ ६ ६ ॥
 आचार्य इव शिष्याणां तासां मध्ये निषद्य सः ।
 वाचनां दातुमारेभे प्रावृडम्भोधरध्वनिः ॥ १ ६ ७ ॥
 एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।
 वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शुश्राव दूरतः ॥ १ ६ ८ ॥
 वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गहगहारवम् ।
 आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥ १ ६ ९ ॥
 अस्मदागमनममी पालयन्तो महर्षयः ।
 स्वाध्यायं कुर्वते भिक्षामुपादाय समागताः ॥ १ ७ ० ॥
 आचार्याश्च विदांचक्रुः क्षणं स्थित्वा विमृश्य च ।
 यथैष वज्रवालर्षेर्वाचनां ददतो ध्वनिः ॥ १ ७ १ ॥
 असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्गा अपि वाचनाम् ।
 यदृत्ते तत्किमथैष्ट गर्भस्थो विस्मयामहे ॥ १ ७ २ ॥
 स्यविरैः पाद्यमानो ऽयमत एवालसायते ।
 बाल्यात्पाठालस इति ज्ञात्वाशिश्रु तदा वयम् ॥ १ ७ ३ ॥
 अस्मदाकर्णनाशङ्की लज्जितो मा स्म भृदसौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुणैराचार्य इत्यपासरत् ॥ १ ७ ४ ॥
 शब्देन महताचार्याश्चक्रुर्नैषेधिकीमथ ।
 गुरुणां शब्दमाकर्ण्योदस्यादज्जो ऽपि विष्टरात् ॥ १ ७ ५ ॥

उपेत्य जिह्मितगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः ।

तावत्ता वेष्टिका वज्रः स्वस्वस्थाने मुमोच च ॥ १७६ ॥

अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽह्नी ममार्ज च ।

तद्रजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भालमवगुण्डयन् ॥ १७७ ॥

आसनस्थस्य च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।

चालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥ १७८ ॥

आचार्याश्चिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यसौ ।

श्रुतसागरपारीणो रक्ष्योऽवज्ञास्पदीभवन् ॥ १७९ ॥

अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।

कुर्वन्ति न यथावज्ञां प्रयतिष्यामहे तथा ॥ १८० ॥

इत्याचार्या विभावर्यां शिष्येभ्यो ऽकथयन्निति ।

यास्यामो ग्राममसुकं द्विचाहं तत्र नः स्थितिः ॥ १८१ ॥

व्यजिज्ञपन्गुरुं योगप्रतिपन्नाश्च साधवः ।

भगवन्वाचनाचार्यस्तत्को ऽस्माकं भविष्यति ॥ १८२ ॥

वज्रो वो वाचनाचार्या भवितेत्यादिशद्गुरुः ।

भक्तत्वादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥ १८३ ॥

प्रातःकृत्यं काथोत्सर्गवाचनाग्रहणादिकम् ।

कर्तुं ते साधवो वज्रं निषद्यायां न्यषादयन् ॥ १८४ ॥

गुर्वाज्ञास्तीति वज्रो ऽपि निषद्यायामुपाविशत् ।

आचार्यस्येव विनयं तस्याकार्षुश्च साधवः ॥ १८५ ॥

सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्या परिस्फुटान् ।

सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभान्वज्रो ऽथालापकान्ददौ ॥ १८६ ॥

ये ऽत्यल्पमेधसस्ते ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमम् ।

उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनाम् ॥ १८७ ॥

अमोघवाचनो वज्रो वभूवातिजडेष्वपि ।

तन्नव्यमद्भुत दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विमिश्रित्ये ॥ १८८ ॥

आलापान्साधवः पूर्वमधीतान्मुस्फुरानपि ।

संवादार्थमपृच्छंश्च वज्रो ऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥ १८९ ॥

तावदेकवाचनया वज्रात्पेटुर्महर्षयः ।

अप्यनेकवाचनाभिर्यावन्न गुरुसन्निधौ ॥ १९० ॥

ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।

वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥ १९१ ॥

गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।

एकगुरुदीक्षिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥ १९२ ॥

आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावद्भिश्च वासरैः ।

वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥ १९३ ॥

वज्रमध्यापयामो ऽथानधीतं यद्यदस्य हि ।

उपेत्य पावतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥ १९४ ॥

चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाचयुः ।

मुनयो वज्रसहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥ १९५ ॥

किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति गुरुदिते ।

वभाषिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥ १९६ ॥

वन्दित्वा पुनराचार्याञ्जिगृह्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।

अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभूद्युष्मदाज्ञया ॥ १९७ ॥

वज्रश्चिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।

इदानीं भगवत्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥

बालो ऽप्यस्त्वेष गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणान्वितः ।

प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥

आचार्यवर्या जगदुर्भवत्वेवं तपोधनाः ।

किं त्वसौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥२००॥

अगमाम वयं ग्राममाचार्या ऽयं च वो ऽर्पितः ।

अत एव यथा वित्य यूयमस्येदृशाङ्गुणान् ॥२०१॥

अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।

गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥२०२॥

सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकल्पो ऽस्य संयताः ।

कार्यं आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥२०३॥

ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थसमन्वितम् ।

शीघ्रमध्यापयामास वज्रं गुरुरुदारधीः ॥२०४॥

साक्षिमात्रौकृतगुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।

प्रतिबिम्बमिवादृशः सर्वं जग्राह लीलया ॥२०५॥

श्रुतज्ञो ऽभूत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।

दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्गरतां ययौ ॥२०६॥

दृष्टिवादो ऽपि हृदये यावन्मात्रो ऽभवद्गुरोः ।

तावानुपाददे वज्रेणाम्बुशुलकलीलया ॥२०७॥

अन्यदा विहरन्तस्ते ग्रामाद्ग्रामं पुरात्पुरम् ।

पुरं दशपुरं जग्मुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०८॥

तदा चोज्जयिनीपुर्यां सपूर्णदशपूर्वभृत्
 आचार्यो ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥ २० ८ ॥
 एकादशाङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।
 ते स्मच्छ्रिया दशपूर्वग्रहणे कथमीशताम् ॥ २१ ० ॥
 अथवास्त्येव ऊ वज्रः कृतमौदृशचिन्तया ।
 पदानुसारिलब्ध्या हि दृष्टप्रत्यय एष नः ॥ २१ १ ॥
 इत्यादिर्द्गुरुर्वज्रं त्वं वत्सोज्जयिनीं व्रज ।
 तत्राधौष्व दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्मुखात् ॥ २१ २ ॥
 अत्यल्पमेधसः सर्वे तव सन्नद्धाचारिणः ।
 नह्यलंभृणवो ऽमुत्र यत्राहमपि कुण्ठधौः ॥ २१ ३ ॥
 अधीत्य दश पूर्वाणि शौघमेहि मदाज्ञया ।
 तव सन्निहिताः सन्तु सौम्य शासनदेवताः ॥ २१ ४ ॥
 त्वन्मुखाच्च प्रसरतु दशपूर्वी महर्षिषु ।
 चे वत्स कृपाददकमिवोपवनशाखिषु ॥ २१ ५ ॥
 एवं सिंहगिरिर्वज्रमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।
 वर्तते स्याविरः कल्प इत्यृषौ द्वौ च तत्समम् ॥ २१ ६ ॥
 शेषामिवाज्ञामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।
 वज्रो ऽगाङ्गद्रुमां द्विपृतामुज्जयिनीं पुरीम् ॥ २१ ७ ॥
 प्राप्ते चोज्जयिनीपुर्यां सुनन्दानन्दने मुनौ ।
 निरौलिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्वप्न शुभे क्षणे ॥ २१ ८ ॥
 यदादाय मम करात् चौरपूणं पतद्ब्रह्म ।
 आगन्तुको ऽपिवत्कश्चित्पुंश्च च परमामगात् ॥ २१ ९ ॥

शिष्येभ्यः कथयामास गुरुः स्वप्नं च तं प्रगे ।
 तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥ २२० ॥
 गुरुरुचे न जानीथातिथिः कोऽप्यागमयति ।
 स सार्थं सूत्रमस्मत्तः सर्वमादास्यते सुधौः ॥ २२१ ॥
 वज्रो ऽपि नगरीदारे शर्वरौमतिवाह्य च ।
 प्रभाते ऽगाङ्गद्रुगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥ २२२ ॥
 दूरतो वज्रमालोक्य गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।
 उत्साहं कलयामास परं परमया मुदा ॥ २२३ ॥
 आचार्यो ऽध्यायदहो मे सौभाग्येनास्य धीरिति ।
 किमालिङ्गाम्यहममुमङ्गमारोपयामि च ॥ २२४ ॥
 प्रमिद्धिमदृशीं वज्रस्याकृतिं परिभाव्य च ।
 वज्रो ऽयमिति निश्चिक्ये भद्रगुप्तो महासुनिः ॥ २२५ ॥
 वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽथ सखजे ।
 बलीयसी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतौचते ॥ २२६ ॥
 आरोष्याङ्गे भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधितद्वदनाम्भोजं स्वनेत्रे मृङ्गतां नयन् ॥ २२७ ॥
 कच्चित्मुखविहारस्ते कच्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कच्चित्तपस्ते निर्विघ्नं कच्चित्ते कुशली गुरुः ॥ २२८ ॥
 किं किंचित्कार्यमुद्दिश्य विहारक्रमतो ऽथवा ।
 दूहागतो ऽसि वज्रर्षे कथयास्मान्प्रमोदय ॥ २२९ ॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तर्षिं वज्रो विरचिताञ्जलिः ।
 उवाच वदनद्वारविन्यस्तमुखवस्त्रिकः ॥ २३० ॥

यद्यत्सुखविहारादि पूज्यपादैरपृच्छ्यत ।
 तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रसादतः ॥२३१॥
 अध्येतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
 तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२३२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजौगपत् ।
 गुरोरजनितक्लेशो वज्रो ऽथ दशपूर्व्यभृत् ॥२३३॥
 यत्र चाध्येतुमारब्धं ग्राह्यानुज्ञापि तत्र हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमचिन्तयत् ॥२३४॥
 इत्यापृच्छ्य भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वा ऽगाङ्गहीताम्बुरिवाम्बुदः ॥२३५॥
 दशपूर्व्यर्णवागस्तेर्वज्रस्थाभ्यागतस्य तु ।
 पूर्वानुज्ञा कृता सिंहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥
 वज्रस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरैः ।
 महिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरङ्गतः ॥२३७॥
 अर्पयित्वा सिंहगिर्याचार्यो वज्रमुनेर्गणम् ।
 प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं कृत्वामरो ऽभवत् ॥२३८॥
 वज्रस्वाम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतौवृतः ।
 विजहार महौ भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥
 पुनानः क्ष्मां विहारेण वज्रस्वामौ महामुनिः ।
 यत्र यत्र ययौ तत्र तत्र ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥
 अहो अस्योज्ज्वलं शीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।
 अहो सौभाग्यमनघमहो लवणिमाद्भुतः ॥२४१॥

इतश्च पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।
 श्रेष्ठो गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४२॥
 कन्या सुरूपा तस्याभूद्भिधानेन रुक्मिणी ।
 रुक्मिणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४३॥
 तस्य च श्रेष्ठिनो यानशालायाममलाश्रयाः ।
 व्रतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवज्रस्य महामुनेः ॥२४४॥
 व्रतिन्यस्तास्तु वज्रस्य चक्रिरे गुणसंस्तवम् ।
 स्वाध्यायावश्यकसमो गुरूणां हि गुणस्तवः ॥२४५॥
 तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यजामीदिदं च सा ॥२४६॥
 वज्रः स्याद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा तु कृतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४७॥
 तस्या वरयितारश्च ये केचिदुपतस्थिरे ।
 सा प्रत्यषेधत्तान् सर्वान्मुखमोटनलीलया ॥२४८॥
 प्रव्रजिताश्च तां प्रोचुरयि मुग्धासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रव्रजितं यद्वज्रं त्वं वुवूर्षसि ॥२४९॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रव्रजितस्तदा ।
 प्रव्रजिष्याम्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥२५०॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५१॥
 श्रुत्वा च वज्रमायान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्कालं सपरीवारो ऽभ्यगादृष्ट्वा गरिष्ठया ॥२५२॥

इतश्चेतश्च वज्रर्षेर्वृन्दौभूतान्महासुनीन् ।

ददर्शागच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रिया ॥ २५३ ॥

दृष्ट्वा तांस्तु निदध्यौ च सर्वे ऽमी द्युतिशालिनः ।

सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विक्रमन्मुखाः ॥ २५४ ॥

सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारमसागराः ।

सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि समतोन्मिताः ॥ २५५ ॥

को नाम वज्रस्वामीति न जानामि करोमि किम् ।

स एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नायकः ॥ २५६ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो महर्षयः ।

आख्यानं वज्रः किमयं किमेष किमसाविति ॥ २५७ ॥

सुनयः प्रोचिरे राजन्वज्रस्यान्तिषदो वयम् ।

मा चिन्तय तमस्मासु कार्कः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥ २५८ ॥

एवं च सुनिवृन्देषु पृच्छन्सर्वेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्रिवज्रं पश्चाद्गणे स्थितम् ॥ २५९ ॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरीटरत्नांशुजलैस्तत्पादौ स्नपयन्निव ॥ २६० ॥

सुनन्दासूनुराचार्यो ऽष्टुद्याने समवामरत् ।

आश्रित्य सपरीवारस्तरुच्छायाप्रतिश्रयम् ॥ २६१ ॥

महीनाथो ऽपि वज्रर्षेर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावचर्चयद्यक्षकर्मिणः सुगन्धिना ॥ २६२ ॥

ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशनां मोहतिमिरध्वंसदौपिकाम् ॥ २६३ ॥

क्षीरास्रवलम्बितः श्रीवज्रस्वामिनस्तथा ।

धर्मदेशनया राजा हृतचित्तोऽभवत्तराम् ॥ २६४ ॥

देशनान्ते मुनिं नत्वा राजा स्वसदनं ययौ ।

गत्वा च मध्येऽद्भुतं राज्ञीनामित्यचीकथत् ॥ २६५ ॥

बाह्योद्याने कृतावासो वज्रस्वाम्ययि सुभ्रुवः ।

मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाक्षीरसागरः ॥ २६६ ॥

तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तद्धर्मं निशमय्य च ।

मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चागुः कृतार्थताम् ॥ २६७ ॥

इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।

अभवद्यत्र वज्रर्षेर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥ २६८ ॥

एतावतापि धन्योऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।

किं पुनस्तन्मुखाद्धर्ममश्रौषमहमार्हतम् ॥ २६९ ॥

हे देव्यस्तद्युयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।

त्वरितं यात ऋषयोऽनेकत्रस्थाः समीरवत् ॥ २७० ॥

राज्यः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।

त्वदाज्ञाप्यत्र यदभूत्तत्प्राप्ता तृषितैः सरित् ॥ २७१ ॥

ततश्चानुज्ञया राज्ञो राज्यो वज्रविभूषितम् ।

याप्ययानाधिरूढास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥ २७२ ॥

वज्रमागतमाकर्ण्य रुक्मिण्यपि जनोक्तिभिः ।

तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥ २७३ ॥

द्वितीये वासरे रुक्मिण्युवाच पितरं निजम् ।

वज्रस्वाम्यागतोऽस्तीह यं वुवूर्षाम्यहं सदा ॥ २७४ ॥

तन्मां वज्रकुमाराय संप्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात ग्राव्णि रेखेव गौरियम् ॥ २७५ ॥
 आभिजात्यसखौ लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।
 तत्रेदं कारणं वज्रो मत्पुण्यैरयमागतः ॥ २७६ ॥
 एष प्रायेण न स्यात्तुर्दृष्ट्यैव हि गच्छति ।
 किं जायते कदाप्येति भूयो ऽप्युड्डीनपक्षिवत् ॥ २७७ ॥
 तस्मादल विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदीनां मां पश्यन्कि नहि दूयसे ॥ २७८ ॥
 एवं धनो ऽतिनिर्वन्धादुपवज्रं निनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ २७९ ॥
 पुत्र्या सममनैषौ च धनकोटौ रनेकशः ।
 प्रलोभनं वरयितुर्यथा स्यादिति जातधीः ॥ २८० ॥
 तदहाद्यस्तने चाङ्गि वज्रे कुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमान्नागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥ २८१ ॥
 अहो वज्रस्य सौख्ये यदौयां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्ण्यनन्दमग्नानां मुक्त्यवस्थेव जायते ॥ २८२ ॥
 श्रीवज्रस्वामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥ २८३ ॥
 वज्रर्षिणा च नगरप्रवेशे रूपमात्मनः ।
 शक्त्या संचिप्तमेवासीत्पुरुषोभाभिः शङ्कयः ॥ २८४ ॥
 तदा च भगवान्वज्रस्तेषां भावं मनोगतम् ।
 संलापं च ज्ञानवलेनाज्ञासौदतिशायिना ॥ २८५ ॥

द्वितीये ऽङ्गि च वज्रेण विचक्रे ऽनेकलब्धिना ।

सहस्रपत्नं कमल कमलाविष्टरोपमम् ॥ २८६ ॥

कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।

निषौदति स्म भगवान्वज्रो राजमरालवत् ॥ २८७ ॥

वज्ररूप जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।

शिरांसि दुधुवे गौताभ्यासं विरचयन्निव ॥ २८८ ॥

ऊचे च लोको वज्रस्य रूप नैसर्गिकं ह्यदः ।

गुणानामाकृतेश्चाद्य सदृशो ऽभूत्समागमः ॥ २८९ ॥

मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।

सामान्य ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्त्यैष निर्ममे ॥ २९० ॥

राजापि व्याजहारैवं विस्मयस्मेरमानसः ।

यथेष्टरूपनिर्माणलब्धिर्वज्रमुनिः खलु ॥ २९१ ॥

धनश्रेष्ठ्यपि तद्वज्रस्वामिरूपं निरूपयन् ।

स्वां पुत्रीं वर्णयामास साग्रहां तत्स्वयंवरे ॥ २९२ ॥

धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।

न वज्रदेशनार्था ऽस्यादत्युत्तान इवोदकम् ॥ २९३ ॥

देशनान्ते ऽवददज्जं धनश्रेष्ठी कृताञ्जलिः ।

कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमांशुदह मानद ॥ २९४ ॥

क्व भवानमराकारः केयं मानुषकौटिका ।

ऊरीकुरु-तथाप्येनां महत्सु न वृथार्थना ॥ २९५ ॥

विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।

द्रव्यकोटीरसंख्यातास्तुभ्य दास्ये भवत्वदः ॥ २९६ ॥

वज्रस्तमज्ञं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः ।
 पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥ २६ ७ ॥
 नितम्बिन्यो हि विषयास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।
 आपातमात्रमधुराः परिणामे ऽतिदारुणाः ॥ २६ ८ ॥
 विवेच्यमाना विषया विशिष्यन्ते विषादपि ।
 जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरीरिणाम् ॥ २६ ९ ॥
 ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यहम् ।
 ज्ञातैश्चौरैरमारो ऽपि ग्रहीतुं नहि शक्यते ॥ २७ ० ॥
 महानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणी ।
 प्रव्रज्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥ २७ १ ॥
 इयेष मामेव यदि कुलीना मनसाप्यसौ ।
 तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥ २७ २ ॥
 विवेकपूर्वमथवानुजयापि मदौयया ।
 गृह्णालेषा परिव्रज्यां निर्वाणार्पणलक्षिकाम् ॥ २७ ३ ॥
 विभीतकतरुच्छायामिवानर्थप्रदायिनौम् ।
 मा कार्षीद्विषयामक्तिं त्वत्पुत्री वक्षि तद्धितम् ॥ २७ ४ ॥
 एवं भगवतो वज्रस्वामिनः पेशलोक्तिभिः ।
 प्रतिबुद्धा प्रवव्राजाल्पकर्मा रुक्मिणी तदा ॥ २७ ५ ॥
 धर्मो ऽयमेव हि श्रेयान्यत्र निर्लोभतेदृशौ ।
 एवं विमृश्य बहवः प्रतिबोधं जना ययुः ॥ २७ ६ ॥
 अन्यदा जन्मसंसिद्धपदानुत्तिलब्धिना ।
 ततो भगवता वज्रस्वामिनाकाशगामिनी ॥ २७ ७ ॥

महापरिज्ञाध्ययनादाचाराङ्गन्तरस्थितात् ।

विद्योद्भवे भगवतः सङ्ख्योपचिकीर्षुणा ॥३०८॥ युग्मम् ॥

वभाण वज्रो भगवाननया विद्यया मम ।

जम्बूद्वीपाद्भ्रमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥३०९॥

ममेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।

अत्यर्द्धयो ऽत्यसत्त्वाश्च भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥३१०॥

अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महासुनिः ।

सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविवापाच्या उदग्दिशम् ॥३११॥

तदा तत्र प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभौषणम् ।

बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥३१२॥

गृहिणामन्नदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।

बभूव नित्यमप्यूनोदरता यतिनामिव ॥३१३॥

सवन्निरे सत्तशाला गृहस्थैरीश्वरैरपि ।

सर्वत्राभूदविरलरलरोलाकुलैव भूः ॥३१४॥

रङ्गा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चत्वरे ।

स्फोटं स्फोट तद्दधीनि लिलिजः कुकुरा इव ॥३१५॥

अस्थिचर्मावशेषाङ्गाः सुव्यक्तस्नायुमण्डलाः ।

रङ्गाः सर्वत्र संचेरुः परेता इव दारुणाः ॥३१६॥

अनगारेष्वतिथितामागतेष्वन्नदृष्ट्या ।

अदर्शयन्भिक्षादोषानुपेत्य आवका अपि ॥३१७॥

ग्रामेषु शून्यीभूतेषु विष्वग्निर्धूमधामसु ।

अभवत्पादसञ्चाराः पन्थानो ऽप्यभवन्खिलाः ॥३१८॥

ततश्च सकलः सङ्गो दुष्कालेन कदर्थितः ।
 दीनो विज्ञपयामास सनन्दानन्दनं मुनिम् ॥३१८॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।
 मङ्गप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥३१९॥
 ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।
 पटं विचक्रे विपुलं चक्रमृच्चर्मरत्नवत् ॥३२०॥
 श्रीवज्रस्वामिना सङ्गो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
 पोते वणिक्सारथं द्वाधिरुरोह महापटे ।३२०॥
 वज्रर्षिणा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।
 उत्पुण्ड्रे पटो व्योम्नि पवनोत्क्षिप्ततूलवत् ॥३२३॥
 तदा शय्यातरो दत्तनामा वज्रमहामुनेः ।
 समाययौ स हि वारिग्रहणार्थं गतो ऽभवत् ॥३२४॥
 सङ्गेन सहित वज्रस्वामिनं व्योमयायिनम् ।
 निरीक्ष्य मूर्धजाञ्छीघ्रमुत्खाद्यैवमुवाच सः ॥३२५॥
 शय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
 अद्य साधर्मिको ऽयस्मि निस्तारयसि किं न माम् ॥३२६॥
 शय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वोपालम्भगर्भिताम् ।
 दृष्ट्वा च लूनकेशं तं वज्रः सूचार्थमस्तरत् ॥३२७॥
 ये साधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
 तीर्थप्रभावनायां वोद्युक्तास्तांस्तारयेन्मुनिः ॥३२८॥
 आगमार्थमिमं कृत्वा वज्रस्वामिमहर्षिणा ।
 पटे तस्मिन्नध्यरोपि सो ऽपि शय्यातरोत्तमः ॥३२९॥

विद्यापटोपविष्टास्ते चान्तः साद्रिसरित्पुराम् ।

सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥ ३३० ॥

भक्तिप्रकैः पूज्यमानो मार्गस्थव्यन्तरामरैः ।

व्योम्नि प्रदौयमानार्घा भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥ ३३१ ॥

विद्याधरैर्वर्ण्यमानः शक्तिसम्पन्नमत्ततैः ।

आलिङ्ग्यमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३२ ॥

पटच्छायादर्शिताभ्रच्छायामौस्थो महौस्पृशाम् ।

वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३३ ॥

पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।

वज्रर्षिरामसादाथ पुरीं नाम महापुरीम् ॥ ३३४ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

तस्यां धनकणाढ्यायां सुभिन्नमभवत्सदा ।

प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तास्तु पार्थिवः ॥ ३३५ ॥

तस्यां जैनाश्च बौद्धाश्च स्पर्धमानाः परस्परम् ।

चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धास्तु जिग्यिरे ॥ ३३६ ॥

जैना हि यद्यत्पुष्पादि पूजोपकरणं पुरे ।

ददृशुस्तत्तदधिकमूल्यदानेन चिक्रियुः ॥ ३३७ ॥

नाभूवन्बुद्धभक्तास्तु पुष्पाद्यादातुमीश्वराः ।

ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनीयसी ॥ ३३८ ॥

बुद्धभक्तास्तु ते ह्रीणा बुद्धभक्तं महीपतिम् ।

विज्ञप्य सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥ ३३९ ॥

पुष्पापणेषु सर्वेषु बद्धमूल्यप्रदा अपि ।

अर्हद्भक्तास्ततः पुष्पवृन्तान्यपि न लेभिरे ॥ ३४० ॥

ऽपस्थिते पर्युषणापर्वण्यर्हदुपासकाः ।

।तो रुदन्तो दौनास्या वज्रर्षिसुपतस्थिरे ॥ ३४१ ॥

ते श्रावका नेत्रजलेः क्लेदयन्तो महौतलम् ।

तत्वा व्यजिज्ञपन्वज्र खेदगद्गदया गिरा ॥ ३४२ ॥

प्रहृष्टैत्येव्वहरहः पूजादि द्रष्टुमक्षमैः ।

गौर्द्वैर्वयं पराभूता भूतैरिव दुरात्मभिः ॥ ३४३ ॥

विज्ञप्तो बौद्धलोकेन बौद्धो राजा न्यवारयत् ।

पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि । ३४४ ॥

लभामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।

किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलङ्घते ॥ ३४५ ॥

तुलसीवर्वरौपूजापात्रतां ग्रामयन्वत् ।

प्रयान्ति जिनविम्बानि हहा किं जीवितेन नः ॥ ३४६ ॥

मार्हत्स्वारोपयन्वेते कृद्मनेत्यभिगङ्कितैः ।

बौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवामकृते ऽपि हि ॥ ३४७ ॥

किं चानिशं गणयतां स्वामिन्नस्माकमङ्गुलीः ।

आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिनमतस्त्रिका ॥ ३४८ ॥

पर्वण्यप्यागते ऽमुष्मिन्वयं यतिवद्दर्हताम् ।

भावपूजां करिष्यामः पुष्पसम्पत्तिवर्जिताः ॥ ३४९ ॥

पराभूय पराभूय बौद्धैर्दुर्बुद्धिभिर्वयम् ।

जीवन्मृता इव कृताः स्वामिनि त्वयि सत्यपि । ३५० ॥

जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।

विधाय भगवन्नस्मान्जौवयितुमर्हसि । ३५१ ॥

समाश्रित हे आद्धा यतिष्ये वः सुतेजसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्व्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५ २ ॥
 स्वामी निमेषमात्रेणाथागान्माहेश्वरीं पुरौम् ।
 अवातारीदुपवने चैकस्मिन्विस्मयावहे ॥ ३५ ३ ॥
 ऊताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूः शरामिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५ ४ ॥
 अकम्पादागतं वज्र निरौच्यानभ्रवृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडिताख्यो मुदावदत् ॥ ३५ ५ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यस्यां त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्कृतस्त्वया ॥ ३५ ६ ॥
 दिष्ट्या सुखप्रवदहं चित्तान्नापकृतस्त्वया ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातिथ्यं करोमि ते ॥ ३५ ७ ॥
 वज्रस्वाम्यप्यभिदधे मम ह्युद्यानपालक ।
 पुष्पैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं च त्वमौशिषे ॥ ३५ ८ ॥
 मालाकारो ऽवदत्युष्पादानेनानुगृहाण माम् ।
 भवन्ति प्रत्यहं पुष्पलता विंशतिरत्र हि ॥ ३५ ९ ॥
 भगवानादिशत्तर्हि पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ।
 आगच्छाम इतो गत्वा यावदुद्यानरक्षक ॥ ३६ ० ॥
 एवमुक्त्वा प्रषदश्च इवोत्पत्य विहायमा ।
 अक्षुद्रः क्षुद्रहिमवद्गिरिं वज्रमुनिर्ययौ ॥ ३६ १ ॥
 गङ्गाभिन्धुजलकौडाप्रसक्तसुरवारणम् ।
 दशमामृतकुण्डाभपद्महृदमनोरमम् ॥ ३६ २ ॥

सदावन्दारुदिविषत्सिद्धायतनमण्डितम् ।

गायत्किम्पुरुषौगीतानुचरैणकदम्बकम् ॥ ३६ ३ ॥

अनेकधातुमङ्गुलिधृतमन्ध्याभ्रविभ्रमम् ।

भ्राम्यदन्मत्तचमरीभम्भाभाङ्कारिगङ्गरम् ॥ ३६ ४ ॥

नमेरुभूर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।

स तं हिमाद्रिमद्राचौड्योमस्थो ऽन्य इवार्दमा ॥ ३६ ५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स शाश्वतार्हत्प्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनौः ।

ववन्दे वन्द्यमानाहिर्दिवाधरकुमारकैः ॥ ३६ ६ ॥

तरङ्गरङ्गशालास्यलास्यलासकपङ्कजम् ।

पद्मसौगन्ध्यवहनादिव मन्यरमारुतम् ॥ ३६ ७ ॥

संचरन्नौरजमिव क्रौडदप्सरसां मुखैः ।

उन्निद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६ ८ ॥

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरीजनम् ।

पद्महृदं जगामाथ वज्रषिर्वैमिवर्त्तना ॥ ३६ ९ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचित्कैकमद्भुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागार यान्त्या वज्रर्षिरैच्छत ॥ ३७ ० ॥

श्रीदेवता ववन्दे तं दृष्टमात्रं मुनीश्वरम् ।

रत्नोष्णीषप्रभाम्भोभिः स्नपयन्तीव तत्क्रमौ ॥ ३७ १ ॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा तस्थिवांसं तु तं मुनिम् ।

बद्धाञ्जलिः श्रीरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७ २ ॥

जगाद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।
पाणिपद्मस्थित पद्ममिदं पद्मे ममार्ष्यताम् ॥ ३७३ ॥
स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।
पुष्पाण्यानेतुमीशास्त्रीत्युक्त्वा सा पद्ममार्पयत् ॥ ३७४ ॥
वन्दितश्च त्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।
पथा यथागतेनैव ऊताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥
विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदथ ।
पालकस्यानुजन्मेव बन्धुर विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥
अस्थापयच्च तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ॥
विशतिं पुष्पलक्षाणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥
स्मरति स्म तदा वज्रो भगवाञ्जृम्भकामरान् ।
ते वज्रं वज्रिणमिव तत्क्षणाच्चोपतस्थिरे ॥ ३७८ ॥
कृत्तस्येवाम्बुजस्याधो धनगिर्यात्मभृर्मुनिः ।
निषद्य व्योमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७९ ॥
तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।
चेलुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥
वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्यः समावृतः ।
पुरौ नाम पुरौ प्राप वज्रस्तां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥
तत्पुरौवासिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।
आभाषन्तैवमुत्पश्या उत्पुष्पूषोद्यता इव ॥ ३८२ ॥
सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।
बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हसदनं ययौ ।
 विमानैर्दर्शयन्व्योम्नि गान्धर्वनगरश्रियम् ॥३८४॥
 पुनर्वोद्वैरभिदधे मघौधौताननैरिव ।
 अहो अर्हद्दर्शने ऽभूदियं दैवी प्रभावना ॥३८५॥
 चिन्तितमन्यथास्माभिरन्यथेदमुपस्थितम् ।
 दृष्टिः प्रसारिताप्यप्यादायुना नौतमञ्जनम् ॥३८६॥
 ततः पर्युषणापर्वण्यहदायतने ऽमरैः ।
 महीयान्महिमाकारि भृशृशां यो न गोचरः ॥३८७॥

जृम्भकामरकृतां प्रभावनाम्
 अर्हतो भगवतो निरौच्छ्य ताम् ।
 बौद्धभावमपहाय पार्थिवः
 सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥३८८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
 चरिते महाकाव्ये वज्रस्वामिजन्मव्रतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

इतश्चौद्रायणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
सोमदेवो ऽभवद्विप्रो रुद्रसोमा तु तत्प्रिया ॥ १ ॥
ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हतौ ।
दयादिभिर्गुणैर्धर्मद्रुमबीजेरलंकृता ॥ २ ॥
तयोरजनिषातां द्वौ तनयौ नयशालिनौ ।
नाम्नार्यरक्षितो ज्यायान्कनीयान्फलगुरक्षितः ॥ ३ ॥
तत्रार्यरक्षितो मौञ्जीबन्धनादप्यनन्तरम् ।
अधीयाथ पितुरेव सकाशे यद्विवेद सः ॥ ४ ॥
ततो ऽनुज्ञाय पितरावध्येतुमधिकाधिकम् ।
पाटलीपुत्रनगरे प्रयथावार्यरक्षितः ॥ ५ ॥
सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मीमांसां न्यायविस्तरम् ।
पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राध्यैष्ट विशिष्टधीः ॥ ६ ॥
चतुर्दशापि हि विद्यास्थानानि निजनामवत् ।
कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥
चतुर्वेदो ऽयमायातः पूज्य इत्यवनौभुजा ।
अधिरोह्य करिस्कन्धे स प्रावेश्यत पत्तने ॥ ८ ॥
विविधोपायनकरा लोका अपि तमभ्यगुः ।
राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो न कस्य सः ॥ ९ ॥
गृहस्य बाह्यशालायामध्यवासार्थरक्षितः ।
कुटुम्बे दददानन्दमुपदामिव नूतनम् ॥ १० ॥

तं ब्रह्मवर्चसधनं पूज्यमानं महीभुजा ।

दृष्ट्वा तद्वन्धवो गोत्रं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥ ११ ॥

स्वजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।

चिरेष्टायाः समेद्यन्त्या लौलाढोलोपमं श्रियः ॥ १२ ॥

तद्गृहे तत्सुवामिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।

लिलिखुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यक्षरमन्त्रिभान् ॥ १३ ॥

वाह्यावासस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽल्पैर्दिनैरपि ।

श्रीमान्वभूव भूयोभिरागच्छद्भिरुपायनैः ॥ १४ ॥

अन्यदा चिन्तयामास शुद्धधीरार्यरक्षितः ।

अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥ १५ ॥

भवन्ति पुत्ररूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।

तस्य प्रवासजं दुःखं तामामपि हि दुःखदम् ॥ १६ ॥

मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।

निद्रायामपि या नित्यं मन्नामाक्षरवाग्मिनी ॥ १७ ॥

इदमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुरद्भुतम् ।

अपि देशान्तरे प्रेषीद्या मां मद्धितकाम्यया ॥ १८ ॥

तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।

आनन्दयामि स्वामम्बामुत्कण्ठाभस्तरङ्गिणीम् ॥ १९ ॥

इत्यार्यरक्षितः सद्यो दिव्ये संवीथ वाससौ ।

कश्मीरजाङ्गरागेण संवर्मितवपुर्द्युतिः ॥ २० ॥

सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावद्भकुन्तलः ।

ग्रीवापाण्यंहिविन्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥ २१ ॥

कर्पूरफालिकामिश्रताम्बूललटभाननः ।

विशदच्छत्रसश्रीकमौलिः स्वसदनं ययौ ॥ २२ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयी मातुः पादानवन्दत ।

कण्ठावलम्बिमौवर्णपटङ्गलास्निष्टभूतलः ॥ २३ ॥

दीर्घायुरक्षयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्त्वा सावदप्रातिवेशिकौवापरं नहि ॥ २४ ॥

स पुत्रप्रेमसरम्भोचितसंलापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥ २५ ॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं त्वत्पादान्द्रष्टुमागमम् ।

किं नालपसि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥ २६ ॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं सूनोर्दृष्ट्वा किं नहि हृष्यसि ॥ २७ ॥

रुद्रसोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।

हिंसोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां कुचिसम्भवम् ।

कथं हृष्यामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥ २९ ॥

यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।

दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥ ३० ॥

इत्यार्यरचितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।

न यन्मातुः प्रमोदाय तज्जया सम्यदापि किम् ॥ ३१ ॥

विमृश्यैवमुवाचाम्बामार्यधीरार्यरचितः ।

दृष्टिवादं पठिष्यामि मातराख्याहि तद्गुरुम् ॥ ३२ ॥

रुद्रसोमावददत्स अमणोपामको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥ ३३ ॥
 दृष्टिवादो हि दर्शनविचार इति शोभनम् ।
 नामाण्यस्येति मनसि अद्वाधार्यरक्षितः ॥ ३४ ॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाण गुरवस्तु ते ।
 क द्रष्टव्या दृष्टिवाद यथाधीये तदन्तिके ॥ ३५ ॥
 रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्रमिता मती ।
 भ्रमयन्त्यञ्चलं तस्य निजगाद प्रसादभाक् ॥ ३६ ॥
 इदानीं हि न जिह्रेमि त्वयाहं तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीर्मनोरथम् ॥ ३७ ॥
 मन्ति तोमलिपुत्राख्या आचार्या आर्यरक्षित ।
 इतो ममैवेक्षुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥ ३८ ॥
 तत्पादपङ्कजोपास्तिहंसतामुररीकुरु ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तनूद्भव ॥ ३९ ॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधाचार्यरक्षितः ।
 दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाग्नेत रजनावपि ॥ ४० ॥
 प्रातश्चाल पृष्ठाम्बामार्यरक्षितकुम्भभूः ।
 दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूषलीलया ॥ ४१ ॥
 पितृमित्रमितश्चार्यरक्षितस्य महाद्विजः ।
 अभूदुपनवग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥ ४२ ॥
 सो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो नह्यार्यरक्षितः ।
 आयुष्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुहृत्सुतम् ॥ ४३ ॥

इति द्विजाग्रणीरिचुयष्टीः स सकला नव ।
 तत्खण्डं चैकमाढाचार्यरक्षितगृहं ययौ ॥४४॥
 सोमदेवसुतं ज्येष्ठं निर्यान्तं च निकेतनात् ।
 ददर्शैष द्विभातत्वात्तमुपालक्षयन्न च ॥४५॥
 को नाम त्वमसीत्युचैः सो ऽपृच्छदार्यरक्षितम् ।
 आर्यरक्षित एषो ऽस्मौत्यब्रवीच्चार्यरक्षितः ॥४६॥
 द्विजो जगाद् हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादान्नासि वीक्षितः ॥४७॥
 एकेनापि गतेनाक्ला मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हृत्कैरवनिशाकरम् ॥४८॥
 इत्यार्यरक्षितं प्रेम्णा द्विजन्मा परिरभ्य सः ।
 अवोचद्विचवो ह्येते मयानौयन्त त्वत्कृते ॥४९॥
 उवाच सोमभूरिच्छूस्तात मन्मातुरर्पयेः ।
 अहं शरीरचिन्तार्थं गच्छन्नस्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुराख्याया यद्वच्छन्नार्यरक्षितः ।
 अधुनेक्षुलतापाणिमद्राक्षीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्यरक्षितेनोक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्यरक्षितमातापि सा दक्षैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सूनोरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
 नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमध्येष्टे दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥

गत्वा चेक्षुगृहद्वारे स्थिरधीराय्यरचितः
 अचिन्तयदविज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥ ५५ ॥
 राज्ञामिव गुरुणां हि सन्निधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नोपसर्पेदहं तु विदितो ऽपि न ॥ ५६ ॥
 तदत्रैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपासकैः सह ॥ ५७ ॥
 इत्यार्यरचितस्तस्यौ द्वारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रभसारम्भे विवेको ह्यर्गलायते ॥ ५८ ॥
 मालवकैशिकीमुख्यग्रामरागपरिस्पृशा ।
 स्वाध्यायेनापि साधूनां स ययौ लयमेणवत् ॥ ५९ ॥
 तत्रागाडूडूरो नाम श्रमणोपासकः प्रगे ।
 वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥ ६० ॥
 स त्रिर्नैषेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।
 अथैर्यापथिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्तरस्वरम् ॥ ६१ ॥
 तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।
 वन्दित्वा निषसादाग्रे विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥ ६२ ॥
 अथार्यरचितो धीमांस्तेन साधे प्रविश्य सः ।
 वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥ ६३ ॥
 तद्दर्शितविधिं चाभिनयन्पठनपूर्वकम् ।
 अवन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरचितः ॥ ६४ ॥
 ढडूरश्रावकं त्वार्यरचितो नह्यवन्दत ।
 सुधीरपि निरान्नायं कियद्विज्ञातुमीश्वरः ॥ ६५ ॥

निषण्णं सोमतनयं तमवन्दितढडूरम् ।

आचार्या विविदुः कोऽपि आद्धो ऽय नूतनः खलु ॥ ६ ६ ॥

धर्मलाभाग्निषं दत्त्वा शरदम्भोमलाशयाः ।

पृच्छन्ति स्म तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्तव ॥ ६ ७ ॥

औरसो रुद्रसोमायाः स जगाद यथातथम् ।

अमणोपासकादस्मादात्तधर्मो ऽस्मि नान्यतः ॥ ६ ८ ॥

ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नार्यरक्षितः ।

तनयो रुद्रसोमाया विद्वान्विद्याब्धिपारगः ॥ ६ ९ ॥

चतुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।

करिस्कन्धाधिरूढो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥ ७ ० ॥

अयमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते ।

आश्चर्यं आवकाचारं परिसृशति किं ह्यदः ॥ ७ १ ॥

अथार्यरक्षितः स्माह आवको ऽस्मि हि सम्प्रति ।

किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥ ७ २ ॥

इति विज्ञपयामास चाचार्यान्रचिताञ्जलिः ।

दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसौद मे ॥ ७ ३ ॥

मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेव दुरात्मना ।

हिंसोपदेशकं सर्वमधीतं नरकावहम् ॥ ७ ४ ॥

आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञात्वैवमूचिरे ।

यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिगांसुस्तत्परिव्रज ॥ ७ ५ ॥

किं चान्यदप्युपात्तायां प्रव्रज्यायां द्विजोत्तम ।

दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्ध्यापयिष्यसे ॥ ७ ६ ॥

सो ऽप्युवाच परिव्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।
 मया न दुष्करा ह्येषा मन्मनोरथकामधुक् ॥ ७७ ॥
 किं तु प्रसादं कुर्वाणैर्भगवद्भिर्निजे शिष्यौ ।
 विहारक्रमजं कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥ ७८ ॥
 मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनो ऽपि च ।
 अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥ ७९ ॥
 आचार्या अपि तस्योपरोधेन सपरिच्छदाः ।
 ययुरन्यत्र सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स्म मृत्यवत् ॥ ८० ॥
 तीर्थे श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।
 शिष्यचौर्यव्यवहारः प्रथमो ऽयमवर्तत ॥ ८१ ॥
 तदार्यरचितं भट्टमाचार्या पर्यविव्रजन् ।
 माचीकृतगुरुश्चाभूद्भीतार्थः सो ऽचिरादपि ॥ ८२ ॥
 तप्यमानस्तपस्तौत्रं सहमानः परीषहान् ।
 मातृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥ ८३ ॥
 तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।
 यावान्वभूव तावन्तमग्रहीदार्यरचितः ॥ ८४ ॥
 तदा वृद्धजनोक्त्यैवमश्रौषीदार्यरचितः ।
 यद्भूयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रर्षेः साम्प्रतं स्फुटः ॥ ८५ ॥
 अभूच्च समवसृतः पुर्यां वज्रमुनिस्तदा ।
 इति प्रतस्थे तत्रैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥ ८६ ॥
 ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानार्यरचितः ।
 भद्रगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिश्रयम् ॥ ८७ ॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतूथिकम् ।

उपलब्धं तमाचार्याः परिषस्वजिरे मुदा ॥८८॥

ऊचुश्च वत्स धन्यो ऽसि कृतार्थो ऽसि सुधीरसि ।

विहाय यो हि ब्राह्मण्यं आमण्यं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥

अद्याहं क्षीणाशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।

कर्तुकामो ऽस्त्यनशन मम निर्यामको भव ॥९०॥

तथेति प्रतिपेदानं रुद्रसोमात्मजं मुनिम् ।

विहितानशनो भद्रगुप्ताचार्यो ऽन्वशादिति ॥९१॥

मा वज्रस्वामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।

किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीयीथाः कृतस्थितिः ॥९२॥

यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।

एकामपि वसेत्सो ऽनुम्रियते तं न संशयः ॥९३॥

एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरक्षितः ।

तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥९४॥

नगर्या बहिरेवास्थात्तां निशामार्यरक्षितः ।

निशाशेषे स्वप्नमसुं वज्रस्वामौ ददर्श च ॥९५॥

यदद्य पयसा पूर्णः केनाप्यस्मत्पतद्गृहः ।

अपाय्यागन्तुना भूरि किञ्चिदस्याच्च तत्पयः ॥९६॥

वज्रस्वामौ महर्षीणां स्वप्नार्थं व्याकरोत्प्रगे ।

वज्रपूर्वश्रुतग्राही को ऽप्येव्यति ममातिथिः ॥९७॥

स उपादास्यते ऽस्मत्तो वज्रपूर्वश्रुतं सुधीः ।

पूर्वश्रुतावशेषं तु मत्पार्श्वे ऽपि रहिष्यति ॥९८॥

उपवज्रमुनि प्रातरायथावार्यरक्षितः ।

ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥ ८८ ॥

तं च पप्रच्छ वज्रर्षिः कुत आगाः स चावदत् ।

तोसलिपुत्राचार्याणां पाटमूलादिहागमम् ॥ १०० ॥

वज्रस्वाम्यब्रवीदार्यरक्षितस्त्वं किमाख्यथा ।

सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥ १०१ ॥

वज्रस्वाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।

स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रथमग्निश्रियः ॥ १०२ ॥

बहिरावासितो ऽस्मीति तेनोक्ते स्वाम्यदो ऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानामि बहिःस्थो ऽध्येयसे कथम् ॥ १०३ ॥

सोमभूरभिधत्ते स्म स्वामिन्भिन्ने प्रतिश्रथे ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥ १०४ ॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

युक्तमेतद्धि प्रज्यास्ते स्यविरा नाङ्गरन्यथा ॥ १०५ ॥

वज्रो ऽथ पृथगावासस्थितमप्यार्यरक्षितम् ।

अध्यापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥ १०६ ॥

अचिरेणापि कालेन सोमदेवभवो मुनिः ।

पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाय लीलया ॥ १०७ ॥

दशमं पूर्वमध्येतु प्रवृत्तं चार्यरक्षितम् ।

दशमपूर्वयमकान्यधीष्वेत्यादिशङ्कुरुः ॥ १०८ ॥

ततो दशमपूर्वस्य बहूनि विषमाणि च ।

अध्येतुं यमकान्यार्यरक्षितर्षिः प्रचक्रमे ॥ १०९ ॥

इतश्च संदिदिशतुः पितरावायरक्षितम् ।
 नागच्छसि किमद्यापि विस्मृतास्तव किं वयम् ॥ ११० ॥
 त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति ह्याशामकृष्णहि ।
 तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥ १११ ॥
 एवमाह्वयमानो ऽपि सन्देशवचनैस्तयोः ।
 यावदध्ययनासक्तो ववले नार्यरक्षितः ॥ ११२ ॥
 तावत्ताभ्यां तमाक्कातुमनोभ्यां फल्गुरक्षितः ।
 प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्वन्धश्चिन्ता ॥ ११३ ॥ युग्मम् ॥
 द्रुतं गत्वा च नत्वा च सो ऽवादौदार्यरक्षितम् ।
 किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥ ११४ ॥
 वैराग्यपशुना किञ्च यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।
 तथापि तव कारुण्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥ ११५ ॥
 शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् ।
 तदागत्य तमुद्धतुं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥ ११६ ॥
 इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तत्रार्यरक्षितः ।
 श्रीवज्रस्वामिनं नत्वा पप्रच्छ स्वच्छमानसः ॥ ११७ ॥
 अधीष्वेति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।
 किं ते ऽस्मि विस्मृतः फल्गुरक्षितेनेत्यजल्पत ॥ ११८ ॥
 बान्धवाश्च परिव्रज्यामनोरथरथस्थिताः ।
 न कुत्रापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥ ११९ ॥
 तदेहि देहि प्रव्रज्यां जगत्पूज्यां स्वगोत्रिणाम् ।
 श्रेयस्यपि सकर्णो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥ १२० ॥

अथार्यरक्षितः स्माह यदि मत्यमिदं वचः ।
 ततस्त्वं तावदादत्स्व वत्स मत्त्वहितं व्रतम् ॥ १०१ ॥
 एवमुक्तस्ततस्तेन श्रद्धानिधौतमानसः ।
 सो ऽवदद्देहि को हि स्यात्पौयूषस्य पराङ्मुखः ॥ १०२ ॥
 अथार्यरक्षितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।
 स्वयं तमनुजग्राह दौचया शिष्यापि च ॥ १०३ ॥
 यातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरक्षितः ।
 अधीताशेषयमको गन्तुमृचे पुनर्गुरुम् ॥ १०४ ॥
 प्राग्वन्निवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।
 स्वजनाङ्गानगुर्वाङ्गासङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥ १०५ ॥
 अधीयानः पुनः प्राग्वद्यमकेभ्यः पराजितः ।
 कृताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुन्नुत्वा च सो ऽब्रवीत् ॥ १०६ ॥
 दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रभो ।
 अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥ १०७ ॥
 जगाद गुरुरप्येवं स्मितविष्कुरिताधरः ।
 विन्दुमात्रं त्वयाधीतमश्वितुल्यं तु शिष्यते ॥ १०८ ॥
 इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमूचिवा नार्यरक्षितः ।
 परिश्रान्तो ऽहमधेतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥ १०९ ॥
 शेषमप्यचिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् ।
 धौमन्नधीष्व धीरो ऽसि किमकाण्डे विषौदसि ॥ ११० ॥
 एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा करुणावता ।
 पुनः प्रवृत्तः सो ऽध्येतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिभाक् ॥ १११ ॥ युग्मम् ॥

फलगुरक्षितमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धुवाचिकम् ।
 दर्शयन्नुत्सृक्तो गन्तुं श्रौवज्र स पुनर्जगौ ॥ १३२ ॥
 अयमुत्साह्यमानो ऽपि हन्त गन्तुममाः कथम् ।
 एवं विचिन्तयन्वज्रस्वाम्यभूदुपयोगवान् ॥ १३३ ॥
 सो ऽयामस्तेत्यतो यातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।
 स्तोकं ममायुर्मय्येव पूर्वं च दशमं स्थितम् ॥ १३४ ॥
 अनुज्ञातस्ततस्तेन गमनाचार्यरक्षितः ।
 सफलगुरक्षितः शौघं पुरं दशपुरं ययौ ॥ १३५ ॥
 तत्रायातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।
 सरुद्रसोमासोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥ १३६ ॥
 प्रमोदाश्रुपथःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।
 मूर्ते धर्ममिवानम्य यथास्थानमुपाविशन् ॥ १३७ ॥
 विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।
 देशनां विदधे सो ऽपि मेघगम्भीरया गिरा ॥ १३८ ॥
 श्रोत्रपत्तपुटीपौतदेशनात्यच्छवारिभिः ।
 तत्कालं चालयन्ति स्म विस्मितास्ते मनोमलम् ॥ १३९ ॥
 अथार्यरक्षितस्यान्ते नृपः सम्यक्कमग्रहीत् ।
 ततः सपौरस्त नत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥ १४० ॥
 ससोमा रुद्रसोमापि बन्धुभिर्वज्रभिः समम् ।
 संसारचारकावासविरक्ता व्रतमाददे ॥ १४१ ॥
 इतश्च विहरन्वज्रस्वामी क्षोणितले क्रमात् ।
 संयमक्रमचारौ च प्रययौ दक्षिणापथम् ॥ १४२ ॥

तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।

संवीक्ष्य दक्षिणात्यो ऽभृल्लोकः केकीव हर्षभाक् ॥ १४३ ॥

द्योतयन्वस्तुतत्त्वानि मुनिः किमयमर्यमा ।

यच्छश्वक्षुश्वकोराणां प्रीति किमुत चन्द्रमाः ॥ १४४ ॥

किमस्मत्कर्ममाहाव्याद्धर्मो वा दत्तदर्शनः ।

एवं तदीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥ १४५ ॥ युग्मम् ॥

श्रीवज्रस्वामिनो ऽन्येद्युः श्लेष्मवाधाभवद्भृशम् ।

ततः शुण्ठीं समानेतुं स साधुं कंचनाभ्यधात् ॥ १४६ ॥

साधुनानीय दत्तां च शुण्ठीमशठचेतसा ।

भुक्तेनां भक्षयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥ १४७ ॥

भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं व्रतिनां पतिः ।

स्वाध्यायध्यानविवशो विसस्मार तथैव ताम् ॥ १४८ ॥

ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।

सुखवस्त्रिकया कायं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥ १४९ ॥

पतितां तां च खाद्वृत्त्यास्मरद्वज्रो मुनीश्रिता ।

ह हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥ १५० ॥

प्रमादे संयमो न स्यान्निष्कलङ्कः कथंचन ।

तं विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥ १५१ ॥

कुर्मस्ततो वपुस्त्यागं वज्रस्वामीत्यचिन्तयत् ।

अजायत समन्ताच्च दुर्भिक्षं द्वादशाब्दकम् ॥ १५२ ॥

लक्ष्मूल्यौदनाद्भिक्षां यत्रास्ति त्वमवाप्नुयाः ।

सुभिक्षमवबुध्येथास्तदुत्तरदिनोषसि ॥ १५३ ॥

एवमादि समादिश्य स्वशिव्यं श्रुतपारगम् ।

वज्रसेनमुनिं स्माह विहर्तुमथ सो ऽन्यतः ॥ १५४ ॥ युगम् ॥

ग्रामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।

विहर्तुं वज्रसेनो ऽपि प्रावृतन्मुनिपुङ्गवः ॥ १५५ ॥

श्रीवज्रस्वामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।

लभन्ते न क्वचिद्भिचां भ्राम्यन्तो ऽपि गृहे गृहे ॥ १५६ ॥

विना भिचां क्षुधाक्षामकुक्षयो ऽनन्यवृत्तयः ।

ते ऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥ १५७ ॥

द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डो ऽयं वस्ततो यदि ।

ष्यमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥ १५८ ॥

नो वा तदा सहान्नेन तनोस्त्यागं विदध्वहे ।

इत्युक्त्वा गुरुभिर्धर्ममतयो यतयो ऽभ्यधुः ॥ १५९ ॥ युगम् ॥

धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।

प्रभो प्रसीद येनैतत्तज्जामो द्वितयं वयम् ॥ १६० ॥

अथादाय मुनीन्सर्वाञ्श्रीवज्रो भुवनार्यमा ।

गिरिं प्रत्यचलल्लोकान्तरं तुङ्घोतयि जवी ॥ १६१ ॥

तत्रैकः क्षुल्लको नास्याद्वार्यमाणो यदा तदा ।

क्वापि प्रतार्य तं ग्रामे समारोहद्वुरगिरिम् ॥ १६२ ॥

मा भृद्वरूणामप्रौतिर्मनसोति विचिन्तयन् ।

त्यक्त्वा भक्तं च देहं च क्षुल्लको ऽस्याङ्गिरेरधः ॥ १६३ ॥

मध्याह्नतपनात्युष्णरोचिस्तप्ते शिलातले ।

पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्क्षणादपि ॥ १६४ ॥ युगम् ॥

शुभधानगतस्यक्ता तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्तर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्रे लसन्मुदः ।
 त्रिदशाः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 श्रीवज्रं यतयो ऽप्यूचुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमत्रावतरन्त्येते देवाः सर्वर्द्धयः प्रभो ॥१६७॥
 सो ऽप्यूचे चुल्लकः कार्यमिदानौ स्वमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 श्रुत्वैवं मुनयो दधुः शिशूनाप्यमुना यदि ।
 स्वकार्यं साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 इति सवेगिनः साधूंश्चारित्रज्ञानयोगिनः ।
 आवकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
 गृह्णीत शर्कराक्षोदमोदकं पानकं च नः ॥१७१॥
 अवग्रहो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
 यामो ध्यात्वेति ते जग्मुस्तदासन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥
 कृत्वा मनसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तानित्युवाच सा ॥१७३॥
 अनुग्रहो ऽसावस्माकमिह यूयं यदागताः ।
 न जातु जायते कल्पतरुर्मरुषु कर्हिचित् ॥१७४॥
 त एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्वामिना समम् ।
 कृतानशनकर्माणः सत्कर्माणो ययुर्दिवम् ॥१७५॥

मत्तैतद्गोत्रभिद्गोत्रं तमागत्य रथस्थितः ।

प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपूष्यथ ॥ १७६ ॥

शक्रः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरयस्तदा ।

वृक्षादीनमयन्नुच्चैः स्वदेहमिव भक्तितः ॥ १७७ ॥

विनम्रा एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।

यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्त इति क्षितौ ॥ १७८ ॥ युग्मम् ॥

दुष्कर्मावनिमृद्वज्रे श्रीवज्रे स्वर्गमौयुषि ।

विच्छिन्नं दशमं पूर्वं तुर्यं संहननं तदा ॥ १७९ ॥

इतश्च शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।

पुरं श्रीभिरसंप्राप्तपार सोपारमौयिवान् ॥ १८० ॥

यथार्थनामा तत्रासीज्जितशत्रुर्महौपतिः ।

प्रिया च धारिणी तस्य समग्रगुणधारिणी ॥ १८१ ॥

आसीच्च आवकस्तत्र जिनदत्ताभिधो धनी ।

तस्मैश्वरीति विख्याता दयितोमापतेरिव ॥ १८२ ॥

सुधांशुधामधवलं सा शीलं तदशीलथत् ।

तस्या विश्वम्भरायाश्च यद्वभूव विभूषणम् ॥ १८३ ॥

दुर्भिन्नदोषान्निःशेषं तदा च क्षितिमण्डलम् ।

जज्ञे धान्यैर्विनाम्भोभिर्मौनवद्दुःखसङ्कुलम् ॥ १८४ ॥

धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।

जीविताः स्मः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥ १८५ ॥

विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीवितास्मः कियच्चिरम् ।

तद्वरं सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥ १८६ ॥

सृतपञ्चनमस्काराः कृतानशनवृत्तयः ।

दुःखगेहस्य देहस्य मद्यस्त्यागं विदधहे ॥ १८७ ॥ युग्मम् ॥

अथेत्यं बन्धवो ऽवोचन्स्त्वेवं हन्त साम्प्रतम् ।

गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥ १८८ ॥

पक्वाथानं लक्ष्म्यं सा यावन्नाचिपद्विषम् ।

वज्रसेनसुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥ १८९ ॥

तमालोक्य सुनिं सापि हर्षादिव व्यचिन्तयत् ।

चित्तं वित्तं च पात्रं च दिष्ट्या पूर्णमिदं त्रयम् ॥ १९० ॥

दत्त्वा तदद्य पात्राय स्नायं जन्म करोम्यदः ।

कदाचिद्देवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्गमः ॥ १९१ ॥

हृष्टाय तस्मै विस्मेरचचुर्भिक्षामदत्त सा ।

लक्ष्म्यस्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥ १९२ ॥

अथाख्यद्वज्रसेनो ऽपि मा स्मैवं प्रतिपद्यथाः ।

भद्रे सुभिक्षं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥ १९३ ॥

सापृच्छद्भवताज्ञायि स्वयमेतदुतान्यतः ।

अथोचे सो ऽप्यदो ऽम्भोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥ १९४ ॥

श्रीवज्रस्वामिनास्युक्तो यदा भिक्षां त्वमाप्नुयाः ।

लक्षपाकौदनात्प्रातः सुभिक्षं भविता तदा ॥ १९५ ॥

इति श्रोत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमात्रवत् ।

श्राविका सा सुदुर्भिक्षं क्षपयामास लीलया ॥ १९६ ॥

प्रभाते च प्रभाजालैश्चण्डांशोरिव मण्डलम् ।

वह्निचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादथागमत् ॥ १९७ ॥

जनः स्वच्छमनाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।

कालं कंचन तत्रैव वज्रसेनो ऽप्यवास्थित ॥ १९८ ॥

जिनदत्तः सहेश्वर्या सूनुभिर्वन्धुभिस्ततः ।

अर्चां चक्रे जिनार्चानामर्थिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥ १९९ ॥

महोत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृहः शान्तचेतसः ।

वज्रसेनमुनेः पार्श्वे लोकद्वयहितं व्रतम् ॥ २०० ॥

एवं शिष्यप्रशिष्यादिशाखाभिर्वटवृक्षवत् ।

श्रीवज्रस्वामिनो वंशः प्रसरन्व्यानग्रे दिशः ॥ २०१ ॥

साधुपत्नः सुपर्वाढ्यो मुक्तावासनिबन्धनम् ।

श्रीमद्वज्रमुनेर्वंशः कस्य नासीन्मनीषितः ॥ २०२ ॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गोचरं

वंशास्तेषु तनुत्वमग्रमभजन्मूल पुनः स्थूलताम् ।

नव्यो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसूरेर्गुरो-

वंशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फूर्तिं पुरस्तात्पुनः ॥ २०३ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावली-
चरिते महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्वामिस्वर्ग-
गमनतदंशविस्तारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिवज्रगणाधिनाथ-

पर्यन्तसाधुजनचित्रचरित्रपुष्पैः ।

स्रग्दाम गुम्फितमिदं परिशिष्टपर्व

शिष्टात्मनां लुठतु कण्ठतटावनीषु ॥

APPENDICES

The four disciples of Bhadrabāhu

(Uttar. Tīkā 2 7) cf. vi 5—21

रायगिहे नयरे चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया.। ते
भद्वाऊस्स अंतिए धम्मं सोच्चा पव्वइया । ते सुयं वऊयं अहि-
ज्जित्ता दढचित्ता^(१) एगल्लविहारपडिमं पडिवन्ना । ते य समा-
वत्तीए विहरंता पुणो वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य
तया वट्टइ । जो य केरिसो ।

वाएंति दंतवीणं दरिद्रिणो जत्थ कंपिरसरौरा ।

सव्वसिलीभूयजला जायंति सरा वि रयणीसु ॥

जत्थ अइसीयमारुय- निहया सउणादणो विणस्संति ।

पुप्फफलदलसमिद्धा सुक्कंति दुमा वि सहसन्ति ॥

ते य भिक्खायरियं काउं तइयाए पोरिसीए पडिनियत्ता ।
तेसिं च वेव्वारगिरिंतेणं गंतव्वं । तत्थेगस्स गिरिगुहादारे चरिमा
पोरिसी ओगाढा । सो तत्थेव ठिओ । बीयस्स नयरुज्जाणे । तइयस्स
उज्जाणसमीवे । चउत्थस्स नयरव्वासे चेव । ते तत्थेव ठिया । तेसिं
कप्पो एसो । जत्थ चरिमा पोरिसी ओगाहइ तत्थेव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्थ जो गिरिगुहव्वासे तस्स^(२) निरायं सीयं । सो गिरि-
मारुएण वेविरसरौरो वि मंदरो व्व निप्पकंपो सम्मं सहंतो रय-
णीए पढमे चेव जामे कालगओ । उज्जाणत्थो बीए । उज्जाणसमी-
वत्थो तइए । जो नगरव्वासे तस्स नयरुह्माए न तहा सीयं ।
तेण सो चउत्थे जामे कालगओ । सव्वे वि देवल्लोगे उववन्ना ॥
एवं अन्नेहि वि सम्ममहियासेयव्वं जहा तेहिं अहियासियं ॥

(Uttar Tikā 2, 17) cf viii 1—159

पुर्व्विं खिद्रपद्रुडियं नगरमासी । तस्स वत्थुमि खीणे चणगपुरं
 निविट्ठं । तओ उसभपुरं । तओ कुसग्गपुरं^(१) । तओ रायगिहं
 तओ चंपा । तओ पाडलिपुत्तं । तत्थत्थि^(२) नंदवंसे नवमो
 नंदराया । तस्सत्थि कप्पगवंससंभूओ उप्पत्तियादचउव्विहवुद्धि-
 समिद्धो सगडालो मंती । इओ य वररूई नाम भट्टउत्तो । सो
 अणुदिवसं थुण्णइ रायाणं अउव्वेहिं अट्टुत्तरसयपमाणेहिं चाडुय-
 सिलोगेहिं । तूसए^(३) राया । पलोएइ सगडालमुहं । न य सो
 पसंसइ^(४) । तओ न देइ किंपि राया । तओ वररूइणा अवगय-
 परमत्थेणं सगडालभज्जा ओलगिया । जाव भणियं । तुमं सगडालं
 भणसु जेण पसंसइ मम पढियं । इयरौए वि दक्खिणपवन्नाए
 भणिओ सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं ति तहा वि उवरोह-
 मावन्नेण पडिवन्नं । भणियं च सुभासियं ति । दिन्ना य करच्छो-
 डिया । ताहे दिन्नं रन्ना दीणाराणमट्टसयं । पच्छा दिणे दिणे
 पदिन्ने सगडालो चिंतेइ । निट्ठिओ रायकोसो त्ति । नंदं भणइ ।
 भट्टारगा किं एयस्स तुभे देह । तुमे^(५) पसंसिओ त्ति । भणइ ।
 अहं पसंसामि लोदयकव्वाणि अविणट्ठाणि^(६) । नंदराया भणइ । कहं
 लोदयकव्वाणि । सगडालो भणइ । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भूया-भूयदिन्ना-सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सत्त वि पढंति किमंग
 पुण अन्नो लोगो ॥ तासिं च पढमा एक्कसिं^(७) सुयं गेएहइ बीया दोहिं

(१) B कुसुग्ग ।

(२) C तस्सत्थि ।

(३) B तूसिए ।

(४) A पसंसए ।

(५) C तुमए ।

(६) C adds पढइ ।

(७) AB ०स ।

तदया तिहिं जाव सत्तमा सत्तहिं वाराहिं ॥ तओ अन्नमि टिणे
 रादणा आणावियाओ अंतेउरं । ठवियाओ जवणियंतरियाओ ।
 आगओ वररुई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पच्चा जक्खाए रादणो
 आएसेण पढियाणि । बीयाए दोस्सि वारा सुयाणि तदयाए तिप्पि
 वारा पढियाणि य । एवं सत्तहि वि । रादणा पत्तौयं । वररुदस्स
 दारं निवारियं । दयरो वि तमेव दीणारट्टसयपोट्टनियं जंतं विऊरु-
 व्विय^(२) गंगामज्जे ठवेइ । किल कणगमयहत्थेण गंगा^(३) पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पयडेइ अट्टसयं । जाव लोगो तं तारिसं पेच्चिय
 आउट्टो^(४) गंगा वि से देइ त्ति । सुया य रादणा वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपसिद्धं करेइ त्ति नाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अन्ह पच्चक्खं देइ तो पत्तियामो । तओ
 संझाए पेसिओ पच्चइगो^(५) पुरिसो पच्छन्नं मंतिणा गंगं । वर-
 रुदणा वि गंगं थुण्णिऊण दिसावलोयं काऊण ठविया जंते पोट्ट-
 लिया । गओ सट्ठाणं । दयरेण वि अवहरिऊण समप्पिया मंतिस्स ।
 पभाए मंतिसहिओ सपुरजणवओ गओ गंगं राया । वररुदणा वि
 संथुया गंगा । आहयं हत्थेहिं पाएहि य जंतं । न किंचि लहइ^(६) ।
 विलक्खीहओ रायपुरओ । दंभगो त्ति निव्वच्छिओ रादणा । दंसिया
 मंतिणा पोट्टलिगा । कहिओ संझावदयरो । हीलिओ लोगेहिं ।
 पओसमावन्नो मंतिस्स वररुई किट्ठाणि मग्गइ । पुणरवि ओलग्गि-
 उमारद्धो नंदं । कहेइ किट्ठाणि । न पडिवज्जए राया । अन्नया
 सिरियस्स वीवाहे रस्सो आओगो सज्जिज्जइ । वररुदणा तस्स

(१) BC चाडूणि ।

(२) AB विउव्विय ।

(३) C om.

(४) C आउज्जो ।

(५) B पच्चइयगा ।

(६) C लहइ ।

दासी ओलगिया । तीए भणियं^(१) । रन्नो भत्तं सज्जिज्जइ आओगो
य ॥ ताहे तेण चिंतियं एयं एयं छिदं^(२) । डिंभरूवाणि मोयगे
दाऊण इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।

नंदु राय^(३) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

तादं पठंति । राइणा सुयं । गवेसावियं । दिट्ठा आओग-
सामगी । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराऊत्तो ठाइ । नायं च सगडालेण । अईव अनि-
यत्तओ वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एत्थ पत्तयालं । मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंबवहो । एवं चिंतिय गओ सभवणं^(४) ।
राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणिओ सिरियओ । भो सिरियय
ईइसो वुत्तंतो । ता एत्थ एयं पत्तयालं । मम राइणो
पायवडियस्स सिरं छिंदिज्जह^(५) । एवं भणिओ अक्कंदिउमाठत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पन्नो जेण ईइसं
आइससि ममं । ता किं बऊणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएह देहबलिं
कुलोवसग्गस्स । मंतिणा भणियं । न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलक्खयंतकरो^(६) । न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो हवइ । ता
कुणह एयं । कुमारेण भणियं । ताय जं होइ तं होउ । नाहं
गुरुवहं करेमि । मंतिणा भणियं । अहं सयमेव अत्ताणयं ताल-
उडविसभवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावन्नस्स खगं वाहेज्जसु ।
अलंघणीया गुरवो भवंति । ता संपाडेह एयं । न अवसरो अक्कंदि-

(१) C कच्चिय ।

(२) BC छिड्डु ।

(३) A राउ C रायनदु ।

(४) A adds एह ।

(५) C ०ज्जाहि ।

(६) A कुलरक्खंकरो ।

यव्वस्स । उद्धरह कुलं अइवसणकूवाओ । अवणेह मज्झ अयसपंकं ॥
 एयं सुणिऊणं अहो संकडं समावडिपं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं
 अन्नत्तो गुरुसरौरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अहवा
 वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो
 य तहट्ठिओ चेव जओ भणिस्संति लोया फलियं मे पावं ति ।
 एवं उभयपासरज्जू इमं ति चिंतंतो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
 पडिवज्जाविओ सिरियओ तं सव्वं । तओ गओ रायसमीवं
 पिट्ठओ सगडालो । तं च दट्ठूण अन्नाभिमुहो ठिओ राया ।
 आसीणो सगडालो । भणियादं दोतिन्नि वयणादं^(१) । न जंपियं
 राइणा । तओ निवडिओ रायचलणेसु । रोसेण य अन्नाज्जत्तो
 जाओ राया । तओ अव्ववहरियतालउडस्स क्खिन्नं सीसं सिरिएणं ।
 जाओ हाहारवो । राइणा भणियं । किमेयं भो । सिरिएण
 भणियं । देव तुह सासणाइक्कमकारौ एस । तेण देवो न पाय-
 पडियस्स वि पसीयद त्ति । ता किं एइणा दुरायारेण । अहं
 खु देवस्स सरौररक्खगो । ता जो देवस्स आणं अइक्कमद तेण
 पिउणा वि न कज्जं । एत्थट्ठियस्स ममं चेव अवसरो नन्नस्स जओ
 एवंविहे चेव पए निउत्तोऽहं देवेण । भणियं च ।

मोत्तूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरभिच्चा ।

अन्नह चंचलनेहा आराहिज्जंति कह पड्डणो ॥

राइणा चिंतियं । एयं पि निप्पिहाणं । लोओ अन्नहा मंतेद ।
 ता नूणं वररुइणा पउत्तो डंभो एसो त्ति । ता अकज्जकारौ अहं
 जो एवंविहमुवेक्खंतो ठिओ त्ति । ता संपयं परिसंठवेमि एयं ।

(१) C adds जहोचियाद ।

तत्रो भणियं । कुमार जं अहं कुनयफलमेरिसं संजायं तत्थ मा
 विसायं गच्छसु । अहं ते सव्वं संपाडेमि । एवमासासिय सयमेव
 महाविभूर्देए अग्गिंमि^(१) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ सिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेण्हसु । सो भणइ । मम भाया जेट्ठो थूल-
 भट्ठो । तस्स वारसमं वरिसं गणियाए घरं पविट्ठस्स । तस्स दिज्जउ ।
 सो सट्ठाविओ राट्ठणा भणिओ य । पडिवज्जसु कमागयममच्चपयं ।
 सो भणइ । चिंतेमि । एत्थ असोगवणियाए चिंतेसु ॥ सो तत्थ
 अट्ठगओ चिंतिउमाढत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(२) । रज्जकज्ज-
 वक्खित्ताणं बज्जसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिऊण
 नरगं जादयव्वं होहो । एए य परिणामदुस्सहा विसया । को
 एयकारणे दुल्लहं नरत्तं लद्धुं^(३) हारेइ ॥ भणियं च ।

बज्जविहजम्मकुडंगिगहणि संसारवणि

लद्धइ माणुसजन्मि रन्मि तक्खणमरणि ।

जि^(४) विवेइजणनिंदिउ^(५) इंदियसुज्ज महहिं

ते इह लद्धौ कोडि वराडिय हारवहिं ॥

तन्हा^(६) विसयसुहनिबंधणपियजणाओ^(७) परमत्थओ न किंचि
 सुहं । अवि य ।

इंदियालु दीसंतु वायजूयहि उ रमंतहं

माणट्ठिउ^(८) ऊयवहसमाणु विसमु पविसंतहं ।

अन्नासत्तं^(९) विसमसल्लु^(१०) जरू घोरू विमुक्कहं

पिउ घडिया केहि वि दलेहि जाणेवि न सक्कहं ॥

(१) C अग्गिणा ।

(२) AC om

(३) B लद्ध ।

(४) A जे ।

(५) B निदिय ।

(६) AC तन्हा ।

(७) B सुहं, A णिय ।

(८) A माणहेट्ठिय ।

(९) C ०सत्तउ ।

(१०) A विसत्य ।

इय विसमसहावद^(१) वल्लहद

जो रागा उरुरदकरद ।

सुहपसदहि कारणि मूढमद

दुरियखारि सो उरि धरद ॥

तहा । अज्जु न दिट्ठउ अज्जु रुट्ठु सव्भाउ न वोल्लद

पवसिउ अज्जु न रमिउ अज्जु अणुरत्तु न चल्लद ।

अज्जु विरत्तउ अवरु अज्जु नज्जद उव्विग्गउ

इय वल्लहि सुहगरुयच्चिंतसंतावहि भग्गउ ॥

इय सुणिवि न रज्जद जो कह वि । न य जो विसएहि आरमद ।

सुकयत्थु वियक्खणु सो सुहिउ । तस्सु समाहि[य]परं परिणमद ॥

ता सव्वहा उज्झिऊण भोगसंगं किंदिऊण मोहपासं ।

(२)जाव न जरकडपूयणि सव्वंगिउ गसद

जाव न रोगभुयंगु उग्गु निट्ठउ डसद ।

ता धम्मिहि^(३) मणु दिज्जउ किज्जउ अप्पहिउ

अज्ज किं कल्लु पयाणउ जिउ निच्चप्पहिउ ॥

एयं चिंतिउं पंचमुट्ठियं लोयं काऊण पाउयं कंवलरयणं ।

तमेव किंदित्ता रयहरणं करेत्ता रन्नो पायमागओ । धम्मेण

वड्ढाहि । एयं चिंतियं । राया भणद । सुचिंतियं । निग्गओ ।

पेच्छह कवडत्तणेण गणियाघरं पविसद न व त्ति । आगासतले

गओ पेच्छद । मयकलेवरस्स जणो अवसरद मुहाणि य ठएद ।

(१) B विसमविरत्तद ।

(२) Also quoted in Supāsanāhacarī p. 27 v 355

(३) C. Sup ताव धम्मि ।

सो भयवं तहेव जाइ । राया भणइ । निव्विण्णकामभोगो भयवं
ति । सिरिओ ठविओ । सो संभूयविजयसूरिस्स पासे पव्व-
इओ ॥ सिरिओ वि किर भाइनेहेण कोसाए गणियाए घरमल्लि-
यइ । सा य अणुरत्ता थूलभदे अनं मणुस्सं नेच्छइ । तीसे
कोसाए डहरिया भगिणी उवकोसा । तीए सह वररुई परिवसइ ।
सो सिरिओ वररुइस्स छिद्दाणि मग्गइ । सो भाउज्जायामूले भणइ ।
एयस्स निमित्तेण अहे पिउमरणं भाइविओगं च पत्ता । तुज्झ वि
विओगो जाओ । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणी भणिया । तुमं
सुरामत्तिया । एस अमत्तओ । जं वा तं वा भणिहिसि एयं पि
पाएहि ॥ सा पाएइ । सो नेच्छइ । सा भणइ । अलाहि मज्झ
तुमे । ताहे सो तीए अविओगं मग्गंतो चंदप्पभं सुरं पियइ ।
लोगो जाणइ खीरं ति । कोसाए सिरियस्स कहियं । अनया
राया भणइ सिरियं । एरिसो मम हिओ तव पिया आसि । सिरिओ
भणइ । सच्चं सामि । परमेयं मत्तवालएण अहं कयं । राया भणइ ।
किं मज्जं पियइ वररुई । आमं । कहं । पेच्छइ । तओ तेण मयण-
फलभावियं उप्पलं समणुस्सहत्ये दिनं । एयं वररुइस्स देज्जाहि
इमाणि अन्नेसिं । तेण अत्थाणीए समागयस्सं तं वररुइस्स दिनं ।
तेण उस्सिंधियं भिंगारेण^(१) आगयं । निच्छूढो खिसिओ । वाउ-
व्वेज्जेण पायच्छित्तं से दिनं । तत्ततउयं पिज्जाविओ मओ ॥

थूलभइसामी वि संभूयविजयाणं सयासे घोरागारं तवं करेइ ।
विहरंतो पाडलिपुत्तमागओ । तिण्णि अणगारा अभिग्गहं गेएहंति ।
एगो सीहगुहाए । तं पेच्छंतो सीहो उवसंतो ॥ अनो सप्पवसहीए ।

सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अन्नो कूवफलण ॥ थूलभट्ठो कोसाण
घरे । सा तुट्ठा परीसहपराजिओ आगओ त्ति । भणियं । किं
करेमि । उज्जाणगिहे ठाणयं देहि । दिन्नो । रत्तिं सव्वान्नंकार-
विभूसिया आगया चाडुं पकया । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सक्खए खोभेउं । ताहे सव्वावेण पज्जुवामइ । भगवया वि पडि-
बोहिया ॥ कहं

सरिलक्खेहि समुट्ठो बह्महि कट्टामणेहि जइ जलणो ।
तोसिज्जइ ता जीवो विसएहि अतित्तपुव्वो त्ति ॥१॥
सुइरं वसिउं सह बंधवेहि रमिऊण हिययइट्ठेहिं ।
सुइरं च सरीरं लालियं पि क्खुवि गंतव्वं ॥२॥
इट्ठजणं धणधल्लं विसया पंचंगवल्लहं देहं ।
एक्कपए मोत्तव्वं तहा वि दीहासजीवाणं ॥३॥

एवमाइ सोऊण साविगा जाया । जइ रायवसेण अन्नेण समं
वसेज्जा इयरहा बंभचारिणी ॥ पुल्ले य अभिगगहे ताहे सीहगुहाओ
साह आगओ चत्तारि मासे उववासं काऊण । आयरिएहिं ईसि
त्ति अब्भुट्ठिओ । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पइत्तो
वि कूवफलइत्तो वि ॥ थूलभट्ठसामी वि तथेव गणियाघरे पइदिणं
सव्वकामगुणियमाहारं गेएहइ । सो वि चउसु मासेसु पुल्लेसु
आगओ । आयरिया संभमेणं अब्भुट्ठिया । भणिओ य । सागयं
ते अइदुक्करदुक्करकारयस्स । ते भणंति तिन्नि वि । पेच्छह आय-
रिया रागं करेन्ति अमच्चपुत्तो त्ति काउं । एत्थ वि लोइओ वव-
हारो । एस सुहं सुहेणं तथ्य ठिओ । तहा वि य संसिज्जइ ॥ बीए
वरिसे सीहगुहाखमणो गणियाघरं वच्चामि त्ति अभिगगहं गेएहइ ।

आयरिया उवउत्ता । वारिओ । अप्पडिसुणंतो गओ । वसही
 मगिया । दिन्ना । सा सहावेण उरालियसरीराऽविभूसिया
 विभूसिया व धम्मं सुणेइ । तीसे सरौरे सो अज्झोववन्नो ओभा-
 सइ । सा नेच्छइ । पडिवोहणत्थं भणइ । जइ किंचि नवरि
 देसि । किं देमिं । सयसहस्सं । सो मग्गिउमारद्धो । नेपाल-
 विसए सावगो राया । जो तहिं जाइ तस्स सयसहस्समोत्तं
 कंबलं देइ । सो तहिं गओ । दिन्नो रायाणएण । वंसदंडय-
 विवरे कोट्ठूण एइ । एगत्य चोरेहिं पंथो बद्धो । सउणो वासइ ।
 सयसहस्सं एइ । सो चोरसेणावई जाणइ । नवरं एज्जंतं संजयं
 पेच्छइ । वोलीणे पुणो वि वासइ । सयसहस्सं गयं । तेण
 सेणावइणा गंढूण पुलोइओ पुच्छिओ य । अभए दिन्ने कहियं ।
 अत्थि कंबलो । गणियाए नेमि । मुक्को । तओ तीसे दिन्नो ।
 ताए वंदणियाए कूढो । सो वारेइ । मा विणासेहि । सा
 भणइ । तुमं एयं सोयसि । अप्पयं न सोयसि । तुमं पि एरिसो
 चेव होहिसि त्ति उवसामिओ ॥ कहं

सीलु सुनिम्मलु दीहकालु तरुणत्तणि पालिउ
 झाणज्झयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ ।
 इय हालाहलविससरिच्छविसयास निवारहि
 उज्जलवणु सुवणु धमिउ मं फुंकइ हारहि ॥

अअसिउ धीर पइ नाणु वरु आवज्जिउ मुणिगणह गुणु ।

[ता] संपइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं जरमरणु ॥

एवमाइ अणुसासिओ संवेगमावन्नो अत्ताणं निंदंतो । पेच्छइ
 परमनिगुणाण वि पसंसणपियत्तं । अहवा

संतगुणकित्तणेण वि पुरिमा लज्जंति जे महासत्ता ।

दूयरा उण अलियपसंसणे वि हियण न मायंति ॥

तो किं कयाद्द समो वि वस्सेण बगो कलहंसचरियादं अणुगरेद ।
किं खज्जोओ तुलेद तरणिमंडलं ति ॥

पसंसंतो थूलभद्दमहामुणिं दूच्छामि अणुसट्ठिं ति भणिऊण
गओ गुरुमूलं । आलोदूयपडिक्कंतो विहरद । आयगिएहि वि

वग्घो वा सप्पो वा सरौरपीडाकरा मुण्येयव्वा ।

नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भेत्तुं ॥

भयवं पि थूलभद्दो तिकखे चंकम्मिउं न उण किन्नो ।

अगिसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न उण दड्डो ॥

एवं दुक्करदुक्करकारओ थूलभद्दो । पुव्वपरिचिया उक्कडरागा
अहियासिया । इयाणिं सड्ढी जाया अदिट्ठदोसा य तुमे पत्थिय
त्ति उवालद्धो । एवं ते विहरंति ॥ सा य गणिया जहा रन्ना
रहिगस्स दिन्ना जहा य थूलभद्दस्स गुणे पसंसेद तहा कहाणयं
आवस्सए दड्डवं ॥ जहा थूलभद्देणित्थीपरीसहो अहियासिओ तहा
अहियासियव्वो । न उण जहा तेणं नाहियासिओ त्ति ।

(Uttar Tikā 3, 1) cf viii 194—367.

॥ चाणक्यो ॥ गोल्लविसए चणयगामो । तत्थ चणगो माहणो ।
 सो य सावओ । तस्स घरे साहू ठिया । पुत्तो से जाओ सह
 दाढाहिं । साहूणं पाएसु पाडिओ । कहियं च राया भविस्सइ
 त्ति । मा दोग्गइं जाइस्सइ त्ति दंता घट्टा । पुणो वि आयरियाणं
 कहियं किं किज्जउ^(१) । एत्ताहे वि बिबंतरिओ राया भविस्सइ
 त्ति ॥ उम्मुक्कवालभावेण चोद्दस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगादं चउरो वेया मीमंसा नायवित्थरो ।

पुराणं धम्मसत्थं च ठाणा चोद्दस आहिया ॥१॥

सिक्खा वागरणं चेव निरुत्तं कंद-जोद्दसं ।

कप्पो य अवरो होइ कच्च अंगा वियाहिया ॥२॥

सो सावओ संतुट्ठो । एगाओ भद्दमाहणकुलाओ भज्जा परिणीया ।
 अन्नया भाइविवाहे सा माइघरं^(२) गया । तीसे य भगिणीओ
 अल्लेसिं खट्ठादाणियाण दिष्साओ । ताओ अलंकियविभूसियाओ
 आगयाओ । सब्बो परियणो ताहिं समं संलवइ आयरं च करेइ ।
 सा एगागिणी अवगीया अच्छइ । अद्धिईया जाया । घरं आगया
 दिट्ठा ससोगा चाणक्येण । पुच्छिया सोयकारणं न जंपए । केवलं
 अंसुधाराहिं सिंचंती कवोले नीससइ । दीहं निब्बन्धेण लग्गा^(३) ।
 कहियं सगगयवाणीए जहट्ठियं । चिंतियं च णेमहो अवमाण-
 हेऊ निद्धणत्तं जेणं माइघरे वि एवं परिभवो । अहवा

अलियं पिंजणो धणदत्तयस्स सयणत्तणं पयासेइ ।

परमत्थबंधवेण वि लज्जिज्जइ झीणविहवेण ॥१॥

(१) C कज्ज A कज्जउ ।

(२) C माउ० B माइय० ।

(३) C लग्गो ।

तद्वा । कज्जेण विणा नेहो अत्यविह्वणाण गउरवं लोए ।

पडिवस्से निव्वहणं कुणंति जे ते जण् विरल्ला ॥२॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते
दियार्देण धणं देइ । तत्थ वच्चामि । तओ गंतूण कत्तियपुम्भिमाण
पुव्वसुत्थे आसणे पढमे निसण्णो । तं च तस्स पत्तीवदस्स राउल्लस्स
सया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो य नंदेण समं तत्थ आगओ भणइ ।
एस बंभणो नंदवंसस्स कायं अक्कमिऊण ठिओ । भणिओ दासौए ।
भयवं बीए आसणे निवेसाहि । एवं होउ । वितिए आसणे कुंडियं
ठवेइ । एवं तइए दंडयं । चउत्थे गणेत्तियं । पंचमे जल्लोवदयं ।
धिट्ठो त्ति निच्छूढो । पदोसमावण्णो ॥ अस्सया य भणइ

कोशेन भृत्यैश्च निबद्धमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विवृद्धशाखम् ।

उत्पाद्य नन्दं परिवर्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोग्रवेगः ॥

निग्गओ नयराओ^(१) मग्गइ पुरिसं । सुयं च णेण विंबंतरिओ
राया होहामि त्ति ॥ नंदस्स मोरपोसगा । तेसिं गास्से गओ परि-
व्वायगलिंगेणं । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि दोहलो । सो
समुयाणितो गओ । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(२) दारगं देह तो
णं पाएमि चंदं । पडिसुणेति । पडमंडवो कओ । तद्विवसं पुष्णिमा ।
मज्झे किडुं कयं । मज्झगए चंदे सव्वरसालूहिं दव्वेहिं संजोएत्ता
खीरस्स थालं भरियं । सद्दाविया पेच्छइ पिवइ य । उवरिं
पुरिसो उच्छाडेइ । अवणीए डोहले कालक्कमेण पुत्तो जाओ ।
चंदगुत्तो से नामं कयं । सो वि ताव वडूइ ॥

चाणक्को वि धाउबिलाणि मग्गइ । सो य दारएहिं समं

(१) AC om.

(२) A जइ स म ।

रमद् । रायनीर्दए वि भासा । चाणक्को य पडिण्द । पेच्छद् । तेण
वि मग्गिओ । अण्ह वि दिज्जउ । भणद् । गावीओ लेहि^(१) ॥ मा
मारेज्जा कोद् । भणद् । वीरभोज्जा पुहद् । नायं जहा विष्णाणं पि
से अत्थि । पुच्छिओ कस्स त्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायगपुत्तो
एस । अहं सो परिव्वायगो । जामु जा ते रायाणं करेमि । सो तेण
समं पलाओ ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाणो । अस्सेहिं पच्छओ लगा पुरिसा । चंदगुत्तं पउमि-
णीसंडे कुब्भित्ता रयओ जाओ चाणक्को । नंदसंतिणं जच्चवल्हीग-
क्सोरएणमासवारेण पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो । सो भणद् ।
एस पउमसरे पविट्ठो चिट्ठद् । सो आसवारेण दिट्ठो । तओ एण
घोडगो चाणक्कस्स अप्पिओ । खगं मुक्कं । जाव निगुडिओ
जलोयरणट्ठाए कंचुगं मेसद् ताव एणं खगं घेतूण दुहाकओ ।
पच्छा चंदगुत्तो हक्कारिय चडाविओ । पुणो पलाया । पुच्छिओ
एण चंदगुत्तो । जं वेलं सि सिट्ठो तं वेलं किं चिंतियं ति । तेण
भणियं । हंदि एवं चेव सोहणं हवद्^(२) । अज्जो चेव जाणद्^(३)
त्ति । तओ एण जाणियं । जोगो न एस विपरिणमद् । पच्छा
चंदगुत्तो कुहाद्ओ । चाणक्को तं ठवेत्ता भत्तस्सातिगओ बीहेति
मा एत्थ नज्जेज्जा । मोडोडस्स बाहिं निगयस्स पोडं फालियं^(४) ।
दहिकूरं गहाय गओ । जिम्भिओ दारओ । अस्सत्थ समुयाणिंतो
गामे परिभमद् । एगंमि गिहे थेरीए पुत्तभंडाणं विलेवी वट्ठिया ।

(१) BC लएहि ।

(२) BC भवति ।

(३) A जाणति C जाणउ ।

(४) B फोडिउण ।

एगेण हत्थो मज्झे कूढो । सो दड्ढो रोवद्द । ताए भणद्द ।
 चाणक्कमंगल^(१) भोत्तुं पि न-याणसि । तेण पुच्छिया भणद्द ।
 पासाणि पढमं घेप्पंति । तं परिभाविय गच्छो हिमवंतकूडं । तत्थ
 पव्वओ राया । तेण समं मेत्ती कया । भणद्द । नंदरज्जं समं
 समेणं विभंजयामो । पडिवसं तेण । ओयविउमाढत्तो एगत्य
 नगरं । न पडद्द । पविट्ठो य तिदंडी वत्थूणि जोणद्द । इंद-
 कुमारियाओ दिट्ठाओ । तासिं तणएण न पडद्द । मायाण
 नीणावियाओ । गहियं नगरं ॥ पाडलिपुत्तं तओ रोहियं । नंदो
 धम्मदारं मग्गद्द । एगेण रहेण जं तरसि तं नीणेहि । दो
 भज्जाओ एगं कसं दव्वं च नीणेद्द । कस्सा निग्गच्छंती पुणो पुणो
 चंदगुत्तं पलोएद्द । नंदेण भणियं जाहि त्ति । गया । ताए वि लग्गं-
 तीए चंदगुत्तरहे नव अरगा भग्गा । अमंगलं ति निवारिया तेणं ।
 तिदंडी भणद्द । मा निवारेहि । नव पुरिसजुगाणि तुज्झं वंसो
 होही । पडिवसं । राउलमद्दगया । दो भागा कयं रज्जं ॥ तत्थ एगा
 विसकस्सया आसि । तत्थ पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिस्सा ।
 अग्गिपरियंचणे^(२) वि विसपरिगओ मरिउमारद्दो । भणद्द । वयंसय
 मरिज्जद्द । चंदगुत्तो रुंभामि त्ति ववसिओ । चाणक्केण भिउडी
 कया इमं नीदं सरंतेण

तुल्यार्थं तुल्यसंबंधं^(३) मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धराज्यहरं भृत्यं यो न हन्यात्स हन्यते ॥

ठिओ चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स जायाणि ॥ नंद-

(१) A सुगल, B मगल ।

(२) C परियडणे ।

(३) A सामर्थ्य, B i marg. ।

मणुस्सा य चोरियाए जीवंति । देसं अभिद्वंति । चाणक्यो असं
उगतरं चोरगाह मग्गइ । गओ नगरवाहिरियं । दिट्ठो तत्थ
नलदामो कुविंदो पुत्तयदसणामरिसिओ खणिकण बिलं जलण-
पज्जालणेण मूलाओ उत्थादंतो मंकोडए । तओ सोहणो एस
चोरगाहो त्ति वाहराविओ । सम्माणिकण य दिषं तस्सारक्खं ।
तेण चोरा भत्तदाणाइणा उवयरियं काऊण^(१) वीसत्था सव्वे सकुडुंवा
वावाइया । जायं निक्कंटयं रज्जं ॥ कोसनिमित्तं च चाणक्येण महि-
ड्डियकोडुंबिएहिं सद्धिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेइ होलं ।
उट्ठिकण य तेसिं उप्फोसणत्थं^(२) गाएइ । इमं पणच्चंतो गीइयं

दो मज्झ धाउरत्ताइं कंचणकुंडिया तिदंडं च ।

राया नियवसवत्तौ य^(३) एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

^(४)इमं च सोऊण अणो असहमाणो कस्सइ अप्पयडियपुव्वं
नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । जओ

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सम्भावा पायडा होंति ॥

पढियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पइययस्स^(५) जोयणसहस्सं ।

पए पए सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अणो भणइ

तिलआढयस्स वुत्तस्स^(६) निप्फणस्स बज्जसइयस्स ।

तिले तिले सयसहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A भत्तपाणाइणा उवयरिऊण ।

(२) C उप्फोसणत्थ ।

(३) C यमेवसवत्तौ ।

(४) C om. the next seven lines

(५) B corrects उप्पयमाणस्स, A उप्पयणस्स ।

(६) C नुत्तिस्स ।

असो भणद्

नवपाउसंमि पुष्पाण गिरिनदीयाण सिग्घवेयाण ।

एगाहमहियमेत्तेण नवणीएण पालिं वंधामि ॥

एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥ असो भणद्

जच्चाण नवकिसोराण तद्विवसएण जायमेत्ताणं ।

केसेहि नहं काएमि एत्य^(१) वि ता मे होलं वाएहि ॥

असो भणद्

दो मज्झ अत्थि रयणाद्^(२) सालिपसूई य गद्भिया य ।

क्खिणा क्खिणा वि रुहंति एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥

असो भणद्

सयसुक्किलनिच्चसुयंधो भज्ज अणुव्वय नत्थि पवासो ।

निरिणो य दुपंचसओ य^(३) एत्य वि ता मे होलं वाएहि ॥

एवं नाऊण दव्वं मग्गियं । जहोच्चियं कोट्टागारा भरिया सालीणं । ताओ क्खिन्ना क्खिन्ना पुणो जायंति । आसा एगदिवसजाया मग्गिया । एगदिवसियं नवणीयं ॥ सुवसुप्पायणत्यं च चाणक्केण जंतपासया कया । केद्द भसंति वरदिस्सया । तओ एगो दक्खो पुरिसो सिक्खाविओ । दीणाराण थालं भरियं । सो भणद् । जद्द ममं कोद्द जिणद्द तो थालं गेएहउ । अह अहं जिणामि ताहे एगं दीणारं जिणामि । तस्स दक्काए पासा पडंति । अओ न तीरण जिणिउं । जह सो न जिप्पद्द एवं माणुसलंभो वि । अवि नाम सो जिप्पेज्जा न य माणुसाओ भट्टस्स पुणो माणुसत्तणं ॥

(Uttar. Tīkā 2, 43) cf. x. 1—35.

थूलभद्रो आयरिओ चोद्दसपुव्वो कयाद् गओ एगस्स पुव्वपिय-
मित्तस्स घरं । महिलं पुच्छद् । सो अमुगो कहिं गओ त्ति । सा
भणद् । वणिज्जेणं । तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि । पच्चा पडिय-
सडियं जायं । तस्स पुव्विज्जएहिं एगस्स खंभस्स हेट्ठा दव्वं निहेल्लयं ।
तं सो आयरिओ नाणेण जाणद् । पच्चा तत्तोऊत्तं हत्थं काऊण
भणद् ।

इमं च एरिसं तं च तारिसं पेच्छ केरिसं जायं

इय भणद् थूलभद्रो सन्नायघरं गओ संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अन्नाणेण भमद् । एवं च भणमाणे
जणो जाणद् । जहा घरमेव पुव्विं लट्ठं इयाणिं तु सडियपडियं
दट्ठुं । अणिच्चयापरूवणत्थं भयवं निदंसेद् ॥ सो आगओ । महिलाए
सिट्ठं जहा थूलभद्रो आगओ आसि । सो भणद् । थूलभद्रेण किंचि
भणियं । न किंचि नवरं खंभऊत्तं हत्थं दावेंतो भणिया इओ^(१) ।
इमं च एरिसमित्यादि । तेण पंडिएण नायं । जहा एत्थ अवस्सं
किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
कलसं पेच्छद् ॥

(Uttar Tikā 2, 13) cf xiii 1—141.

तेणं कालेणं तेणं समएणं जीयंतसामिपडिमावद्वयरेण समुप्पन्नं
अत्थि दसपुरं नाम नयरं । तत्थ सोमदेवो नाम माहणो । तस्स
रुद्धसोमा भारिया । तौसे पुत्तो रक्खिओ । तस्साणुजो फग्गु-
रक्खिओ । सो य रक्खिओ जं पिया से जाणद तं तत्थेव अहिज्जिओ ।
पच्छा घरे न तीरद पढिउं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
वेए संगोवंगे अधिज्जिओ । समत्तपारायणो साखापारओ जाओ ।
किं वज्झणा चोद्दस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेण । ताहे आगओ
दसपुरं । ते य रायकुलसेवगा नज्जंति रायकुले । तेण संवि-
दियं^(१) रन्नो कयं^(२) जहा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कयं ।
राया सयमेव अम्मोगद्वयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गा-
हारो य से दिन्नो । एवं सो नयरेण सब्बेण अभिनंदिज्जंतो हत्थि-
खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरअंतरिया परिसा
आढाद^(३) तं पि वंदणकलसादसोभियं । तत्थ बाहिरियाए उवट्ठाण-
सालाए ठिओ लोयस्स अग्घं पडिच्छद । ताहे वयंसगे बंधू य सब्बे
आगए पेच्छद । घरं च से दुपयचउप्पयहिरणसुवणादूणा भरियं ।
ताहे चिंतेद । अम्मं न पेच्छामि । ताहे घरं अद्वयओ मायरमभि-
वाएद । ताए य भण्णद^(४) । सागयं पुत्तं त्ति । पुणरवि मज्झत्था
अच्छद । सो भण्णद । किं न अम्मो तुज्झं तुट्ठी जेणं मए सब्बं नयरं

The following story is verbally taken from Haribhadra's
Com on the Āvaśyaka Nirvyūkti

(१) A सदिसिय C सचित्तिय । (२) C कच्चिय ।

(३) B adds पच्छा घरं गओ ।

(४) A ताए इमाद भणत्ति, B ताहे अ भण्णद ।

विम्हद्वयं चोद्दसाणं विज्जाठाणाणं आगमे कए । सा भणइ । कहं पुत्त
मम तुट्ठी भविस्सइ । जेणं तुमं बह्णं सत्ताणं वहकरणं अहिज्जि-
उमागओ । जेण संसारो वड्डिज्जइ तेण कहं तुस्सामि । किं तुमं
दिट्ठिवायं पढिउमागओ ॥ पच्छा सो चिंतेइ । केत्तिओ सो होहो ।
तं पि अज्झामि जेण माउतुट्ठी भवइ । किं मम लोगेणं तोसिएणं ।
ताहे भणइ । अस्मो कहिं सो दिट्ठिवाओ । सा भणइ । साह्णं
दिट्ठिवाओ ॥ ताहे सो नामस्स अक्खरत्थं चिंतिउमारद्धो ।
दृष्टीनां वादो दृष्टिवादः । ताहे चिंतेइ । नामं चेव सुंदरं । जइ
कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि । माया वि तोसिया भवइ ।
ताहे भणइ । कहिं ते दिट्ठिवायजाणंतगा । सा भणइ । अन्ह
उच्छुधरे तोसलिपुत्ता नामायरिया । सो भणइ कल्लं अज्झामि ।
मा तुभे उस्सुगा होह । ताहे सो दिट्ठिवायनामत्थं चेव चिंतंतो न
सुत्तो रत्तिं । विद्वद्यदिवसे अप्पभाए चेव पढिओ । तस्स पिदमित्तो
बंभणो उवनगरगामे परिवसइ । तेण स हिज्जो न दिट्ठो अज्ज
पेच्छामि णं ति उच्छुलट्ठीओ गहाय नव पडिपुष्ठाओ एगं च
खंडं^(१) संमुहमेइ^(२) । सो पत्तो पुच्छइ । को तुमं । सो भणइ ।
अज्जरक्खिओऽहं । सो तुट्ठो उवबूहइ । सागयं अहं तुभे
ददुमागओ । ताहे सो भणइ । अतीहि अहं सरौरचिंताए
जामि । एयाओ उच्छुलट्ठीओ अंबाए पणामेज्जासि भणेज्जासु य ।
दिट्ठो मए अज्जरक्खिओ । अहमेव पढमं दिट्ठो । तेण तहेव
सिट्ठं । सा तुट्ठा चिंतेइ । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिट्ठं । नव
पुव्वा घेत्तव्वा खंडं च । सो चिंतेइ । मए दिट्ठिवायस्स नव अंगाणि

अज्झयणाणि वा घेत्तव्वाणि दसमं न सव्वं । ताहे गओ उच्चुधरं ।
तत्थ चिंतेइ । किह एमेव अतीमि मोहो^(१) जहा अयाणंतो ।
जो एएसिं सावगो भविस्सइ तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगपासे
अच्छइ पत्तौणो । तत्थ य ढड्डूरो नाम सावओ । सो सरौरचिंतं
काऊण पडिस्सयं वच्चइ । ताहे तेण दूरट्टिएण तिन्नि निसीहियाओ
कयाओ । एवं सो इरियाए दड्डूरेणं सरणं^(२) करेइ । सो पुण
मेहावी तं अवधारेइ । सो वि तेणेव कमेण उवगओ । सव्वेसिं
साह्णं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदिओ । ताहे आयरिएहिं
नायं^(३) । एस न सड्डो । पक्का पुच्छइ । कओ धम्मागमो । तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ । साह्हि य कहियं । जहेस
सड्डोपुत्तओ^(४) जो सो कलं हत्थिखंधेण अदणीओ^(५) । कहं ति ।
ताहे सव्वं साहइ । अहं दिट्ठिवायं अज्झादुं तुव्वं पासमागओ ।
आयरिया भणंति । अन्ह दिक्खाअवुवगमेण अज्झादुज्जइ । भणइ ।
पव्वयामि^(६) । सो वि परिवाडीए अज्झादुज्जइ । एवं होउ त्ति
परिवाडीए अज्झामि । किं तु मम एत्थ न जाइ पव्वइउं । अन्नत्थ
वच्चामो । एस राया ममाणुरत्तो । अन्नो य लोगो पक्का ममं
बला वि नेज्जा । तन्हा अन्नहिं वच्चामो । ताहे तं गहाय अन्नत्थ
गया । एसा पढमा सेहनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
एक्कारस अंगालि अहिज्जियाणि जो दिट्ठिवाओ तोसलिपुत्ताणं आय-
रियाणं सो अणेण गहिओ । तत्थ य अज्जवदरा सुव्वंति जुगपहाणा ।

(१) B गाहो ।

(२) A om. C and Haribhadra दड्डूरेण सरण । B दड्डूरे गाढादस्ससेण ।

(३) A om

(४) B ०सुओ पुणओ ।

(५) B अभिणीओ ।

(६) A पव्वज्जामि ।

तेसिं दिट्ठिवाओ वड्ढओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वच्चद उज्जेणि-
मज्जेणं । तत्थ य भद्दगुत्ताणं थेराणं अंतियं उवगओ । तेहिं अणु-
वूहिओ धन्नो कयत्थो त्ति । अन्नं च । अहं संलिहियसरीरो नत्थि
मम निज्जामओ । तुमं निज्जामओ होहि । तेण तह त्ति पडि-
वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भण्णद । मा वदरसामिणा समं अच्छे-
ज्जासि वासं । पडिस्सए ठिओ पढेज्जासि । जो तेहिं समं एगमवि
रत्तिं संवसद सो तेण सह मरद । तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
वदरसामिसगासं । बाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेच्छंति । जहा
किर मम खीरपडिग्गहओ भरिओ आगंतुएण पीओ । समासासिओ
य । अवसिट्ठं च थेवखीरं । पभाए साह्ण साहंति । ते अन्न-
मन्नाए वागरंति । गुरू भणंति । न-याणह तुब्भे । अज्ज मम
पडिच्छओ एहि त्ति । सो किंचूणं सुत्तं अहिज्जिहि त्ति । पभाए
आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो । तोसलिपुत्ताणं सया-
साओ अज्जरक्खिओ । आमं । साज्ज सागयं । कहिं ठिओ । बाहिं ।
ताहे आयरिया भणंति । बाहिं ठियाणं^(१) किं जायद अज्झादउं
किं तुमं न-याणसि । ताहे सो भणद । खमासमणेहिं अहं भद्द-
गुत्तेहिं भणिओ । बाहिं ठाएज्जासि । ताहे उवउत्ता जाणंति ।
सुंदरं । न निक्कारणे भणंति आयरिया । अच्छह । ताहे अज्झादउं
पवत्तो । अचिरेण कालेण नव पुव्वा अहिज्जिया दशमं आढत्तो
घेत्तुं । ताहे अज्जवदरा भणंति । जवियं ति करेहि । एयं परि-
कमं एयस्स । तादं पि सुज्जमाणि चउव्वीसं जवियाणि गहियाणि
अणेण । सो वि ताव अज्झाद ॥ दओ य से मायापियरो सोगेण

गहिया । उज्जोयं करिस्सामि । अंधकारतरं कयं । ताहे ताणि
 अप्पाहिंति । तह वि न एद । तओ डहरओ से भाया फग्गु-
 रक्खिओ सो पट्टविओ । एहि सव्वाणि वि पव्वयंति जइ
 आवह । सो तस्स न पत्तियइ । जइ ताणि पव्वयंति तो तुमं पव्व-
 याहि । सो पव्वइओ ॥ अज्झाओ य अज्जरक्खिओ । जविणसु अतीव
 घोलिओ । पुच्छइ । भयवं दसमस्स पुव्वस्स किं मेसं । तत्थ
 बिंदुसमुद्दसरिसवमंदरेहिं दिट्ठंतं करेति । बिंदुमेत्तं गहियं ते ।
 समुदो अच्छइ । ताहे सो विसायमावन्नो । कत्तो मम सत्ती
 एयस्स पारं गंतुं । ताहे आपुच्छइ । भयवं अहं वच्चामि । एस
 मम भाया आगओ । ते भणंति । अज्झाहि ताव । एवं सो
 निच्चमेव आपुच्छइ । तओ अज्जवदूरा उवउत्ता । किं ममाउं
 चेव वोच्छिज्जितं । ताहे नाणेण नायं । जहा मम थोवमाउं न
 य एस पुणो एहि त्ति । अओ ममाहिंतो वोच्छिज्जिहित्ति
 दसमपुव्वं । तओ तेण विसज्जिओ दसपुरं गओ । तत्थ सव्वो
 सयणवग्गो पव्वाविओ माया भाया भगिणी ॥ (१)जो सो तस्स खंतओ
 सो वि तेसिं अणुरागेणं तेहिं समं चेव अच्छइ । न पुण लिंगं
 गेएहइ लज्जाए । किह समणओ पव्वइस्सं । एत्थ मम धूयाओ
 सुएहाओ नत्तुईओ । तासिं पुरओ न तरामि नग्गओ अच्छिउं ।
 सो तत्थ अच्छइ । बज्जसो आयरिया भणंति । ताहे सो भणइ ।
 जइ ममं जुवलणं कुंडियाए कत्तणं उवाहणाहिं जन्नोवइएण य
 समं पव्वावेह तो पव्वयामि । पव्वाविओ । सो पुण चरणकरण-
 सज्झायं अणुयत्तंतेहिं गेएहावियव्वो । ताहे भणंति । अच्छइ

(१) all down to the end is omitted by Hemacandra

तुभे कडिपट्टणं । सो वि थेरो भणइ । कत्तएण विणा न
 तरामि । ताहे भणंति । अक्खउ एयं पि । करगेण विणा दुक्खं
 उच्चारपासवणं वोसिरिउं । तहा वंभसुत्तगं वंभणचिंधं अक्खउ
 त्ति । अवसेसं सव्वं परिहरइ ॥ अन्नया चेद्वयाणं वंदया गया ।
 आयरिया चेडूवाणि गाहेति । भणह । सव्वे साज्जणो
 वंदामो एयं कत्तइल्लं मोत्तुं । एवं भणिओ । ताहे सो जाणइ ।
 इमे मम पुत्ता नत्तया य वंदिज्जंति । अहं कीस न वंदिज्जामि ।
 ताहे सो भणइ । किमहं न पव्वइओ त्ति । ताणि भणंति । किं
 पव्वइयगाणोवाहणकरगकत्तवंभसुत्तगार्इणि भवंति । ताहे सो
 जाणइ । एयाणि वि ममं पडिचोदंति ता क्खेमि । ताहे
 से पुत्तं भणइ । अलाहि पुत्तगा कत्तेणं । ताहे भणंति । जाहे
 उण्हं होहिइ ताहे कप्पो उवरिं करिहि त्ति । एवं ताणि मोत्तुं
 करइल्लं । तत्थ से पुत्तो भणइ । मत्तएणं चेव सण्णाभूमि
 गमइ । एवं जणोवइयं पि सुयइ । ताहे आयरिया भणंति । को वा
 अन्हे न-याणइ जहा वंभणा । एवं तेण ताणि मुक्काणि । पक्खा ताणि
 पुणो भणंति । सव्वे वंदामो मोत्तूण कडिपट्टइल्लं ॥ ताहे सो रुट्ठो
 भणइ । सह अज्जयपज्जएहिं ममं मा वंदह । अन्ने वंदेहिंति ममं ।
 एयं कडिपट्टयं न क्खेमि ॥ अन्नया तत्थ साहू भत्तं पच्चक्खाइत्ता
 कालगओ । ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयवोसिरणइयाए आयरिया
 भणंति । एयं महाफलं भवइ जो साज्जं वहइ । तत्थ य पढमं पव्वइया
 सन्निया । तुभे भणेज्जाह । अन्हे चेव वहामो । एवं ते उवट्ठिया ।
 तत्थायरिया भणंति । अन्हं सयणवग्गो मा निज्जरं पावउ जं
 तुभे चेव सव्वे । भणह अन्हे चेव वहामो । ताहे सो थेरो भणइ ।

किं पुत्त एत्थ वज्जतरिया निज्जरा । आयरिया भणंति । बाढं
 किमेत्थ भाणियव्वं । ताहे सो भणइ । तो खाइ अहं पि वहामि ।
 आयरिया भणंति । एत्थ उवसग्गा उप्पज्जंति । चेडरूवाणि
 लग्गंति । जइ तरसि अहियासेउं तो वहहि । अह नाहियासेसि
 ताहे अहं न सुंदरं भवइ । एवं सो घेरो कओ । ताहे सो
 उक्खित्तो । साह पुरओ वच्चंति पच्छओ संजईओ ठियाओ ।
 ताहे खुडुएहिं भणियपुव्वेहिं कडिपट्टओ तस्स कड्ढिओ । सो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अनेहिं भणिओ । मा
 मोच्चिहिसि । तत्थ से अनेण कडिपट्टओ काऊण पुरओ
 दोरेण वद्धो । ताहे सो लज्जिओ तं वहइ नग्गओ । मा पेच्छंति
 सुएहाओ । एवं तेण वि उवसग्गो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढं ।
 पच्छा आगओ तहेव । ताहे आयरिया भणंति । किं अज्ज खंता
 इमं । ताहे सो भणइ । सो एसो अज्ज पुत्त उवसग्गो उट्ठिओ ।
 आणेह साडयं ति सूरिणा भणिए सो भणइ । किमेत्थ साडएणं ।
 जं दट्ठव्वं तं दिट्ठं । चोलपट्टओ चेव मे भवउ । एवं ताहे^(१)
 चोलपट्टयं गेएहाविओ । तेण पुव्विं अचेलपरीसहो नाहियासिओ ।
 पच्छाहियासिओ त्ति ।

॥ ऋषिमण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[जस्स य अभिनिकखमणे चोरा संवेगमागया खिप्पं ।
तेणं सह पव्वइया जंबु वंदामि अणगारं ॥ १५५ ॥*
सीहत्ता निकखंतो सीहत्ता चेव विहरिओ भयवं ।
जंबू पवरगणहरो वरणाणचरित्तसंपन्नो ॥ १५६ ॥*
मगहासुं सुग्गामे रट्ठउडो अज्जवं च रेवइ य ।
तेसिं चिय भवदत्तो भवदेवो जिट्ठपव्वइओ ॥ १५७ ॥*
तेण कण्ठिओ भाया परिणीओ नागवासुदं धूयं ।
कवडेणं पव्वाविय भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥*
पउमरहरायगेहे वणमालादेविउयरसरहंसो ।
नामेण सिवकुमारो कुमरो अंतेउरंमि ठिओ ॥ १५९ ॥*
कट्ठं कट्ठेण तवं आयंबिलपारणेण जो कासी ।
दढधम्मकयाहारो भावमुणी वरिसवारसगं ॥ १६० ॥*
होऊण विज्जुमाली देवो बंभे चइत्तु रायगिहे ।
इअउसहस्स धारणि- पुत्तो पडिबोहियकलत्तो ॥ १६१ ॥]*^{१*}
जो नवजुव्वणपसरे विउलियकंदप्पदप्पमाहप्पो ।
सो जंबू परमरिसी अपच्छिमो केवली जयउ ॥ १६२ ॥
सिरिजंबुदंसणेणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुव्वी दिसउ भइं ॥ १६३ ॥

(१) In the commentary these 7 verses are said to be only found in some modern MSS. and they are called परकृत “spurious.” The commentary was written 1497 A.D

सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १६४ ॥
 चउदसपुव्विस्स नमो जसभइस्सावि^(१) जस्स दो सौसा ।
 संभूयविजयनामा थेरो^(२) तह भइवाह य ॥ १६५ ॥
 दसकप्पव्वहारा निज्जूढा जेण नवमपुव्वाओ ।
 वंदामि भइवाहुं तमपच्छिमसयलसुयनाणिं ॥ १६६ ॥
 एक्को गुहाइ हरिणो बौओ दिट्ठौविसस्स सप्पस्स ।
 तइओ वि कूवफलण कोसघरे थूलभइमुणौ ॥ १६७ ॥
 सौहो वा सप्पो वा सरौरपौडाकरा मुण्येव्वा ।
 नाणं व दंसणं वा चरणं व न पच्चला भित्तुं ॥ १६८ ॥^(३)
 [न दुक्करं अंवयलुंबितोडणं न दुक्करं सिक्खियनच्चियं मए^(४) ।
 तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं सो मुणौ पमयवणंमि वुत्थो ॥ १६९ ॥*
 निच्चं पि तस्स नमिमो कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
 अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरिथूलभइस्स^(५) ॥ १७० ॥*
 जो हावभावसिंगारसारवयणेहि णेगरूवेहिं ।
 वालगं पि न चलिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७१ ॥*
 कोसाए लवंतीए पुराणपूयारहस्सभणियाइं ।
 जो मणयं पि न खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७२ ॥*
 जो अच्चुभडलायन्नपुन्नपुत्तेसु मज्झ अंगेसु ।
 दिट्ठेसु वि न ऊ खुभिओ तस्स नमो थूलभइस्स ॥ १७३ ॥*

(१) A °स्सामि तस्स ।

(२) MSS थेरे ।

(३) verses 168 and 182 are quoted above p. 11.

(४) A °निच्चियए, B has only the of 169—pratīkā 18.

(५) MS. usually writes थूलि° ।

जो मह कडक्खविकखेवतिकखसरधारणीहि + + + + ।

मेरु व्व निप्पकंपो स थूलभद्दो चिरं जयउ ॥ १७४ ॥*

अखलियमरट्टकंदप्पमद्दणे लद्धजयपडागस्स ।

तिक्कालं तिविहेणं नमो नमो थूलभद्दस्स ॥ १७५ ॥*

कोसासंसग्गीए अग्गीए जो तथा सुवन्नु व्व ।

उच्छलियवज्जलतेओ स थूलभद्दो मुणी जयउ ॥ १७६ ॥*

वंदामि चलणजुयलं मुणिणो सिरिथूलभद्दसामिस्स ।

जो कसिणभुयंगोए पडिओ वि सुहे न वि डसिओ ॥ १७७ ॥*

पणमामि अहं निच्चं पयपउमं तस्स थूलभद्दस्स ।

अद्धच्छिपिच्छियादं कोसाए न जेण गणियादं ॥ १७८ ॥*

धन्नो स थूलभद्दो मयरज्झयकुंभिकुंभनिम्महणो ।

निम्महियमोहमल्लो जो गुरुणा वन्निओ अहियं ॥ १७९ ॥*

न खमो सहस्सवयणो वि वन्निउं थूलभद्दझाणग्गिं ।

तिजयदमणो वि मयणो खयं गओ जत्थ मयणं व ॥ १८० ॥*

पणमह भत्तिभरेणं तिक्कालं तिविहकरणजोएणं ।

सिरिथूलभद्दपाए निहणियकंदप्पभडवाए ॥ १८१ ॥*](१)

भयवं पि थूलभद्दो तिकखं चंकम्मिउं न उण किन्नो ।

अगिसिहाए वुत्थो चाउम्मासं न वि य दड्डो ॥ १८२ ॥

चउरो सीसे सिरिभद्दवाज्जणो चउहि रयणिजामेहिं ।

रायगिहे सीएनं कयनियकज्जे नमंसामि ॥ १८३ ॥

(१) The verses 169—181 are, according to the commentary, only found in (at that time) modern MSS.

जिणकप्पपरौकप्पं जो कासौ जस्स संधवमकासौ ।
 सिद्धिघरम्मि सुहत्थौ तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८४ ॥
 कोसंबीए जेणं दमगो पव्वावित्रो तत्रो जात्रो ।
 उज्जेणीए संपद- राया सो नंदउ सुहत्थौ ॥ १८५ ॥
 सोऊण गुणिज्जंतं सुहत्थिणा नलिणगुम्भमज्झयणं ।
 तक्कालं पव्वइओ चइत्तु भज्जाओ वत्तीसं ॥ १८६ ॥
 तिहि जामेहि सिवाए अवच्चसहियाए विहियउवसग्गो ।
 साहियकज्जो तियसेहि पूइओऽवंतिसुकुमालो ॥ १८७ ॥
 निज्जूढा जेण तथा पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा ।
 तेवीसइमो पुरिसो पवरो सो जयउ सामज्जो ॥ १८८ ॥
 पढमणुओगे कासौ जिणचक्किदसारचरियपुव्वभवे ।
 कालगसूरी बड्ढयं लोगणुओगे निमित्तं च ॥ १८९ ॥
 अज्जसमुद्दगणहरे दुब्बलिए धिप्पए पिहो सव्वं ।
 सुत्तत्थचरमपोरिसि समुट्ठिए तिन्नि किइकम्मा ॥ १९० ॥
 सड्ढाण गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतए गमित्तस्स ।
 मंगुंस्स न किइकम्मं न य वीसुं धिप्पई किंचि ॥ १९१ ॥^(१)
 जाइसरे^(२) सौहगिरौ वरसीसा आसि जस्सिमे चउरो ।
 धणगिरिथेरे समिए वइरे^(३) तह अरिहदिन्ने^(४) य ॥ १९२ ॥
 सुमिणे पीओ पयपुन्नपडिगहो^(५) जस्स हरिकिसोरेणं ।
 सिरिवइरसमागमणे^(१) तं वंदे भइगुत्तगुरुं ॥ १९३ ॥

(१) Comm एतेषां चतुर्णामपि चरित्र प्रायः क्वापि न दृश्यते ।

(२) A जाय०, B जाई ।

(३) A वय० ।

(४) B अरह ।

(५) MSS मा ।

कन्नाविन्नंतरदीववासिणो तावसा वि पव्वइया ।
 जस्साइसयं दट्ठं तं समियं वंदिमो समियं ॥ १९४ ॥
 वेसमणस्स उ सामाणिओ चुओ वग्गुवरविमाणाओ ।
 जो तुंववणे धणगिरि अज्जसुनंदासुओ जाओ ॥ १९५ ॥^(१)
 [तुंववणसन्निवेसाउ निग्गयं पिउसगासमत्तीणं ।
 कम्मासियं कसु जुयं माऊद समन्नियं वंदे ॥ १९६ ॥*
 जो गुज्झगेहि बालो निमंतिओ भोयणेण वासंते ।
 निच्छयविणीयविणओ तं वयररिसिं नमंसामि ॥ १९७ ॥*
 उज्जेणीए जो जंभगेहि आणक्खिऊण थुयमहिओ^(२) ।
 अक्खीणमहाणसियं सीहगिरिपसंसियं वंदे ॥ १९८ ॥*
 जस्स अणुनाए वायगुत्तणे^(३) दसपुरम्हि नयरम्हि ।
 देवेहि कया महिमा पयाणुसारिं नमंसामि ॥ १९९ ॥*
 जो कन्नाइधणेण^(४) वि निमंतिओ जुव्वणम्हि गिहवइणा ।
 नयरम्हि कुसुमनामे तं वयररिसिं नमंसामि ॥ २०० ॥*
 जेणुद्धरिया विज्जा आगासगमा महापरिन्नाओ ।
 वंदामि अज्जवयरं अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०१ ॥*
 भणइ य आहिंडिज्जा जंबुदीवं इमाइ विज्जाए ।
 गंढूण माणुसनगं विज्जाए एस मे विसओ ॥ २०२ ॥*

(१) After this verse A has the following words which are reckoned as a verse :

जइ सुकयज्झवसाओ धम्मयायसुसिय इम वयर ।

गिराहल्लउरण कम्मरयपमजण धीर ॥

The verses 195 and 206 belong together.

(२) B युइरहिओ ।

(३) A adds sec. m. ण, B गत्तणो ।

(४) B कण्हाय ।

भणइ य धारेयव्वा न ऊ दायव्वा मए इमा विज्जा ।
 अप्पड्डिया य मणुया होहिंति अओ^(१) परं अन्ने ॥ २०३ ॥*
 माहेसरौउ^(२) सेसा पुरौउ^(३) नीया ऊयासणगिहाओ ।
 गयणयलमणुवइत्ता वयरेण महाणुभावेण ॥ २०४ ॥*
 जस्सासि य वेउव्विय- नहगमणपयाणसारिलद्धीओ ।
 तं वंदे जाइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥]*^(४)
 नाणविणयप्पहाणेहि पंचहि सएहि जो सुविहियाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमज्जवयरं नमंसामि ॥ २०६ ॥
 करुणाए वयरसामी जं उज्झिय उत्तमट्टमक्कीणो^(५) ।
 आराहियं लहुं तेण खुड्डुण्णावि संतेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरौरपूयं ज कासि रहेहि लोगपाला उ ।
 तेण रहावत्तगिरौ अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सोपारयंमि नयरंमि वयरसाहा विणिग्गया जत्तो ।
 सिरिवयरसामिसीसं तं वंदे वयरसेणरिसिं^(६) ॥ २०९ ॥
 नाऊण^(७) गहणधारण- हाणिं^(८) चउहा पिहीकओ जेण ।
 अणुओगो तं देविंदवंदियं रक्खियं वंदे ॥ २१० ॥
 निप्पावकुडसमाणो जेण कओ अज्जरक्खिओ सूरी ।
 सुत्तत्यतदुभयविओ तं वंदे पूसमित्तगणिं ॥ २११ ॥

(१) A तओ ।

(२) B माहेसुरेइ ।

(३) B पुरौइ ।

(४) Comm. अत्रापि केषुचिन्नवीनादर्शेषु पूर्वाचार्यकृता. प्रक्षेपरूपा इमा
 एकादश गाथा दृश्यते । These verses except the last one are taken
 from the Āvaśyaka Niryukti 8, 40 ff.

(५) A सुक्की० ।

(६) A वइर० ।

(७) B नमिउण ।

(८) B चारण ।

गहियनवपुव्वसारो दुब्बलियापूसमित्तगणिवसहो ।
 विंझो अवंझपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुब्बिक्खंमि पण्ढे पुणरवि मेलित्तु समणसंघाओ ।
 मज्झराए अणुओगो पवत्तिओ खंदिलेण तथा ॥ २१३ ॥^(१)
 सुत्तत्थरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहि संपन्ने ।
 देवड्डिखमासमणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुसिरिसमिणनाइल सावयसच्चसिरिसावियाथुणियं ।
 ओसप्पिणीइ चरमं वंदे दुप्पसहमुणिवसहं ॥ २१५ ॥
 एए अन्ने वि रिसी तीए एस्से^(२) य वट्टमाणे य ।
 भरहेरवद्दविदेहे पणमामि सया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अज्जाउ बंभिसुंदरि- रायमईचंदणापमुक्खाओ ।
 कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पढइ गुणइ निसुणइ इणमो गुणसंथवं महारिसौणं ।
 सिरिधम्मघोसमणहं काउं सो लहइ सिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

(१) A inserts the following words (in Guzerātā) which are reckoned as a verse द्रयानुयोग गणितानुयोग चरणकरणानुयोगइ धर्मकथानुयोग ४ ए चारि अनुयोग कह ॥ (२) A इस्से, B एसे ।

सिज्जंभवं गणहरं जिणपडिमादंसणेण पडिवुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकालियस्स निज्जूहगं वंदे ॥ १ ॥
 मणगं पडुच्च सिज्जंभवेण निज्जूहिया दसज्झयणा ।
 वेयालियाद् ठविया तम्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 छहिं मासेहिं अहीयं अज्झयणमिणं तु अज्जमणगेण ।
 कम्मासापरियाओ अह कालगओ समाहीण ॥ ३ ॥
 आणंदयंसुपायं कासी सेज्जंभवा तहिं थेरो ।
 जसभद्दस्स य पुच्छा कहणा य वियालणा संघे ॥ ४ ॥
 तुम्हारिसा वि सुणिवर मोहपिसाएण जद्द छलिज्जंति ।
 ता साज्ज तुमं चिय धीर धीरिमा कं समत्तियउ ॥ ५ ॥
 दसअज्झयणसमेयं सिज्जंभवसूरिविरदयं एयं ।
 लज्जयाउयं च नाउं अट्ठाए मणगसीसस्स ॥ ६ ॥
 एयाओ दो चूलाउ आणिया जक्खिणीद् अज्जाए ।
 सीमंधरपासाओ भवियजणविबोहणट्ठाए ॥ ७ ॥
 खुल्लो ऽसणदीहम्मी अहियं काराविओ [स] अज्जाए ।
 रयणीए कालगओ अज्जा सवेगमावन्ना ॥ ८ ॥
 कहमेयं संजायं रिसिहच्चा पाविया मए घोरा ।
 ता देवयाद् नौया सीमंधरसामिणो पासे ॥ ९ ॥
 सीमंधरेण भणिया अज्जे खुल्लो गओ महाकप्पे ।
 मा झूरसु अप्पाणं धम्मन्नि य निच्चला होसु ॥ १० ॥

Verses 1-4 occur in the Nirryukti; I do not know whence
 the rest is taken Verses 7-10 refer to the legend related in
 IX 84-100.

on Rsimandalastotra v 210-212

इतश्चास्मिन्गणे ऽभूवन्पुष्यमित्रर्षयस्त्रयः ।

एको दुर्बलिकापुष्यो घृतवस्त्राङ्गयौ परौ ॥ १०४ ॥

यस्तु दुर्बलिकापुष्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।

अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥

यो घृतपुष्यमित्रो ऽसौ पूरयत्यखिले गणे ।

घृतं द्रव्यक्षेत्रकालभावास्खलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥

तत्र द्रव्यं घृतं क्षेत्रमवन्ती कालतः पुनः ।

ज्येष्ठाषाढेषु मासेषु भावाद्रोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥

गुर्वी तस्या धनेनाल्पमल्पं मीलयता सता ।

षड्विर्याचनया मासैः कृच्छ्रादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥

वरमेध्यति चैतस्याः प्रसूतायाः प्रयोजने ।

अत्रान्तरे घृतपुष्यमित्रस्तां प्रार्थयेद् घृतम् ॥ १०९ ॥

गृहान्तरं परं नास्ति हृष्टास्मै तद्ददाति सा ।

स यान्पृच्छति सर्वर्षीन् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥

यस्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तस्मै ददात्यसौ ।

वस्त्रलब्धिर्वस्त्रपुष्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥

द्रव्यं तत्राम्बरं क्षेत्रमवन्ती मथुराथवा ।

कालः शीतर्तुर्वर्षा वा भावतो विधवाङ्गना ॥ ११२ ॥

कृच्छ्रेण परिधानार्थं तथैका पोतिकार्जिता ।

प्रातर्व्यापारयिष्यामि सो ऽथैत्य याचते मुनिः ॥ ११३ ॥

तस्मै ददाति तां तुष्टां सैवं सर्वगणस्य सः ।

तपसोर्जितया लब्ध्या वासः पूरयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुष्यमित्रो नव पूर्वाण्यधौतवान् ।
 स्मरत्यहर्निशं तानि विस्मरन्त्यन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥
 स तेन दुर्बलो ऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।
 पुरे दशपुरे रक्तपटपादोपजीविनः ॥ ११६ ॥
 एत्यार्यरक्षितं ते तु प्राङ्गर्भो भिक्षवो ऽधिकम् ।
 ध्यानैकता न युष्माकं ध्यानमस्ति न शासने ॥ ११७ ॥
 आचार्याः प्रोचुरस्माकं साधवो ध्यानसाधवः ।
 एष दुर्बलिकापुष्यमित्रो ध्याने न दुर्बलः ॥ ११८ ॥
 ते ऽप्युचुः प्रागसौ स्निग्धाहारभोज्यभवद्गृहे ।
 न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्बलः ॥ ११९ ॥
 प्राह प्रभुरसावाज्यं विना भुङ्क्ते न कर्हिचित् ।
 ते तं स्माज्जः कुतस्तस्य प्राप्तिराख्यदयो गुरुः ॥ १२० ॥
 आनयने घृतपुष्यमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।
 दुर्बलिकापुष्यमित्रं निन्युर्गुर्वाज्ञया गृहम् ॥ १२१ ॥
 तं भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सस्मार स श्रुतम् ।
 क्षारे क्षेप इव व्यर्थं तत्सो ऽभूत्तेन दुर्बलः ॥ १२२ ॥
 भृशं स्निग्धप्रदानेऽपि कृशतां वीक्ष्य तस्य ते ।
 निर्विष्टा जगृजुः आद्भुधर्मं श्रुत्वान्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥
 विन्ध्यो दुर्बलिकापुष्यमित्रश्च फल्गुरक्षितः ।
 गोष्ठामाहिल इत्येते प्रधानास्तद्गणे ऽभवन् ॥ १२४ ॥
 विन्ध्यो ऽस्त्यप्यतिमेधावान् सूत्रार्थग्रहणक्षमः ।
 आलापकक्षणे सूत्रमण्डल्यां सो ऽतिखिद्यते ॥ १२५ ॥

स ग्राह भगवन्नेत्यालापको मे चिरेण तत् ।
 प्रसद्य वाचनाचार्यवर्यः कश्चित्प्रदीयताम् ॥ १२६ ॥
 ततो दुर्बलिकापुष्पमित्रस्तत्राचार्यरक्षितैः ।
 आदिष्टो दत्तवान्सो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥
 ग्राह दुर्बलिकापुष्पमित्रो ऽन्येद्युः प्रभून्प्रति ।
 स्वामिन्नगुणितं बन्धुगृहे विस्मरति श्रुतम् ॥ १२८ ॥
 अतो मे नवमं पूर्वं क्षयं यास्यत्यचिन्तितम् ।
 हृदि दधुरथाचार्या श्रुतज्ञानाम्बुराशयः ॥ १२९ ॥
 महामेधाविनो ऽप्यस्य श्रुतं चेद्यात्यचिन्तितम् ।
 हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधसाम् ॥ १३० ॥
 सानुग्रहो ऽथ शिष्येषु भगवानाचार्यरक्षितः ।
 अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥
 कालिकश्रुतमेको ऽसौ द्वितीय ऋषिभाषितम् ।
 तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादश्चतुर्थकः ॥ १३२ ॥
 धारणाग्रहणाशक्तिं वीक्ष्यैव स कृपार्द्रधीः ।
 कालदोषादनुयोगं चतुर्धा चकृवान्पृथक् ॥ १३३ ॥
 अथार्यरक्षिताचार्या यथा देवेन्द्रवन्दिताः ।
 आसंस्तथोच्यते ऽन्येद्युर्जग्मुस्ते मथुरापुरीम् ॥ १३४ ॥
 तत्र भूतगुहाख्यस्य व्यन्तरस्य स्थिता गृहे ।
 इतश्च प्राग्विदेहे ऽगान्नमस्कर्तुं हरिर्जिनम् ॥ १३५ ॥
 नत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणाम् ।
 सौमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि तामाचख्यौ यथास्थितम् ॥ १३६ ॥

पुनः पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षेऽस्मिन्को ऽपि भारते ।
 एवं निगोदजीवानां वक्तुं वेत्तौश किं न वा ॥ १३७ ॥
 प्रभुः प्राह हरे वेत्ति वक्तुं तानार्यरक्षितः ।
 कौतुकाद्द्विप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥
 नत्वा स्वरूपं पप्रच्छ निगोदप्राणिनां हरिः ।
 प्राहार्यरक्षितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुदं दधौ ॥ १३९ ॥
 प्राहेन्द्रो भगवन्व्याधिर्मच्छरीरे महानयम् ।
 गृह्णाम्यनशनं ब्रूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥
 ततस्तैर्जविकैरायुरस्य सम्यग्विलोकितम् ।
 यावद्वर्षशतमेकमागाच्चैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥
 ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतो ऽयं न मानवः ।
 विद्याधरो व्यन्तरो वा रूपं चक्रे ऽन्यथात्मना ॥ १४२ ॥
 यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो नहि ।
 तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥
 ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।
 प्रीतः सीमन्धरकृतां प्रशंसां हरिरप्यवक् ॥ १४४ ॥
 माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभूरियम् ।
 ईदृशस्य नृरत्नस्य यत्राभूदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥
 इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राज्जरुन्मुदः ।
 प्रतौचस्व क्षणं शक्र यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥
 ये ऽस्थिराः स्थिरता तेषां स्याद्भूते ऽद्यापि वासवाः ।
 यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा हरिरूचे प्रभून्प्रति ॥ १४७ ॥

मुमुक्षुः करिष्यन्ति निदानं वौच्य माममी ।
 निःसत्त्वत्वेन सत्त्वेन तेन यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥
 कुरु किञ्चिदभिज्ञानमित्युक्ते स्वरिभिर्हरिः ।
 विधायोपाश्रयद्वारविपर्ययमगाद्विवम् ॥ १४९ ॥
 आश्रययुर्यतिनो द्वारमपश्यन्त इतस्ततः ।
 अत्रायान्त्विति गुरुभिरुक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥
 प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।
 अत्रागादासवस्तेन प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥
 दृष्टो ऽभविष्यत्सो ऽस्माभिर्नेष्टे किं लक्षितः क्षणम् ।
 तैरुक्तो हेतुरेतेषां निदानकरणात्मकः ॥ १५२ ॥
 देवेन्द्रवन्दिताश्चासंस्त एवमार्यरक्षिताः ।
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुः पुरं दशपुराक्षयम् ॥ १५३ ॥
 तदो ऽत्यितो ऽक्रियावादी मथुरापुरि सो ऽधमः ।
 पितरं मातरं धर्माधर्मादीनि न मन्यते ॥ १५४ ॥
 तदा तत्र न वाद्यस्ति साधुसंघाटकस्ततः ।
 सङ्गेन प्रैषि सूरौणां तदा ते हि युगोत्तमाः ॥ १५५ ॥
 वृद्धत्वात्प्रभुभिर्गोष्ठामाहिलः स्वस्य मातुलः ।
 प्रहितो वादलब्धिर्हि तस्य चास्ति विशेषतः ॥ १५६ ॥
 क्षणाद्वादे जितस्तेनाक्रियावादी निरुत्तरः ।
 हर्षेण रक्षितो वर्षारान्नं तत्रास्तिकैरसौ ॥ १५७ ॥
 दध्युरन्येद्युराचार्याः कोऽत्र भावी गणाधिपः ।
 ज्ञातो दुर्बलिकापुष्यमित्रस्तत्रोचितश्च तैः ॥ १५८ ॥

तेषां स्वजनवर्गस्य संमतः फल्गुरक्षितः ।
 विद्वान्गोष्ठामाहिलस्य तमाह्वयाथ सूरयः ॥ १५८ ॥
 वस्त्राज्यतैलकुम्भानां निदर्शनमदर्शयत् ।
 त्रयो ऽप्यधोमुखीकृत्य वस्त्राद्यैः पूरिताः पुनः ॥ १६० ॥
 वस्त्रास्तावन्त एव स्युस्तैलं किञ्चित्प्राप्त्यपि ।
 बहवस्त्राज्यावयवाः स्थानान्तरनिवेशनात् ॥ १६१ ॥
 स्वजनांस्ते ऽभ्यधुः सूत्रार्थोभयाभ्यां स मां प्रति ।
 दुर्बलिकापुष्पमित्रो निष्पावकुटसंनिभः ॥ १६२ ॥
 विज्ञेयस्तैलकुम्भाभः शुद्धधीः फल्गुरक्षितः ।
 गोष्ठामाहिलसाधुर्मां प्रत्याज्यघटतुल्यधीः ॥ १६३ ॥
 तस्माद्दुर्बलिकापुष्पमित्रो गणभट्टस्तु वः ।
 स्वजनानिति संबोधास्त्रैश्चिन्तां सूरयो दधुः ॥ १६४ ॥
 हंहो दुर्बलिकापुष्पमित्रार्थं फल्गुरक्षितम् ।
 प्रति गोष्ठामाहिलं च वर्तितव्यं यथा मयि ॥ १६५ ॥
 पूज्यैरुक्तौ ततो गोष्ठामाहिलफल्गुरक्षितौ ।
 वर्तितव्यं भवद्भ्यां भो मयीवास्मिन्गणाधिपे ॥ १६६ ॥
 अपि चाकृते कृते वा न कुर्वे रोषमप्यहम् ।
 एतत्सहिष्यते नैष तद्भावं भो सदोद्यतैः ॥ १६७ ॥
 अनुशिष्योभयं पक्षमित्थं सूर्यार्यरक्षिताः ।
 प्रत्याख्याय निराहारं शुभध्यानाद्ययुर्दिवम् ॥ १६८ ॥
 श्रुतं गोष्ठामाहिलेन स्वर्ययुः सूरयो मम ।
 आगात्प्रच्छ गणभट्टं स्थापितः को जनानिति ॥ १६९ ॥

कुट्टदृष्टान्तमाकर्ण्य स्थित्वा पृथगुपाश्रये ।
 आयातो वसतावभ्युत्थितः सर्वैर्महर्षिभिः ॥ १७० ॥
 तिष्ठाच्चैवेति तैरुक्तः स स्थित्वोपाश्रये पृथक् ।
 द्वेषाद्बुद्ध्याहयत्यन्नान्न तु शक्नोति तान्मुनीन् ॥ १७१ ॥
 अथ पौरुषमाचार्याः कुर्वन्ति न शृणोत्यसौ ।
 ब्रूते भवन्तो निष्पावकुटतुल्या महर्द्धयः ॥ १७२ ॥
 शिष्यो ऽनुभाषते तेषां विन्ध्यस्तत्र शृणोत्यसौ ।
 तत्र कर्मप्रवादाख्ये पूर्वं कर्मोच्यते ऽष्टमे ॥ १७३ ॥
 यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।
 प्ररूपयन्विचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निऋतः ॥ १७४ ॥
 तद्विस्तरो ऽयं विज्ञेयो विज्ञैरावश्यकागमात् ।
 चुम्बो न विन्ध्यस्तद्वाक्य[ादेश] द्वेषाद्वहिष्कृतः ॥ १७५ ॥
 सूरिर्दुर्बलिकापुष्यमित्रः प्राप्तः क्रमाद्विवम् ।
 ततान तत्पदोद्द्योतं ततो विन्ध्यो ऽप्यवन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥
 इत्यार्यरक्षितगुरोरनुवास्य शिष्य-
 निष्पावकुम्भसदृशस्य च विन्ध्यसाधोः ।
 संबन्ध [वर्य] मभिधाय यमर्थसारं
 संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखी जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices.

VARIA LECTIO.

FIRST SARGA.

32 d द्वारेऽवि० A, Ca, Ah 1 Pu.—33 b यथाविधि A, B, Ah 2. 3 Be, Pu,—47 a. °कटु० C, कर्तुं D, कषु Pu.—48 c शतरस Ah 1 3 Ca Be, Pu —726. मयेक्षित Ah 1 Be —74 c अत्युग्र० D, Ah 1, Be.—77 d नान्यथा seems to be the original reading, as all Mss. perhaps with the exception of B, have it The preceding aksara is doubtful C, Ah 1 वाक्; Ah 2 वाक्त्तु Be, Pu वाक्च, C pr m, D, Ah 3. वाक् हि —81 c Be, Ca, Ah 1 यत्वा पराभव.—84 c. The Mss spell शिरस्केणापि or (D, Pu) शिरष्केणापि; as शिरस्कादि occurs in the next verse, we ought to correct it here in शिरस्केनापि.—88d Ah 1, Pu. प्रसन्न०; D प्रसन्न.—91 c A, C sec m, Be, Ah 1 2 3 भगवान्—96 c A Be. विलोक्य—114 a Ah 3 अरण्ये, A आरण्य०; Ca Ah 1 2 आरण्यैर्गो०, Be अरण्यैर्गो०—141 d राज्यवि० D Ca Ah 2 sec. m —148 a उवाच च C, Ah 2 Pu —168 a प्रवीयमानान् all Mss ! —d नार्हन्ति तन् Pu नार्हन्त्येतन् D, Ca —186 d for वराशि C has चीवर, Ca वसन —196 a अवीवदश्च Ca, Ah 3 sec. m —b पणांगना Ca, Ah 1 2 3, Be, Pu.—199 a अथायांत Ah 1. 3, Ca —253 d शुद्धात्मा B, Be, Ah 1 —262 d कस्मिन्नुच्छे० B, D, Ah 1.—269 c गुप्तिमति Ca, Ah 2. 3, Pu, गुप्तिपतिः Be.—275 b वेदनां Ca, Ah 3.—284 d जवूक्चष० all Mss ! 297 b °प्यगमत् C, Ah 2, Pu —301 c तदिद् B, C sec m, Ah 1 3, Be, Pu —305 b तेषा B, C sec m, Ah 1. 2. 3, Be —331 d महामति Ca, Ah 2, Pu —349 b वज्रनायुषा A, D, Ah 1. 3, Be.—376 a ऽह ह्यन्यत्र, Ca, Be, Pu, Ah 2 —380 b यदेव Ca, Ah 2.—414 b प्रत्याख्यात C, D, Be, Pu, Ah 2 3 pr m —423 c सशक्तः शुशुभे ताभि० D, Pu —430 b प्रभो B, Ah 1. 2, Be, Pu —437 a नत्वा B, Ah 1, Be.—444 d साधन B, Ca, Ah 1 —345 d °त्येवम० A, D sec m., Pu.—465 b सहेभ्यम् A, Ah 2 3, Pu.—466 b in the margin of D is mentioned a variant यावदादशवत्सरी.

SECOND SARGA.

13 c तदेव ख० B, Ah 1, Be.—22 a भाति for पति C sec m., Pu.—86 c d. च पश्यामस्तव Ca Ah 1 2 sec m., Be.—92 b सत्त्वान्निबो० Be, Ah 1; सत्त्वान् प्रबो० A, सत्त्वान्निबो० Ca.—102 a नत्वा for तत्रा C sec. m,

Ah 2, Pu, प्रतीक्ष्य for गमय्य.—c पक्षीवीदीयो Be, पक्षीवोड्डीयो Pu.—107 d रथ्यो Ca—116 b भविष्यति D sec. m, Ah 1, Be, Pu —141 b चोत्थ° A; चोत्थ° Be, Pu.—145 b जवूर्नानांशुशोभित A —170 c चौरौ D, Ah 1 3, चौर Pu, चौर्य Ah 2 —190 d मधुविद्वाखादिपुवत् all Mss except Pu °विद्वादिपुवत्. My reading is conjectural in order to restore the metre —192 c पलायते C, Pu —199 c ऽदात्तदा Ca, Pu —213 d वार्धन्या A, B, D, Be (so also in Abhidhānacintāmanī 1021) 214 c °सासाद्य C sec. m., Ca, Be, Pu, Ah 3 —240 b खगृहे D, Ah 2.—241 a सूर्यन° A, Be, Ah 2 —251 b प्रना यदि° D, Pu.—252 c चितावेशा स्फु° C, Pu, Ah 1 —254 d भांडौ A, C sec m., Be Ah 3 —281 d स for च C, सु° Ah 1. Be —311 बधु for बध in a A, B, C, Ah 2 pr m., Pu; in b: B, C, Ah 2 pr m —321 d °रणहरि° Ca. Pu —325 b तौ च A, B, D, Ah 1. 3 sec. m., Be, Ca —333 b वीर्ये C, Ah 2 —343 b जांगल A, C pr. m; पिटज पल Be, Pu, C sec m —359 a °कोद्रवधन C, Pu —390 d all Mss. except A read the last pāda तदुत्पन्न इव कृमि. This seems to be the correct reading, क्रिमि however must be written for कृमि which is against the metre —392 a सशरीर A, Be —419 a तीरे A, B, Ah 1. 2 3, Be.—420 b अयि Be, Pu This is perhaps the correct reading—435 c °ग्रिस्तै° Pu, °ग्रि तै° C —437 a स पश्यन् C sec. m, Be, Pu —444 d °न्मुक्त्यानया D, Be, Pu —°नया Ah 2 —458 b वसंन° D, Ah 2 3, Be, Pu.—474 b सूर्ति° Mss —490 c गत्वा C, D, Pu.—492 d नासां C, Ah 2 3, Pu, नास Ca —546 d °चारी° Be, C i. marg चारीवद्ध.—564 c चेटास्तु A, B —574 a लीलो° A, D pr. m.—628 d °म्येव C, Be.—644 d °मपि व° D, Ah 2 3, Pu —666 a चांडा° A, B.—672 c °दतुरा D Be.—704 a लब्धावसरः C, Be —707 d C corrects मेढका is मढका, and adds a Guzerati gloss i marg तेहज गफा तेहज पेचनि मालु Be, Pu read मेढका, Ah 1 मेढकाः—732 c घुरघुरा° A, Be, Ah 2.

THIRD SARGA.

18 d विभवे° A, Ah 3, Be.—43 c तस्माद्° C, तस्यास्त्वध° Be.—61 c सुखद् all Mss. except D, सुषद् seems to occur only in Vedic Literature.—64 d यदा यदा A, B, Ah 1. 3 —75 d मतिः C sec m., Be.—86 d चन्दनेन तनोयसा all Mss.—99 d °तदेवा D sec. m., Ah 1 3.—104 b कलितोस्मि च A, Ah 3.—108 b ऽवसत् C, Pu.—112 c पद्रसड C, Ah 1, Be —161 a राजाप्र° A, C, Pu, Ah. 2. 3.—163 d ध्रुव सखे D, Ah 3.—165 d च for तु C, Ah 2.—169 c दुष्प्राप Ah 1 2; d रोधो वारिधेः Be, Pu, Ah 1. 2.—173 c स्योष्याभ्या° Ca, Ah 1.—174 d ब्रूय all Mss.—182

b बधवा Be Ah 1 2 3 (3 corrected from बधव) —184 a तदैहिलौकिक A, C, Pu, Ah 3 —185 d कथानिधि D.—194 d गीत A, Ah 1 2 —197 b वडाय D sec m., भडाय Be, चटाय A, वटाय Pu.—200 a स्वमपदानु A, C, Pu, Ah 1 3 —212 c यद्येत D, विद्यत Ah 1.—214 d वसतपुरपन्नन A, Be —220 a कपूरपूर C, Be —226 a तत्पार्थ D, Ah 3.—245 d ऋवे Ca, Be, Pu, Ah 2. ऋवे Ah 1 —256 b पाद्यो all Mss. except Be —after 283 Ca has the following verse : निनदन्मगलातोद्य पठन्मगलपाठक । उत्तार्यमाणलवणो गीयमानगुणात्कर (sic), C adds this verse i marg but reads the last pāda : स्वकीयमानमगल ।

FOURTH SARGA.

28 c प्रचेल Ca, Pu, प्रावव Ah 1. 2. 3, Be.—42 d सक्थी C D, Ah 1. 2, सक्थी Pu, सक्थी Be.

FIFTH SARGA.

1 a इतश्च A, Pu.—3d यानसन्निभः Ah 1, C sec. m —6 d कांचन D, i marg. : पक्व पाठांतर—31 b तथा Ca, Ah 1. 2. 3—महर्षी तो C, Pu, Ah 1. 2. 3 —40 d ब्रूय Mss —72 b छात्यर्थ A, D sec. m.—106 a भवस्वरि D, Ah 1 2. 3.

SIXTH SARGA.

28 d दुःख करोति Be, D sec m.,—29 d वाचो D, B; वाच Ah 1.—37 d and 38 c instead of कौटका A has क्रमय, Ca क्रमय —71 c भवदुःखे A, Ca.—77 d यतोभव Be, A 1 2, भवः Ah 3; न का Ca —87 b सधारणा D, Ah 1 —d लोके A, Ah 1, Pu.—117 c ब्रूत A, Ah 1, ब्रूय the remaining Mss —142 d दिक्ते B, C, Pu, Ah 1 3 —219 d तदैवा D, Ah 1, Be.—239 d दुदत्कर Ca, Ah 1 2, the correct reading is probably उदत्कर found only in Ah 3 —246 a बालवृद्धा C, D, Be, Ah 2.

SEVENTH SARGA

15 c सात्रोय Ca, Ah 2 sec. m, सात्रोम्बा D, Ah 1. 3, 2 pr. m —32 a तेनाथ Be, Pu, Ah 3.—42 a सख्य Ah 1, सुख्य Ah 2, सख्य Be.—56 b The second pāda in Ah 1 2 3 reads एव च व्यप्रतारयत्, so D pr. m., C i. marg., B (वि for व्य).

EIGHTH SARGA.

8 d भूज्जी Ah 1.—23 b, c जचे वररुचिर्मुदा । सकच्छत्वा पुनस्तास्तु C.—30 b यथात् Pu, Be, Ah 1 2. 3 —34 b सोय for साय A —48 a सज्य or

सज्ज० all Mss except Pu, सज्यते चात्र शस्त्राणि D —60 b विचारण A, C, Pu.—77 a महासत्त्वो Be, Pu, Ah 2 3 —84 d प्रकटमत० D —119 b निवेशन Ca, Pu, Ah 1. 2 —122 a ०सौवसत्यै B, Be, Ah 3 —133 c ईयु० A, B, Be.—136 c ०दुष्करकार C, Pu, Ah 2 pr m, 3—156 b. and 159 b शकुन for शकुनि in Ca, Be, Ah 1 2 3 —169 a समाधिवतो all Mss. except Pu —178 c इदमप्यधिक B, C, Be, Ah 2 —183 d लौह० B, C 213 b प्रतिवेश० Ah 3, ०श्मि० Pu; ०श्म० Ca —215 b ०राजा A, C, Pu, Ah 2; नदो C, Ah 2.—217 b तदा Ca, Ah 1 —219 a योचे C, Be, Pu, Ah 1 2 pr m —233 b दत्त all Mss —261 d ०न्मज्जेति C.—263 c नाटक B, Ah 1, ०नाटक C —283 c सतरद्वया A, C, Ah 1; सतर Ah 3, सतर Be; सतस० Ca, ससर D, A 2 pr m., ससरत० Pu —292 b चोष्णा B, C, Ah 2 3.—344 b, 345 a, 360 b our Mss. usually spell कौलिक instead of कौलिक, and in 348 c, 349 c, 350 b दत्ति for दति ! —365 b गवामहो Ca, Ah 3.—367 a समुद्धूतै० Ca, Be, Pu, Ah 3 —368 b ज्यो स्ति मद्देश्मनि A, D

NINTH SARGA.

73 a किमुद्गम० B, C, D

ELEVENTH SARGA.

16 c पश्यत all Mss —46 b सदैव for अन्वेव A.—47 a कथयामासुर्भ० Ah 2 3 —52 a खादु खादु A, C, Pu, Be, खादुखादु० Ah 3 —56 d स्यात्तदा D; स्यान्नव (!) Ah 1 —62 c d the second line in Ah 2. 3 ० श्रावकः सप्रतिरभूत् विशेषेण तदादितु ॥—64 d ऽप्यधिक Ah 2. 3, Pu —86 d उपासन Ah 3, Pu —103 c अकार्यत महासत्त्वा A, B, D, Pu, Ah 1 2. 3.—111 d शक्तिध्वम० Mss —117 समाचारौ in a Pu, in c Be, in both C, विभन्नस्य (!) A, C, D, Pu —130 d ०दिशत all Mss —150 b सुकुमार० Ah 2 3, Be.—160 b तु for च Ah 2. 3, Be.—168 d ०दृश Ah 2. 3 —178 d ०स्यक्ता च देह C, Ah 1.

TWELFTH SARGA

1 b ति for च Ah 2 3 —27 a स जात० Ah 1. 3, Be —122 d ०प्यदः A, Pu; ०प्यथ D —158 a ज्येष्ठमा० A, Ah 3, Pu.—224 d वा for च Ah 2, Be.—233 a ०पूर्वांत A, C —d पूर्वभूत् A, C; पूर्वभूत् Pu —249 b रुक्मिणी all except Ah 3 —259 a एव च Be, Ah 1. 2 3 —263 c d मोहतिभिर-ध्वातदीपिकां—266 b स्वाम्यस्ति Be, Ah 2 —267 b तस्य धर्म निशम्य च D; all remaining Mss. have the reading of the text, some with the variant त धर्म.—277 b ०द्वैवहि Ca, Be, Pu, Ah 1. 2 3.—291

d ०सुन C Be, Ah 2 —298 a b विषया हि नितविन्यो विषयाः स्युविषो-
पमा. Ah 2. 3—300 b ०म्यम् A,C,D Ah 3.—after 306 D insert the
following verse तथा गृहोता प्रव्रज्या योवञ्जस्मिन्नोऽग्रतः । तस्मात्स्याना-
न्मनौन्द्रोऽपि विहार चक्रवास्त ॥—320 a अस्मादुःखार्णवाद्स्नान् Be Pu Ah 1
2. 3—325 b स्वर्गयायिन A,C,D —329 a युत्वा D, Be Ah 1 2 3.—
355 d सुदाभवत् C, Pu —356 b यस्या for यत्र Be, Ah 1. 2 3 —364
d भाकार A, D —367 b लास्यलालस० C B,D Pu Be Ah 1 3 —377
c विशतिः Ah 1, विशति the remaining Mss

THIRTEENTH SARGA

1 a ०द्योदायिन० Ah 1.—16 d तासामति Ca Pu—33 a ०वदत्साधु Ah
2 —42 c ०दुपपुरग्रामे Ah 1. 2, ०दुरग्रा० C. ०वरग्रा० Be, ०सरग्र० D,
०जवग्रा० Ah 3, ०दपनगरग्रामे Pu —59 b रागपवित्रित C Pu.—75 c यदिद
A,B,C,D, Pu.—111 d तसो वय A,D C, Be Ah 2 —124 a गतुम् Ah 2.
3.—133 d ०योगभाक् Ah 2 3 —151 b कथ च न C D Ah 2 —164 d
विलीनश्च क्षणादपि Ah 1 2 3 Pu,—179 d तदा for तथा C Pu —185 c
जौवितास्म all Mss except Ah 1 —199 c जिनार्चाया० A C,D, Ah 1.,
जिनादीना० Be.—The verse जबूमुनिप्रभृति is wanting in Ca. Be, Pu,
Ah 1 3.

CORRIGENDA.

1 77 d	for	वाक्कुतोऽन्यथा	read	वाग् हि नान्यथा	(cf Varia Lectio)
84 c	,,	शिरस्त्रेणापि	,	शिरस्त्रेनापि	
99 d	,,	यद्येव	,,	यदेव	
168 a	,	प्रवीयमानान्	,,	०माणान्	
214 b	,	०धिरुह्य	,,	०धिरोप्य	
215 d	,,	नियुक्तैः	,,	ऽभियुक्तैः	
217 a	,,	सहितः ताभिः	,	सहितस्ताभिः	
240 d	,,	सक्रान्तवः	,,	सक्रान्त वः	
262 a	,	०ज्ञापः	,,	०ज्ञपः	
277 c	,,	चाभ्युः	,,	वाभ्युः	
290 d	,,	द्वितीयकीव	,,	द्वैतियोकीव	
323 b	,,	भारयः	,	धारयः	
,, d	,,	तत्पदाः	,,	तत्पादाः	
355 c d	,,	गार्हस्थ्यदृष्टौ	,,	गार्हस्थ्यदृष्टौ	
398 d	,,	शारिकाः	,,	सारिकाः	
416 c d	,,	०न्तसाः	,,	०न्तसाः	
417 a	,,	विविधाः	,,	विविधाः	
II 36 b	,,	त्विषामपि	,,	त्विषामिमे	
40 a	,,	क्वेषभः श्रेष्ठौ	,,	क्वेषभश्रेष्ठौ	
71 c	,,	,,	,,	,,	
121 c	,,	प्रव्रज्याथा	,,	०या	
138 a b	,,	जम्बूसुः	,,	जम्बूसुः	
158 b	,,	बन्धूनां	,,	वधूनां	
210 a	,,	गजेन हन्यः	,,	गजेनाहन्यः	
216 a	,,	गजो	,,	गजः	
254 b	,,	०प्युर्मिके	,,	०प्यूर्मिके	
269 b	,,	सा तथा	,,	सानघा	
II 311 a and b :	for	बन्धुः	,,	बन्धः	
312 b	for	भो	,,	भोः	
324 c	,,	अन्यदा द्वाराः	,,	अन्यदाद्वाराः	
333 b	,,	वीर्ये	,,	बीजे	
342 b	,,	जाङ्गल	,,	जङ्गलं	

360 a	for	०भोजने	read	०भोजने
363 d	,,	च	,,	वा
376 a	,,	०निर्विन्न	,,	०निर्विष
390 d	,,	०दुत्पन्न इव विट्कृमि	,,	०त्तदुत्पन्न इव क्रिमि
391 b	,,	०सादयन्	,,	०स्वादयन्
392 b c	,,	०पुरे प्र०	,,	०पुरप्र०
418 a	,,	वार्यमानो	,,	वार्यमाणो
431 b	,,	०रपि	,,	०रयि
443 d		दृष्य०		दृष्ये०
444 a	,,	०नाथ	,,	०नाथ
452 a	,,	०र्दग्धा जी०	,,	०र्दग्धोज्जी०
462 b	,,	एकस्य	,,	एकस्य
490 c	,,	गच्छ नि०	,,	गच्छानि०
508 d	,,	दृष्टा गत्वे०	,,	दृष्टागत्ये०
546 d	,,	०द्वारिव०	,,	०द्वारीव०
574 a	,,	लौलो०	,,	नीलो०
591 c	,,	०त्यदो	,,	०त्यहो
596 a	,,	तत्तु	,,	तच्च
624 b	,,	च	,,	सा
720 d	,,	महावानर०	,,	महान्वानर०
III 81 d	,,	०त्युव्रत	,,	०त्युव्रत
113 a	,,	दारिद्रेण	,,	दारिद्रेण
156 d	,,	च कृतार्थय	,,	चरितार्थय
IV 48 a	,,	प्राग्भव	,,	प्राग्जन्म
50 b	,,	०श्चैव	,,	०श्चैष
V 8 d	,,	तथैव	,,	तत्रैव
66 b	,,	भवन्	,,	भवत्
98 d	,,	व्यमोक्ष्यत	,,	व्यमोक्षत
VI 30 a	,,	०वत्सुजाये	,,	०वत् स जाये
120 d	,,	तथा	,,	तया
After 125 add युग्म ॥				
136 a	for	निजागम	,,	जिनागम
170 d	,,	०मानीयत	,,	०मनीयत
239 d	Compare Varia Lectio.			
246 b	for	सह	read	पि हि
VII 18 d	,,	०स्त	,,	०स्तदा
29 c	,,	भूण०	,,	ब्रह्म०

VIII 79 b	for	यायी	read	यायाद्
149 b	,,	तु	,,	ऽथ
178 c	,,	०प्यधिक	,,	०भ्यधिक
292 a b	,,	चोष्णा रब्बा०	,,	चोष्णरब्बा०
369 d	,,	च न	,,	जना
421 c	,,	निवेश०	,,	निषाद्०
437 a	,,	साध०	,,	साह०
IX 56 a	,,	सदा	,,	तदा
73 a	,,	किसुद्भिग्र०	,,	किसुद्भिग्र०
XI 37 b	,,	ततः	,	पुनः
89 d	,,	वर्त्या०	,,	वर्तया०
118 c	,,	०माह्वा०	,,	०महा०
XII 158 a	,,	ज्येष्ठ	,,	ज्येष्ठे
210 c	,,	ते स्म०	,,	तेऽस्म०
308 b	,,	०ङ्गन्तर०	,,	०ङ्गान्तर०
376 d	,,	बन्धुर	,,	बन्धुर
XIII 161 d	,,	तुद्योतयि	,,	द्योतयितुं